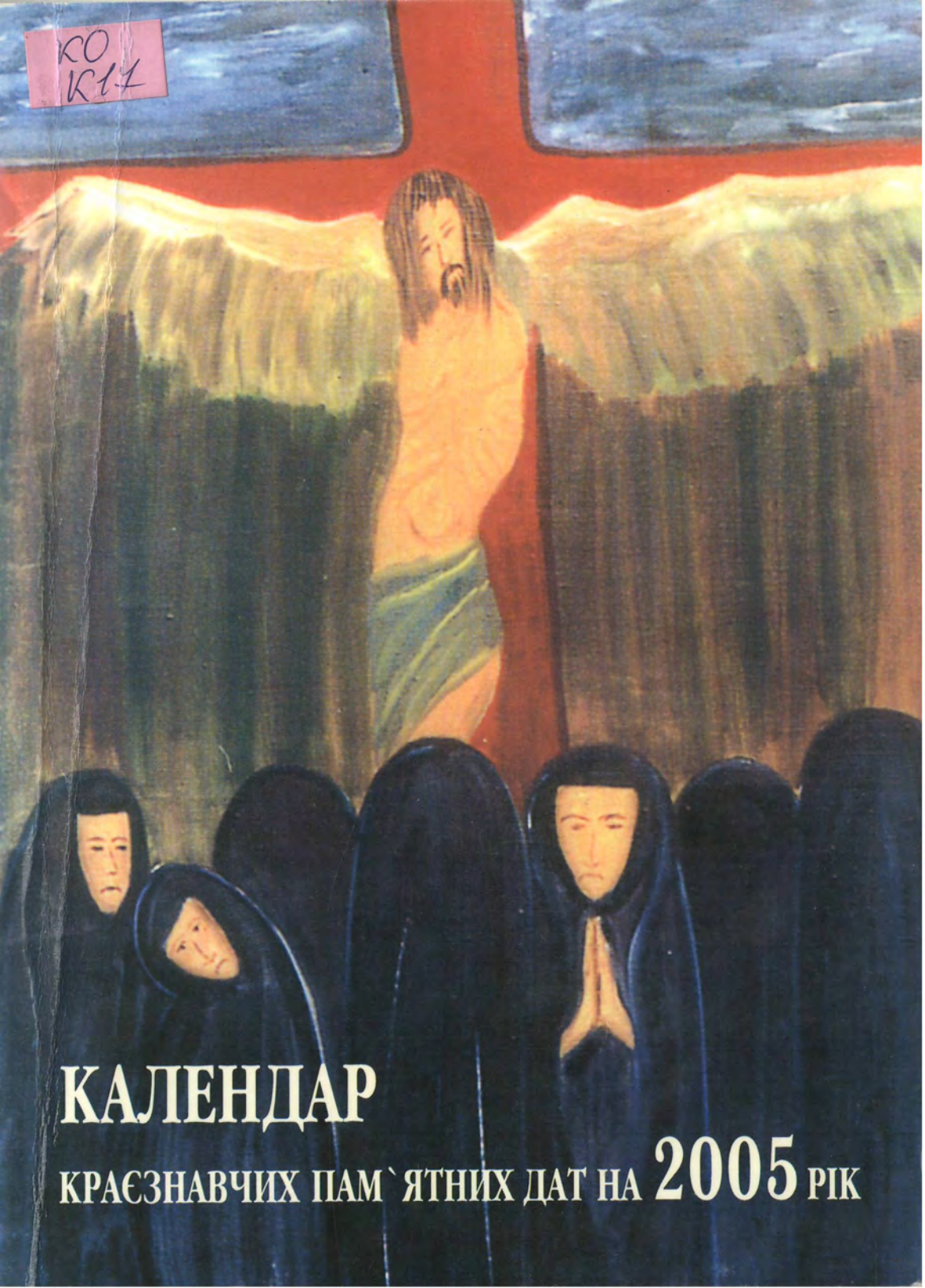
КО
К17

КАЛЕНДАР

КРАЄЗНАВЧИХ ПАМ`ЯТНИХ ДАТ НА 2005 РІК

К'О
К17

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ВІДДІЛ КРАЄЗНАВЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ
ВІДДІЛ ДОВІДКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ РОБОТИ

КАЛЕНДАР

КРАЄЗНАВЧИХ

ПАМ'ЯТНИХ ДАТ

НА 2005 РІК

8337453

Рекомендаційний бібліографічний посібник

16

Перевірено
_____2008 р.

20

Ужгород . Видавництво В.Падяка . 2004

УДК 015
ББК 92
К78

Календар-щорічник є орієнтиром для громадськості краю у перебігу подій, ювілеїв та пам'ятних дат у 2005 році. Основу календаря складають ґрунтовні наукові розвідки про визначних діячів краю, підготовлені провідними карпатознавцями. Окремим розділом подано календар знаменних дат, які у 2005 році відзначатиме громадськість світу та України.

Представлені матеріали з успіхом можуть бути використані не лише в бібліотеках краю, а й у регіональній пресі, культосвітніх установах, навчальних закладах тощо.

Автор-складач посібника:

Т.І.Васильєва

Укладач розділу
«Календар знаменних та пам'ятних дат 2005 року»:

Г.В.Бобонич

Науковий редактор **В.І.Падяк,** *к.ф.н.*

Відповідальна за випуск **Л.З.Григаш**

Випусковий редактор **Л.О.Ільченко**

В оформленні обкладинки використано
репродукцію картини «Ікар»
сучасного русинського художника Атаназа Фединця (нар. 1936)
(нині проживає у м.Будапешт)

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА
УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА М. УЖГОРОД
ПР. СВОБОДИ, 16. 88018

© ЗОУНБ, 2004;
© Т.І.Васильєва, укладання, 2004;
© Г.В.Бобонич, укладання розділу, 2004;
© Видавництво В.Падяка, 2004.

ISBN 966-7838-74-9

ВІД УКЛАДАЧА

Календар краєзнавчих пам'ятних дат видається Закарпатською обласною універсальною бібліотекою з 1977 року, в розширеному варіанті – з біографічними матеріалами – з 2003 року.

Видання покликане надати бібліотекарям та читачам довідковий матеріал про важливі події з історії області, ювілеї уродженців краю та видатних діячів, які життям і діяльністю пов'язані з Закарпаттям.

Цьогорічне видання відкривається переліком основних краєзнавчих знаменних та пам'ятних дат 2005 року. (Можливі неточності пояснюються тим, що друковані джерела, якими укладачі користувались при підготовці видання, не завжди розрізняють старий і новий стилі). Якщо у минулорічних випусках містилась довідка щодо цьогорічного ювіляра чи знаменної події, у переліку вміщено відповідне посилання («Текстова довідка...»). Ювілейні статті вміщені в другій частині покажчика.

У додатку до даного видання подається також перелік знаменних та пам'ятних дат, які у 2005 році відзначатиме громадськість світу та України (укладач – Бобонич Г.В.)

У підготовці рекомендаційного бібліографічного посібника брали участь:

Алмашій М.І., *заслужений вчитель України, голова Закарпатського обласного науково-культурологічного товариства ім.О.Духновича;*

Баглай Й.О., *кандидат філологічних наук, доцент УжНУ, лауреат обласної премії ім. братів Юрія-Августина та Євгена Шерегіїв та лауреат просвітянської премії ім.А.Волошина;*

Барчан В.В., *кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури УжНУ;*

Бедзір В.О., *журналіст, член Національної спілки журналістів України;*

Белень М.О., *доктор мистецтвознавства, заслужений художник України, лауреат республіканської премії ім.М.Островського;*

Вигодованець Н.І., *кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури УжНУ;*

Габорець В.С., *заслужений працівник культури України;*

Гаврош О.І., *мистецтвознавець, викладач історії мистецтв Ужгородського коледжу мистецтв ім.А.Ерделі;*

Густі В.П., *голова обласної організації Національної спілки письменників України, лауреат обласних премій ім.Д.Вакарова та Ф.Потушняка;*

Данилюк Д.Д., *доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України УжНУ;*

Делеган В.В., *кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України УжНУ;*

Довганич О.Д., *доктор історичних наук; член Національної спілки журналістів України;*

Закривидорога О.Д., *бібліограф;*

Капраль М.І., *кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та русинської філології Ніредьгазької вищої школи;*

Керита Х.В., *член Національної спілки письменників України, лауреат обласної премії ім.Ф.Потушняка;*

Кудрявська Л.Б., *член Національної спілки письменників України, лауреат обласної премії ім.Ф.Потушняка*

Мазурок О.С., *доктор історичних наук, професор кафедри нової та новітньої історії та історіографії УжНУ;*

Мишанич В.В., *журналіст, член Національної спілки журналістів України;*

Олашин М.В., *кандидат історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії та історіографії УжНУ;*

Пагиря В.В., *письменник, краєзнавець, журналіст, літературознавець;*

Падяк В.І., *кандидат філологічних наук, директор приватного підприємства "Видавництво В.Падяка";*

Панчук Н.М., *член Національної спілки письменників України;*

Петрище П.А., *перший секретар представництва МЗС в Ужгороді;*

Петровцій І.Ю., *член Національної спілки письменників України, лауреат Міжнародної премії ім.О.Духновича в галузі русинської літератури та лауреат премії Угорської спілки письменників ім.Дюли Йєша;*

Приходько О.В., *мистецтвознавець;*

Рижова Г.Б., *мистецтвознавець;*

Рошко В.Г., *кандидат біологічних наук, завідувач кафедри ентомології УжНУ;*

Росул Т.І., *кандидат мистецтвознавства, член Національної спілки композиторів України, лауреат обласної премії ім.Д.Задора, викладач державного музичного училища ім.Д.Задора;*

Сенько І.М., *кандидат філолологічних наук, доцент, завідувач кафедри російської літератури УжНУ;*

Стельмах К.Є., *відповідальний секретар обласного осередку Національної спілки художників України;*

Сирохман М.В., *викладач Ужгородського коледжу мистецтв ім.А.Ерделі;*

Скунць П.М., *член Національної спілки письменників України, лауреат Всеукраїнських літературних премій ім.Т.Шевченка, А.Малишка, а також обласних ім. Ф.Потушняка та Д.Вакарова;*

Сюсько М.І., *доктор філолологічних наук, професор, академік АН ВШ України, заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри української мови УжНУ;*

Туряниця В.В., *кандидат філологічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології;*

Федака П.М., *кандидат історичних наук, голова крайового товариства "Просвіта";*

Федака С.Д., *доктор історичних наук, професор кафедри історії України УжНУ;*

Фединишинець В.С., *член Національної спілки письменників України, лауреат обласної премії ім.Ф.Потушняка та Міжнародної премії ім.О.Духновича в галузі русинської літератури;*

Ференц Н.С., *літературознавець, доцент кафедри української літератури УжНУ;*

Фолтін В.Т., *завідувачка відділу Закарпатського краєзнавчого музею – меморіального будинку-музею народного художника України Ф.Ф.Манайла;*

Хланта І.В., *кандидат філологічних наук, заслужений діяч мистецтв України, лауреат премії ім.В.Антоновича;*

Шарган Г.З., *провідний бібліограф наукової бібліотеки УжНУ;*

Шип Ю.В., *член Національної спілки письменників України, лауреат Всеукраїнської літературної премії ім.Глібова та лауреат обласної премії ім.Ф.Потушняка.*

Складаємо всім щиру подяку.

Відбір літератури та документів закінчено в основному в червні 2004 р.

КАЛЕНДАР КРАЄЗНАВЧИХ ЗНАМЕННИХ ТА ПАМ'ЯТНИХ

ДАТ 2005 РОКУ

СІЧЕНЬ

1 – 60-річчя з дня заснування суспільно-політичного тижневика "Молодь Закарпаття". Газета видається з грудня 1926 р. ("Працююча молодь"), з 1 січня 1945 р. – "Молодь Закарпаття", з 24 вересня 1994 р. – "Молодь Закарпаття-реформа" (1945–квіт. 2002)

6 – 95-річчя з дня народження Євгена Мироновича Шерегія, композитора, диригента, громадського діяча. Народився у с.Дусино на Свалявщині (1910–1985)

12 – 105-річчя з дня народження Василя Андрійовича Зайця, казкаря. Народився в с.Чорний Потік на Іршавщині (1900–1977)

13 – 65-річчя з дня народження Вячеслава Опанасовича Приходька, живописця. Народився у м.Золотоноша Черкаської області (1940)

14 –75-річчя з дня народження Костянтина Митрофановича Лозового, скульптора. Народився в смт Чуднів Чуднівського р-ну на Житомирщині (1930–1976)

14 – 75-річчя з дня народження Василя Васильовича Палька, науковця-історика. Народився в с.Лисичево на Іршавщині (1930–2003)

18 – 70-річчя крайового з'їзду молоді Закарпаття (1925)

19 – 85-річчя з дня народження Анатолія Павловича Афанасьєва, українського російськомовного поета. Народився у с.Ушаково Катайського р-ну, Курганської обл. (Росія) (1920)

20 – 80-річчя з дня народження Юрія Васильовича Мейгеша, прозаїка, заслуженого працівника культури України, лауреата Республіканської премії ім.А.Головка; обласної ім.Ф.Потушняка. Народився в с.Великий Раковець на Іршавщині (1925–1999)

21 – 60-річчя І з'їзду профспілок Закарпатської України (1945)

22 – 125-річчя з дня народження Олександра Бонкало (псевдонім – О.Рахівський), автора цілого ряду наукових праць, написаних і виданих, головним чином, угорською мовою. Народився у м.Рахів (1880–1959)

22 – 59-річчя з дня утворення Закарпатської області у складі України (1946)

23 – 95-річчя з дня народження Федора Іллича Могіша (Боєвіра), поета. Народився у с.Скотарське на Воловеччині (1910–1991)

26 – 60-річчя з дня народження Павла Роберта Магочія, визначного карпатознавця сучасності, автора першої англомовної енциклопедії з історії та культури русинів. Народився в м.Енглвуд, Нью-Джерсі, США (1945)

26 – 85-річчя з дня народження Антонія Рудольфовича Контратовича, активного захисника Карпатської України, відмінника народної освіти, чудового диригента, музичного діяча, активіста народної творчості, композитора, збирача і палкого популяризатора народної пісні Закарпаття. Народився у с.Кальна-Розтока недалеко від Великого Березного (1920)

29 – 75-річчя з дня народження Петра Гавриловича Мізуна, вченого, хірурга. Народився у с.Волове (нині Міжгір'я) (1930–1997)

29 – 100-річчя з дня народження Івана Андрійовича Гарайди, філолога, історика, директора Подкарпатського общества наук. Народився у с.Зарічево на Перечинщині (1905–1944)

30 – 240-річчя з дня народження Василя Григоровича Кукольника, вченого, фізика-природознавця, педагога, юриста. Народився в околицях Мукачева (точне місце невідоме) (1765–1821)

31 – 85-річчя з дня заснування газети "Kárpáti Igaz Szó" – "Карпатське слово правди". Видання засноване під назвою "Munkás Újság" ("Робітнича газета"). Протягом 1946–1967 рр. часопис виходив як угорський дубляж обласної газети "Закарпатська правда". З березня 1967 року і до сьогодні виходить як самостійне угорськомовне видання (1920)

ЛЮТИЙ

2 – 125-річчя з дня народження Євгена Пузи, секретаря губернатора тодішньої Підкарпатської Русі Г.Жатковича. Проводив активну просвітницьку роботу, брав участь у створенні читалень "Просвіти" на території краю (1880–1922)

6 – 50-річчя з дня народження Христини Василівни Керити, поетеси. Народилася у с.Драгово на Хустщині (1955)

8 – 70-річчя з дня народження Олександра Андрійовича Маріаша, заслуженого працівника культури України. Удостоєний звання відмінника народної освіти, нагороджений грамотою начальника оркестрової служби Збройних Сил СРСР, багатьма медалями лауреатів фестивалів і конкурсів художньої самодіяльності. Народився в Сваляві (1935)

12 – 170-річчя з дня народження Анатолія Федоровича Кралицького, прозаїка, етнографа, фольклориста, журналіста. Народився у с.Чабини (нині Вишні Чабини, Словаччина) (1834(1835?)–1894)

Текстова довідка: "Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік".

12 – 85-річчя з дня народження Семена Івановича Панька, поета, прозаїка, перекладача. Народився у Чопівцях на Мукачівщині (1920–1976)

15 – 70-річчя з дня народження Василя Івановича Руснака, заслуженого працівника культури України, колишнього директора Закарпатського українського музично-драматичного театру, члена Спілки журналістів та члена Спілки театральних діячів України. Відомий і як кіносценарист та драматург. Народився у с.Тарасівка на Тячівщині (1935)

18 – 155-річчя з дня народження Юлія Івановича Ставровського-Попрадова, поета-будителя і публіциста. Народився у с.Сулин (Східна Словаччина) (1850–1899)

20 – 85-річчя з дня народження Йосипа Івановича Архія, поета. Народився у передмісті Ужгорода – Радванці (1920–1996)

22 – 70-річчя з дня народження Івана Юрійовича Кашули, науковця, талановитого педагога. Його лекції з філософії та історії філософії відзначалися глибиною аналізу матеріалу. Народився у с.Худльово на Ужгородщині (1935–1995)

24 – 360-річчя з дня народження Ференца Ракоці I, князя Трансільванії. Народився у Дюлафегерварі (1645–1676)

25 – 120-річчя з дня народження Михайла Михайловича Галиці, казкаря. Народився у с.Дулове на Тячівщині (1885–1971)

26 – 65-річчя з дня народження Шандора Фодо, філолога, засновника і почесного голови Товариства угорської культури Закарпаття. Народився у с.Вишково на Хустщині (1940)

27 – 110-річчя з дня народження Степана Степановича Клочурака, громадсько-культурного і політичного діяча, одного з керівників Гуцульської республіки (1919), депутата Сойму, міністра оборони і сільського господарства Карпатської України (1939). Народився у с.Ясіня на Рахівщині (1895–1980)

27 – 95-річчя з дня народження Федора Михайловича Потушняка, письменника та етнографа. Народився у с.Осій на Іршавщині (1910–1960)

27 – 85-річчя з дня народження Юрія Гвоздулича, почесного члена Закарпатского крайового товариства "Просвіта", земляка, що проживає в Канаді. Народився у с.Малий Березний (1920)

у лютому відзначається:

15-річчя створення "Общества карпатских русинов" (1990)

БЕРЕЗЕНЬ

2 – 70-річчя з дня народження Федора Андрійовича Кулі, науковця, мовознавця-германіста, перекладача. Народився у с.Солочин на Свалявщині (1935)

3 – 60-річчя з дня народження Павла Михайловича Федаки, голови крайового товариства "Просвіта", науковця. Народився у с.Кальник на Мукачівщині (1945)

3 – 190-річчя з дня народження Віктора Івановича Добрянського, визначного громадського діяча Закарпаття. Працював інспектором руських шкіл на Закарпатті, докладав багато зусиль, щоб предмети викладалися рідною мовою на належному рівні. Брат А.Добрянського. Народився у підтатранській Левочі (1815–1860)

4 – 60-річчя з дня народження Олени Степанівни Мейсарош, поетеси, члена Національної музичної спілки України. Народилася у м.Мукачево (1945)

4 – 60-річчя з дня народження Григорія Степановича Попа, вченого-хіміка. Він був серед тих, хто впроваджував зв'язування радіонуклідів на поверхні грунту після аварії на Чорнобильській АЕС. Г.С.Поп є автором та співавтором понад 200 наукових праць, серед яких 86 винаходів. Він дійсний член Нью-Йоркської академії наук та міжнародного товариства інженерів-нафтовиків та газовиків. Народився у м.Хуст (1945)

5 60-річчя з дня прийняття постанови Народної Ради Закарпатської України "Про організацію в Ужгороді Народного театру" (1945)

5 75-річчя з дня народження Василя Михайловича Мельника, історика, фольклориста. Народився в смт Перечин (1930–1992)

5 190-річчя з дня народження Івана Івановича Раковського, журналіста, педагога, просвітителя, віце-ректора Ужгородської духовної семінарії. Народився у с.Ставне на Березнянщині (1815–1885)

5 - 80-річчя з дня народження Василя Михайловича Керечанина, голови редколегії "Книга пам'яті". Народився у с.Нижній Шард на Іршавщині (1925)

6 – 100-річчя з дня народження Ярослава Затлоукала, чеського поета, літературознавця, критика. Народився у м.Опава у Моравії (1905–1958)

6 – 80-річчя з дня народження Юрія Юрійовича Качія, історика-краєзнавця, поета. Народився у с.Дубрівка на Ужгородщині (1925–1990)

7 – 75-річчя з дня народження Юрія Юрійовича Цмура, вченого-хіміка. Він особисто та у співавторстві опублікував понад 200 наукових праць, отримав 15 авторських свідоцтв та патентів на винаходи. Народився у с.Ворочево на Перечинщиині (1930)

7 – 130-річчя з дня народження Гіядора Миколайовича Стрипського, прозаїка, перекладача, фольклориста. Народився у с.Шелестово на Мукачівщині (1875–1946)

7 – 60-річчя з дня народження Тараса Федоровича Данилича, живописця. Народився у с.Тур'я-Поляна на Перечинщині (1945)

7 – 155-річчя з дня народження Томаша Гаріга Масарика, першого президента Чехословацької Республіки, почесного громадянина м.Ужгорода (1850–1937)

8 – 90-річчя з дня народження Андрія Куська, українського письменника Чехословаччини. Народився в Нижніх Чабинах Гуменського округу (1915)

12 – 80-річчя з дня народження Михайла Михайловича Сапатюка, живописця. Народився в Празі (Чехословаччина) (1925–2000)

12 – 80-річчя з дня народження Бориса Івановича Співака, науковця, історика. Його діяльність пов'язана із становленням та розвитком Ужгородського університету. Народився у м.Шпола на Черкащині (1925–1971)

13 – 140-річчя з дня народження Ендре Оцела (Армін Адлер), редактора, журналіста. Народився в м.Ужгород (1865–1935)

14 – 80-річчя з дня народження Гаврила Михайловича Рошка, науковця, чудового фауніста і еколога, знавця ентомофауни Українських Карпат. Народився у с.Бенедиківці (нині Ракошино) на Мукачівщині (1925–1979)

18 – 75-річчя з дня народження Йосипа Йосиповича Бокшая (молодшого), живописця. Народився в м.Ужгород (1930)

20 – 60 років тому постановою Народної Ради Закарпатської України відкрито перший на Закарпатті мистецький навчальний заклад – Ужгородську дитячу музичну школу № 1 ім.П.Чайковського (1945)

22 – 110-річчя з дня народження Бели Іллеша (Ліпнер), угорського письменника, журналіста, лауреата премії ім.Кошута (1950, 1955). Народився у м.Кошіце (Словаччина), дитячі та юнацькі роки свого життя провів у Берегові та Сваляві (1895–1974)

25 – 115-річчя з дня народження Остапа Вахнянина, педагога, пластового і культурного діяча на Закарпатті в 20-ті роки XX століття. Народився у м.Стрий Львівської області. Похований в Ужгороді (1890–1924)

29 – 140-річчя від дня смерті Олександра Васильовича Духновича, громадсько-культурного діяча-будителя, поета, письменника, педагога, публіциста, збирача фольклору (1803–1865)

Текстова довідка: "Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2003 рік".

КВІТЕНЬ

4 – 100-річчя з дня народження Федора Михайловича Шимоновського, співака і хорового диригента, учителя, старійшини просвітянського руху на Закарпатті. Народився у с.Лопушанка на Свалявщині (1905–2000)

4 – 65-річчя з дня народження Михайла Михайловича Кацана, заслуженого працівника культури України. Нагороджений орденом "Знак пошани", медалями та дипломами лауреата республіканських та всесоюзних конкурсів духових оркестрів. Народився у с.Горбки на Виноградівщині (1940)

5 – 60-річчя з дня народження Людмили Захарівни Григаш, заслуженого працівника культури України, директора обласної універсальної наукової бібліотеки. Народилася у м.Нижній Тагіл Свердловської області (Росія) (1945)

5 – 60-річчя з дня народження Василя Петровича Бухала, поета. Народився у с.Теребля на Тячівщині (1945). Друкувався у періодичних виданнях та збірниках творчості молодих. Автор збірки поезій "Робота сонця".

9 – 150-річчя з дня народження Дюли Ревіцкі, поета і публіциста. Народився у м.Віткоц (Угорщина) (1855–1889)

12 – 205-річчя від дня смерті Арсенія Коцака (Олексія Федоровича), вченого-мовознавця, поета, педагога, історика, філософа, теолога. Народився у с.Великий Буковець, колишньої Шаришської жупи (тепер Буковець Свидницького округу Східно-Словацького краю) (1737–1800)

Текстова довідка: "Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2000 рік"

13 – 160-річчя з дня народження Леврінца Самоволскі, поета, публіциста газет Ung, Ungvár, Ungvári Közlöny та ін. Народився у м.Темешвар (нині Тіргу Муреш, Румунія) (1845–?)

14 – 80-річчя з дня народження Єлизавети Людвигівни Бедзір-Кремницької. Працювала у галузі живопису та графіки. Народилася в Ужгороді (1925–1978)

16 – 85 років тому стараннями української інтелігенції Ужгорода в міському театрі було влаштоване перше у краї "Шевченківське свято" з нагоди 59-х роковин від дня смерті поета. Цим святом невмируща спадщина Великого Кобзаря України вийшла на закарпатську сцену і стала органічною частиною культурного життя Карпатської України (1920)

17 – 75-річчя з дня народження Павла Карловича Балли, живописця. Народився у с.Павловце (Словаччина) (1930)

24 – 85-річчя з дня виходу в Ужгороді першого номеру газети "Народ", виходила у 1920–1921 рр.

26 – 60-річчя з дня народження Мирослава Дмитровича Климпуша, заступника голови української державної корпорації "Укравтодор". Організовував відновні роботи після повені 1998 р., очолював роботу по відновленню доріг на Рахівщині, Тячівщині. Народився у с.Ясиня на Рахівщині (1945)

30 – 95-річчя з дня народження Марка Бараболі (Івана Федоровича Рознійчука), письменника, сатирика. Народився у с.Требушани на Мараморощині (нині с.Ділове Рахівського р-ну) (1910–1945)

30 – 85-річчя з дня заснування газети "Закарпатська правда" (1920)

ТРАВЕНЬ

1 – 105-річчя з дня смерті Михая Мункачі (Ліб), видатного представника угорського та європейського демократично-реалістичного живопису. Народився у м.Мукачево (1844–1900)
Текстова довідка: "Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік"

2 – 60 років тому після багатотисячного мітингу напередодні Дня Перемоги ужгородцями був закладений фундамент меморіального комплексу "Пагорб Слави". Автор проекту – архітектор А.Згореллі (1945)

5 – 90-річчя з дня народження Павла Петровича Цібере, юриста, підкарпаторусинського політичного і культурного діяча. Народився у Залужжі Мукачівського району (1910–1979)

7 – 65-річчя з дня народження Микола Степановича Гами, вченого-хіміка. Він є автором та співавтором понад 40 наукових праць, підручника "Основи фізичної та колоїдної хімії". Народився у с.Горяни на Ужгородщині (1940)

8 – 75-річчя з дня народження Омеляна Дмитровича Довганича, історика, краєзнавця, журналіста. Народився у с.Нижнє Селище на Хустщині (1930)

9 – 35-річчя відкриття з нагоди 25-річчя Перемоги над фашизмом у Великій Вітчизняній війні пам'ятника воїну-визволителю, встановленого поблизу українсько-словацького кордону (автори проекту Іван та Валентин Зноби) (1970)

9 – 85-річчя з дня створення Закарпатського крайового товариства "Просвіта" (1920)

12 – 50-річчя з дня народження Марії Пилипчак (уродж. Кадар), члена Спілки композиторів України. Народилася у м.Хуст (1955)

13 – 90-річчя з дня народження Івана Михайловича Сабадоша, делегата Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України, вчителя, краєзнавця. Народився у с.Заднє (нині Приборжавське) на Іршавщині (1915)

13 – 210-річчя з дня народження Павела Йожефа Шафарика, чеського і словацького філолога, історика, етнографа, видатного славіста (1795–1861)

Текстова довідка: "Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2001 рік"

15 – 55-річчя з дня народження Івана Івановича Пастеляка, заслуженого працівника культури. Танці, які створив і поставив Іван Пастеляк – "Турянський", "Сувенір Закарпаття", хореографічна композиція "Карпати" – увійшли до репертуару багатьох танцювальних колективів України та за кордоном (1950)

16 – 250-річчя з дня народження Яноша Дерчені (Weisz), лікаря, науковця, мінеролога. У 1800 р. у Подгерінгі створив галуновий завод, у 1809 р. у с.Ковасо, у 1825 р. у с.Пустакерепец. У 1793 р. від короля дістав володіння у с.Дерцен тому і поміняв прізвище на Дерчені. Народився у м.Сепешсомбат, а помер у м.Мукачево (1755–1837)

16 – 50-річчя з дня народження Ольги Юріївни Сенько, композитора, поетеси, художниці. Народилася у с.Кушниця на Іршавщині (1955)

21 – 85-річчя з дня заснування драматичного гуртка при товаристві "Просвіта", що постав з "Руського культурного комітету", основаного ще у грудні 1919 р. д-ром Данилом Старухою. Драматичний гурток "Просвіти", під адмініструванням Михайла Виняра, дав декілька вистав, одначе діяльність його не виступала за межі аматорських драматичних гуртків та їх характеру й не могла стати основою постійного театру (1920)

22 – 60-річчя з дня народження Івана Юрійовича Петровція, поета, прозаїка, перекладача. Народився у с.Осій на Іршавщині (1945)

23 – 55-річчя з дня народження Володимира Юрійовича Товтина, поета і прозаїка. Народився у с.Вовкове на Ужгородщині (1950)

24 – 60-річчя з дня народження Юрія Івановича Гевази, вченого-хіміка. Він плідно працює над пошуком та розробкою технологічних процесів одержання різних фізіологічно-активних речовин, які знайшли практичне застосування у медицині, ветеринарії, сільському господарстві, машинобудуванні та інших галузях народного господарства. З вересня 1999 р. Ю.І.Геваза працює професором кафедри хімії Київського національного торговельно-економічного університету. Народився у смт Перечин (1945)

27 – 135-річчя з дня народження Володимира Юліановича Охримовича, науковця-етнографа. Після поїздки лінгвіста по території Мараморощини і перебування його в Мукачеві він видав книгу "Враження з Угорської Русі" (Львів, 1895), де приділив певну увагу побуту закарпатських українців, порушив ряд проблем, пов'язаних з історичним розвитком нашого краю. Народився у с.Велдіж Долинського повіту на Станіславщині (нині Івано-Франківська область) (1870–1931)

30 – 60-річчя з дня народження Катерини Горват, доцента кафедри угорської філології УжНУ, лінгвіста, кандидата філологічних наук, співавтора підручників угорської мови для 4-5 кл., члена Закарпатського угорськомовного наукового товариства. Народилася у с.Тісакерестур (Заболоття), Виноградівського р-ну (1945)

ЧЕРВЕНЬ

1 – 80-річчя з дня народження Василя Герасимовича Чумака, критика, літературознавця. Народився у с.Свинарки Христинівського р-ну, Черкаської області (1925)

3 – 75-річчя з дня народження Степана Степановича Буцика, вченого-хіміка. Він є відомим спеціалістом у галузі фотохімії, координаційної хімії, біонеорганічної хімії та хімічних проблем екології. Є автором понад 100 наукових праць, 6 винаходів. Народився у м.Мукачево (1930)

3 – 60 років тому на центральній площі м.Мукачево відбулося урочисте відкриття пам'ятника воїнам та партизанам, які загинули в боях за визволення міста (автор С.Носов) (1945)

13 – 65-річчя з дня народження Івана Дмитровича Олексеюка, вченого-хіміка. Він є автором та співавтором понад 350 наукових праць, 12 винаходів, 7 монографій та 10 посібників. І.Д.Олексеюк – відмінник освіти України, лауреат премії ім.Ярослава Мудрого АН вищої школи. Народився у с.Верховина на Холмщині (1940)

11 – 15-річчя з дня заснування літературної премії ім.Вілмоша Ковача (1990)

13 – 65-річчя з дня народження Пилипа Івановича Сідлецького, прозаїка. Народився у с.Тростянець Тиврівського р-ну на

Вінничині (1940–1993). Працював на Закарпатті, став лауреатом річного конкурсу, який проводила газета "Новини Закарпаття" (1940–1992)

15 – 70-річчя з дня народження Василя Михайловича Бровдія, академіка, відомого біолога, члена робочої групи Міністерства освіти України з розробки концепції екологічної освіти та виховання. Народився в Іршаві (1935)

16 – 80-річчя з дня народження Степана Григоровича Усика, художника і журналіста. Народився в с.Студеники Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл. (1925–2001)

20 – 110-річчя з дня народження Торисина (псевд. Деонизія Зубрицького), поета, прозаїка, художника. Народився у с.Дячові на Східній Словаччині. Був учителем, а згодом директором Пряшівської руської горожанської школи. Відомий як художник і публіцист, що написав кілька розвідок з історії закарпатської літератури. Один з тих небагатьох літераторів Східної Словаччини, який поряд з "язичієм" писав і українською мовою. Свої поезії та прозові твори друкував на сторінках закарпатських і пряшівських періодичних видань – газет "Наш рôдний край", "Віночок", "Пчôлка", "Русское слово", в календарях і літературних альманахах т-ва "Просвіти". Помер 15 квітня 1949 р. в Пряшеві (1895–1945)

20 – 60 років тому постановою Народної Ради Закарпатської України було вирішено відкрити у м.Ужгород Народний музей у приміщеннях колишнього управління (1945)

20 – 60-річчя з дня заснування Закарпатського державного краєзнавчого музею (1945)

22 – 70-річчя з дня народження Едуарда Івановича Камінського, прозаїка. Народився у Києві (1935–1993)

23 – 90-річчя з дня народження Петра Михайловича Пойди, фольклориста. Народився у с.Луг на Рахівщині (1915–2001)

25 – 70-річчя з дня народження Івана Васильовича Хіміча, вченого-фізика-теоретика, заслуженого працівника народної освіти України. Він є автором і співавтором більше сотні наукових праць. Народився у с.Іршава (1935)

26 – 60 років тому Народна Рада Закарпатської України прийняла постанову "Про відкриття школи живопису, скульптури і школи художніх ремесел" (1945)

833753

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА М. УЖГОРОД

27 –35-річчя урочистого відкриття обласного музею народної архітектури і побуту (1970)

28 – 75-річчя з дня народження Миколи Яковича Попенка, диригента Закарпатського народного хору, заслуженого артиста України. Народився у Рахові (1930)

29 – 60-річчя підписання Договору між урядами СРСР і ЧСР "Про Закарпатську Україну" (1945)

ЛИПЕНЬ

1 – 55-річчя з дня народження Івана Юрійовича Жироша, журналіста. Народився в с.Липча Хустського р-ну (1950)

2 – 75-річчя з дня народження Петра Миколайовича Лизанця, вченого-мовознавця, заслуженого діяча науки і техніки України. Народився у с.Ізвор на Свалявщині (1930)

2 – 110-річчя з дня народження Андрія Бродія, прем'єр-міністра першого автономного уряду Карпатської України. Народився у с.Кам'янське (до 1945 р. – Кивяждь) на Іршавщині (1895–1946)

3 – 65-річчя з дня народження Василя Івановича Якубця, вченого-хіміка. Він є автором та співавтором близько 60 наукових праць, семи винаходів, переможець регіонального конкурсу "Винахід–2000". Народився в с.Чепа на Виноградівщині (1940)

5 – 80-річчя з дня народження Андрія Олександровича Вертелецького, заслуженого артиста України. Народився у с.Канівське Запорізької обл. (1925)

8 – 100-річчя з дня народження Юлія Боршоша-Кум'ятського, поета. Народився у с.Великі Ком'яти на Виноградівщині (1905–1978)

11 – 80-річчя з дня народження Василя Георгійовича Габди, живописця. Народився у м.Ужгород (1925–2003)

13 – 75-річчя Першої крайової конференції селянства (1930)

14 – 55-річчя з дня народження Іштвана Удварі, професора, доктора Угорської академії наук. Народився Торньошпалцо (Угорщина) (1950)

15 – 80-річчя з дня народження Василя Васильовича Діянича, поета. Народився у с.Тур'ї-Ремети на Перечинщині (1925–1980)

19 – 60-річчя з дня смерті Августина Івановича Волошина, президента Карпатської України, вченого-педагога. Народився у с.Келечин на Міжгірщині (1874–1945)

Текстова довідка: "Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік"

21 – 70-річчя з дня народження Пірошки Томашівни Гадар, заслуженого працівника культури України. Понад тридцять років вона віддала обласній бібліотеці, багато зробивши не тільки для успішної роботи відділу літератури іноземними мовами, але й для підготовки наступного покоління працівників, постійно надавала методичну допомогу бібліотекарям, які працюють з угорською літературою. Народилася у с.Баркасово на Мукачівщині (1935)

22 – 60-річчя з дня відкриття Меморіалу на Пагорбі Слави на честь загиблих героїв за визволення Ужгорода від фашистських загарбників (1945)

23 – 60-річчя прийняття постанови Народної Ради Закарпатської України з питання реформи системи народної освіти на Закарпатті (1945)

26 – 85-річчя з дня народження Івана Івановича Лазара, казкаря. Народився у с.Макарове на Мукачівщині (1920)

Текстова довідка: "Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2000 рік"

СЕРПЕНЬ

2 – 65-річчя з дня народження Тібора Севлеші, видатного лікаря-невролога, засновника і голови Тячівського Кругу Шімона Голлоші (1987), письменника, публіциста. Народився у м.Берегово (1940)

3 – 85-річчя з дня народження Івана Гавриловича Мельника, поета-пісняра. Народився у с.Великий Раковець на Іршавщині (1920–1977)

7 – 60-річчя з дня народження Марії Іванівни Головач, поетеси. Народилася у м.Мукачево (1945)

9 – 80-річчя з дня народження Іштвана Арпи, доктора музичних наук. Народився в м.Ужгород (1925)

10 – 80-річчя з дня народження Олександра Карповича Бурліна, живописця. Народився у с.Хвалинськ Саратовської обл. (Росія) (1920–1994)

Текстова довідка: "Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2000 рік"

10 – 105-річчя з дня народження Михайла Івановича Шопляка-Козака, казкаря. Народився у с.Келечин на Міжгірщині (1900–1980)

18 – 85-річчя з дня народження Михайла Сабадоша, прозаїка. Народився у с.Заднє (нині Приборжавське) на Іршавщині (1920)

22 – 100-річчя з дня народження Василя Свереняка, радника міністра освіти Августина Штефана, посла (депутата) до Сойму Карпатської України (1905–1985)

24 – 60 років тому Народна Рада Закарпатської України надала статус середніх педагогічних навчальних закладів колишнім учительським семінаріям (1945)

24 – 260-річчя трагічної загибелі легендарного ватажка опришків Олекси Довбуша. Народився у с.Печеніжин Коломийського повіту (нині Івано-Франківська обл.) (1700-1745)

Текстова довідка: "Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2000 рік"

25 – 90-річчя з дня народження Григорія Михайловича Колотуші, прозаїка. Народився у с.Тичанівка Чернігівської губернії. Після Великої Вітчизняної війни Г.Колотуша працює в мукачівській газеті "Прапор перемоги", в заводській багатотиражці "Мукачівприлад". Найбільш відомі твори: "Академик", "Безотрадное время", "Поездка в Вишенки", "На світанку", "Белый крест", "Осенние вечера", "Идеал", "Голоса истории", "В мире и над миром" (1915)

31 – 60-річчя відкриття Мукачівської дитячої музичної школи. Спочатку школа знаходилась у приватному будинку мукачівського музиканта і одного з перших викладачів школи Е.Горачика. У 1946 р. переведена на другий поверх Земельної каси, а на початку 80-х років їй передано гуртожиток педучилища (1945)

ВЕРЕСЕНЬ

1 125-річчя з дня народження Юлія Вірага, художника-портретиста і майстра іконопису. Народився у м.Хуст (1880–1949)

5 80-річчя з дня народження Михайла Михайловича Кречка, композитора. Народився у с.Порошково на Перечинщині (1925–1996)

5 – 80-річчя з дня народження Омеляна Васильовича Ваша, громадсько-політичного діяча. У листопаді 1944 р. був обраний секретарем Іршавського окружкому Спілки молоді. Працював першим секретарем Ужгородського міському комсомолу, секретарем і другим секретарем обкому ЛКСМУ, начальником управління культури облвиконкому, секретарем обкому Компартії України. Народився у с.Лоза на Іршавщині (1925–1976)

6 - 95-річчя з дня народження Ганни Людвигівни Туряниці, організатора і керівника революційного жіночого руху на Закарпатті. Народилася у с. Нижній Студений на Міжгірщині (1910–1943)

13 вересня–6 жовтня – 60-річчя заснування Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки (1945)

16 – 70-річчя з дня народження Ержебет Гортваї, угорського літературознавця, кандидата філологічних наук, публіциста, редактора підручників угорської літератури для 4, 5, 8 кл., співголови ТУІЗу. Нагороджена медаллю ім.Макаренка (1988). Народилася в Ужгороді (1935)

24 – 85-річчя з дня народження Михайла Андрійовича Ороса, делегата Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України. Народився у с.Буштино на Тячівщині (1920)

25 – 110-річчя з дня народження Сергія Тимофійовича Орловського, вченого-хіміка, основоположника наукової школи аналітиків. З 18 жовтня 1945 року працював в Ужгородському університеті. У лютому 1965 р. С.Орловський став завідувачем кафедри аналітичної хімії КХТІХТ у Києві. Народився у с.Григорівка Обухівського р-ну Київської області. Похований у Києві на кладовищі у Нивках (1895–1979)

25 – 60-річчя від дня смерті Бели Бартока, композитора, піаніста, музикознавця. Народився у Нодьсентміклош (Румунія) (1881–1945)

27 – 75-річчя з дня народження Олексія Васильовича Хланти, науковця, історика. Народився в с.Копашнево на Хустщині (1930–2004)

29 – 65-річчя з дня народження Дмитра Михайловича Федаки, літературознавця, критика. Народився у с.Кальник на Мукачівщині (1940)

29 – 95-річчя з дня народження Йолани Андріївни Торбич, лауреата II Всесоюзного фестивалю народної творчості. Народилася у с.Відрань (Словаччина) (1910–2002)

ЖОВТЕНЬ

Перша неділя жовтня – святкування Дня Ужгорода

2 – 75-річчя з дня народження Михайла Івановича Алмашія, заслуженого вчителя України, хормейстера, громадського діяча русинської орієнтації. Народився у с.Ромочевиця на Мукачівщині (1930)

5 – 175-річчя з дня народження Тиводара (Теодора) Яноша Легоцького, історика, археолога і музикознавця. Народився у Фунжіні (Югославія) (1830–1915)

10 – 95-річчя з дня народження Василя Клочурака, активного діяча "Просвіти", "Пласту", члена Карпатської Січі. Народився у Чорній Тисі, що була присілком с.Ясіня (1910–2000)

14 – 90-річчя з дня народження Вільмоша-Йожефа Іштвановича Береца. Працював у станковій графіці. Народився у м.Сігет (Румунія) (1915–1999)

14 – 60-річчя з дня народження Петра Людвиговича Шолтеса, живописця. Народився в м.Ужгород (1945)

14 – 150-річчя з дня народження Юрія-Калмана Юрійовича Жатковича, історика, етнографа і перекладача. Народився у с.Голубине на Свалявщині (1855–1920)

15 – 225 років тому відбулося освячення Воздвиженського соборного храму на день іменин цісарівни Марії Терезії єпископом А.Бачинським (1780)

15 – 85-річчя з дня народження Івана Федоровича Комловшія, прозаїка, краєзнавця. Народився у с.Росвигово (нині передмістя Мукачева) (1920–1996)

16 – 115-річчя з дня народження Олександра Стойки, єпископа Мукачівської єпархії. Народився в с.Карачин на Виноградівщині (1890–1943)

18 – 60-річчя з дня заснування першого на Закарпатті університету (1945)

19 – 95-річчя з дня народження Федора Федоровича Манайла, народного художника України. Народився у с.Іванівка поблизу Мукачева (1910–1978)

19 – 95-річчя з дня народження Михайла Йосиповича Ердевдія, делегата Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України; брав участь у відродженні крайового товариства "Просвіта". Народився у м.Сечовце на Земплінщині (Словаччина) (1920–2000)

20 – 110-річчя з дня народження Степана Івановича Бочка, казкаря. Народився у с.Солочин на Свалявщині (1895–1972)

23 – 85-річчя з дня народження Бланки Мейсарош, викладачки латинської та французької мови УжНУ, була однією з фундаторів клубу ім.Г.Дравої. Народилася у Алшоселіште (1920)

26 – 55-річчя з дня народження Любові Миколаївни Герцег, заслуженого працівника культури України, директора Центральної районної бібліотеки Перечинської ЦБС. Користується заслуженим авторитетом громадськості району. Декілька років очолювала районний осередок організації крайової "Просвіти". Народилася у с.Шварц Кареєвського р-ну Тульської обл. (Росія) (1950)

27 – 80-річчя з дня народження Михайла Івановича Головея, вченого, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Він був ініціатором проведення в УжНУ комплексних досліджень по отриманню напівпровідникових сполук. Під його керівництвом та при безпосередній участі були розроблені теоретичні основи пошуку, синтезу та вирощування монокристалів. Народився у с.Сімер на Перечинщині (1925)

28 – 85-річчя з дня народження Михайла Бубряка. Друкував свої поезії в ужгородських газетах "Русская правда", "Карпато-русский голос", "Русское слово" (1920)

Текстова довідка: "Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2000 рік"

28 – 60-річчя від дня смерті Івана Івановича Муранія, прозаїка, перекладача, драматурга. Народився в с.Тур'ї-Ремети на Перечинщині (1881–1945)

30 – 125-річчя з дня народження Якова Голоти, педагога, учасника подій Карпатської України. Народився у містечку Бранешти, що на Буковині (нині територія Румунії) (1880–1964). Упродовж 1920–1922 рр. він працював директором Берегівської гімназії. З 1922 р. до 1938 р. Я.Голота займав посаду професора Мукачівської торговельної академії. На особисте запрошення А.Волошина він знову повернувся до Ужгорода, де почав працювати професором учительської семінарії

у жовтні відзначається:

60-річчя відкриття Виноградівської музичної школи (розташовувалась у будинку колишнього барона Перені) (1945)

60-річчя заснування Закарпатського обласного драматичного театру в Ужгороді (1945)

ЛИСТОПАД

1 – 75-річчя з дня народження Михайла Романа, українського письменника Чехословаччини. Народився у с.Кобильниця Бардіївського округу (1930)

1 – 75-річчя з дня народження Михайла Омеляновича Поповича, скульптора. Народився у с.Біленьке Великоолександрівського р-ну Херсонської обл. (1930)

1 – 60-річчя з дня заснування Закарпатського народного хору (1945)

2 – 85-річчя з дня народження Михайла Шмайди, українського письменника Східної Словаччини. Народився в с.Красний Брід нині Гуменського округу (1920)

3 – 85-річчя з дня народження Дмитра Онуфрійовича Вакарова, поета. Народився в с.Іза на Хустщині (1920–1945)

Текстова довідка: "Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2000 рік"

4 –80-річчя з дня народження Михайла Мольнара, літературознавця. Народився у с.Велика Чинчава (нині Боржавське) на Виноградівщині (1930)

13 – 135-річчя з дня народження Станіслава Северіновича Дністрянського, вченого-юриста, громадсько-політичного діяча і педагога, академіка Всесвітньої академії наук. У вересні 1934 р. С.Дністрянський поселився в Ужгороді, читав лекції для українських

правників міста. Похований на цвинтарі Кальварія. Народився у Тернополі (1870–1935)

14 – 150-річчя з дня народження Шандора Микити, доктора теології, викладача канонічного права та церковної історії, директора єпископської канцелярії в Ужгороді. Народився в Олшорібниці Унгської жупи (1855–?)

14 – 190-річчя з дня народження Івана Дулішковича, історика, публіциста, громадського діяча. Народився в с.Голятин на Міжгірщині (1815–1883)

14 – 95-річчя з дня народження Адальберта Адальбертовича Борецького, живописця. Народився у с.Убля (Словаччина) (1910–1990)

16 – 95-річчя з дня народження Ласло Шафарі, угорського поета. Народився у м.Мукачево (1910–1943)

21 – 115-річчя з дня народження Дюли Гевеші, письменника, заступника голови Академії наук Угорщини, лауреата премії ім.Кошута, головного редактора газети "Magyarország", головного редактора угорсько-російського та російсько-угорського технічного словника. Народився в Ужгороді (1890–1970)

22 – 65-річчя з дня народження Надії Михайлівни Панчук, поетеси. Народилася у с.Горинці Кременецького р-ну на Тернопільщині (1940)

24 – 60-річчя з дня народження Михайла Івановича Гайсака, вченого-фізика. Він опублікував понад 100 наукових праць, є співавтором трьох навчальних посібників та чотирьох оглядових статей. Народився у с.Дунковиця на Іршавщині (1945)

25 – 65-річчя з дня народження Михайла Івановича Гурзана, вченого-хіміка, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки. Він є автором понад 160 наукових публікацій, 9 винаходів. Народився у с.Лісковець на Міжгірщині (1940)

28 – 95-річчя з дня народження Семена Гривни, народного вчителя. Записував закарпатські пісні, балади, казки і прислів'я. Народився у с.Бехеров Бардіївського округу (нині Словаччина) (1910–1944)

30 – 105-річчя з дня народження Амброзія Михайловича Зеленяка, делегата Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України. Народився у с.Великий Раковець на Іршавщині (1900–1985)

30 – 75-річчя з дня народження Миколи Вікторовича Медвецького, живописця. Народився у с.Ізки на Міжгірщині (1930)

ГРУДЕНЬ

5 – 105-річчя з дня народження Йосипа Павловича Бойчука, делегата Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України, журналіста. Народився у с.Великий Бичків на Рахівщині (1900–?). Репресований у 1945 р., реабілітований Закарпатським обласним судом 15 квітня 1991 року.

6 – 250-річчя з дня народження Миколи Теодоровича, відомого філософа, просвітителя, автора першої на Закарпатті руської "Читанки". Народився у с.Коритняни, неподалік Ужгорода (1755–1819)

7 – 150-річчя з дня народження Шандора Магочі-Дієтза, ботаніка, морфолога, фізіолога рослин, викладача, члена Академії наук Угорщини (1855–1945)

7 – 60-річчя з дня заснування газети "Панорама". Видання мало назву "Прапор перемоги". Після проголошення незалежності України часопис виходить під назвою "Панорама" (1945)

9 – 60-річчя з дня народження Василя Степановича Олашина, скульптора. Народився у с.Горінчево на Хустщині (1945)

9 – 60 років з дня заснування "Beregi Hírlap" ("Вісник Берегівщини") – берегівської районної газети (до 1990 р. – "Vörös Zászló" ("Червоний прапор"). Із 1 січня 1955 року виходить також дубляж українською мовою (1945)

9 – 75-річчя з дня народження Миколи Івановича Бідзілі, президента товариства "Закарпатці в Києві". Народився у с.Сасово на Виноградівщині (1930)

10 – 60-річчя з дня народження Василя Михайловича Гангура, графіка. Народився у с.Копашнево на Хустщині (1945)

11 – 120-річчя з дня народження Антоніна Гартла, літературознавця, перекладача. Народився в Кунковицях у Чехії. Протягом двадцяти років регулярно знайомив чеських читачів із закарпатоукраїнським літературним процесом, рецензував наукові збірники дослідників закарпатської літератури, вивчав поезію, прозу, драматургію закарпатських літераторів (1885–1944)

11 – 85-річчя з дня народження Василя Васильовича Гомонная, вченого, заслуженого вчителя України, одного із зачинателів новітньої педагогічної думки Закарпаття (1920–2004)

12 – 115-річчя з дня народження Андрія Федоріва, педагога,

культурного діяча. Працюючи на Закарпатті двадцять років, він усі свої сили і знання, педагогічний хист і серце патріота віддав освіті та вихованню підростаючого покоління. Народився у с.Ожидово Львівської обл. (1890–1953)

12 – 75-річчя з дня народження Галини Адамівни Данч, організатора бібліотечної справи на Берегівщині, заслуженого працівника культури України (1930–1990)

16 – 60-річчя газети "Nagyszőlős–vidéki Hírek" (угорськомовний дубляж "Новин Виноградівщини"). З березня 1957 р. виходила під назвою "A Kommunizmus Zászlaja". У 1962 році друкування угорськомовного дубляжу було припинено і відновлено у квітні 1965 року. Із 1990 року газета змінила свою назву на "Новини Виноградівщини". Виходить українською та угорською мовами (1945)

16 – 95-річчя з дня народження Калмана Шютева, угорського поета (1910–1997)

17 – 115-річчя з дня народження Андраша Голаса, кандидата технічних наук, лауреата премії ім.Кошута. Народився у м.Мукачево (1890–1975)

17 – 80-річчя початку страйку робітників с.Нижній Бистрий на Хустщині (1925)

18 – 15 років тому рішенням четвертої сесії двадцять першого скликання Закарпатської обласної ради народних депутатів було затверджено герб Закарпатської області (1990)

19 – 105-річчя з дня народження Миколи Григоровича Яська, упорядника збірників фольклорних творів Закарпаття. Брав активну участь у становленні Ужгородського університету, цікавився культурою краю, намагався вписати її в загальноукраїнський контекст. Зробив посильний щодо себе і часу внесок у краєзнавство. Народився у с.Корініївка на Полтавщині (1900–1960)

21 – 60-річчя з дня заснування газети "Вісті Свалявщини". Вона була заснована під назвою "Ленінський шлях". З 1990 року – має нову назву "Вісті Свалявщини". Часопис друкується українською мовою (1945)

23 – 15-річчя відродження Закарпатського крайового культурно-освітнього товариства "Просвіта" (1990)

24 – 75-річчя з дня народження Василя Дмитровича Бердара, живописця. Народився у с.Довге на Іршавщині (1930–2001)

25 – 150-річчя з дня народження Золтана Галочі, архівіста, члена Унгварського літературного товариства ім.Дендеші, публіциста. Народився у с.Унгтарноц (нині Тарнівці) на Ужгородщині (1855–1929)

25 – 105-річчя від дня смерті Олександра Івановича Павловича, поета, письменника, журналіста, громадського діяча. Народився у с.Шаришське Чорне (Східна Словаччина)

Текстова довідка: "Відзначення в бібліотеках області краєзнавчих пам'ятних дат 1995 року"

29 – 75-річчя з дня народження Костянтина Антоновича Бібікова, перекладача. Народився в смт Перечин (1930–1989)

29 – 15 річчя з дня заснування Літературного музею ім.Шандора Петефі у приміщенні школи мистецтв в Ужгороді (1990)

31 – 85-річчя з дня народження Чоби Шкултеті, видатного економіста, юриста, політолога, голови Угорського католицького руху Pax Romana, публіциста. Народився у м.Нодькопош (Капушани, Словаччина) (1920)

ЦЕ ЦІКАВО ЗНАТИ:
— 2005 рік —

5-річчя створення Регіональної організації Конгресу Азейбарджанців України (2000)

5 років тому відкрито Генеральне консульство Словаччини (2000)

5 років тому Ужгородський університет отримав статус національного (2000)

10-річчя відкриття пам'ятника "Скорботна мати" воїнам-закарпатцям, що загинули в Афганістані (Ужгород) (1995)

10-річчя створення Товариства польської культури Закарпаття (1995)

10-річчя заснування молодіжного товариства циган "Амаро Дром-Терненгера" (1995)

10-річчя заснування Закарпатського обласного товариства циган "Амаро Дром" (1995)

15 років тому встановлено пам'ятник Ш.Петефі [Автор Ф.Бені] (1990)

15 років тому в Ужгороді проведено міжнародну дитячу олімпіаду (1990)

15-річчя створення товариства словаків Закарпаття ім.Л.Штура. Створено спочатку як районне. У 1992 р. стало обласним. Працює товариство на базі центру словацької культури у с.Сторожниця Ужгородського р-ну (1990)

15-річчя відродження Закарпатського обласного товариства німців "Відродження", яке плідно працювало у краї у 20-30-х роки XX ст. (1990)

15-річчя з дня заснування Премії TOLL. Заснували цю премію редактори літературного журналу "Hatodik Sip" (1990)

20-річчя від створення Хати-музею "Лемківська садиба" в с.Зарічево на Перечинщині (1985)

25 років тому здано новий 5-поверховий корпус УжНУ (1980)

30 років тому стала до ладу Ясінянська фабрика штучного хутра (1975)

35 років тому з нагоди 25-річчя Перемоги над фашизмом у Другій світовій війні за проектом архітектора В.Сікорського на найвищій частині Пагорба Слави зведено сімнадцятиметровий обеліск з написами: "1941–1945", "Вічна слава героям, що загинули в боях за свободу і незалежність нашої великої Батьківщини" (1970)

40 років тому архіваріуси ДАЗО у співасторстві з науковцями Ужгородського державного університету завершили видання шеститомного збірника документів і матеріалів "Шляхом Жовтня". В останньому, шостому томі вміщено ряд документів з фондів Народної Ради Закарпатської України, ЦК КПЗУ, кореспонденції, повідомлення з комуністичної преси тих часів та "Вісника Народної Ради Закарпатської України" (1965)

40 років тому збудовано об'єднану прикордонну станцію на радянсько-чехословацькому кордоні (1965)

50 років тому Ужгород відвідав після 75 років розлуки уродженець Закарпаття, художник-академік І.Грабар, він подарував місту 26 своїх картин (1955)

55 років тому на солеруднику Солотвина почався регулярний видобуток солі (1950)

55 років тому на лініях Закарпаття діяло майже 50 автобусів (1950)

55-річчя з дня заснування Хустського лісотехнікуму (1950)

60-річчя відкриття обласного книжково-журнального видавництва, яке в 1964 році одержало статус республіканського видавництва "Карпати" (1945)

60-річчя з дня заснування Хустської музичної школи (1945)

70 років тому в Мукачеві відбувся з'їзд угорських хорових колективів, у якому взяло участь близько 700 співаків (1935)

70 років тому Крайовий хор підкарпатських учителів реорганізований у Хор учителів Ужгородського округу. Керівником колективу став П.Милославський (1935)

70-річчя від дня зведення моста, який з'єднав урядовий район на Малому Галагові із житловим кварталом "Светомоч", котрий виник на місці колишньої Торгової площі (нині пл.Богдана Хмельницького) на лівому березі Ужа (1935–1936)

75-річчя з дня відкриття Покровської церкви. Це зменшена копія Коломенської церкви Вознесіння, що знаходиться в Москві. Побудована за проектом російського священика, архітектора В.Коломацького (1930)

75-річчя спорудження кінотеатру "Ужгород". У цей же час вибудували й пасаж, який з'єднував вул.Волошина з площею Фенцика (1930–1932)

75-річчя відкриття Хустського (чоловічого, православного) монастиря (1930)

80-річчя відкриття Чумалівського (жіночого, православного) монастиря на Тячівщині (1925)

80-річчя відкриття Липчанського (жіночого, православного) монастиря на Хустщині (1925)

85 років тому відкритий історико-археологічний музей ім.Т.Легоцького у м.Мукачево (1920)

85 років тому Ужгород став центром Підкарпатської Русі, у ньому було 1274 будинки, 20601 мешканець (1920)

85-річчя з дня народження Юрія Васильовича Чловечка, делегата Першого з'їзду Народних комітетів Карпатської України. Народився у с.Доманинці на Ужгородщині (1920)

85-річчя виходу газети "Учитель" (1920–1936)

85 років тому в "Обществі Духновича" було 288 читалень, 76 хорових та 214 театральних гуртків, 39 оркестрів та кілька спортивних секцій (1920)

85 років тому на Закарпатті було 60 газет: 22 угорськомовні, 10 російських, 9 русинських, 5 єврейських, 4 чеські, 4 українські та 6 змішаних (1920)

85-річчя з дня відкриття Ізянського (чоловічого, православного) монастиря на Хустщині (Іза–Нанково) (1920)

90 років тому відкрито торгову академію (школу) в м.Мукачево (1915)

90-річчя з дня народження Федора Івановича Тегзи, делегата Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України. Народився у с.Березово на Хустщині (1915)

90-річчя з дня народження Антона Олександровича Ситовського, делегата Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України. Народився у с.Сасово на Виноградівщині (1915)

95-річчя з дня народження Антона Степановича Іванчо, делегата Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України, висококваліфікованого юриста. Народився у с.Чорний Потік на Іршавщині (1910)

95 років тому за переписом на Закарпатті проживало 972 орендарі, 142 тис. міщан. Серед них: 60% греко-католики, 11% римокатолики, 15% іудеї, 12 % реформати. Кількість населення краю: комітат Берег – 236611 чол., комітат Мараморош – 357705 чол, комітат Унг – 162089 чол., комітат Угоча – 91755 чол. (1910)

95-річчя з дня народження Івана Івановича Щура, дубриницького коломийкаря, вчителя за фахом. Народився на Міжгірщині (1910–1997)

95 років тому С.Томашівський видав "Етнографічну карту Угорської Русі" (1910)

100 років тому А.Петров написав "Материалы для истории Закарпатской Руси" (1905)

100 років тому було введено кадастрове земельне впорядкування на Закарпатті (1905)

100-річчя з дня народження Івана Івановича Дейнеша, делегата Першого з'їзду Народних комітетів Закарпатської України. Народився у м.Левоча в Словаччині. У роки угорської окупації та після визволення Закарпаття жив і працював у м.Берегово. Тут обирався головою народного комітету міста (1900–?)

100-річчя з дня народження Остапа Федоровича Хічія, викладача вищої математики на фізико-математичному, хімічному і загальнотехнічному факультетах УжДУ, доцента. Народився у с.Копчів Бережанського повіту на Тернопільщині (1905–1987)

105 років тому за переписом в Ужгороді зафіксовано 1050 житлових будинків, 20 підприємств (1900)

115-річчя з дня видання Євменієм Сабовим книги "Руська читанка" (1890)

115-річчя з дня народження Федора Івановича Ревая, члена першої Руської (Української) Центральної Народної Ради. У 30-х роках XX ст. був директором друкарень в Ужгороді та Хусті, деякий час редагував "Нову свободу". Був обраний депутатом Сойму Карпатської України. Народився у с.Мирча на Березнянщині (1890–?)

120-річчя з дня народження Віри Карлівни Ромішовської, скрипальки, співачки, педагога. У 1924 р. приїхала до Ужгорода, де працювала до кінця життя. В Ужгороді вона починає педагогічну діяльність разом з Янкою Гергелі (піаністкою) та Карлом Гоудеком (чеським віолончелістом). Протягом 1929–1945 рр. В.Ромішовська – директор та педагог міської музичної школи, а з 1946 р. продовжує викладацьку діяльність як заступник директора новоствореного Ужгородського музичного училища (1885–1949)

120-річчя з дня побудови триповерхової монументальної будівлі в Ужгороді – нині середня школа № 9. Тривалий час тут знаходилося фінансове управління. У 1939 р. держава передала її місту, яке

розмістило тут мерію. І тільки після війни приміщення передали школі (1895)

125-річчя з дня народження Антала Маргіттої (Гербера), флориста. Він зібрав близько 30 тис. гербарних листків, які мають велику наукову цінність. Перші його описи флори басейну ріки Латориці "Данные к флоре комитата Берег" вийшли друком у 1911 р. У 1923 р. у збірнику гімназії "Квартальник" він наводить повідомлення про флору деяких регіонів області "Взносы к флоре Подкарпатской Руси". Народився у с.Паланок на Мукачівщині (1880–1939)

125 років тому в Мукачеві почала діяти добре обладнана друкарня Ігнаца Гроса (1880)

125-річчя з дня виходу журналу "Листокъ" (1880)

125 років тому перепис реєструє 11373 ужгородці (1880)

130 років тому Михайло Драгоманов побував на Закарпатті (1875)

130 років тому Еде Сібером були проведені археологічні розкопки поблизу с.Соломоново (Ужгородський р-н). Він виявив поховання кінця X– початку XI ст., упорядкував колекцію. Її інвентаризацію провів колишній учень, а потім викладач (з 1903 р.) гімназії Тиводар Гулович (1875)

130-річчя з дня народження Юлія Фельдеші, видавця, політичного діяча русинофільської орієнтації (1875–1947)

135 років тому в Ужгороді збудовано першу міську громадську лікарню (1870)

140 років тому було закладено першу вугільну шахту у с.Ільниця на Іршавщині (1865)

145-річчя від перейменування вул.Болотної на Берчені в честь колишнього графа Міклоша Берчені. Вулиця відома тим, що тут деякий час проживали мер міста Михайло Фінцицький та губернатор Підкарпатської Русі Антон Бескид (початок 1860)

150 років тому розпочато спорудження міської каналізації (1855)

155 років тому на залізоварному заводі у с.Тур'ї Ремети Ужанського комітату відлито пам'ятник саксонському королю, який встановлено у м.Кріванон (1850)

160 років тому самоврядність Ужгорода визнано Угорською королівською намісницькою радою (1845)

160-річчя з дня виходу повісті "Лаборець" відомого словацького письменника Богуша Носака-Незабудова (1845)

165-річчя з дня народження Віктора Федоровича Кимака, одного із зачинателів професійної журналістики на Закарпатті, педагога та історика, редактора газет "Свѣтъ" та "Сова" (1840–1900)

175-річчя з дня народження Франца Йосифа I, імператора Австрії і короля Угорщини (1848 р.), з династії Габсбургів. У 1867 р. перетворив австрійську імперію у двоєдину Австро-Угорську монархію. З його іменем пов'язане придушення революції 1848–1849 рр., а для Закарпаття – ліквідація руських шкіл та заміна кирилиці латиницею (1830–1916)

175-річчя з дня народження Олександра Гомічкова, письменника, урядовця скарбової дирекції, автора оповідання "Покорение Ужгорода" (1830–1892)

190-річчя з дня народження Лайоша Вагнера, флориста. Він зібрав понад 40 тис. гербарних листків, переважно флори мараморoської улоговини. Зібрані ним рослини зберігаються в багатьох значних гербаріях Європи. Є вони в Будапешті, Санкт-Петербурзі, а також частково в Ужгородському державному університеті та у фондах Закарпатського краєзнавчого музею. Л.Вагнер брав участь в організації окремих дендраріїв і арборетумів на Закарпатті. За його проектами були побудовані парки у дворі Невицького замку, в мальовничій частині Буштина – Тополівці та ін. Народився у с.Богдан на Рахівщині (1815–1888)

190-річчя з дня народження Фердінанда Видри, живописця, майстра іконопису. У 1840-х роках Ф.Видра кілька років жив у Римі. Оселившись на Закарпатті як художник Мукачівської єпархії, він прагне перенести на місцевий ґрунт принципи та прийоми італійського пізньобарочного декоративного живопису. Його твори, наприклад, іконостас Мукачівського греко-католицького храму, розписи церков у закарпатських селах Білки, Зарічово, Новоселиця, В.-Туриця, В.-Давидково, плафон та ряд картин ужгородського кафедрального собору відзначаються композиційним розмахом, декоративністю колориту, динамікою та реалістичною достовірністю персонажів та зображеного простору (бл.1815–1879)

210 років тому була збудована дерев'яна двозрубна придільна церква у с.Колочава-Горб на Міжгірщині, яка належить до найдавніших архітектурних досягнень Закарпаття. Згідно з написом на одвірку, церкву збудував майстер Ференц Текка (1795)

220 років тому в Ужгороді було 6 вулиць, 1 площа на лівобережній стороні, 15 вулиць на правобережній стороні; 507 будинків (1785)

225 років тому перенесено резиденцію єпископа Бачинського до Ужгорода і перевезено в Ужгород єпископську бібліотеку (9 тис. книг) (1780)

230 років тому в Ужгороді збудовано Комітатський дім на вул.Ракоці.

230 років тому Марія-Терезія передала Мукачівській греко-католицькій єпархії Ужгородську єзуїтську церкву (1775)

230-річчя першої письмової згадки про с.Дротинці (колись с.Сірма на Виноградівщині) (1775)

250-річчя заснування колоністами з Верхньої Австрії с.Німецька Мокра на Тячівщині (1755)

255 років тому німецькі колоністи заснували с.Павшино (1750)

295-річчя від дня смерті Михайла Андрелли, письменника, активного захисника православ'я на Закарпатті. Народився у с.Росвигово поблизу Мукачева, і тому його ще називали Росвигівським (1637–1710)

305-річчя з дня народження Олекси Довбуша, національного героя України, ватажка опришків. Народився у с.Печеніжин Коломийського повіту (нині Івано-Франківська обл.) (1700-1745)

320 років тому Ужгород знаходився під контролем австрійського гарнізону (1685–1689)

320-річчя перепису в Ужгороді. Зареєстровано: 9 гончарів, 13 чоботарів, 10 хутровиків, 5 кравців, 3 шкіряники, 4 ковалі, 6 теслів (1685)

335-річчя з дня народження Івана Олексійовича Зейкана, культурно-освітнього діяча Закарпаття кінця XVII– початку XVIII ст. Народився у с.Карачфолво Угочанського комітату (нині Виноградівського р-ну), але сім'я Зейканів походить з Іршавщини (1670–1739)

365 років тому граф Іван Другет почав будувати на Замковій горі теперішній кафедральний собор (тоді колегіальну єзуїтську церкву) (1640)

365-річчя відкриття Ужгородської гімназії (переведена з Гуменного Іоаном Другетом) (1640)

405-річчя першої письмової згадки про с.Пацканьово Ужгородського р-ну (1600)

430-річчя від перших відомостей про наявність у місті православної общини (1575)

465 років тому Ужгород було зайнято австрійськими військами (1540)

410 років з дня включення Закарпаття до складу Трансільванії (1595)

500-річчя першої письмової згадки про селище Ясіня Рахівського р-ну (1505)

540-річчя першої письмової згадки про с.Сусково Свалявського р-ну (1465)

640-річчя з дня заснування с.Нижнє Селище Хустського р-ну (1455)

555-річчя згадки про перше поселення в селищі Ільниця Іршавського р-ну (1450)

560 років тому м.Мукачево одержало право на самоуправління та формальну незалежність від феодалів (1445)

575-річчя першої письмової згадки про с.Кольчино Мукачівського р-ну (1430)

590-річчя першої письмової згадки про Міжгір'я (до 1953 р. Волове) (1415)

625-річчя першої письмової згадки про с.Довге Іршавського р-ну (1380)

715-річчя першої письмової згадки про с.Сасово Виноградівського р-ну (1290)

715 років тому господарем м.Ужгород став канцлер Угорського королівства Аба Омодей (1290)

755-річчя першої письмової згадки про Новий Ужгород, відбудований у районі Горян (1250)

775-річчя першої письмової згадки про с.Вовчанське (Фаркашово) Виноградівського р-ну (1230)

785-річчя першої письмової згадки про с.Дравці Ужгородського р-ну (1220)

КРАЄЗНАВЧІ ЗНАМЕННІ ДАТИ

СІЧЕНЬ: 6

ЄВГЕН МИРОНОВИЧ ШЕРЕГІЙ:

95-річчя з дня народження композитора, диригента, громадського діяча (1910–1985)

Євгена Мироновича Шерегія – відомого диригента, композитора, актора, одного із засновників театру «Нова сцена» – до високого мистецтва, як і його брата Юрія-Августина, спонукала нев'януча синівська любов до отчого краю, а також ті глибокі почуття і миттєві помисли, які в наші дні звикли називати українською національною ідеєю. Саме проукраїнські погляди, якоюсь мірою успадковані від батька – прогресивного греко-католицького священика, та збагачені тривалим і безпосереднім спілкуванням із багатьма яскравими діячами української культури (С.Черкасенко, О.Олесь, Й.Аркас, М.Біличенко...), стрімкий злет їх творчих обдарувань під час перебування в Хусті, тобто в центрі подій Карпатської України, – все це не могло не накласти певного відбитку на їхніх суспільних і культурницьких поглядах та орієнтирах. Водночас їх мистецькі уподобання формувалися і під впливом європейської культури та мистецтва в умовах географічного розташування Закарпаття поблизу європейських культурних центрів, зокрема, під впливом навчання братів Шерегіїв у Празі.

За свою громадсько-культурну діяльність Є.Шерегій ледь не поплатився життям під час подій Карпатської України, потрапивши спочатку до фашистського концтабору в с.Крива поблизу Хуста, а потім і до жорстокішої фашистської катівні у Ворюлопоші. Відомий письменник, співець Карпатської України В.Гренджа-Донський, який

© В.Габорець, 2004.

тоді також опинився в тому ж таки концтаборі в с.Крива, згодом згадував: «Повернутися до сусіда або розмовляти було суворо заборонено. Хто нагнувся взад чи вперед і порушив лінію, до того жандарми підійшли і вдаряли рушницями в ліпшому випадку в груди, як не просто в зуби або копали чоботом в бороду... Били нас куди попало в голову, в плечі, в ребра, без найменшої причини...»

Пройшовши крізь пекло фашистських тортур, Є.Шерегій, звісно, побоювався потрапити і до сталінських гулагів, бо тих, хто поділяв погляди героїв Карпатської України, тоталітарний режим не щадив. То ж зрозуміло, що про довоєнний період життєвого і творчого шляху Є.Шерегія наша громадськість знала небагато, а дещо більше довідалась з виходом у світ «Нарису історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року» (1993 р.).

Є.Шерегій народився 6 січня 1910 р. в с.Дусино на Свалявщині в інтелігентній родині священика Мирона Шерегія, котрий був людиною досить широкої ерудиції, знався на астрономії, медицині, зооветеринарії і навіть брав участь у написанні п'єси «Нова генерація» (авт. Ю.-А. Шерегій). Закінчивши сільську народну школу, юнак навчався в Ужгородській гімназії та учительській семінарії, де одержав також ґрунтовні знання з музики, а потім студіював право у Карловому університеті (Прага), вчителював у Довгому, Нанкові, Горінчеві, Хусті.

Навчаючись у гімназії та семінарії, активно включається у театральне життя краю – спочатку як художній керівник аматорського гуртка ім.І.Франка при «Пласті», а згодом – як співзасновник драматичних колективів «Верховина» та «Веселка». Його аматорські спроби стали доброю школою для дальшої професійної роботи в театрі. З осені 1925 р. у згаданому драмгуртку пластунів виступає як актор у виставах «Лібуша в таборі» С.Черкасенка, а потім ще у двох виставах за його п'єсами – «Лісові чари» і «Чудо св. Миколая», а також у комедії Б.Грінченка «Нахмарило» і одноактівці «Він не заздрісний», поставлених режисером М.Біличенком. У 1928 р. створює 12-членний оркестр, який виступав з концертами. У драмгуртку «Верховина», окрім акторських ролей, виконує функції композитора, диригента і навіть адміністратора.

У кінці 20-х та на початку 20-х років на Закарпатті вже був чималий загін місцевої театральної інтелігенції й перш за все учительської, на яку й вирішили опертися брати Шерегії для створення українського театру. У 1932 р. Є.Шерегій організовує перший молодіжний

хор «Пласту» в Хусті, а в 1933 р. брати ставлять оперу «Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського. Наступного року організовують Крайовий хор з драматичною секцією, функціонували також оркестрова і танцювальна секції. Вони й стали базою для створення українського театру «Нова сцена». 17 лютого театр урочисто розпочав свій славний шлях, показавши в Хусті виставу «Запорожець за Дунаєм» (диригент Є.Шерегій).

На театральній сцені яскраво проявився перш за все талант Є.Шерегія як обдарованого музиканта, співака, диригента, композитора. Був диригентом у багатьох виставах. Написав музику до вистав «Флірт і кохання» («Танго для тебе»), «Діти XX століття», «Часи минають», «Нова генерація», «Золотий меч», «Над Дніпром», «Як сади зацвітуть» та інших. У рецензії на оперету «Флірт і кохання» (лібрето Ю.-А.Шерегія) газета «Українське слово» писала: «Щодо музичної частини, то Євген Шерегій, і як аматор-композитор, і як диригент справився знаменито. Музика витримана в оперетковім стилю. Це перша більша річ Є.Шерегія...»

Успіхові сприяло й те, що він був чудовим знавцем закарпатського фольклору, народних традицій. Ось як відгукнувся Ю.-А.Шерегій про музичну частину народної оперети з гуцульського життя «Як сади зацвітуть» (лібрето В.Гренджі-Донського): «Легка й дотепна фабула з мелодійною народною музикою й прегарними хорами сподобалася глядачам..., а гуцульські танці (коломийки, «Аркан», дрібушки) приходилося повторювати». На літніх курсах-школі «Нової сцени» Є.Шерегій викладав теорію співу, нотну грамоту та інші ази музичної культури.

Уболіваючи за чистоту народної пісні, Є.Шерегій в післявоєнній рецензії на музичну комедію «Трембіта» (муз. Ю.Мілютіна), поставлену драмколективом Мукачівського міського будинку культури (1953 р.), писав: «... дивує перенасиченість пісень нічого не значущими словами, що служать лише для дотримання розміру. Закарпатські народні пісні глибокі за своїм змістом, автори ж чомусь наповнили їх пустим набором слів».

Очевидним є талант Є.Шерегія як режисера та актора. У своєму «Нарисі...» Ю.-А.Шерегій називає з десяток п'єс, котрі чи то режисерував, чи брав участь у їх режисурі його брат. Грав акторські ролі: Хоми («Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці» М.Старицького), Свистака («Часи минають» Ю.Грома), Ничипора («Пошились у дурні» М.Кропивницького), доктора Галена («Біла чума» К.Чапека),

полковника де-Сервана («Пані і її хрещеник» В.Вебера, М.Геннекена), Івана Мельника («Воєннополонений» Э.Шерегія) та інші.

Останньою його творчою працею у «Новій сцені» була музика до інсценізації драми Т.Шевченка «Гайдамаки» (режисер В.Лібовицький), якій не судилося бути показаною: разом з падінням Карпатської України припинив діяльність і театр «Нова сцена».

Після війни Э.Шерегій працює музичним керівником новоствореного обласного українського музично-драматичного театру, де здійснює музичне оформлення багатьох вистав: «Циганка Аза», «Маруся Богуславка» М. Старицького, «Верховино, світку ти наш...» М.Тєвельова і В.Василька, «Наталка Полтавка» І.Котляревського, «Сватання на Гончарівці» Г.Квітки-Основ'яненка, «Пророк» Т.Кочерги та інших.

Під час роботи методистом обласного будинку народної творчості чимало зусиль, енергії, творчого досвіду віддає вихованню молодих композиторів, диригентів, керівників аматорських художніх колективів, бере активну участь в організації оглядів, конкурсів народних талантів, пише унікальну працю «Народні музичні інструменти Закарпаття» (1977), цікаві й корисні публікації у пресі.

Помер Є.Шерегій 1 жовтня 1985 р. , а в 1995 р. було засновано обласну премію імені братів Євгена та Юрія-Августина Шерегіїв за кращі театральні вистави, акторські ролі та драматичні твори. На будинку дитячого дошкільного закладу с.Дусина, де народились уславлені діячі культури, встановлено меморіальну дошку. Їхня багата творча спадщина вимагає більш глибокого вивчення та окремого дослідження...

Своєму щирому побратимові з Наддніпрянської України, відомому режисеру, актору, організатору театральної справи на Закарпатті Миколі Аркасу Є.Шерегій присвятив посмертну статтю в журналі «Нова сцена», в якій писав: «Спи спокійно, Батьку Українського театру. Артисти «Нової спени» – це твої духовні діти й у них ти живеш між нами далі. Срібна Земля Карпатської України хай буде тобі пером. Чуєш, шумить синя Тиса і шепоче казку – правдиву казку про те, що прийде краще завтра, за яке Ти стільки страдав...» Ці зворушливі патріотичні слова можна поставити пам'ятною епітафією і до славного життєвого та творчого шляху Євгена Шерегія – справжнього сподвижника української культури в нашому краї.

ВАСИЛЬ ГАБОРЕЦЬ

Джерельні приписи:

1. Баглай Й. Людські долі і людські покликання.- Ужгород, 1997.- 95 с. Зі змісту: [Є.Шерегій].- С. 20.
2. Баглай Й. Повноліття театру: [У т.ч. про Є.Шерегія]// Руснак В. Театр Срібної Землі.- Ужгород: Карпати, 1996.- С. 14.
3. Вшанування відповідно до заслуг: [Про Є.Шерегія]// Кобаль В.В. Через плин років: Творчі портрети видатних митців Закарпаття.- Ужгород, 2001.- С. 64.
4. Один із корифеїв українського театру: [У т.ч. про Є.Шерегія]// Баглай Й. Із театром сорок років.- Ужгород, 1997.- С. 46-48.
5. Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20-30-х років XX століття.- Ужгород: ПоліПрінт, 2002.- 208 с.

Зі змісту: [Є.Шерегій].- С. 82, 84, 131, 137, 157, 158.

6. Шерегій Ю. Нарис історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року.- Нью-Йорк–Париж–Сідней–Торонто–Пряшів–Львів, 1993.- 411 с.

Зі змісту: [Є.Шерегій].- С. 302, 306, 308, 312, 313, 318.

* * *

7. Шерегій Є., Компанієць В. "Трембіта" на самодіяльній сцені// Закарпат. правда.- 1953.- 24 квіт.
8. Шерегій Є. Крилата пісня над Свалявою// Закарпат. правда.- 1971.- 4 лют.

* * *

9. Баглай Й. Будівничий українського театру в Закарпатському краї: [До 90-річчя з дня народж. Є.Шерегія]// Срібна Земля.- 1999.- 30 груд.
10. Баглай Й. Євген Шерегій – у театральному житті Закарпаття: [До 90-річчя з дня народж. митця]// Календар "Просвіти" на 2000 рік/ Упоряд П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2000.- С. 18-21.
11. Баглай Й. Євген Шерегій – у театральному житті Закарпаття: [Актор, комп. і диригент]// Вісті тижня.- 2000.- 15 січ.
12. Вечір пам'яті Євгена Шерегія// Календар "Просвіти" на 2001 рік/ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2001.- С. 34.
13. Губаль І. Диригент, композитор, актор: [До 85-річчя з дня народж. Є.Шерегія]// Вісник Хустщини.- 1995.- 5 січ.
14. 90-і роковини Євгена Шерегія// Карпат. голос.- 2000.- 22 січ.
15. Кобаль В.Й. Йому вірили, а з вірою – поважали і любили: До 90-річчя з дня народж. Євгена Шерегія// Новини Закарпаття.- 2000.- 6 січ.
16. Мигович В. З родини Шерегіїв: [Августин та Євген Шерегії]// Вісті Свалявщини.- 1995.- 5 серп.

ВЯЧЕСЛАВ ОПАНАСОВИЧ ПРИХОДЬКО:
65-річчя з дня народження живописця (нар. 1940)

В'ячеслав Опанасович Приходько народився 13 січня 1940 року в м.Золотоноша Черкаської області.

Вік художника можна визначити по-різному. Якщо за кількістю прожитих літ, – то народному художнику України В'ячеславу Приходько виповнюється 65. Якщо за роками, відданими мистецтву, то талановитому живописцеві – більше чотирьох десятиліть. Якщо за художнім доробком, то він у розквіті творчих сил, сповнений юнацького неспокою, захоплений пошуками нових мистецьких ідей.

Творчість В.Приходька в образотворчому мистецтві Закарпаття – особлива неповторна сторінка. До безтями закоханий в рідний Ужгород, він віддав місту свого дитинства і юності увесь свій хист живописця-урбаніста, зачарованого негучною красою тихих затишних вуличок, що потопають у зелені і квітах, примхливим малюнком гостроверхих черепичних дахів, манливою принадою старих будиночків, що зберігають пам'ять минулих часів. Саме міському краєвидові, побудованому на виразних конструктивних особистісних образотворчих формулах, завдячує художник своєю популярністю в колах численних поціновувачів і фахівців.

Вихованець Львівського інституту декоративного і прикладного мистецтва В.Приходько вже в своїх перших самостійних працях прагне визначити свою мистецьку концепцію, знайти органічну для своїх світоглядницьких ідеалів зображальну лексику. Відтоді і по сей день його полотна характеризуються такими формально-стильовими ознаками, як послідовна і свідомо акцентована конструктивність ліній і форм, своєрідна монументалізація і узагальненість живописних об'ємів, моделювання образотворчої пластики широкими барвистими площинами, свіжість і чистота колориту з домінантою звучних локальних кольорів – червоного, синього, жовтого, білого.

Нині В.Приходько – досвідчений майстер, художник, що відкритий найрізноманітнішим враженням і своє призначення бачить в їх перетворенні в матеріал мистецтва. Залишаючись в душі співцем рідного міста, він, однак, не обмежує себе рамками улюбленого жанру, а з однаковим захопленням працює і в сюжетному живописі, і в натюрморті, і в портреті. Художні образи і композиції митця,

© Г.Рижова , 2004.

завжди реальні і впізнавані, водночас несуть в собі риси умовності, узагальненості. Вони пройняті одухотвореністю і приховують в собі особливу хвилюючу багатозначущість, що віддзеркалює поетичне уявлення художника про гармонію і мудру довершеність світобудови.

Філософічність художньої ідеї – прикметна риса майже кожної мистецької праці живописця. В міських краєвидах будинки, як і люди, живуть своїм власним життям, у кожного своя доля, своя біографія, настроєність – сумні і веселі, піднесено-святкові і сором'язливо-скромні, гордовиті і притихлі.

Асоціативність творчої думки, загострена емоційність художнього вислову – неодмінна ознака натюрмортів В.Приходька. Виозначення «предметної теми» в його полотнах є шоразу «по-приходьківськи» нестандартним: верстаки і прялки, глиняні глечики та дерев'яні столи і стільці, жовтобокі дині на селянських возах і високі драбини, що спираються на небо. На перший погляд непрезентабнльні речі, а, по суті, вони несуть в собі знаки складних неоднозначних філософських понять; спадкоємності людських поколінь, символізують одвічну круговерть життя, віддзеркалюють роздуми автора про невмолимий плин часу і одвічний потяг людини до досконалості.

Однак найбільш красномовно світоглядницькі та мистецькі ідеали В.Приходька розкриваються в його сюжетному живописі. Фігуративні композиції художника – це особливий світ – умовно-узагальнений у формі і кольорі, однак живий і реальний за емоційністю і настроєм, за своєю змістовною наповненістю. Значна кількість полотен митця увічнює образ закарпатської жінки – Мадонни і Берегині, трудівниці і вірної подруги, ніжної коханої і безмежно люблячої. Сюжети живописних оповідей спостережені в житті: дівчата в барвистому національному вбранні, захоплені своєю чудовою роботою («Танцювальниці»), ніжно притискаючи до грудей немовля, веде неспішну розмову з подругами молода Мадонна («Гармонія»), колоритна група селянок живописно розташувалась на східцях різьбленого дерев'яного ганку («Надвечір'я»), у гарячо-багряному запальному динамічному вихорі-танці закружляли дівчата серед дерев осіннього саду («Танок»)... Глибокі авторські почуття шани і уклінності жінці підносять ці сцени над прозаїчною побутовістю, надають їм відчуття позачасовості і вічності.

В останні роки В.Приходька все частіше хвилюють проблеми морально-етичного характеру. Він розмірковує та намагається знайти відповіді на предковічні, як світ, питання: в чому криється місія

людини на землі? В чому сутність добра і зла, вірності і зради? Ці філософічні роздуми знайшли своє сконцентроване вираження в етапній роботі митця – живописному триптиху «Голгофа». Полотно сприймається як художня метафора історичної долі людства, воно сповнене внутрішньої змістовності, загостреної експресії, відрізняється вдало віднайденими образотворчими асоціаціями. Твір вражає трагічністю і драматизмом зображальної лексики. Кожна дійова особа несе виозначене стильове навантаження: це образи-оцінки подій і явищ, образи-присуди, образи-пророцтва, що характеризують нескінчене розмаїття проявів людських характерів. Твір був присвятою художника 2000-літньому ювілеєві Християнства.

Нині В'ячеслав Приходько живе і працює-пише свої картини в рідному Ужгороді. До нього прийшло заслужене визнання – схильне ставлення критики та численних симпатиків. Живописець переконаний, що найважливіше в житті митця – художницька чесність, відданість мистецтву високому, безкомпромісному, а ще – своїм естетичним переконанням та продовженням невпинного процесу самовдосконалення. Завдяки цьому В'ячеслав Приходько став виразною, неповторною яскраво-індивідуальною особистістю в колективі талановитих майстрів закарпатського малярства.

ГАЛИНА РИЖОВА

Джерельні приписи:

1. Вячеслав Приходько: [Живопись]: Каталог выставки произведений.- Ужгород, 1981.- 8 с.
2. Вячеслав Приходько: [Каталог].- Ужгород, 1994.- 16 с.

* * *

3. Вячеслав Приходько// Мистецьке зібрання творів художників Закарпаття: Каталог.- Ужгород, 1999.- С. 15.
4. Вячеслав Приходько// Митці Закарпаття.- Ужгород: Госпрозрахунк. ред.-вид. від. Закарпат. обл. упр. по пресі, 1994.- С. 88.
5. Закарпатський художній музей: Альбом.- К.: Мистецтво, 1984.- 119 с. Зі змісту: [Про В.Приходька].- С. 68.
6. Приходько Вячеслав Опанасович// Художники Закарпаття: Альбом-каталог: До 55-річчя Закарпат. орг. Нац. спілки худож. України/ Упорядкув. Б.Кузьма, К.Стельмах.- Ужгород: Карпати, 2001.- С. 172.

* * *

7. Приходько В. Стиль художника повинен відображати стиль тієї епохи, в якій він живе: [Інтерв'ю з худож./ Розмовляла Т.Івакіна]// Ужгород.- 2000.- 29 січ.

* * *

8. Біксей Л. Мистецтво "Золота ноша": [Про худож. В.Приходька]// Образотв. мистецтво.- 2002.- № 3.- С. 91.
9. Копчо-Гленц Е. Спілкування мовою пензля, мовою краси: [Вернісаж худож. В.Приходька]// Новини Закарпаття.- 2002.- 14 трав.
10. Островський Г. Вірність собі: [Вячеславу Приходьку – п'ятдесят]// Закарпат. правда.- 1990.- 13 січ.
11. Петров І. Художник із міста художників: [В.Приходько]// Час.- 1997.- № 39.- С. 10.
12. Попова Л. Сила мистецтва, або Історія про те, як художник з Ужгорода захистив Естер із Фрайзінга: [В.Приходько]// Новини Закарпаття.- 1992.- 21 берез.
13. Рижова Г. "Золота ноша" таланту: [В.Приходько]// Новини Закарпаття.- 2000.- 13 січ.
14. Свято фарб, ліній, форм: [Вист. В.Приходька в Будапешті]// Новини Закарпаття.- 1995.-25 лют.

СІЧЕНЬ:14

КОСТЯНТИН МИТРОФАНОВИЧ ЛОЗОВИЙ:

75-річчя з дня народження скульптора (1930–1976)

Народився майбутній скульптор 14 січня 1930 року в смт.Чуднів Житомирської області.

Батьки незабаром переїхали у м.Васильків Київської області. Близькість до Києва дала можливість здібному хлопчику навчатись у Київській художній дитячій школі.

З 1952 по 1958 рік Костянтин Лозовий навчався на факультеті художньої кераміки Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва, а після закінчення навчання був направлений за призначенням викладачем Ужгородського училища прикладного мистецтва, де і працював тривалий час.

З 1958 року почалась і творча діяльність К.Лозового. Він бере активну участь у художніх виставках, як скульптор, часто виступаючи у співавторстві з Михайлом Поповичем. Колеги та мистецтвознавці вважали найбільш вдалими його скульптури «Солекоп», «Лісоруб», бюст Олекси Борканюка, декоративний пласт «Закохані» (карбування на міді).

© К.Стельмах, 2004.

У 1963 році Костянтин Лазовий став член Національної спілки художників України.

Разом з Михайлом Поповичем скульптором виконав цілу низку робіт по монументальному оформленню в Ужгороді, а також в інших містах області.

Менше 20-ти років тривала творча діяльність цієї працелюбної людини. У 1976 році після важкої тривалої хвороби скульптор помер.

КАТЕРИНА СТЕЛЬМАХ

Джерельні приписи:

Лозовий Костянтин Митрофанович// Художники Закарпаття: Альбом-каталог: До 55-річчя Закарпат. орг. Нац. спілки худож. України/ Упорядкув. Б.Кузьма, К.Стельмах.- Ужгород: Карпати, 2001.- С. 132.

СІЧЕНЬ:14

ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ ПАЛЬОК:
75-річчя з дня народження науковця-історика (1930–2003)

Історик народився 14 січня 1930 р. в с.Лисичово на Іршавщині. Там 1943 р. закінчив народну школу, 1945 р. – горожанку у Білках, одному з найбільш українських за своїм духом селі нашого краю. 1948 р. отримав вже радянський атестат про середню освіту, а 1953 р. закінчив з відзнакою істфак УжДУ. Викладав у Залужській та Ракошинській середніх школах на Мукачівщині. 1962 р. повернувся на істфак, якому віддав чверть віку, пройшовши тут шлях від викладача до доцента. 1968 р. захистив кандидатську «Становище і боротьба робітничого класу Закарпаття в другій половині XIX ст.».

Довгі роки керував педагогічною практикою студентів-істориків, визначав базові школи для цієї практики, мав тісні контакти з тогочасним Інститутом удосконалення вчителів, регулярно виступав там з лекціями. Основним лекційним курсом, який багато років викладав студентам-історикам, була історія України 1861-1917 р. Також понад двадцять років читав методику викладання історії в школі. 1998 р. перейшов на кафедру історії та суспільних дисциплін УжДІПЕП, де працював до останнього свого дня – 7 січня 2002 р.

© С.Федака, 2004.

Був надзвичайно доброзичливою людиною і водночас мав загострене почуття власної гідності. Нормативний курс йому дістався не найкращий для лектора – без якихось аж надто яскравих подій, якими можна зацікавити студента. Але читав з великим ентузіазмом, будував, в основному, на непересічних постатях, яких не бракувало і в ту загалом сіру добу. Багато часу відводив культурному процесові. І все ж мусив триматися офіційної програми, яка робила той період вже геть нуднющим. З демонстративною посмішкою читав лекцію про перших українських націоналістів, якими у радянські часи вважалися В.Антонович і його учень М.Грушевський. Зате з неприхованою щирістю картав П.Валуєва й Олександра II за горезвісний циркуляр і указ, що забороняли українську мову. Щиро вболівав, щоб кожний студент освоїв бодай ази вчительського ремесла. Буквально обходив з дня на день ужгородські школи, де відбувалася практика, їздив по районах. До перебудови спершу ставився скептично – таких вигзагів на його пам'яті вистачало. Та десь з осені 1989 р., коли національне відродження стало набирати вже незворотного характеру, повірив у те, що можна щось змінити. З великим натхненням включився у відродження і подальшу діяльність товариства «Просвіта», відвідував усі мітинги, що відбувалися в Ужгороді. З того часу в його творчості на зміну традиційній раніше соціальній тематиці (історія закарпатського робітництва) приходить тема національних змагань у нашому краї. Був людиною принциповою, але неконфліктною. Тому мав багато статей, написаних у співавторстві. А от писати до другого тому «Нарисів історії Закарпаття» (1995) не став – мабуть, через те, що том не ніс у собі української державницької ідеї, котру В.Пальок в останнє десятиліття свого життя сповідував чітко і безкомпромісно.

Для Василя Васильовича характерним був якийсь, сказати б, селянський аристократизм, добре описаний багатьма нашими письменниками. Завжди виконував звернуті до нього прохання, сам же намагався нічого не просити. Доценти пенсійного віку тоді зазвичай продовжували працювати в університеті, щороку переоформляючись як погодинники. Проте навіть така формальна заява викликала у нього дискомфорт. У результаті він перейшов до інституту інформатики. Молодому вузу саме потрібен був такий досвідчений викладач. Великою мірою саме на ньому тримався навчальний процес на тодішній кафедрі історії та суспільних дисциплін (і на її завідувачі І.М.Гранчаку). Саме вони удвох заклали там традицію

проведення регулярних конференцій на вшанування того чи іншого історичного діяча. Нову і дещо незвичну атмосферу В.Пальок сприйняв з цікавістю і надіями. Власне, він був одним з зачинателів цього вузу, конкретніше – творчої школи при УжДУ, на базі якої потім постав окремий інститут. На жаль, В.Пальок не залишив по собі наукової школи у звичному розумінні – аспіранти, певні наукові напрямки тощо. Проте він виховав у тисяч своїх учнів глибоку повагу до історії, до рідного краю, до власного народу, залишається для всіх, хто його знав яскравим прикладом служіння науці, педагогіці, втіленням людяності.

СЕРГІЙ ФЕДАКА

Джерельні приписи:

1. Пальок В.В. Історія Закарпаття в українській радянській історіографії.- Ч. 1.- Ужгород, 1974.- 44 с.
2. Пальок В.В. Положение и борьба рабочего класса Закарпатья во второй половине XIX– начале XX ст: Автореф. .... канд. ист. наук.- К., 1968.- 20 с.

* * *

3. Олашин М. Вчений і педагог: До 70-річчя доцента Василя Палька// Календар "Просвіти" на 2000 рік/ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2000.- С. 25-27.

* * *

4. Мандрик І., Олашин М. Добрий сіяч вічного: До 70-річчя історика Василя Палька// Соціал-демократ.- 2000.- 15 січ.
5. Мандрик І., Олашин М. Красна доля вченого з Лисичова: [В.В.Пальок]// Новини Закарпаття.- 2000.- 13 січ.
6. Пам'яті Василя Палька: [Некролог]// Соціал-демократ.- 2002.- 12 січ.

СІЧЕНЬ: 19

АНАТОЛІЙ ПАВЛОВИЧ АФАНАСЬЄВ:
85-річчя з дня народження поета (нар. 1920)

Народившись 19 січня 1920 року в селі Ушаково Пермської губернії (тепер Курганської області), Анатолій Павлович Афанасьєв з 1945 року проживає на Закарпатті, в Ужгороді.

Саме тут і розпочалася серйозна літературна творчість військового медика – збіркою віршів «Мои друзья», виданою у 1950 році

© Л.Кудрявська, 2004.

Закарпатським обласним видавництвом, хоча й до цього писав і друкувався у фронтових газетах. В Ужгороді вийшли й усі інші книги Анатолія Афанасьєва – збірки поезій «На обновленной земле» (1954), «Волны и травы» (1960), «Голубиный аэродром» (1963), «Мгновение» (1965), «Шаги» (1968), «Слушаю день» (1978), «Солнечные вёсла» (1983), «Избранное» (1994), а також фольклорне видання «С миру по нитке...» (1997) – зібрання прислів'їв, народних жартів, частівок, афоризмів, фраз, почутих автором впродовж усього життя і ретельно записаних ним.

Закарпатці ж першими прочитали і його переклади на російську поезій Володимира Ладижця, опубліковані у газеті «Единство-плюс» у 1991 році. Та, найперше, земляки знають Анатолія Павловича як цікавого поета, своєрідного лірика, майстра ліричної мініатюри, філософського вірша, у поезіях якого сусідять земля і небо, життя і надії, минуле і сучасне, пам'ять і погляд у майбутнє.

Від збірки до збірки видозмінювалася поезія, розширювалися творчі горизонти, розсувалися жанрові рамки, підвищувалася майстерність їх автора. Колись писав ліричні мініатюри, чотиривірші-роздуми, а в 70–90 роках з'явилися віршовані спогади, сюжетні та сатирично- гумористичні твори, есе і твори для дітей, які поет друкував у «дорослих» своїх книжках, не наважуючись вийти до людей як поет дитячий.

Він був завжди дуже скромною людиною, не схильною переоцінювати себе, ніколи не домагався прихильності критики, та по виході його книг справжні поцінувачі поезії завжди відгукувалися на них, розуміючи його внесок у закарпатську російську поезію.

Анатолій Афанасьєв пише і «класичні» вірші, і «білі», з їх вільністю польоту, густою метафоричністю, незалежністю від рими (цикл «Стихи без колёс»), ніжно і щиро змальовує він у поетичних пейзажах природу Закарпаття. З'являються вірші-медитації.

Щодо тематики, то годі звужувати її до визначення «Анатолій Афанасьєв – поет воєнних років». Хоча, звичайно, в Анатолія Павловича чимало рядків віддано війні, яка припала на його молодість і яку він пройшов до кінця. Чималий «послужний» список фронтовика Афанасьєва: бої під Москвою і Курська дуга, визволення Новгород-Сіверського і Києва. Він дійшов з армією до Праги. Був поранений і знову – в діючій армії. Після Перемоги три роки відслужив на Камчатці, служив і на Закарпатті, демобілізувався в чині капітана медичної служби. Саме на фронтах Великої Вітчизняної в армії

випускник Барнаульської фельдшерсько-акушерської школи утверджувався як людина і як поет. Тому стільки поезій у нього про війну, та й після неї художні його образи й асоціації все ще пов'язані з війною.

Та все ж таки Анатолій Афанасьєв поет не війни, а миру й життя: поет Землі і Неба. Основні символи його лірики – поле, гілка, птах, зірка, село, ліс... Він народився у селянській родині, в якій було семеро дітей, а він був старший. У 30-му році, під час колективізації, батька репресували, заславши у вугільні шахти Уралу, майно було описане і конфісковане. У 1933 році сім'я, яка залишилась без засобів до існування, виїхала в Алтайський край. І там, і вже на фронті юнак прислухався і придивлявся до життя. Пам'ять-спомин про сільське дитинство та юність вплітається в його поезію. Улюбленими віршами Анатолія Афанасьєва є ті, що присвячені саме землі, життю на землі, мирному буденню.

Врастают ноги корнем в чернозем,
И связь с землей стаёт нерасторжимой, –

ці рядки він мав право написати. Поезія Анатолія Афанасьєва – то земля і небо його душі, яку ранить несправедливість і жорстокість, у якій болів і болить чужий біль; душі, яка не навчилася фальшивити, вміє любити і прощати, яка вірить у поезію і справжню дружбу, яка сама віддана друзям, рідним, і поезії.

Творчість Анатолія Афанасьєва, як і його життя, ще чекає свого дослідника, справедливого і мудрого, – саме такого, яким є і сам Анатолій Павлович.

ЛЮДМИЛА КУДРЯВСЬКА

Джерельні приписи:

1. Афанасьев А. Волны и травы: Стихи.- Ужгород, 1960.- 52 с.
2. Афанасьев А. Голубиный аэродром: Стихи.- Ужгород, 1963.- 76 с.
3. Афанасьев А. Избранное: Стихи.- Ужгород: Карпаты, 1994.- 294 с.
4. Афанасьев А. Мгновение: Стихи.- Ужгород: Карпаты, 1965.- 64 с.
5. Афанасьев А. Мои друзья: Стихи.- Ужгород, 1950.- 40 с.
6. Афанасьев А. На обновленной земле: Стихи.- Ужгород, 1954.- 60 с.
7. Афанасьев А.П. С миру по нитке....- Ужгород: Патент, 1997.- 176 с.
8. Афанасьев А. Слушаю день: Стихи.- Ужгород: Карпаты, 1978.- 88 с.
9. Афанасьев А. Солнечные вёсла: Стихи.- Ужгород: Карпаты, 1983.- 80 с.
10. Афанасьев А. Шаги: Стихи.- Ужгород: Карпаты, 1968.- 32 с.

* * *

11. Афанасьєв Анатолій// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 14.

* * *

12. Густі В. "Двери сердца открыты для всех": До 70-річчя з дня народж. поета А.Афанасьєва// Новини Закарпаття.- 1995.- 21 січ.
13. Кудрявська Л. Земля і небо поета: До 80-річчя А.Афанасьєва// Новини Закарпаття.- 2000.- 20 січ.
14. Кудрявская Л. "И песня моя присягала...": [А. Афанасьев]// Единство.- 1991.- 8 июня.
15. Кудрявская Л. Пословица народом молвится: [Кн. пословиц и поговорок А. Афанасьева "С миру по нитке..."]// Единство.- 1998.- 28 марта.
16. Кудрявская Л. "Я не придумую рядків...": [А.Афанасьєв]// Вісті Ужгородщини.- 1995.- 17 січ.

СІЧЕНЬ: 20

ЮРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ МЕЙГЕШ:
80-річчя з дня народження прозаїка (1925–1999)

Народився він 20 січня 1925 р. у с.Великий Раковець Іршавського району, що славилося самодіяльними талантами, та справжнього професіоналізму в своїй творчості досяг прозаїк високої внутрішньої культури, тонкої інтелігентної душі, виходець із багатодітної родини Юрій Мейгеш.

Закінчивши Білківську горожанську школу, майбутній письменник поступає до Ужгородської вчительської семінарії, та довелось її залишити через матеріальні нестатки. Коли ж закінчилася війна, Юрко знову потягся до науки. 1947 року закінчив Ужгородське педучилище. Вчителюючи у селі Зняцево на Мукачівщині, в Мукачеві, здобуває заочно фах історика в Ужгородському держуніверситеті. З 1956 року викладає в Мукачівському педучилищі, за що удостоєний звання відмінника народної освіти Української РСР. І навіть тоді, коли настало загальне визнання його літературного таланту, не полишив педагогічну діяльність. Власних дітей Бог йому не судив, тож віддав усю нерозтрачену любов синам і дочкам своїх краян.

Цілих тринадцять років (1970–1983 рр.) очолював обласну письменницьку організацію, вдихнувши в неї не бувале до того, ні після того бурхливе творче життя. Завдяки набутому авторитету представляв Україну на одній із Генеральних асамблей Організації Об'єднаних Націй.

© П.Скунць, 2004.

Починав він літературну творчість так, як і багато ровесників що згодом випали із літературного процесу. Надрукована в альманах «Радянське Закарпаття» в 1950 році його повість «На сонячні шляхи» була такою собі даниною часові, не виділили автора з літературного процесу і подальші повісті, що вийшли окремими виданнями «Новий день» (1953), «Неспокій серця», романи «Верховинці» (1961), «Кам'яний ідол» (1966).

Щоправда, в останньому вже вгадувався глибокодумний талант та соціалістична заданість творчої мислі обривала сміливість задуму. Перелом у творчості Юрія Мейгеша стався наприкінці 60-тих років минулого століття. Його повість «Сьогодні і завжди» викликала переполох серед видавничого начальства і, мабуть, не побачила б тоді світу, коли б не авторитетна внутрівидавнича рецензія видатного прозаїка нашого часу Павла Загребельного, яку він, всупереч правилам, опублікував у газеті «Літературна Україна».

Тут і почалися нападки на Юрія Мейгеша: не той у нього позитивний герой, дозволяє собі виходити з рамок соціалістичної моралі. Свою лепту в це вніс, зокрема, журнал «Комуніст», це вже означало офіційну оцінку. Щоправда, автор рецензії боягузливо підписався псевдонімом.

Невдовзі, наскільки пам'ятаю, у 1971 році, Юрій Мейгеш подає до того ж видавництва «Карпати» великий роман «Марш людей». Це був глибоко філософський твір, де діяли герої з різних епох, різних поколінь, однаково неспроможні вирватися з кайданів власної недосконалості до звершення свого божого призначення на землі. Роман був підготовлений до видання і навіть підписаний до друку. Однак то був уже час, коли почали закручувати гайки, накинулися у нас на Закарпатті на творчість Івана Чендея, Вільмоша Ковача, знищили тираж книжок Фелікса Кривіна та Петра Скунця. Цензор, якому вліпили партійну догану за знищені книжки, хоч ідейна спрямованість книжок – то справа контролю редакторів, а не цензорів, відмовився поставити штамп. І верстку видатного роману було розсипано. На жаль, автор, аби врятувати твір, почав його безбожно чикрижити, в результаті вийшла така собі повістина «Життя – хвилини і роки...» (1967).

Мабуть, у дружини письменника збереглася верстка чи бодай рукопис роману. Треба все зробити письменницькій організації, аби цей видатний твір став набутком літератури.

Потім з'явилися друком романи Ю.Мейгеша «Така любов...» (1978), «Небезпечний вік» (1938), «Стихія» (1985), «Голгофа» (1990), «Фінал драми» (1992). Все це твори справжнього майстра слова, мислителя.

За роман «Стихія», виданий у серії «Романи і повісті» (1987) Ю.Мейгеш був удостоєний літературної премії ім.А.Головка.

Виходили твори письменника і в перекладі на російську мову, зокрема, романи «Верховинці» та «Кам'яний ідол», повісті «Сьогодні і завжди», «Життя – хвилини, роки...».

У пору так званої перебудови Юрій Мейгеш активно діє на створення народного руху України, його мукачівського осередку.

У 1995 році ми в Мукачеві відсвяткували 70-ліття письменника. Закінчили святкувати пізно вночі в його квартирі. Письменник не хотів нас відпускати, – мабуть, розумів, що більше такої зустрічі не буде.

Так воно й сталося.

Помер письменник у 1999 році. Згодом дружина розповіла, коли ми навідалися до неї з літературознавцем Василем Попом, як Юрію Васильовичу страшенно хотілося жити. Тоді ж і забрав Василь Степанович Поп останній роман Юрія Мейгеша з надією «пробити» його видання. Письменницька організація області додала б собі в актив величезну добру справу, коли б знайшла можливість видати останній твір Ю.Мейгеша до його ювілею. На закінчення додам, що Ю.Мейгеш був іще й неабияким художником-живописцем, і взагалі людиною високого інтелекту й обдарувань у всьому, до чого торкалася його душа.

ПЕТРО СКУНЦЬ

Джерельні приписи:

1. Мейгеш Ю. Верховинці: Роман.- К.: Радян. письм, 1961.- 394 с.
2. Мейгеш Ю. Верховинці. Кам'яний ідол: Романи.- Ужгород: Карпати, 1987.- 606 с.
3. Мейгеш Ю. Вибрані твори: Роман, повісті.- К.: Дніпро, 1985.- 453 с.
4. Мейгеш Ю. Голгофа: Роман.- Ужгород: Карпати, 1990.- 398 с.
5. Мейгеш Ю. Життя –хвилини, роки: Роман.- Ужгород: Карпати, 1976.- 183 с.
6. Мейгеш Ю. Кам'яний ідол: Роман.- К.: Радян. письм, 1966.- 367 с.
7. Мейгеш Ю. Небезпечний вік: Роман.- Ужгород: Карпати, 1983.- 280 с.
8. Мейгеш Ю. Неспокійні серця: Повість.- Ужгород: Закарпат. обл. вид-во, 1956.- 124 с.

9. Мейгеш Ю. Срібна земля: Роман.- Мукачево: Елара, 1996.- 342 с.
10. Мейгеш Ю. Стихія: Роман.- К.: Дніпро, 1987.- 247 с.
11. Мейгеш Ю. Сьогодні і завжди: Літ. мозаїка.- Ужгород: Карпати, 1969.- 171 с.
12. Мейгеш Ю. Така любов... : Роман.- Ужгород: Карпати, 1978.- 317 с.
13. Мейгеш Ю. Фінал драми: Роман.- К.: Укр. письм., 1992.- 239 с.

* * *

14. Мейгеш Ю. Батькова старість: Оповід.// Закарпатське оповідання XX століття: Антол./ Упорядкув., передм., підготовка текстів, прим. та слов. П.М.Ходанича.- Ужгород: Закарпаття, 2002.- С. 380-391.

* * *

15. Поп В. Юрій Мейгеш. Життя і творчість: Літ.-крит. нарис.- Ужгород: Патент, 1997.- 160 с.

* * *

16. Наєнко М. Юрій Мейгеш// Історія української літератури XX століття: У 2-х кн. Кн. 2: Друга половина XX століття/ За ред. В.Г.Дончика.- К.: Либідь, 1998.- С. 345-347.
17. Поп В. Повість Юрія Мейгеша "Сьогодні і завжди": Проблематика та художня своєрідність// Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер.: Філологія. Вип. 3/ Редкол.: В.В.Барчан та ін.- Ужгород: Вид-во УжДУ, 2000.- С. 95.

* * *

18. Гаврош О. Коли в Мукачеві з'явиться вулиця Юрія Мейгеша? Три роки тому не стало найвідоміш. мукач. письм.// Старий Замок.- 2002.- 26 верес.
19. Мейгеш М.Ю. Сьогодні і завжди: [Розмова з дружиною мукачів. письм. Ю.Мейгеша]// Старий Замок.- 2000.- 24 серп.
20. Мейгеш М.Ю. Така любов: [Розмова з дружиною письм. Ю.Мейгеша/ Розмовляв О.Гаврош]// Старий Замок.- 2000.- 17 серп.
21. Мельник В. Нове – про Ю.Мейгеша: Чергове наук. дослідж. Василя Попа// Погляд.- 2000.- 29 лют.
22. Меморіальна дошка пам'яті Юрія Мейгеша: [Відкрита на будинку, де жив письм.]// Фест.- 2000.- 5 жовт.
23. Пагиря В. Письменнику Юрію Мейгешу виповнилося б сьогодні 75 років: [Літ. діяльн. Ю.Мейгеша]// Старий Замок.- 2000.- 20 січ.
24. Письменник Ю.Мейгеш достойний, щоб одна з вулиць носила його ім'я// Вечір. Замок.- 2003.- 4 січ.
25. Поп В. Великий романіст: До 75-річчя з дня народж.Ю.Мейгеша// Новини Закарпаття.- 2000.- 22 січ.
26. Скунць П. Слово про друга: [75 років Ю.Мейгешу]// Срібна Земля.- 2000.- 29 січ.
27. Юрій Мейгеш: [Некролог]// Літ. Україна.- 1999.- 28 жовт.

ПАВЕЛ РОБЕРТ МАГОЧІЙ:

60-річчя з дня народження визначного русиніста сучасності, карпатознавця (нар. 1945)

Здатність вченого бути об'єктивним у своїх наукових висновках, незалежним від усталених суспільних догм та ідеологічних «напрацювань», вміння при цьому дипломатично довершено вести діалог з опонентами, перекриваючи їх глибиною обізнаності у проблемі, не завжди відразу призводить до перемоги здорового глузду. Людство знає чимало брутальних прикладів тимчасової перемоги суспільно обмежених, чванливих, користолюбних, владолюбних чиновників від держави та церкви над особистістю науковця...

Академік П.Р.Магочій – людина двох світів – вільної Америки та новонародженої України. Вихований у вільному суспільстві, він активно, без надії на вдячність, допомагає гармонізації міжетнічних стосунків в Україні. Його праці суттєво впливають на зростання іміджу України в Америці та Канаді, підсилюють зацікавленість молодих дослідників проблемами українознавства в англомовному світі. Прийде час і цю істину будуть проголошувати в Україні з високої державної трибуни, але сьогодні тут все навпаки.

Не так давно ми зустрілися в Києві, у найпрестижнішому готелі України («Прем'єр-палас»), щоб за бесідою випити кави. Тут же, у фойе, настирним журналістам давали інтерв'ю екс-держсекретар США Мадлен Олбрайт та перший президент Чехії Вацлав Гавел, інші поважні гості, а за півгодини до цього я ледь розминувся у дверях з кандидатом у президенти України Олександром Морозом.

Пан Магочій органічно вписався у представництво найпомітніших, зі світовим іменем, політиків, дипломатів, вчених, які приїхали 20 лютого 2004 року до Києва, щоб сприяти проведенню чесних президентських виборів в Україні. Це право він заслужив і фактом свого русинського походження, і своєю науковою працею.

Народився П.Р.Магочій 26 січня 1945 року в м.Енглвуд, штат Нью-Джерсі, США. Закінчив Рутґерський університет (диплом бакалавра – 1966 рік, магістра – 1967). Подальші його наукові студії пов'язані з написанням дисертації у Принстонському університеті (1972 р., звання Ph.D), а також дослідженням української історії (зокрема, й Галичини) в одному з найпомітніших світових наукових

© В.Падяк, 2004.

центрів – Гарвардському університеті, які тривали до 1976 році. Одночасно був першим головним редактором Гарвардської серії українознавчих студій (1979–1982).

З 1980 р. очолює кафедру українознавчих студій Торонтського університету в Канаді, з 1978 року є президентом-засновником Карпаторусинського дослідного центру. У 1996 році його обрано до Академії гуманітарних наук Королівського товариства Канади.

Проблемами України американський вчений почав перейматися ще тоді, коли такої держави на політичній карті Європи не існувало. На сьогодні він має у своєму активі близько 600 досліджень із різних дисциплін – історії, картографії, бібліографії, мовознавства, етнополітики тощо. Всі вони торкаються проблем Центральної Європи та України.

Важливим є й інше: чимало його праць по виході в світ одразу породжували хвилю відгуків та рецензій. Обговорення ключових аспектів його праць є свідченням суспільної важливості аналізованої проблеми, поставленої дослідником. Ось чому, коли на початку 70-х років молодий дослідник обрав стратегічною темою своїх наукових досліджень проблему формування русинської національної свідомості, це не просто викликало (й продовжує викликати!) спочатку в Америці, а потім і в Європі чисельні, подекуди діаметрально протилежні відгуки, це засвідчило й складність вирішення цієї проблеми у майбутньому.

Русинство, законсервоване тоталітарними режимами, нікуди не зникло. Піддане забороні, воно розвивалося за законами внутрішньої логіки; в нових історичних реаліях поступово визрівало у надрах держав-анексантів, а з часу демократичних революцій кінця 80-х років XX століття знову заявило про себе в Україні, Словаччині, Польщі, Угорщині та Румунії.

Ось тут би й використати досвід вченого-русиніста П.Р.Магочія, його фундаментальні праці, такі як «Формування національної свідомості: Підкарпатська Русь, 1848–1948» (1978 р. – англ. мовою, 1994 р. – укр. мовою в Ужгороді); «Carpatho-Rusin Studies: An Annotated Bibliography» (три томи: 1988, 1998, 2004); «Our People: Carpatho-Rusins and Their Descendants in North America» («Наш народ», три видання: 1984, 1985, 1994); «Русины на Словенську: Історичный перегляд» (1993 р. – англ. мовою, 1994 р.– русин. та слов. мовами); його карту „Росселеня карпатськых русинів» (1996,

1998), яка фіксує всі населені пункти на історичних територіях проживання русинів.

Зовсім нещодавно академік Магочій реалізував ідею русинської англомовної енциклопедії під назвою «Encyclopedia of rusyn history and culture» (2002 р.). Унікальна праця великого формату має більше як півтисячі сторінок. Вміщена тут інформація дозволяє англомовному читачу (фактично, це весь науковий світ!) глибше пізнати історію, культуру й традиції карпатських русинів, є об'єктивним джерелом вивчення русинської проблематики.

Нарешті, у 2002 році у Вашингтонському університеті виходить його «Historical Atlas of Central Europe» (Історичний атлас Центральної Європи»), що вміщує в собі 89 кольорових карт, які засвідчують історичний розвиток протягом VII–XX століть одного з найскладніших регіонів Європи.

Тут обов'язково треба згадати й те, що п.Магочій є редактором серії наукових перекладів «Класики карпаторусинської науки» (з 1987 року вийшли 11 томів). Він член-засновник Світового конгресу русинів (1991), член Світової ради русинів (з 1991 р. –). Він також найпопулярний вчений у русинському світі.

Наприкінці 80-х – на початку 90-х років Україна виявилась неготовою вирішити русинське питання. У кулуарах заідеологізованої української академічної науки ця проблема штучно була трансформована в проблему русинського націоналізму та сепаратизму. Академік з Канади був об'явлений в Україні ідеологом т.з. «політичного русинства», хоча й досі ніхто з українських етнологів та етнополітиків не спромігся на більш-менш чітке наукове тлумачення цього «терміну».

Інший шлях обрали центральноєвропейські держави, які щойно визволились з-під гніту тоталітаризму. Вони визнали русинську національність, визнали за русинами в своїх державах права національних меншин. І це суттєво гармонізувало міжнаціональні відносини в цих державах. Це також стало красномовним підтвердженням об'єктивності наукових висновків академіка Магочія про незворотність русинського національного відродження, сертифікатом його високого професіоналізму в науці та його принциповості, вміння дивитись у перспективу.

Україна залишається єдиною серед держав Центральної Європи, в яких русини проживають на своїх історичних територіях і є

невизнаними де-юре. Хтось тут тримається старих догм, хтось обережно пробує шукати вихід з положення... Ніби й не помічаючи при цьому академіка Магочія та його русинської спадщини, що витримала випробування часом.

...Колись видатного астронома Галілео Галілея силою примушували відректись від своїх наукових висновків. Він стверджував, що Земля обертається навколо Сонця. Чванливі релігійники цього не бажали, вбачали у його висновках загрозу своєму існуванню. Ну, і що їм з того формального каяття? Від примх ідеологів Всесвіт свого руху не поміняв! Хіба Земля не обертається навколо Сонця?!

ВАЛЕРІЙ ПАДЯК

Джерельні приписи:

1. Магочій П.-Р. Галичина: Іст. есе.- Львів, 1994.- 322 с.
2. Магочій П.Р. Карпатські Русины/ Перекл. из слов. Д.Попа.- Торонто: Карпаторусинський научный центр, 2002.- 24 с.
3. Магочій П.Р. Русины на Словенську: Історичный перегляд.- Пряшов, 1994.- 214 с.
4. Магочій П.Р. Росселеня карпатськых русинів на зачатку XX століття з далшыма даннима з 1881-го і 1806-го року: [Карта].- Toronto: University Toronto Press, 1998.
5. Магочій П.Р. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948).- Ужгород, 1994.- 296 с.
6. Magocsi P.R. Carpatho-Rusin Studies: An Annotated Bibliography: An Annotated Bibliography: Vol. II: 1985-1994.- New York, 1998.- 280 p.
7. Magocsi P.R. Galicia: A Historical Survey and Bibliographik Guide.- Toronto–Buffalo–London: University Toronto Press, 1983.- 299 p.
8. Magocsi P.R. Historical Atlas of Central Europe.-Washington: University of Washington Press, 2002.-274 p.
9. Magocsi P.R. Our People: Carpatho-Rusins and Their Descendants in North America.- 1994.- 220 p.
10. Magocsi P.R. The Language Question Among The Subcarpathian Rusyns.- New Jersey, 1987.- 55 p.

* * *

11. Магочій П.Р. Етно-географічный і історічный переглад.- Календарь-альманах на 2004 год/ Сост. А.Лявинец и др. - Будапешт, 2004.- С. 67-89.
12. Магочій П.Р. Зауваження, представлені на 5-му Світовому конгресі русинів// Руснацький світ: Науково-популярний збірник: Т. 2/ Укладач М.Макара.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2001.- С. 21-24.
13. Магочій П.Р. Народному самоусвідомленю ся чоловік мусить учіти: [Інтерв'ю узяв М.Балцар]// Русин.-Пряшов.- 2004.- № 1-2.- С. 26-28.

14. Магочій П.Р. Познамкы: 6 Світовый конґрес русинів// Руснацький світ: Науково-популярний збірник: Т. 3/ Укладач М.Макара.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2003.- С. 56-61.
15. Магочій П.Р. Старе і нове: Выступ ... на 7. Світовом конґресі Русинів// Русин.-Пряшов.- 2003.- № 3-4.- С. 16-17.
16. Magocsi P.R. Adaptace bez asimilace// Наш чесько-русинськый календар – 2000. Naš česko-rusinský kalendář – 2000/ Укладач В.Падяк; Ужгород. т-во чес. культури Я.-А.Коменського; Клуб Т.Ґ.Масарика в Ужгороді;- Ужгород: Вид-во В. Падяка, 1999.- С. 24-29.
17. Magocsi P.-R. An Historiografical Guide To Subcarpathian Rus// Austrian History Yearbook. IX-X.- Huston, Texas, 1973–1974.- P. 201-265.
18. Magocsi P.R. Karpatskí Rusíní: súčasný stav a perspektívy v budúcnosti// Slovenský národopis.- Bratislava.- 1992.- XL., 2.- P. 183-192.

* * *

19. Carpatho-Ruthenica at Harvard A Catalog of Holdings/ Compiled by P.R.Magocsi and Olga K.Majo.- Fairview, New Jersey: Carpatho-Rusyn Research Center, 1983.- 149 p.
20. Encyclopedia of rusyn history and culture/ Editors: P.-R. Magocsi, I.Pop.- Toronto–Buffalo–London: University of Toronto Press, 2002.- 520 c.: іл. + Карти.

* * *

21. Paul Robert Magocsi: A Bibliography: 1964-2000/ Edited by G.Scardellato/ Chair of Ukrainian Studies.-Toronto: University of Toronto Press, 2000.- 90 p.

* * *

22. Фединишинець В. Історична метафора професора Магочія, або Вчений від Бога: Документально-художня повість-есей.- Ужгород, 1995.- 272 с.
23. Horbal B. Magocsi, Paul Robert// Encyclopedia of rusyn history and culture/ Editors: P.-R. Magocsi, I.Pop.- Toronto–Buffalo–London: University of Toronto Press, 2002.- 300-301 p.

ІВАН АНДРІЙОВИЧ ГАРАЙДА:

100-річчя з дня народження філолога, виконавчого директора Подкарпатського общества наук (1905–1944)

Він віддано служив науці. Щоб бути всебічно обізнаним спеціалістом, не шкодуючи часу постійно вдосконалювався, опановував суміжні філологічні спеціальності. Можливо, через це й особисте життя не склалось – до 35-и років не встиг одружитись, а там уже й війна...

І.Гарайда народився 29 січня 1905 року у с. Зарічово Унгського комітату Угорщини (нині Перечинський район). Після приєднання краю до Чехословаччини його батьки, не прийнявши нової влади, переїхали на постійне місце проживання до Угорщини. У 1924 році Гарайда у м.Секешфегервар закінчує гімназію. Далі навчається на юридичному факультеті Будапештського університету (1928 р., доктор права). Поступає на філологічний факультет Пейчського університету. У 1930 р. не без участі тодішнього провідного спеціаліста, а згодом ректора цього університету – визначного русинського науковця Антонія Годинки – стає стипендіатом Ягеллонського університету в Кракові, який у 1934 році закінчує і стає його викладачем. З початком другої світової війни у листопаді 1939 року був арештований гестапо у Кракові та разом з іншими 183-ма професорами Ягеллонського університету відправлений до концентраційного табору Саксенгаузен за 25 км від Берліна. Чудом вберігся, тому що встиг передати в Угорщину матері, а через друзів – Угорському консульству в Кракові інформацію про своє перебування за гратами. Угорська влада добилася його звільнення 9 квітня 1940 року (за умови, що про реалії концентраційного табору ніколи й нікому нічого розповідати не буде). Повернувся до Угорщини 22 жовтня 1940 р. Щоб мати спокій (у відносинах з поліцією), змушений був покинути Будапешт та оселетись десь у глибокій провінції.

У листопаді 1940 р. приїхав до Ужгорода та був працевлаштований як висококваліфікований спеціаліст на посаду виконавчого директора новостворюваної русинської академічної установи – Подкарпатського общества наук. У рамках діяльності ПОН він засновує й видає журнал "Литературна недѣля", науковий щоквартальник "Зоря –

© В.Падяк, 2004.

Najnal", щомісячник "Руська молодежь", серії "Литературно-наукова библіотека" та "Народна библіотека" тощо. У 1941 році він написав та видав "Грамматику руського языка".

Не кожна людина в своєму житті здатна на подвиг. Іван Гарайда сподвигся на вчинок, для осмислення якого наступним поколінням знадобилось кілька десятиліть.

Але все по-порядку. Русинська наукова й творча думка за майже двісті попередніх років дала чимало зразків високохудожньої та глибоконаукової продукції – книги, журнали, газети, календарі-місяцослови. Наукова, художня, публіцистична продукція, світська й релігійна... Видання, що побачили світ в Ужгороді, Будапешті, Відні, Празі, Москві, Львові, Берліні, Парижі, в Америці... Історія Подкарпаття, його культура, мова, мистецтво, етнографія, фольклор, перебіг політичних подій, географічні описи, статистичні викладки, соціальні спостереження, економічний стан, розвиток промисловості й сільського господарства і т.д. Всього не перерахуєш!

У суспільстві завжди є потреба осмислювати досвід попередніх поколінь, їхній потенціал, щоб мати на що спертися у нових дослідженнях, розробках, відкриттях. Розумним винаходом у цьому стало укладання бібліографічних покажчиків, де всю літературу систематизовано за галузями знань.

Укладання першої бібліографії Подкарпаття XIX – першої половини XX століть ставало справою майже нездійсненною. Охопити всю літературу з карпатознавства в умовах, коли на Закарпатті ніколи не було центральної книгозбірні (бібліотеки чи архіву), де б протягом століть накопичувалась та зберігалась книжкова продукція, було складно й для великого академічного інституту. До того, професійних бібліографів у краї не було, поки за цю роботу в середині 30-х років не взявся молодий науковець з Ужгорода Микола Лелекач. А через п'ять років талановитого науковця помітив та запропонував йому посаду, фактично, свого заступника новоприбулий виконавчий директор Подкарпатського общества наук Іван Гарайда.

ПОН – фактично, академія наук Подкарпаття, яка вела активну наукову й просвітницьку роботу у воєнний період з 1941 по 1944 роки.

Спільна наполеглива праця І.Гарайди та М.Лелекача у справі розбудови ПОН створювала умови для гармонійного розвитку наукової й творчої інтелігенції краю, спонукала її навіть у складних умовах воєнного часу до серйозних наукових досліджень.

Але ця співпраця не тільки зробила однодумців друзями, вона переросла у співпрацю на ниві бібліографії. Гарайда всіляко підтримував справу Лелекача, збагачував її своїм доробком, а коли основний пласт літератури було зібрано, домігся видання праці окремою книгою, знайшов для цього чималі кошти. Рукопис першого тому було винесено на суд фахівців, праця по частинах друкувалася на сторінках газети "Литературна недѣля". Здавалось, ще якийсь нетривалий час і книга (перший том) стане надбанням суспільства. За нею в друк піде й другий том...

Унікальна бібліографія (перший том) охоплювала майже три тисячі найбільш вагомих джерел з карпатознавства, свідчила про високий інтелектуальний рівень протягом століть корінного русинського населення.

Та йшов уже 1944-й рік. Лелекача мобілізовано на фронт. Робота над книгою уповільнюється. Немає кому виправляти зауваження фахівців, вичитувати набраний у друкарні текст, вносити додаткові матеріали. Фронт стояв уже в Карпатах. Повсюдно йшла швидка евакуація установ, закладів, заводів, фабрик, у т.ч. й ПОНу, далі на захід. Гранки бібліографії, для збереження яких ледь вистачало кількох приміщень, транспортувати неможливо. В умовах війни це означало, що вони будуть розібрані на шрифт, унікальна бібліографія зникне!

Можливо, єдиною людиною, яка у цей момент осмислювала ті колосальні інтелектуальні втрати, які понесе Подкарпаття у зв'язку із знищенням майже готової книги, був Іван Гарайда. Треба було приймати рішення: терміново виїжджати чи залишатись і пробувати щось із книгою зробити. Його, як і багатьох інших громадських, політичних, церковних діячів, попереджали: не чекайте від радянської ідеологічної системи поблажливого ставлення до себе. Втікайте, поки ще є час!

І.Гарайда прийняв гідне науковця з великої букви рішення. Врятовуючи безцінний культурний спадок русинів, він залишився в Ужгороді. 14 жовтня дописав до книги післямову та розпорядився завершити друк у тому вигляді, у якому це було можливо. Радянська армія в той час стояла на відстані 60-100 км від Ужгорода.

27 жовтня Червона армія увійшла до міста. Але за кілька днів до цього вийшла з друку "Загальна библіографія Подкарпатя". Примірники книги І.Гарайда встиг роздати близьким і знайомим. Щоб берегли.

Це був останній подвиг професора Івана Гарайди. Він встиг зробити чимало. Але якби у своєму житті він встиг зробити тільки це єдине – у хаосі воєнний подій привести в світ "Загальну бібліографію Подкарпатя" – то вже тільки за це він заслуговує навічно бути згадуваним у ряду найвизначних постатей русинської історії.

17 листопада І.Гарайду було арештовано радянською контррозвідкою "Смерш" в Ужгороді. До суду не дійшло: 13 грудня 1944 року вченого не стало. Якщо вірити офіційному рапорту начальника ужгородської польової в'язниці, причиною смерті стало загострення захворювання серця у формі "грудної жаби". Але якби витримало серце – зазнав би долі інших русинських інтелігентів, хто довірливо залишився у 1944 році на Подкарпатті й був новою владою безпідставно розстріляний. У його судовій справі, яка була відкрита згідно карного кодексу РРСФР (Росії), зазначено, що І.Гарайда ... проводив профашистську агітацію, спрямовану проти комуністичного руху, Радянського Союзу і демократичних держав". До свого сорокаріччя І.Гарайда не дожив півтора місяця, місце його поховання невідоме. У радянський час його прізвище було викреслено з історії, а про існування книги М.Лелекача та І.Гарайди "Загальна бібліографія Подкарпатя" радянським вченим було заборонено навіть згадувати. І тільки у 2000 році ціною неймовірних зусиль книгу було перевидано в ужгородському видавництві В.Падяка зі значними доповненнями та введенням невідомих архівних матеріалів з цієї теми, підготовленими до друку автором цих рядків. Тираж розійшовся у лічені дні.

ВАЛЕРІЙ ПАДЯК

Джерельні приписи:

1. Загальна бібліографія Подкарпатя/ Зложили Лелекачъ Н., Гарайда И. = Kárpátolja általános bibliográfiája/ Osszeallitották Lelekács Miklós, Harajda János: З додатками: 1. Бібліографія подкарпатской руськой литературы; 2. Бібліографія подкарпатской руськой исторії литературы = Загальна бібліографія Підкарпаття/ Уклали Лелекач М., Гарайда І.: З додатками: 1. Бібліографія підкарпатської руської літератури; 2. Бібліографія підкарпатської руської історії літератури.- Факс. вид.: 1944/ Передм. Д.Данилюка (на укр. мові); Післямова В.Падяка (на укр. мові).- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000.- 214 с.

* * *

2. Гарайда Іван// Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енцикл. слов.- Ужгород, 1999.- С. 42.

3. Гарайда Иван// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 128.
4. Нариси історії Закарпаття. Т. II (1918–1945).- Ужгород, 1995. Зі змісту: [Про І.Гарайду].- С. 556-557.
5. Pop I. Haraida, Ivan/Harajda János// Encyclopedia of rusyn history and culture/ Editors: P.-R. Magocsi, I.Pop.- Toronto–Buffalo–London: University of Toronto press, 2002.- P. 156-157.

* * *

6. Дзендзелівський Й. ПОН і забутий Гарайда// Тиса.- 1994.- № 1-2.- С. 39-45.
7. Довганич О. В'язень "Смершу" і гестапо: [Про І.Гарайду]// Тиса.- 1994.- № 1-2.- С. 46-47.
8. Падяк В. Трагічна доля фундаментальної бібліографічної праці Підкарпаття: Огляд віднайдених архівних матеріалів// Загальна библіографія Подкарпатя/ Зложили Лелекачъ Н., Гарайда И. = Kárpátalja általános bibliográfiája/ Osszeallitották Lelekács Miklós, Harajda János.- Факс. вид.: 1944.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000.- С 187-212.

СІЧЕНЬ: 30

ВАСИЛЬ ГРИГОРОВИЧ КУКОЛЬНИК:

240-річчя з дня народження вченого, фізика-природознавця, педагога, юриста (1765–1821)

Народився 30 січня 1765 року в околицях Мукачева.

З погляду нинішньої доби і того, що доведено регіональною історичною наукою про славні імена закарпатців – видатних діячів історії, науки і культури, Василь Кукольник – та постать, яка насправді посідає вагоме місце в історії Карпатського краю.

Наш земляк на зламі XVIII–XIX ст., у період суперечливих перемін, політичних, економічних та культурологічних нашарувань західноєвропейських впливів на Схід (Росію) став непересічним вченим-фізиком, природознавцем, агрономом, прогресивним педагогом і провідним фахівцем юридичної науки.

З-поміж славних імен закарпатців він один з небагатьох, хто здобув на той час грунтовну освіту. Звісно, що дитячі та юнацькі роки пройшли у студіях дяків-навчителів у церковно-приходських школах з дотриманням усіх правил тодішніх виховних традицій, інакше не могло і бути.

© М.Белень, 2004.

Здобувши освіту у Львівській богословській семінарії, і згодом, у Віденському університеті, (очевидно, був рекомендований), після його закінчення працював професором у Замостському ліцеї (нинішня Польща), де очолював кафедру природничих наук – агрономію. Подальша доля нашого земляка склалася вкрай сприятливо. На запрошення нашого ж закарпатця, доктора медицини, доктора філософії, журналіста, редактора і педагога Івана Орлая у 1805 році Василь Григорович прибув до Петербурга.

У тому ж році обійняв посаду професора Головного Педагогічного Інституту, в якому читав лекції з хімії, фізики, сільського господарства, римського права. В кінці того ж 1805 року був призначений директором інституту і, поспіль, переобирався 2 рази (1816, 1818рр.). Він володів глибокими знаннями у багатьох галузях наук, французькою, німецькою, польською, латинською та італійською мовами. Приблизно з 1813 по 1817 рр. викладав римське і цивільне право великим російським князям Миколі й Михайлу Павловичам, разом із ще одним видатним діячем науки, нашим земляком Михайлом Балудянським. Глибокі знання, добросовісна і професійна педагогічна праця були гідно оцінені у середовищі петербурзької наукової світи.

Життєвий шлях Василя Григоровича розширювався, здобутий авторитет зростав. Новітні підходи у педагогіці підтримувались Міністерством «Народного просвещения», очевидно, тому й визрівали думки про реорганізацію інституту (наказ імперської канцелярії) в університет.

Закономірно, що на посаду першого ректора була висунута кандидатура Василя Кукольника, але в знак щиросердної поваги, великої довіри, Василь Григорович відмовився на користь Михайла Балудянського.

Історія Росії рухалася вперед. Культура Західної Європи мала свої орієнтири і беззаперечні впливи. Абсолютиський режим Катерини II, опісля ряд указів царя Олександра I щодо якісних змін у суспільно-економічному і політичному житті, дедалі ширша поява прогресивної, багатої царедворної верхівки спонукали з розумінням поставитись до вимог часу й тих науково-просвітніх прагнень, які творилися у Західній Європі. Цар добре розумів своїх радників, державних мужів, стосовно докорінних змін у розвитку наук, мистецтва та сприяння якомога більшого завезення великої кількості

літератури з-за кордону й подальшому розширенні й відкритті нових університетів у імперській Росії.

Цікавими фактами стали в історії українського і російського народів надані дозволи на виклик професорів із числа карпаторосів на посади різних кафедр у новостворюваних університетах. Відтак, велася політика поглибленого просвітництва, з тих міркувань, що західні професори (малороси) такі, як Іван Орлай, Петро Лодій, Василь Кукольник, Михайло Балудянський та ряд інших, здобули високу західноєвропейську освіту, і це було вкрай необхідним у привнесенні новітніх поглядів, впливів у формуванні базових знань університетів Росії.

Поряд з цими проблемами в Росії не переводились істинні патріоти свого народу. Знаменитий князь Олександр Андрійович Безбородько залишив заповіт: «Записка для моего духовного завещания» – виділити з його прибутків «На содержание богоделень для престарелих и увечених». Після смерті брат Олександра Безбородька Ілля Андрійович у 1805 році записав: «Получил в наследство имение покойного брата моего... Я сужу, что сообразнее, быть может, устроить в Малоросии на счет сего пожертвования училище высших наук, которое здесь еще не существует и от которого можно ожидать великой пользы, как для всех, так, особливо, для тех неимущих дворян и другого состояния молодых людей, кой по скудости своей не могут иметь достаточных способов к образованию себя, и кой, с учреждением сего заведення открытся может новое средство к приготовлению себя на службу».

Таким чином Ілля Андрійович виділив земельну територію із садом у м.Ніжин під будівництво майбутнього учбового закладу згідно з указом Сенату з назвою: «Гимназия высших наук князя Безбородько», відомого пізніше як Ніжинський ліцей, що дав світові Миколу Гоголя та інших видатних діячів науки і культури.

Незабаром, після присвоєння звання заслуженого професора цей заклад було доручено очолити Василю Кукольнику.

Це було справжнім визнанням педагогічної праці та його організаторських здібностей. Один із гімназистів, П.Редкін, який згодом став ректором Петербурзького університету писав: «Частыми бесс-дами своими, исполненными отеческой внимательности, нежности, живой занимательности, обширной учености, плодотворной образованности, он очищал чувствования, развивал ум, смягчал сердце

й укреплял волю питомцев своих, направляя их ко всему прекрасному, истинному, високому и доброму. Словом, В.Г.Кукольник сделал в самом начале нового своего педагогического поприща, столь много полезного для вверенных его попечению детей, что можно было питать несомненную надежду на блестящую будущность этого нового разсадника русского просвещения».

Фізично-духовний стан Василя Григоровича незабаром погіршився і призвів до самогубства. Чому так сталося? Історія цей факт замовчує.

У плеяді наших земляків, що працювали тоді в Росії, Василь Кукольник був одним з найбільш багатогранних, він залишив ряд праць і підручників: «Начальные основания сельського домоводства» (С-Пб, 1810,1816 рр.), «Начальные основания римского и гражданского права» (С-Пб, 1810 р.), «Начальные основания российского частного гражданского права» (С-Пб, 1813, 1815, 1816 рр.), «Круг хозяйственных сведений» в трёх томах, (С-Пб, 1805 р.), був редактором і видавцем ряду економічних журналів у Петербурзі.

МИХАЙЛО БЕЛЕНЬ

Джерельні приписи:

1. Василь Григорович Кукольник// Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах: (З давніх часів до початку XX ст.).- Ужгород: Патент, 1997.- С. 86-89.
2. Задорожний В. Зимомря М. Василь Кукольник: Видатні постаті рідного краю// Календар "Просвіти" на 1993 рік/ Упорядкув. П.Федаки.- Ужгород: Патент, 1993.- С. 43-46.
3. Зимомря М. Задорожний В. Василь Кукольник – видатний вчений-енциклопедист// Матеріали наук. конф. присвяч. пам'яті Івана Панькевича (23-24 жовт. 1992 р.).- Ужгород, 1992.- С. 215-217.
4. Задорожний В. В.Г.Кукольник і його "Економічний щоденник"// Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер.: Історія. Вип. 5/ Редкол.: І.І.Король та ін.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000.- С. 34-37.
5. Кукольник Василь Григорович// Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енцикл. слов.- Ужгород, 1999.- С. 102.
6. Кукольник Василий Григорьевич// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 226.
7. Байцура Т. Закарпатоукраинская интеллигенция в России в первой половине XIX века.- Слов. пед. вид-во в Братіславі; Від. укр. л-ри в Пряшеві, 1971.- 228 с.
   Зі змісту: [Про В.Кукольника]: див. іменний покажч.

8. На перехресті шляхів: [Життя та діяльність В.Г.Кукольника]// Зоря незгасна.- Ужгород: Карпати, 1986.- С. 37-42.
9. Философская культура Украины и отечественная общественная мысль XIX–XX вв.- К.: Наук. думка, 1990.- 268 с.
Зі змісту: [Про В.Г.Кукольника].- С. 17.

* * *

10. Буришин Ф. Видатний академіст: [В.Г.Кукольник]// Новини Мукачева.- 1994.- 27 січ.
11. Задорожний В. Зимомря М. Із літопису життя: Василь Кукольник// Дукля.- Пряшів.- 1992.- № 4.- С. 27-31.
12. Задорожний В. Зимомря М. Василь Кукольник – європейське світило: Наші славні земляки// Закарпат. правда.- 1992.- 10 жовт.
13. Разгулов В. Учёный-гуманист: [Об известном просветителе, энциклопедисте В.Г.Кукольнике]// Единство-плюс.- 1991.- 21 декабря.
14. Сочка-Боржавин В. Слідами Василя Кукольника: [Культур. діяч Закарпаття]// Новини Закарпаття.- 1995.- 16 верес.

ЛЮТИЙ: 6

ХРИСТИНА ВАСИЛІВНА КЕРИТА:
50-річчя з дня народження поетеси (нар.1955)

Один із віршів Христини Керити має назву «Щаслива я, Карпати, бо ви є». Вона народилася у карпатському селі Драгово, що на Хустщині. У 1972 році закінчила медичне училище і кілька років працювала медсестрою Хустської районної лікарні. Любов до поетичного слова привела Христину Кериту на філологічний факультет Ужгородського університету. У рік закінчення університету з'явилася її перша поетична збірка «Березневі заручини» зі своїм стилем, неповторним баченням світу.

Уже ранні вірші Христини Керити засвідчили, що їх авторка сприймає світ через призму любові до Карпат. Карпати ваблять її незвичайністю, таємничістю і казковістю. Природа в її ліриці здебільшого нерукотворна, первісна. Погляд на природу у неї захоплено-романтичний або спокійно-зосереджений, ніжно-мрійливий, сповнений радістю відкриття живого світу. Їй близька лірика Б.-І.Антонича, В.Свідзинського. Духовно-естетичні орієнтації Христини Керити мають багато спільного з їх лірикою.

© Н.Ференц, 2004.

У Христини Керити своя образно-асоціативна лабораторія. Серед експериментальних засобів вона найчастіше використовує метафору, яка є тим будівельним матеріалом, що творить дивовижний поетичний світ. Поетка любить спостерігати народження нового дня, коли з місяцевого чола «злітають сни прозорим видивом» («На зміну»), зорі розчиняються «у голубому світанковому розкриллі» («Під небесами світу»), ранок пахне медовим туманом, а ранішній білий світ нагадує немовля («Пропахли медами ранкові тумани»).

Для кожного пейзажного малюнка Христина Керита вміє знайти промовисті деталі, вона володіє даром поетичного живописання. Обожнюючи природу, поетка відкриває її дивосвіт, оперуючи простими словами, легким розкутим стилем.

Христина Керита надзвичайно винахідлива у пошуках виражальних форм. Так може бачити природу людина з багатою фантазією, романтично захоплена навколишнім світом. Персоніфікуючи, олюднюючи природу, вона ніби зростається з нею, стає її елементом «Я вже тополі золотий листок, що до твоєї тулиться долоні» – зізнається лірична героїня у вірші «Забуто дике шаленство грози».

Природа у віршах Христини Керити не статична, вона у постійному русі, у змінах, у творенні, які знакують плин часу. Рух, розвиток у ліриці авторки символізують птахи, крила, вітер.

Народження світу і оновлення природи поетка пов'язує з образом весни. Весняний колір Христина Керита вважає кольором життя. Тому й закономірні у її «Травневому поверненні» образи зеленого лошати, зеленої пісні, яка вчувається у клекоті дощу, майбутнього рясного зеленого жита, розплетених трав і зелених верб, які виграють весільну, коли «весна танцює з березнем заручини».

У ліриці Христини Керити кожна пора має свій колір і навіть запах. Щаслива літня днина асоціюється у неї з білим лебедем, веселим сміхом дитини («Білим лебедем летіла днина»), чи джбаном з пахучою водою («Був день, як джбан з пахучою водою»). До речі, Христина Керита часто використовує слова «радість», «весело», «веселий». Весело сміється в обіймах матері («Білим лебедем летіла днина»), радість б'ється птахою у скроні в операційній, де людину повертають до життя. Коли хлібороб приносить із собою свіжість поля, в хаті радість сіється («Хлібороби»). Світ робиться святковим, коли випадає щастя віднайти себе у серці коханого («А ніч була жагуча і казкова»).

Пейзажі Христини Керити художньо достовірні, психологічно насичені, їх авторка вміє висловити думку захоплено, як правило, неквапливо і без словесної зайвини. Кожен пейзаж – варіант настрою. У весняних і літніх пейзажах домінує мажорний настрій, мотив сповідання, радість оновлення життя. Оживає земля після літнього дощу. Спека обвуглила день, запалила видноколи.

Осінні пейзажі здебільшого сугерують мінорний настрій, асоціюються у ліриці Христини Керити з незбутими мріями («Таке гаряче листя восени»), з сивим смутком («А у вікні маленький кусень світу»). Вони сповнені тихою задумою («Тиха осінь сльозиною впала до ніг»), пригірченим спокоєм, викликаним усвідомленням згасання, проминальності усього живого.

Христину Кериту цікавлять постійні зміни і перетворення у природі, вона наче зростається з деревами, квітами, все, що оточує її, персоніфікується олюднюється. Персоніфіковані образи природи поетка вміє наповнити суворою правдою життя. Черешня з однойменного вірша з роками втратила силу. «Висохла, зів'яла» і, взявши за руку «стерплу свою душу», важко подибуляла через зелений сад на кручу, щоб віддати себе на поталу самотності й безжальних вітрів. Закономірну драму, щем від дочасності життя поетка передає промовистою деталлю:

«На вершку зелені дві черешні
Хиталися, неначе дві сльози»

(«Черешня»)

Твори Христини Керити змушують пройнятися глибокою тривогою за долю того дивосвіту природи, який дарований Богом, замислитися над майбутнім планети Земля. Цей мотив на повну силу зазвучав у збірці «На руїнах храму». Христина Керита бачить планету у катастрофічній дисгармонії. Поетка відчуває біль маленької річки, в якої пересохло горло («В моєї річки пересохло горло»), її вражають оті «пусті очища радіації», що «сміються стронцієм в лице».

У ліриці Христини Керити живуть золотодзьобі жар-птиці, добрі гноми, старенькі домовики, стоїть на чумацькім роздоріжжі молодик, голосить і тужить «В тонкій вербиці Мавка лісова» («Коли в смереки струни вечорові»), котиться горами голос Марічки, що кличе на поміч Іванка. Поетці близький міфосвіт Лесі Українки і Михайла Коцюбинського, її міфотворчість природна й органічна. Казка і дійсність, поєднуючись, творять дивовижну поетичну реальність.

Одним із ключових образів Христини Керити є час. За словами поетки, «час вимірюється серцем» («А віддалі не виміряти – лине»). Плин часу, на її думку, – це прощання з дитинством, юністю, що вже ніколи не повернуться. Проминання часу – це завжди гіркота і смуток. У вірші «Старезний млин, музейний експонат» авторка звертається до образу млинового колеса, яке перемелює усе. Розуміючи, що минуле ніколи не повернеться, поетка хотіла б, щоб воно приходило хоча б у сні.

У ліриці Христини Керити природа часто є свідком і співучасником народження інтимного почуття й усіх пригод серця. Більшість ранніх віршів поетки про любов – це короткі ліричні етюди, що приваблюють особливою щирістю, розкутістю почуття, природно вільним плином думок. Здебільшого вони сповнені тривогою, як зберегти почуття, не загубити його, захистити від усіх на світі негод, знайти відгук у чужій душі. Ключовими образами інтимної лірики збірки Христини Керити «На руїнах храму» є згасання, біль, смуток, сум, туга, ніч, сльози, осиротіле серце, плач осиротілого кохання.

Христина Керита вважає, що кожній людині потрібен острівець спокою, «прихисток вчарованої мрії», щоб очистити душу від зла, зробити її чутливішою до чужих тривог і бід, стерти буденні сумніви і віддатися вільному царюванню думки. Шлях до чарівного, милого серцю острівця може відкрити і мистецтво. Воно народжується з любові до життя, з прагнення збагатити світ добром і щастям, з неутоленої туги за красою.

Христину Кериту приваблюють люди мужньої вдачі, кришталево чистої душі, які упродовж життя зостаються вірними своїм переконанням – С.Наливайко («Смерть Наливайка»), Леся Українка («Одержима»), чилійський співак Віктор Хара («Остання пісня Віктора Хари»). Твори про них – вдало осмислені й пережиті епізоди життя.

Там, де Христина Керита говорить про долю України, морально-етичні категорії, нерідко зникає характерна для її лірики м'яка елегійність, слово стає нещадним, гнівним, публіцистично загостреним. Гнів і обурення викликають в авторки політики, що тчуть павутину фальші («Із волами, неначе пелікани»), доморощені іуди, готові менш ніж за тридцять срібних продати («Вже топиться народ у словоблудді»), дволикі пристосуванці, які постійно змінюють маски, їм адресовані слова Христини Керити: «Сьогодні – вбивця, завтра – демократ» («Дволикі не лякаються поразки»).

Профіль творчості Христини Керити значною мірою окреслився у першій книжці «Березневі заручини». Вона вражає читачів глибокою людяністю, чистотою, щирістю і незахищеністю почуттів, любов'ю до краси, вмінням зупинити трепетну мить, радісну і сумну. Поетичний світ Христини Керити завжди причаровував казковістю, вмінням у буденних речах бачити красу і неповторність буття. Цю стильову лінію, розпочату в «Березневих заручинах» (1981), укріплену в «Чеканні дива» (1983), Христина Керита продовжила в книжках «Одкровення» (1989) і «На руїнах храму» (2001).

Сила лірики Христини Керити – у прагненні бачити світ по-своєму, неповторно. А живить це прагнення щира і трепетна любов до життя і рідного краю – «зеленого царства сосен і ялин».

НАДІЯ ФЕРЕНЦ

Джерельні приписи:

1. Керита Х. Березневі заручини: Поезії.- Ужгород: Карпати, 1981.- 48 с.
2. Керита Х. На руїнах храму: Поезії.- Ужгород: Мистец. лінія, 2001.- 100 с.
3. Керита Х. Одкровення: Вірші та поеми.- Ужгород: Карпати, 1988.- 72 с.
4. Керита Х. Чекання дива: Вірші та поема.- К.: Рад. письм., 1983.- 79 с.

* * *

5. Керита Христина: [Вірші]// Закарпатська поезія XX століття: Антол./ Упорядкув., передм. В.Густі.- Ужгород: Закарпаття, 2003.- С. 414-419.
6. Христина Керита: [Вірші]// Вежа/ Уклад. Т.Ліхтей; Худ. оформ. Н.Пономаренко.- Ужгород: Мистец. лінія, 2004.- С. 37-45.
7. Христина Керита: [Вірші]// Ніжність: Антол. сучас. жіночої лірики Закарпаття/ Уклад. Т.Ліхтей.- Ужгород: Мистец. лінія, 2002.- С. 36-38.

* * *

8. Вароді В. З висоти соколиного лету: Вибрані твори/ Упоряд. Х.Керита-Вароді.- Ужгород: Госпрозрахунк. ред.-вид. від. упр. у справах преси та інформації, 2003.- 336 с.

* * *

9. Керита Христина// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 204.
10. Керита Христина Василівна// Висіцька Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття: Кн. перша: наука, культура, мистецтво: Біо-бібліогр. довід./ Бібліогр. ред. та ред.-упорядник Л.Ільченко.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2004.- С. 138-141; портр.
11. Христина Керита// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 304-305.

* * *

12. Керита Х. Поетеса про себе// Хуст над Тисою.- Ужгород: Бокор, 1992.- С. 235-240.

* * *

13. Керита Х. Земний Едем Христини Керити: [Інтерв'ю з поетесою Х.Керитою/ Вела розмову В.Кобаль]// Орбіта-логос.- 2002.- 14 лют.
14. Керита Х. "Конкурс обов'язково треба продовжити. Для багатьох – це перша розмова з читачем": [Інтерв'ю з чл. Спілки письм. України]// Молодь Закарпаття.- 1998.- 24 січ.
15. Керита Х. Не скаламутиться у "Джерелі" вода: [Інтерв'ю з поетесою/ Розмовляла А.Дерев'янко]// Соціал-демократ.- 2000.- 5 серп.
16. Керита Х. Торгівля в храмі: [Літ. сл. на Закарпатті]// Молодь Закарпаття.- 1992.- 15 серп.
17.Керита Х. "Я не богиня, я звичайна жінка, що вічна у любові – не в житті": [Інтерв'ю з поетесою/ Бесідувала В.Копейко// Ужгород.- 2001.- 17 лют.

* * *

18. Вечорниці з Христиною Керитою: [У ЗОУНБ]// Ужгород.- 2003.- 15 берез.
19. Кешеля Л. Вірші з шухляди: [Про кн. Х.Керити "На руїнах храму"]// Ужгород.- 2001.- 15 груд.
20.Одкровення на руїнах храму: [На здобуття обл. премії ім.Ф.Потушняка]// Новини Закарпаття.- 2001.- 13 груд.
21. Попова Л. "Буде, як колись, радість понад світом...": [Знайомство з творчістю Х.Керити в чит. залі обл. б-ки для дітей ім.Д.Вакарова]// Новини Закарпаття.- 1995.- 18 лют.
22. Рішко М. Муза Христини Керити: [До 40-річчя з дня народж.]// Новини Закарпаття.- 1995.- 7 лют.
23. Сторінка молодої поезії: [Зб. "Пролісок", упоряд. Х.Керита]// Молодь Закарпаття.- 1996.- 23 берез.

СЕМЕН ІВАНОВИЧ ПАНЬКО:
85-річчя з дня народження поета, прозаїка, перекладача (1920–1976)

Востаннє бачив я Семена Панька в Ужгороді неподалік гастрологічного центру (тепер госпіталь для інвалідів війни та чорнобильців), здається, 27 червня 1976 року, бо через тиждень, 3 липня, його не стало.

Тоді, при зустрічі, він, а, точніше, болісний згусток смутку, проходжувався тротуаром по вул. Толстого під стінами шпиталю, вдивляючись у синє небо, вдихаючи повітря, ніби п'ючи воду, яку ще так хочеш, а її вже не вистачає.

Зустріч з ним була випадковою, але в пам'ять укарбувалася назавжди. Незважаючи на виснажливу, вже невиліковну, хворобу, він, коли побачив мене, дуже зрадів і навіть лагідно посміхнувся та, як завжди, по-людяному щиро злегка потиснув руку, почав запально цікавитися моїм життям, особливо творчістю.

Не можу сказати, що був я з Семеном Івановичем в особливо близьких особистих стосунках. Просто знав його і любив ще з шкільної парти, як, думаю, і багато вдячних читачів за поетичні збірки для дітей («Школа в горах» (1952), «В Бовцарском ущелье» (1957) та інші твори, котрі залюбки використовував, уже вчителюючи у Великих Лазах на Ужгородщині, на уроках позакласного читання з вивчення літератури рідного краю. А ще, коли вже я і сам почав робити перші кроки в літературі, відчув на собі, як і з боку незабутнього земляка-поета Василя Діянича, його щиру батьківську опіку. При стрічах у Клубі письменників не раз доводилося дякувати Семенові Паньку за мудрі поради щодо вдосконалення творчого досвіду не тільки мені, а й багатьом тодішнім початківцям, що нині стали відомими письменниками. Він був не тільки чарівником слова, белетристом, але й напрочуд вихованим доброзичливим інтелігентом, доброю і чуйною людиною, без хворобливого менторства, властивого багатьом, особливо тим, котрим видається, що занадто значать у літературі.

... Тож ця, остання зустріч із Семеном Івановичем, як і всі попередні, особливо дорога. Ніколи не забуду його погляд, що світився лагідною красою. Не можу втриматися, щоб не сказати:

© Ю.Шип, 2004.

В житті він мав у грудях
Серце, що добром цвіло…
На самоті й на людях
В нім лукавства не було.

Пам'ятатиму, як у той погожий літній день він стис мені руку (на мої щирі побажання швидко видужати) і хустиною витер сльози: «Дуже гарно дякую вам, Юрку… Живіть у Бозі щасливо і пишіть багато правдивого!» Сказав так прощально, що моє серце стрепенулося й кольнуло тривожним передчуттям…

12 лютого 2005 року йому виповнюється 85 (народився 1920 року в Чопівцях на Мукачівщині в незаможній сім'ї). Друзі, родичі, колеги по перу, вдячні читачі, безліч шанувальників цієї прекрасної людини, багатогранного майстра істинного художнього слова у цей день згадають і вшанують його не тільки полум'яними квітами рідної землі, але й серця та душі, як відданого сина, що залишив незгладний слід у людському та літературному житті для нащадків.

Він, простий селянський син, прорвався крізь терни до зірок. У 1939 році успішно закінчив Мукачівську російську гімназію, але згодом, через безробіття, з труднощами влаштувався у м. Веспрем (Угорщина) помічником ревізора. Деякий час працював простим поштовим урядовцем. У Будапешті підвищував фах зв'язківця (в той час він відвідував заняття в університеті слов'янської філології). В угорській столиці зустрів і дружив з літературною (закарпатською) творчою молоддю: К. Галасом, П. Проданом та іншими, які там студіювали вищу освіту. У 1941 році побачила світ його перша ластівка віршів, оповідань та етюдів «Мой путь».

У роки другої світової війни зазнав злигоднів військового табору Гаймашкер. Після визволення повертається додому. Вчителює, працює в управлінні зв'язку, докладає зусиль для створення першого професійного театру в Закарпатті.

У 1946–1955 роках поринає в журналістику, закінчує курси газетярів у Харкові. Відточує перо на літературних посадах у газетах «Закарпатська Україна», «Советское Закарпатье», «Молодь Закарпаття», в обласному книжково-газетному видавництві. В цей нелегкий час публікує на шпальтах часописів публіцистичні твори та переклади, привертає до себе увагу літературної громадськості краю та майстрів слова за його межами, налагоджує творчі зв'язки з відомими майстрами пера Чехословаччини, Угорщини та Югославії.

В 1950 році його приймають у члени Спілки письменників України та СРСР.

Із 1955 року в його біографії починає домінувати літературна та перекладацька робота. Про його плідну діяльність на цьому терені засвідчують переклади: повісті А. Диклича «Блакитна акула» (з сербсько-хорватської); Р.Моріса «З мисливського ріжка» (з словацької), М.Сабо «День народження», Ф.Мора «Країна хмар», М.Залка «Хоробрий кравець» (з угорської); роман К.Нового «Мандрівний мисливець» (з чеської) та інших мов.

Крім цих творів, присвячених дітям, для дорослого читача переклав на українську мову понад 25 книжок зарубіжних авторів. У тому числі «Сумні очі Ганни Караджичевої» (1973) І.Ольбрахта.

Чимало власних чудових поетичних та прозових творів Семена Панька та його перекладів з угорської, сербсько-хорватської, чеської, німецької, російської та інших мов прикрасили понад 20 вітчизняних та зарубіжних збірників, альманахів та журналів.

Особливого резонансу та значення набув його роман «Під синіми Бескидами» (1962), мемуарні нариси «Дорогі друзі» (1974).

Власні твори та переклади на українську мову і навпаки романів, повістей, оповідань, віршів та поем зарубіжних прозаїків і поетів побачили світ у видавництвах «Дніпро», «Радянський письменник», «Веселка», «Карпати» тощо.

Важливу функцію в літературному житті Закарпаття становлять спогади, нариси, статті та рецензії Семена Івановича та про нього (близько 100), опубліковані в періодиці.

Про глибоку шану до пам'яті Семена Панька та його літературної спадщини, як талановитої і мудрої людини, поета, прозаїка та перекладача засвідчують відкриття меморіальної дошки на місці, де народився він, ба навіть назви публікацій про нього: «Дорога великої людини», «Невтомний літератор-трудівник», «Щирий багатогранний талант», «Мостобудівник дороги дружби», «Кого я знав, кого люблю», «Червоні маки в житі та в житті», «Правда й праця над усе» багатьох знавців непересічної особистості письменника...

До таких, як Семен Панько, стежка пам'яті бур'янами забуття не заросте. Вдячні сучасники та їхні нащадки нею ходять і ходитимуть, як до яскравого променя серед ночі, щоб зачерпнути з чистого джерела чесної мудрості, що нуртує снагою культурного і літературного сходження на верховини людяності, де лукавству й злу немає місця.

ЮРІЙ ШИП

Джерельні приписи:

1. Панько С. В Бовцарском ущелье: Для младшего школьного возраста/ Ред. Ф.Кривин; Худож. Л.Левицкий.- Ужгород: Закарпаття, 1957.- 86 с.
2. Панько С. Дороги, друзі...: Нотатки письм.- Ужгород: Карпати, 1974.- 135 с.
3. Панько С. Під синіми Бескидами: Роман.- Ужгород: Закарпат. обл. кн.-газ. вид-во, 1962.- 190 с.
4. Панько С. Школа в горах/ Ред. Панченко В.; Худож. А.Кашай, М.Розенберг.- Ужгород, 1952.- 60 с.

* * *

5. Панько Семен: [Вірші]// Закарпатська поезія XX століття: Антол./ Упорядкув., передм. В.Густі.- Ужгород: Закарпаття, 2003.- С. 159-163.

* * *

6. Панько С. До моїх земляків; До далекого друга; Рідний край; Мій шлях; Credo: [Вірші]// Молодь Закарпаття.- 1990.- 10 лют.

* * *

7. Хланта І. Семен Панько: Бібліогр. покажч.- Ужгород: Карпати, 1991.- 102 с.

* * *

8. Панько С.І.// Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енцикл. слов.- Ужгород, 1999.- С. 159.
9. Панько Семён Иванович// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 293.
10. Семен Панько// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 527-534.

* * *

11. Алмашій М. Працелюб, правдоборець, письменник і перекладач: До 80-річчя з дня народж. С.Панька// Панорама.- 2000.- 12 лют.
12. Басараб В. Дорога поета: До 70-річчя С.І.Панька// Молодь Закарпаття.- 1990.- 10 лют.
13. Березняк І. Дороги і друзі Семена Панька// Срібна Земля.- 2000.- 12 лют.
14. Кудрявська Л. Для всіх, хто любить твори Семена Панька: Відгук на кн.// Вісті Ужгородщини.- 1992.- 29 лют.
15. Наедине с Семёном Панько// Боржавин В. Горы и доля: Поэзия. Проза.- Ужгород: Карпати, 1990.- С. 168-178.
16. Поп В. Червоні маки в житі й у житті: [До 75-річчя з дня народж. С.Панька]// Новини Закарпаття.- 1995.- 11 лют.
17. Сенько І. Семен Панько – поет і перекладач// Вечір. Ужгород.- 2003.- 19 черв.
18. Федака С. Трилисник Семена Панька: [Життя та літ. творчість]// Карпат. Україна.- 2000.- 17 лют.

19. Хланта І. У полоні народної мудрості: До 80-річчя з дня народж. С.Панька// Вісті Ужгородщини.- 2000.- 19 лют.
20. Хланта І. Яскрава сторінка в культурне і літературне єднання народів: До 80-річчя з дня народж. С.Панька// Ужгород.- 2000.-12 лют.
21. Хланта І.В. Яскравий промінь серед ночі: До 80-річчя з дня народж. С.Панька// Соціал-демократ.- 2000.- 12 лют.

ЛЮТИЙ:15

ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ РУСНАК:
70-річчя з дня народження заслуженого працівника культури України (нар. 1935)

Народився 15 лютого 1935 р. в с.Тарасівка на Тячівщині.

Василь Іванович Руснак належить до тієї частини нашої творчої інтелігенції, життєвим кредо якої є творити красу і добро людського буття. Вірою і правдою, своїм розумом, серцем і душею , широким, багатогранним талантом цій благородній меті вын чесно служить впродовж усього свідомого життя. Ним зроблено так багато в різних сферах духовності, що все воно не вмішається в прожиті літа, комусь вистачило б і на дві прожиті стежки. Оглядаючи пережите ним, донині зроблене, здається, що не гаяв задаремно та запусто жодної хвилини.

Звідки цей нестримний порив, творчий неспокій, невпинний пошук чогось нового, незвіданого та незвичайного? Гадаю – він і сам не збагне. Скоріш усього – в самому характері справжнього життелюба, людинолюба, успадкованого від Руснаківського роду далекої верховинської глибинки на нашій славній Тячівщині.

Його здавна вабила і сьогодні не перестає притягувати могутня сила людської краси, доброти, щирих людських стосунків – чи то коли був у скромній ролі завідувача сільським клубом у рідному селі, де шістнадцятирічним юнаком починав трудовий шлях, чи коли працював у керівництві сільською радою, восьмирічкою , районним відділом культури, обласним українським музично-драматичним театром, якому впродовж двадцяти одного року віддав багато сил,

© В.Габорець, 2004.

снергії та завзяття, а чи в багатьох пошуках шляхів допомоги мистецтву в останні роки його невгамовної, кипучої діяльності.

На долю В.І.Руснака на посаді директора театру випав нелегкий тягар – переведення у 1987 році мистецького закладу в нове приміщення на лівому березі Ужа. Цей процес відбувався у складних умовах, паралельно із завершенням будівельних робіт, усуненням різних недоробок, яких виявилось досить багато. Директору разом з органами влади, Міністерством культури України доводилось розв'язувати непрості проблеми з формуванням колективу в дещо оновленому варіанті, запрошенням і трудовлаштуванням нових творчих і технічних працівників, забезпеченням їх житлом тощо. Зрозуміло, за цим стояла центральна проблема – досягнення новосформованим театральним колективом досконалішої художньої продукції.

Одним із дійових засобів для вирішення цієї стрижневої проблеми В.Руснак запропонував проведення на базі театру міжнародного фестивалю «Інтертеатр», який і було започатковано у жовтні 1989 року. У ньому взяли участь, окрім закарпатських театрів та Львівського академічного українського театру ім.М.Заньковецької, театральні колективи Угорщини, Румунії, Словаччини, Москви, Вірменії, Югославії, критики і мистецтвознавці Києва, Львова , Москви та інших культурних центрів, а журі очолював визнаний метр театрального мистецтва, голова правління Спілки театральних діячів України, художній керівник Київського академічного театру ім.І.Франка, народний артист СРСР С.Данченко. Виступи на закарпатській сцені провідних театральних колективів, фахове обговорення показаних вистав, проведення науково-практичної конференції «Театр і сучасність» , на якій організатор Фестивалю свій виступ присвятив проблемі економіки театру та впливу її на загальний творчий процес, – все це , безумовно, стало доброю школою сучасного театрального мистецтва. І тільки гостра фінансова криза, яка в перші роки охопила практично всі мистецькі установи молодої Української держави, спричинилась до припинення цієї архіважливої мистецької акції.

Працюючи більше двох десятків років на посаді директора театру, В.Руснак ніколи не вдовольнявся лише чиновницькими функціями адміністратора. Його постійно вабило в таємничу царину творчості. Саме це ж стало головною спонукою до реалізації власних драматургічних і режисерських обдарувань. У творчій співпраці з драматургом В.Лебедєвою 1979 р. інсценізує роман відомого

закарпатського письменника Ф.Потушняка «Повінь», а музику до вистави, яка користувалась у глядачів великим успіхом, написав композитор С.Мартон (постановка В.Суркова). Окрилений успіхом, В.Руснак береться за написання самостійного драматургічного твору «Автограф у вічність», присвяченого трагічному моментові в житті Героя Радянського Союзу Олекси Борканюка (постановка заслуженого артиста України Ю.Горулі,1984 р.). А ще через якийсь час пише сценарій «Закарпатського весілля» і з успіхом ставить його на сцені театру разом із режисером О.Саркісьянцем та заслуженим діячем мистецтв України П.Раком (1992), продемонструвавши дивовижну обізнаність із колоритною багатобарвністю та привабливістю народної весільної обрядовості. А написання сценаріїв до 3-серійного однойменного художнього фільму за романом Михайла Томчанія «Жменяки» та спільного українсько-пакистанського фільму «Острів жахів» утвердило в середовищі знавців кіномистецтва думку про В.Руснака як про обдарованого кіносценариста.

Йому щастить на хороших друзів, колег: за період роботи в театрі випала нагода працювати пліч-о-пліч з такими талановитими режисерами, як Л.Гриб, заслужений артист України Г.Ігнатович, Ю.Горуля, народний артист України Я.Геляс, режисер-новатор молодшого покоління С.Мойсеєв, режисери Пряшівського українського театру Й.Фельбаба та Я.Сісак, композиторами – заслуженим діячем мистецтв України С.Мартоном, заслуженим артистом України Д.Білоусом, художниками М.Манджуло, Г.Васильєвим, М.Зелінським, Ю.Тіщенком, С.Масловим, письменниками І.Стецюрою, Д.Кешелею, Ю.Керекешем, В.Вовчком, В.Лебедєвою, драматургом і актрисою – народною артисткою України Л.Хоролець, талановитими артистками М.Пільцер, П.Гоцою, М.Сочкою, Н.Лагодіною, В.Левкуличем, Г.Левкулич, народними артистами України М.Харченко, А.Філіповим, заслуженими артистками України А.Вертелецьким, А.Ратміровим, В.Аведіковим, М.Білецьким, В.Арендашем, Л.Івановою, Г.Ушенко, Л.Білак та багатьма іншими.

Побачивши на початку 90-х років минулого століття, в якій скрутній ситуації опинились культура і мистецтво України щодо їх матеріально-фінансового забезпечення, він вирішує залишити посаду директора театру і спробувати заробляти гроші для допомоги митцям шляхом пошуків недержавного, позабюджетного фінансування. Взявши банківський кредит, з групою ентузіастів створює громадську благодійну

організацію – асоціацію «Інтерарт», на рахунку котрої багато меценатських акцій: це і заснування республіканської премії ім.М.Заньковецької та міжнародної премії ім.О.Духновича, і громадсько-культурної газети «Новинка», і відкриття в Києві театру «Гармонія», і видання творів закарпатських письменників, і співпраця з «Укртелефільмом» над створенням нових телевізійних стрічок, (директор та автор сценарію телефільму «Горить моє серце») і матеріальна підтримка молодих талановитих артистів, композиторів, художників, і відкриття спільно із вченими Ужгородського національного університету сучасного фітоцентру, і багато ще такого, що заслуговує на увагу та щиру вдяку.

Як директор міжнародних виставок-ярмарків «Тур'євроцентр–Закарпаття» у 2002-2003 роках В.Руснак став одним з пристрасних поборників та ділових організаторів перетворення нашого краю у справжню українську туристичну Мекку.

Всі ці починання народжуються у його чуйному серці, переповненому людською щедрістю і добротою, увагою до потреб інших і найперше – до духовних потреб.

У 2004 р. В.Руснаку присуджена обласна премія ім.братів Ю.-А. та Є.Шерегіїв за книжку «Театр Срібної Землі», у якій подав півстолітню історію Закарпатського обласного музично-драматичного театру (вийшла в 1996 р.). Зі знанням справи та щирим уболіванням за долю близького і рідного йому мистецького колективу виклав його досягнення, об'єктивно вказав на окремі прорахунки, з любов'ю і повагою віднісся до корифеїв та істинних творців театрального мистецтва Срібної Землі. Його перу належать також рецензії на вистави за п'єсами В.Вовчка, Ю.Керекеша та інших письменників, багато публікацій у різних українських і зарубіжних виданнях. Він член Національної спілки журналістів України та член Спілки театральних діячів України.

За сумлінну та багаторічну творчу роботу, вагомий вклад у розвиток культури і мистецтва краю удостоєний багатьох державних і громадських відзнак: почесне звання заслужений працівник культури України, Почесна грамота Президії Верховної Ради України, Почесні грамоти Верховних Рад Абхазії, Північної Осетії та Марійської Республіки.

І все ж, найвища нагорода – це шана людей за наполегливу і невтомну працю в ім'я мистецтва, якому сповна віддає своє уміння, хист і непересічний талант.

Все його дотеперішнє життя – то стрімка хода простого тарасівського хлопчини від сільського клубного працівника до високих мистецьких вершин. А попереду – багато задумів і творчих планів.

ВАСИЛЬ ГАБОРЕЦЬ

Джерельні приписи:

1. Руснак В. Театр Срібної Землі.- Ужгород: Карпати, 1996.- 182 с.

* * *

2. Руснак В. Запрошення на прем'єру// Закарпат. правда.- 1978.- 16 листоп.
3. Руснак В. Яскраві сторінки// Закарпат. правда.- 1981.- 15 груд.
4. Руснак В. Ярослав Геляс і Закарпатський театр: [80-річчя Я.Геляса]// Новини Закарпаття.- 1996.- 21 листоп.
5. Баглай Й. Слово про автора// Руснак В. Театр Срібної Землі.- Ужгород, 1996.- С. 5.

* * *

6. Андрійцьо В. Що збережено, а що втрачено?: "Повінь" на сцені обласного українського музично-драматичного театру: [У т.ч. про В.Руснака]// Закарпат. правда.- 1978.- 16 листоп.
7. Давыдова И. Театральная дилогия о Закарпатье: [В т.ч. про В.Руснака]// Правда Украины.- 1980.- 1 октября.
8. Давидова І. Подих історії і сучасності: [У т.ч. про В.Руснака]// Закарпат. правда.- 1983.- 14 жовт.
9. Нитка В. Мрію лише про працю: [Василеві Руснаку – 60]// Новини Закарпаття.- 1995.- 18 лют.
10. Уманець О. Вшанування мецената: [Ювілей В.І.Руснака, ген. дир. асоціації "Інтерарт"]// Новини Закарпаття.- 1995.- 28 лют.

ЛЮТИЙ:18

ЮЛІЙ ІВАНОВИЧ СТАВРОВСЬКИЙ-ПОПРАДОВ:
155-річчя з дня народження поета-будителя, публіциста (1850–1899)

Одна з причин того, чому ім'я русинського будителя Ставровського-Попрадова досі мало відомо на Закарпатті, криється у трагічній долі краю. У XX столітті у зв'язку з розпадом Австро-Угорщини територія історичного Закарпаття по частинах відійшла до різних державоутворень, таких як Угорщина, Чехословаччина, Польща, СРСР, Румунія. У таких реаліях оберігати єдність історії, культури та

© В.Падяк, 2004.

історичної долі всіх русинів, де б вони не жили, було справою проблематичною, а подекуди, за умов тоталітаризму, ставало справою, що підпадала під карний кодекс. Й сьогодні цю проблему не вдалося подолати – саме тому про пряшівських діячів русинської культури, як і про польських лемків чи русинів Воєводини, чи мараморошських русинів Румунії ми знаємо дуже мало. Сьогодні в Україні, як і за часів СРСР, влада готова зводити на Закарпатті помпезні пам'ятники, які з точки зору історичної пам'яті русинів нічого не значать, а з точки зору естетики є продовженням сумнозвісної церетеліївщини. Але й досі немає пам'ятників А.Бачинському, А.Добрянському, І.Сільваю, А.Кралицькому та Ю.Ставровському-Попрадову.... Інтелектуальна спадщина цих письменників, громадських діячів не вивчається, не друкуються книги з їх творами.

Юлій Ставровський народився 6 (18) січня 1850 року (на свято Благовіщення) у гірському селі Сулин, що на Спиші (нині Східна Словаччина). Село розташувалось на березі річки Попрад, звідки й псевдонім, який обрав собі, поринаючи у громадське життя, молодий поет, письменник, етнограф. Спиш споконвіку заселяли русини. Батько майбутнього поета був сільським священиком та відомим освітньо-громадським діячем, дбав про рівень шкільництва в краї. Мати – Параскевія – з угорської ужгородської родини Дуглазі. Освіту здобував у рідному селі та в гімназії у Левочі, потім у Пряшеві. Оскільки вакантного місця для подальшої освіти у богословській семінарії на той час не було, він подав клопотання про дозвіл вчитися філологічним наукам на філософському факультеті Пештського університету (1868–1869). Але надалі змушений був у Пешті продовжити вивчення богослов'я як студент семінарії, далі університету.

На цей час Ставровський вже заявив про себе на сторінках крайової газети "Свѣтъ" (видавалась в Ужгороді) як про талановитого поета (поезії "Сон", "Надежда", Я русский") та дослідника старожитностей ("Важнейшие суеверия у спишских русских").

У Пешті студент Ставровський, окрім навчання, активно займається формуванням свого світогляду, він є активним діячем у справах культурно-національного відродження Подкарпаття (Угорської Русі). Тоді ж він розпочав активну співпрацю з ужгородською газетою "Новый свѣтъ", редактор якої Віктор Гебей залучив до співпраці двох студентів (однокурсників) Пештського університету – Ставровського та свого молодшого брата Дмитра І.Гебея.

Ставровський плідно й багатогранно співпрацює з газетою. Разом із відомим народним поетом О.Павловичем є її найактивнішим дописувачем. Підписується завжди як "Попрадов". Але ті його кореспонденції, які надсилає з Пешта, мають підназву «От Дуная», а ті, що під час літніх канікул надсилає з рідного села – «Из Попрадской долины", «Из Попрадской Руси».

На сторінках цієї газети Ставровський, буквально, «вибухнув» матеріалами етнографічного характеру. Вони достатньо об'ємні, легко читаються, мають багато деталізованої інформації, написані із знанням справи. Але, головне, вони пропагують культуру рідної місцевості, закликають любити своє, русинське, не соромитись за свій слов'янський народ. Тут надруковано праці: «Работы около льна и полотна у спишских русских», «Ярмарка в одном городе вышнего Спиша», «Сказки из Спишской Руси: 1. Сказка о происхождении Сулина; 2. Сказка о «сивом камне», «Очерки из Попрадской Руси». Друкує й праці з філологічним забарвленням («Вылеты в поле славянской филологии») або ж праці з історії християнства («Короткая история приведения русского народа в христианскую веру»).

Справжнім апофеозом любові до своєї батьківщини стала поезія Ставровського цього періоду: «К моему народу», «Тоска по отчизне», «Воспоминание». Не випадково двадцятидвохрічного поета помітив відомий п'ятидесятитрьохрічний поет Олександр Павлович, який по-батьківськи тепло відгукнувся про молодого патріота у своєму вірші-присвяті «Попрадову»:

Здравствуй, сын мой, прекрасный,
Моя радость, красота!

У 1874 році, по закінченні терміну навчання, повертається додому, працює капеланом у селах Орябина та Ториски, далі у Пряшеві на різних адміністративних посадах при Пряшівському єпископові Й.Гаганцю. Коли по смерті єпископа (1875 р.) цю посаду займає Микола Нодь – колишній викладач Ставровського по Будапештському університету – той теж без вагань наближає до себе молодого Ставровського.

Ставровський одружується, згодом стає батьком двох дітей. Праця в єпархіальній канцелярії не приносить відчутного матеріального достатку, але відбирає увесь вільний час.

У 1879 році здійснюється мрія Ставровського стати приходським священиком. Того року визначний русинський громадський

діяч Адольф Добрянський запропонував йому переїхати до свого родинного гнізда у с.Чертижне (недалеко від Межилаборець), де звільнився приход по смерті М.Бескида, також відомого публіциста. У Чертижному Ставровський служив до самої смерті. Це суттєво вплинуло на матеріальний стан родини Ставровських і дозволило йому більше уваги приділяти творчому життю. Він має доступ до великої бібліотеки Добрянських, багато читає, блискуче опановує російську мову, якою пише свої поезії, є активним учасником літературного процесу в краї. Друкується в ужгородських газеті «Карпатъ» та журналі «Листокъ». Ставровський стає відомим літературним діячем, за ним міцно закріплюється репутація наймолодшого представника будительської генерації, а його творчість, довершена з точки зору чистоти російської мови та прозорості ідейної направленості, свідчить в уяві сучасників про розвиток русинської (російськомовної) літератури. Ось лише один фрагмент з патріотичної лірики:

Моя отчизна здесь, в Карпатах,
Среди лесистых синих гор,
Где мой народ в старинных хатах
Живет с неисследимых пор;
Вот здесь родился я, и страстно
Влюбился в родину свою,
Ее, хоть бедну и несчастну,
Но в простоте своей прекрасну,
Всегда радушно воспою.

Раптова смерть 25 березня 1899 року перервала його починання та задуми. Поет пішов у небуття, залишивши нам у спадок свою творчість. А ми все ще не знаємо, як нею розпорядитися!

ВАЛЕРІЙ ПАДЯК

Джерельні приписи:

1. Рудловчак О. Ю.Ставровський-Попрадов.- Пряшів, 1984.- 206 с.

* * *

2. Ставровський-Попрадов Юлій Іванович// Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енцикл. слов.- Ужгород, 1999.- С. 161.
3. Юлій Ставровський-Попрадов// Пагиря В. Я світ уздрів під Бескидом...- Ужгород, 1994.- С. 69-71.
4. Pop I. Stavrovs'kyi-Popradov, Iulii// Encyclopedia of rusyn history and culture/ Editors: P.-R. Magocsi, I.Pop.- Toronto–Buffalo–London: University of Toronto press, 2002.- P. 445-446.

* * *

4. Ставровський-Попрадов Юлій Іванович// Русин В. Богатирі духу.- Ужгород, 1995.- С. 23.
5. Юлій Ставровський-Попрадов [1850–1899]// Роман М. Літературні портрети українських письменників Чехословаччини.- Пряшів, 1989.- С. 137-140.
6. Юлій Ставровський-Попрадов// Світочі карпатського краю.- Мукачево: Елара, 1996.- С. 63-64.
7. Юлій Ставровськый-Попрадов// Сочка-Боржавин В. Будителі Подкарпатськых русинов.- Ужгород, 1995.- С. 76-81.
8. Ставровський-Попрадов Юлий// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 351-352.

* * *

9. Довганич О. Виправити помилку через 150 років: Про місяць народж. поета Ю.Ставровського-Попрадова: [18 лют. 1850 р.]// Новини Закарпаття.- 2002.- 5 листоп.
10. Рудловчак О. "Я тут родився і незламну любов несу землі моїй...": [До 140-річчя з дня народж. Ю.Ставровського-Попрадова]// Дружно вперед.- Пряшів.- 1990.- № 1.
11. Сочка-Боржавин В. З напуттям Духновича: [До 145-ї річниці від народж. Ю.Ставровського-Попрадова]// Новини Закарпаття.- 1995.- 19 січ.
12. Токарь Г. Последний из будителей: [Ю.И.Ставровский-Попрадов]// Единство-плюс.- 1992.- 23 мая.

ЛЮТИЙ:20

ЙОСИП ІВАНОВИЧ АРХІЙ:
85-річчя з дня народження поета (1920–1996)

Народився 20 лютого 1920 року в передмісті Ужгорода – Радванці, у родині муляра. В Ужгороді закінчив гімназію (1939), а в Будапешті – філософський факультет університету (1943) і став викладачем Ужгородської реальної гімназії.

Після визволення краю продовжує працювати вчителем, потім був три роки співробітником газети «Закарпатська правда», а 1949–1961 рр. працював у апараті Закарпатського облвно. З 1961 р. – учитель Ужгородської школи-інтернату № 1, а після її ліквідації його переведено у СШ № 15, де працював до вересня 1976 р., звідки й пішов на заслужений відпочинок.

© І.Хланта, 2004.

На початку 40-х років його поезії публікувалися російською мовою в газетах «Карпаторусский голос», «Русское слово», збірнику «Накануне» (1941), в журналі «Літературна недѣля» (1941–1944). В останньому були вміщені як російською, так і українською мовами вірші, а також оповідання «Парцели» (1942), «Петро Гринюк» (1943). Оповідання «Незадовго», «Поголоска», «Долею загнані» були написані в 1944 р., але на сьогодні ще не опубліковані. Написав також літературно-критичні статті «Поети», «Поезія», які побачили світ у журналі «Літературна недѣля» (1943. – Ч. 17; 1944. – Ч. 12). Крім цього, написав також невеличкі рецензії на збірки оповідань Л.Демяна «Із села» та О.Маркуша «Коровку гнали... та інші оповідання», які теж з'явилися у згаданому журналі (1943. – Ч. 7, 13). Рецензія на збірку оповідань: М.Ужанка. Филі сердця й інші оповідання (1944) не була опублікована. З угорської переклав окремі поезії А.Йожефа, А.Ловаші, з німецької – Й.В.Ґете, з російської – М.Лермонтова. Чимало творів друкувалося під псевдонімом Йосиф Іванов. Дванадцять поезій у перекладі з російської мови П.Мартина і шість поезій в оригіналі подано у збірнику «Віщий вогонь» (1974). Друкувався також в антологіях «Поети Закарпаття» (1905), «Закарпатська поезія XX століття» (2003), у газеті «Карпатський край» (1992. – 24 черв.).

У статті «Наша весна і наше сонце» (Новини Закарпаття, 1995, 27 черв.) Й.Архій говорить про те, як молоді поети-патріоти Закарпаття наближали возз'єднання краю з матір'ю-Україною.

До 70-річчя від дня народження Й.Архія «Новини Закарпаття» (1995, 23 лют.) відгукнулися статтею «Політ буревію», де подано й кілька віршів поета.

Окремим виданням вийшла збірка поезій «С полетом дней» (1941). Він є одним із авторів збірки «Перед сходом» (1943).

Після війни відійшов від літературної діяльності.

Помер 6 квітня 1996 року.

ІВАН ХЛАНТА

Джерельні приписи:

1. Йосип Іванович Архій: [Біогр., вірші]// Віщий вогонь: Зб. поезій 1939–1944 рр.- Ужгород: Карпати, 1974.- С. 73-86.
2. Йосип Архій// Закарпатська поезія XX століття: Антол./ Упорядкув., передм. В.Густі.- Ужгород: Закарпаття, 2000.- С. 165-166.
3. Йосип Архій: [Вірші]// Поети Закарпаття: Антол. закарпатоукр. поезії (XVI ст.–1945)/ Підгот. текстів, упоряд., прим. і вступ. ст. В.Микитася та

О.Рудловчак.- Братіслава: Слов. пед. вид-во; Від. укр. л-ри в Пряшеві, 1965.- С. 576-579.

* * *

4. Архій Й. Наша весна і наше сонце: [З творчого архіву]// Закарпат. правда.- 1995.- 27 черв.

* * *

5. Йосип Архій// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біо-бібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 12-13.

* * *

6. Басараб В. Йосип Архій: [Біогр. та поезія поета]// Карпат. край.- 1992.- 24 черв.
7. З полиці бібліофіла: [Й.І.Архію – 75 років; псевд. Й.Іванов]// Закарпат. правда.- 1995.- 21 лют.
8. Політ Буревію: [До 75-річчя Й.Архія; автор портр. В.Скакандій]// Новини Закарпаття.- 1995.- 23 лют.
9. Поп В., Керекеш Ю. Йосип Архій: [Некролог]// Новини Закарпаття.- 1996.- 6 квіт.
10. Хланта І. Він сіяв помисли вогненні: До 80-річчя з дня народж. Йосипа Архія// Новини Закарпаття.- 2000.- 22 лют.

ЛЮТИЙ:22

ІВАН ЮРІЙОВИЧ КАШУЛА:

70-річчя з дня народження науковця, педагога (1935–1995)

Мені пригадується знайомство з ним і досить тривала розмова на третьому поверсі університетського корпусу по вул.Волошина поблизу «Едельвейса», де в ті часи працювали історики і філологи. Пізніше не раз спілкувалися в гуртожитку по вул.Митній 27 і на різного роду занадто частих у ті роки суспільно-політичних заходах.

Потім упродовж багатьох років, зокрема на рубежі 90-х, десь у травні-червні, себто при наближенні літніх відпусток, ми узгоджували, на яку зміну спланувати заїзд в університетський оздоровчий табір «Скалка». Бо ж набагато приємніше лаштуватися на відпочинок, наперед знаючи, що буде з ким по-літньому неспішно досхочу поспілкуватися і обмінятися наболілими думками. Бували ми не тільки в одному будиночку, але навіть в одній кімнаті десь там на відшибі «Скалки» під лісом. Пригадуються розмови у вечірній тиші перед

© В.Делеган, 2004.

сном, а іноді й зранку, як пробуджувалися завчасно від співу птахів чи надоїдливого шурхоту мишей або пацюків. Мова заходила і про службові перипетії, і непрості життєві дороги. Коли після інфаркту йому рекомендували спокійні пішоходні прогулянки, із задоволенням і приємністю супроводжував його звивистим пішником зліва побіля річки до самого Невицького, а звідти через підвісний міст і трасою вчасно встигали на обід. І ось коли пишуться ці рядки, знову наближається літня відпустка, але Івана Юрійовича вже майже десять років немає з нами. Не працює і пам'ятна для нас «Скалка».

Однак, напевно, не забувають про нього не тільки колеги-викладачі, але й сотні й сотні колишніх студентів, котрі нині працюють у різних куточках нашого краю і в кого читав лекції та проводив семінарські заняття з філософії Іван Юрійович Кашула.

Народився І.Ю.Кашула в с.Худльово на Ужгородщині 22 лютого 1935 р. в працьовитій селянській сім'ї. Це було ще за Чехословацької республіки. А розпочинав навчання у початковій школі в рідному селі вже за гортіївського режиму, завершивши його в Середнянській СШ у 1952 р., тобто вже за радянської влади.

Після отримання атестата про середню освіту більше двох років завідував сільським клубом у Верхньому Солотвині Ужгородського району. Обирався депутатом сільської ради і секретарем комсомольської організації колгоспу ім.Фрунзе. З жовтня 1954 р. впродовж трьох років проходив військову службу на Балтійському флоті. У листопаді 1957 р. повернувся на попереднє місце роботи в сільський клуб. А в серпні наступного року успішно склав вступні іспити на історичний факультет Ужгородського університету. Під час навчання виявив зацікавленість дослідницькою роботою. Його привабила історико-філософська проблематика, пов'язана із суспільно-політичною та філософською думкою на Закарпатті в XIX ст.

У червні 1963 р. І.Ю.Кашула з відзнакою закінчив УжДУ і був направлений учителем історії та суспільствознавства в Колочавську середню школу на Міжгірщині. У вересні 1964 р. вступає до аспірантури при кафедрі філософії Ужгородського університету. Під керівництвом професора М.П.Редька продовжив роботу над тематикою, яку уподобав у студентські роки. Одночасно залучався до проведення занять з філософських дисциплін на умовах погодинної оплати. Після закінчення аспірантури був залишений викладачем кафедри філософії УжДУ, а в 1968 р. по конкурсу обраний на посаду старшого викладача цієї ж кафедри.

У жовтні 1968 р. кафедра філософії рекомендувала до захисту кандидатську дисертацію І.Ю.Кашули, присвячену світогляду О.В.Духновича. Після консультацій по місцю захисту постать О.Духновича було вирішено представити на широкому суспільно-політичному фоні й після відповідної доробки праця дістала назву «Філософська і суспільно-політична думка на Закарпатті в середині XIX ст.: О.В.Духнович». Варто зауважити, що в той час жодної ради по захисту в Ужгороді не було і навіть з-за найменших проблем доводилось здійснювати далекі й недешеві поїздки. Дисертант уже мав шість друкованих праць у виданнях університету та міжвузівському збірнику «Етика і естетика». Успішний захист відбувся в Інституті філософії АН УРСР у березні 1971 р., а наприкінці вересня цього ж року І.Ю.Кашула отримав диплом кандидата філософських наук. У березні 1972 р. він був обраний на посаду доцента кафедри філософії.

І знову активна навчально-методична і наукова, як також і громадська робота. Він керує студентським науковим гуртком, обирається заступником секретаря партбюро кафедр суспільних наук, заступником секретаря партбюро кафедри, членом Ради історичного факультету. Як позаштатний лектор партійного комітету регулярно виступає з лекціями і доповідями перед студентами, пропагандистами й агітаторами, населенням міста й області.

У 1974 р., перебуваючи на стажуванні в Інституті підвищення кваліфікації при Київському держуніверситеті ім.Т.Г.Шевченка, І.Ю.Кашула не тільки бере активну участь у роботі методичного і теоретичного семінарів, де представляє свої доповіді, базовані на досвіді кафедри, але й пише об'ємну статтю (1 др. арк.) для запланованої Інститутом філософії АН УРСР колективної книги «В філософському єднанні». Він також обирає тему і складає розгорнутий план докторської дисертації на тему «Філософія і соціологічна думка в Закарпатті XIX ст. і боротьба за єднання українського і російського народів», яку було затверджено в Інституті філософії.

У 1985 р. І.Ю.Кашула був зарахований у резерв на посаду завідуючого кафедрою філософії.

Слід обов'язково наголосити, що лекції І.Ю.Кашули завжди були цікавими і змістовними. Вони давали змогу юнакам і дівчатам, які прийшли за знаннями в УжДУ, заглиблюватися в філософське осмислення нашого буття і нашої минувшини і націлювали на подальшу наполегливу самостійну роботу.

У ході творчого виконання планів науково-дослідницької роботи він брав активну участь у багатьох вузівських, республіканських та міжнародних наукових конференціях, на яких представляв свій вагомий пошуковий доробок. У різних виданнях ним опубліковано близько 35 наукових статей і повідомлень, переважна більшість яких присвячена становленню і розвитку суспільно-політичної та філософської думки на Закарпатті, особливо в XIX ст. Щоправда, можливості для наукових публікацій у ті часи були дуже обмежені (університет був позбавлений видавничого права), а викласти в тезисному порядку на лічених сторінках результати скрупульозних наукових пошуків було надзвичайно важко. Щодо монографічного дослідження, про видання якого мріяв, то його не вдалося випустити.

Більше десяти останніх років життя І.Ю.Кашули за його зовнішнім спокоєм важко приховувалась драма, пов'язана із трагічною загибеллю єдиного сина. Усе подальше життя було пройняте цим нестерпним болем, важкими роздумами про сенс життя. Здоров'я було цим незворотно підірване.

Помер І.Ю.Кашула 25 липня 1995 року.

ВАСИЛЬ ДЕЛЕГАН

Джерельні приписи:

1. Кашула И. Культура Киевской Руси и развитие общественной мысли в Закарпатье/ Депон. в ИНИОН АН СССР, 1983.- 0,3 печ.л. (см. Философские науки.- 1983.- № 12)
2. Кашула І. Суспільно-політична думка на Закарпатті кінця XVIII–середини XIX ст.: Метод. поради до текстів лекцій.- Ужгород, 1993.- 56 с.
3. Кашула І.Ю. Суспільно-філософська думка на Закарпатті кінця XVIII–середини XIX ст.: Метод. поради до текстів лекцій.- Ужгород, 1993.- 56 с.
4. Кашула І. Філософські погляди О.В.Духновича// Олександр Духнович. 1803–1865: Тези доп. наук.-практ. конф., присвяч. 125-річчю з дня смерті О.Духновича/ Упоряд. Ю.Балега.- Ужгород: Знання, 1990.- С. 13-15.

* * *

5. Кашула І. Культура і побут в ідеології просвітительства на Закарпатті середини XIX ст.// Культура і побут населення Українських Карпат: Матеріали респ. конф.- Ужгород, 1972.- С. 213-214.
6. Кашула І. П.Д.Лодій: [До 225-річчя з дня народж.]// Тези доп. 1-ої народознав. наук.-практ. конф., присвяч. 200-річчю від дня народж. М.Лучкая (17-18 листоп. 1989 р.).- Ужгород: Карпати, 1989.- С. 24-25.
7. Кашула І. Питання культури і побуту в суспільно-філософській думці на Закарпатті середини XIX ст.// Культура і побут населення Українських Карпат: Матеріали респ. конф.- Ужгород, 1972.- С. 126-129.

8. Кашула І., Куля Ф. Степан Штефуровський – дослідник і популяризатор спадщини Г.С.Сковороди в Закарпатті у міжвоєнний період// Мандрівні університети України: Тези доп. наук.-практ. конф., присвяч. 200-річчю від дня смерті Г.С.Сковороди.- Ужгород, 1995.- С. 16-18.
9. Кашула И. Н.Чернышевский и общественная мысль в Закарпатье середины XIX в.// Н.Чернышевский и общественная мысль на Украине.- К.: Наук. думка, 1978.- С. 23-25.

* * *

10. Гранчак І.М., Довганич О.Д., Сливка В.Ю. Осередок освіти, науки, культури: Ужгородському державному університету – 50 років.- Ужгород: Патент, 1995.- 196 с.
Зі змісту: [Про І.Кашулу].- С. 145-146.
11. История городов и сёл Украинской СССР. Закарпатская область.- К.: Гл. ред. Укр. сов. энциклопедии АН УССР, 1982.- 612 с.
Із змісту: [Про І.Кашулу].- С. 525, 582.
12. Кашула Іван// Педагоги-науковці/ Упоряд. і передм. В.Туряниці. Ч. II.- Ужгород: УжДУ, 2000.- С. 58-63.
13. Логойда В. Іван Кашула// Ужгородський університет.- 1998.- 17 квіт.

ЛЮТИЙ:27

СТЕПАН СТЕПАНОВИЧ КЛОЧУРАК:
110-річчя з дня народження громадсько-культурного і політичного діяча (1895–1980)

Степан Клочурак належить до найвизначніших громадських, політичних і культурних діячів Закарпаття XX століття.

Народився 27 лютого 1895 року в с.Чорна Тиса Рахівського району в багатодітній родині Степана Клочурака. Вчився в Ужгородській і Мараморош-Сиготській гімназіях. У 1914 році поступив у правничу академію у Сиготі, яку через воєнні події не закінчив. Вищу юридичну освіту здобув пізніше, у 20-х роках, у Братиславському університеті ім.Я.Коменського.

У 1915 р. С.Клочурак був призваний в австро-угорську армію і відправлений на російський фронт. За відзначення у боях отримав офіцерський чин підпоручика. Після важкого поранення, у 1917 р. його переведено на румунський фронт. У кінці війни опинився у

© П.Федака, 2004.

Празі, де 28 жовтня 1918 р. був свідком проголошення Чехо-Словацької республіки. У той час належало визначити свою долю і закарпатським українцям.

З початку листопада 1918 р. розпочали свою активну політичну діяльність на Мараморощині брати Юлій і Михайло Бращайки. Тоді ж повертається до рідного краю Степан Клочарук і розгортає бурхливу громадсько-політичну працю. Вже 4 листопада він очолив у Ясінях загін гуцульської міліції, 8 листопада обраний головою 42-членної Української Народної Ради Ясіня, яка першою висловилася за злуку Закарпаття з Україною. 6-7 січня 1919 р. С.Клочурак очолив повстання, внаслідок якого було захоплено усі важливі об'єкти в Ясінях, роззброєно 620 угорських гонведів. 8 січня 1919 р. Українська Народна Рада села проголосила створення Гуцульської республіки й обрала її головою Степана Клочурака. Військові формування Гуцульської республіки, крім Ясіня, захопили села Кваси, Білин, Богдан, Трибушани, Великий Бичків, увійшли у Мараморош-Сигот. Згодом зазнали поразки від румунського війська. У червні 1919 р. Гуцульську республіку було ліквідовано, С.Клочурака й інших її провідників заарештовано й засуджено до тюремного ув'язнення. Повстанці були звільнені з ув'язнення дипломатичною місією Української Народної Республіки в Румунії, відправлені в Україну, де С.Клочурак очолив закрпатську сотню Української Галицької Армії, яка воювала проти Денікіна і більшовиків, а згодом охороняла уряд УНР у Кам'янці-Подільському. Після поразки в українсько-польській війні сотня разом з командиром потрапила у польський полон. Наприкінці 1919 р. С.Клочурак опинився у Моравії (Чехословаччина), звідти дістався до Ясіня, а згодом переїхав до Ужгорода, де розгорнув активну громадську і політичну діяльність.

Зокрема, він увійшов до проводу «Просвіти», у 1925 р. був обраний секретарем товариства, входив до літературно-наукової, театральної, господарської та інших комісій крайової «Просвіти», деякий час працював секретарем Руського театру товариства «Просвіта» в Ужгороді. Допомагав він й у створенні філій та читалень «Просвіти» у різних місцевостях краю. Так, за його сприяння 26 грудня 1920 р. було засновано просвітянську читальню у селі Ясіня – одну з перших на Закарпатті. Брав також активну участь у зібраннях читалень «Просвіти», зокрема 12 серпня 1934 р. – у Рахові,

9 червня 1937 р. – у Бедевлі. В останньому, під час посвячення синьо-жовтого прапора, він у своїй промові підкреслив, що під цими знаменами боролися наші славні предки, на нього присягали делегати Української Народної Ради в Сиготі 18 грудня 1918 р. і творці та оборонці Гуцульської Республіки. 17 жовтня 1937 р. виступив з промовою на знаменитому Всепросвітянському з'їзді в Ужгороді про необхідність економічного піднесення Підкарпатської Русі та шляхи його здійснення.

Він був також серед засновників спортивних патріотичних організацій «Січ» у Ясінях, Перечині, Ужгороді та відомої спортивної дружини «СК Русь» в Ужгороді.

На початку 1920 р. С.Клочурак очолив соціал-демократичну партію і став редактором її друкованого органу – газети «Народ» (з 1921 р. – «Вперед»). На початку 30-х років, у зв'язку з ідейними розходженнями, ввійшов із згаданої партії, а у 1934 р. став засновником і провідником української фракції аграрної партії. До проводу фракції увійшли такі відомі громадсько-політичні й культурні діячі, як Августин Штефан, Микола і Юрій Лацаничі, Михайло Марущак, Юрій Перевузник та інші. Степан Клочурак став редактором органу фракції – газети «Земля і воля». Українські аграрії зробили політичний внесок у розвиток національного руху на Закарпатті у 1934–1938 рр.

Важливими у громадсько-політичній діяльності С.Клочурака стали останні місяці 1938 та перші місяці 1939 р., тобто період автономної Підкарпатської Русі – Карпатської України. Він брав участь у спільному засіданні Руської (Української) Народної Ради та Русской (русофільської) Народної Ради про надання Підкарпатській Русі автономного статусу та формування автономного уряду, в уряді А.Волошина був особистим секретарем прем'єра, працював у редакції газети «Нова свобода», супроводжував прем'єр-міністра А.Волошина на Віденський арбітраж 2 листопада 1938 р., який закінчився для автономного краю драматично – відходом до Угорщини рівнинної частини разом з містами Ужгород, Мукачево, Берегово.

У січні 1939 р. С.Клочурак став членом УНО, а 12 лютого того ж року обраний послом (депутатом) Сойму Карпатської України за списками УНО. В.Гренджа-Донський у статті «Наші кандидати», надрукованій в урядовій газеті «Нова Свобода» за 5 лютого 1939 р., писав: «Штеня Клочурака знає ціла наша країна, добре знає його наш народ. Степан Клочурак, брати Климпуші, Дмитро Німчук,

покійний Микола Сабадюк та інші – це легендарні герої гуцульського повстання сперед двадцяти роками. Ці одчайдушні, тоді ще молоді хлопці, під проводом пана оберлейтенанта Степана Клочурака, військового старійшини, роблять дива. Гурт відважних гуцулів обезброює 600 мадярських гонведів-сийкелів (між тим одного полковника й чотирьох старійшин), іде походом на Сигіт і проголошує злуку рідної Гуцульщини з Україною».

С.Клочурак був призначений міністром господарства, промисловості й торгівлі в уряді А.Волошина, а 15 березня 1939 р. – міністром оборони Карпатської України. На жаль, часу для створення власних потужних збройних сил вже не залишилося і, значно переважаючі чисельно і технічно, угорські війська, незважаючи на героїчний опір воїнів Карпатської Січі й патріотично налаштованої молоді, швидко окупували Карпатську Україну.

Уряд Карпатської України емігрував до Праги, де С.Клочурак очолював його канцелярію. У травні 1945 р. був арештований контрозвідкою СМЕРШ, вивезений, як і А.Волошин та міністри уряду Карпатської України Микола Долинай і Юрій Перевузник, у Москву, кинутий у Луб'янку, а відтак – у Лефортівську тюрму, засуджений на вісім років виправно-трудових робіт «за участие в антисоветской националистической организации». Ув'язнення відбував у таборі Сухо-Безводное, потім – у Воркуті. По закінченню терміну покарання звільненим з ув'язнення не був, що більше – йому присудили довічне заслання у Воркуті.

Тільки в час хрущовської відлиги, у 1957 р. С.Клочураку дозволили виїхати в Прагу до рідних. Але радості й тут було мало: увесь час знаходився під пильним оком спецсдужб, окрім цього, змушений був виконувати важку фізичну працю, аби заробити на хліб щоденний та отримати пенсію, оскільки ні його подвижницьку працю у 20–30-і роки, ні період ув'язнення до стажу роботи йому не зарахували... Незважаючи на несприятливі умови, підготував до друку книгу спогадів «До волі», яка стараннями Карпатського Союзу Америки була видана у 1978 р. в Нью-Йорку. Працював і над другою та третьою частиною споминів (з 1920 до 1956 рр.). Та чеські спецслужби, після виходу в Америці згаданої книжки С.Клочурака, червоною ниткою через яку проходила українська національна ідея, провели у 1979 р. обшук у його квартирі, конфіскували рукописи споминів, виписки з книг, журналів і газет, інші підготовчі матеріали,

перекресливши цим багаторічну працю подвижника. Внаслідок такої відвертої наруги Степан Клочурак важко захворів і 8 лютого 1985 р. помер. Похований у Празі.

ПАВЛО ФЕДАКА

Джерельні приписи:

1. Клочурак С. До волі: Спомин.- Ужгород: Карпати, 1992.- 96 с.

* * *

2. Мушинка М. Лицар волі: Життя і політично-громад. діяльн. Степана Клочурака.- Ужгород: Поличка "Карпат. краю", 1995.- 282 с.
3. Мушинка М. Степан Клочурак та Ужгородська "Просвіта"// Наук. зб. т-ва "Просвіта" в Ужгороді. Річ. І (XV).- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 1996.- С. 58-62.

* * *

4. Вегеш М. Степан Клочурак: До 100-річчя з дня народж.// Календар "Просвіти" на 1995 рік/Упоряд.: П.Федака, Й.Баглай.- Ужгород: Гражда, 1995.- С. 50-51.
5. Клочурак Степан// Токар М. Проукраїнські політичні партії Закарпаття в 1919–1939 роках.- Ужгород, 2001.- С. 133-134.
6. Мушинка М. Син України: [С.Клочурак]// Карпатська Січ: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 56-ій річниці Карпат. Січі.- Ужгород, 1996.- С. 213-216.
7. Писар М.Ю. Степан Клочурак (1895-1980)// Історія України в іст. портретах.- Ужгород, 1996.- С. 75-83.
8. Тернистий шлях до України Степана Клочурака// Довганич О. В тенетах "СМЕРШУ". Репресовані діячі Карпатської України: Ст. і нариси/ Закарпат. крайове культ.-освітнє т-во "Просвіта".- Ужгород, 2002.- С. 23-29.

* * *

9. Березів М. Президент Гуцульської Республіки: [С.Клочурак]// Укр. слово.- 1996.- 15 лют.
10. В Україні: [Презентація кн. "Лицар волі" М.Мушинки – у Рахові]// За вільну Україну.- 1995.- 4 берез.
11. Ваш С. Цінні листи С.Клочурака: З листів до М.Мушинки: Історія// Закарпат. правда.- 1994.- 19 лют; 22 лют.
12. Мушинка М. "Прихильником Радянської влади на Карпатській Україні я ніколи не був...": (Знайдено судову справу Степана Клочурака)// Карпат. край.- 1995.- № 5-8.- С. 47-52.
13. Мушинка М. Ясінський орел долітав...: [У т.ч. про С.Клочурака]// Карпат. край.- 2002.- № 1-4.- С. 41-42.

ФЕДІР МИХАЙЛОВИЧ ПОТУШНЯК:
95-річчя з дня народження письменника, етнографа (1910–1960)

У середині грудня 1989 року мені пощастило відвідати в Будапешті робочий кабінет класика угорської літератури Дюли Ійєша.

Ще 1982 року, з нагоди 80-ліття від дня народження великого угорського поета, я переклав чимало його поезій та фрагменти з написаної Дюлою Ійєшем книги «По Росії», які були надруковані у журналі «Всесвіт» та піврічнику «Поезія». Невдовзі щасливою несподіванкою стала для мене листівочка з Будапешта зі словами вдячності самого поета. Та, приїхавши до угорської столиці, вже зміг тільки вклонитися прахові великого угорця. Усі свої почуття до його творчості, до його Батьківщини я вилив у вірші «Будитель і Оратай», якого прочитав 14 жовтня 1989 року на відкритті пам'ятника Дюлові Ійєшу в Берегові.

Саме рядки цього мого вірша й нагадали мені в Будапешті дочка поета Моріка Ійєш та її чоловік Дюла Кодолані, відомий сучасний угорський поет, запрошуючи до їх гостинного дому, який знаходиться на затишній вулиці Чейтеї, поруч з будинком Яноша Кадара. І тільки переступивши поріг робочого кабінету Дюли Ійєша, я згадав, що упродовж 20-30-их років Д.Ійєш тривалий час жив у Франції, в Парижі, спілкувався, дружив з багатьма французькими поетами, художниками. Я збагнув це, побачивши довженні ряди книг французькою мовою, знімки, на яких Дюла Ійєш поруч з поетами відомими і славними на увесь світ. Ось Дюла Ійєш поруч з Полем Елюаром, а ось Дюла Ійєш і Трістан Тзара, отут же – Рене Шар, Анрі Мішо, Макс Ернст і Дюла Ійєш, а ось він поруч Пабло Пікассо і Андре Бретона... А ось і книга Сальвадора Далі «Видима жінка», випущена 1931 року й проілюстрована самим же автором, з красномовною присвятою Дюлі Ійєшу... Книга з автографом Поля Елюара... Автограф таємничого, магічного поета Трістана Тзари – батька дадаїзму... Я тримаю в руках книги, до яких доторкалися їх руки! ... А це ось... Аж серцем розлилася хвилююча гарячінь.., в очах проступили сльози!.. Боже! Яка знайома книга! Отут, в центрі Будапешта, в просторій кімнаті ошатного будиночка, поруч з багатьма

© І.Петровцій, 2004.

іншими такими ж цінними й нині вже рідкісними книгами – «Мала поетична антологія сюрреалізму», випущена 1934 року в Парижі, читана й перечитана мною в моєму рідному карпатському селі Осій!...

Бо ж, як закарпатським шанувальникам літератури відомо, частина багатющої й неповторної бібліотеки класика нашої літератури Федора Михайловича Потушняка тривалий час знаходилася в рідному його селі Осій, у батьківському домі.

Ще будучи студентом французької філології УжДУ і випадково натрапивши в осійській оселі Потушняків на цю справді золоту для літератора книгу, спершу здивувався, що всі її поля рясніють знаками оклику й питання, густими олівцевими написами. Я лише починав опановувати французьку, і мені було цікаво порівнювати оригінальні тексти і тут же на полях їх українські переклади – а це й були переклади! – виконані Федором Потушняком.

Я настільки зацікавився книгою й помітками на ній Потушняка, широко відомого на той час письменника, що чимало їх собі переписував. Та й сама французька поетична антологія сказала мені про Потушняка, письменника й людину, більше, аніж чимало написаних про нього статей, книг.

А там, в Будапешті, зрозумів, що геній Потушняка – русина і геній Ійеша – угорця – були локаторно звернені в тридцяті роки саме до Парижа – столиці чи не найпліднішого в XX столітті напряму в поезії – сюрреалізму.

У мене серце стискається від нестямного захвату до людини, яка в середині тридцятих років у моєму гірському Закарпатті, в далекому селі Осій змогла інтелектуально вловити лет і вись європейської філософської та поетичної мисли.

Гортаю свій записник. Читаю перекладені Потушняком ще наприкінці тридцятих років рядки відомого в усьому світі (і тільки після 1986 року уперше видрукуваного російською – про український його переклад і досі ніхто не думає!) «Маніфесту сюрреалізму» Андре Бретона:

– «... я не вважаю кращими миттєвостями свого існування хвилини духовної пасивності і немічності. Я хочу, аби людина мовчала, коли вона перестає відчувати»;

– «... я почав надмірно пестити слова в ім'я того простору, якому вони дозволяють себе оточувати, в ім'я їх зіткнення з іншими словами, яких я ще не вимовляв»;

– «... сюрреалізм базується на вірі у вищу реальність визначених

асоціативних форм, якими нехтували до нього, на вірі у всемогутність марень, у безкорисну гру мислі...».

У тій же «Малій поетичній антології сюрреалізму» була вміщена й добірка поезій... Сальвадора Далі, до речі, саме поруч віршів оцього славетного художника чи не найбільше поміток, зроблених рукою Федора Потушняка.

А ось я починаю гортати поетичні книги Федора Потушняка, яких чимало було видано упродовж найпліднішого в його творчості десятиліття – у 1934–1944 роки. Отут лише назви деяких його поетичних книг: «Далекі вогні» (1934), «Хвилини вічності» (1936), «Таємничі вечори» (1938), «Можливості» (1939), «На білих скалах» (1941), «Кристали» (1942), «Терези вічності» (1944)... Але ж паралельно йшла глибоко психологічна проза Потушняка: «Земля» (1938), «Оповідання» (1942), «Гріх та інші оповідання» (1943), твори для дітей: «Казка» (1943), «Спляча царівна» (1944) та багато інших.

І це лише частина того, що залишив нам Потушняк. Адже сорокаосьмилітнім – у 1958 році – він видав книгу «Археологічні знахідки бронзового та залізного віку на Закарпатті», яка достойно підсумувала його багаторічне захоплення археологією. Як етнограф, Потушняк був особливо відомий у першій половині сорокових років, коли записав і видрукував побіля доброї сотні статей про народні вірування в нашому краї. Тоді ж з'являється і його ґрунтовна історія філософії Закарпаття. Рахувалися в ті часи і з Потушняком-критиком, який, будучи справжнім культурологом, не відмежовував суто літературу від інших сфер людської діяльності. Зокрема, ще 1943 року в статті «Про сучасну літературу» він писав: «Проти експериментальної і позитивної психології з багатьма напрямами, як біхевіоризм і інші, з'являється по праву зовсім противна сторона, бо і сама парапсихологія, психологія утвару й подібне (Фрейдів психоаналіз). Та й другі строгі дисципліни не остаються в давнім спокої. В фізиці з'являться теорія релятивізму (Ейнштейнові приписується таке значення в фізиці, як Коперникови в астрономії), теорія квантів ворушить уми математиків...».

Що ж до свого захоплення модерними напрямами в філософії й літературі, то в цій же статті Потушняк пише: «Сюрреалізм у многім подібний до футуризму, означає передовсім поезію, основану на психоаналізі, на психології снів... Сон проходить спеціально своїми законами без контролю розуму, відкриваючи перед вами непередба-

чені, далеко заховані духовні можливості людини. Сяк з психоаналізу виходяча творчість спонтанно дає нове поле творчості, ведуче до далекосяглих перспектив, в яких отражається людський дух».

До речі, з працею З.Фрейда «Психологія сну» Федір Потушняк був знайомий ще на початку свого літературного шляху. Цілком допустимо, що знайомився він з цією роботою Фрейда в оригіналі, благо володів Потушняк усіма основними європейськими мовами.

Тепер додаймо сюди вже згадувану вище «Малу поетичну антологію сюрреалізму» та ряд інших книг, зокрема, «Сміх» Анрі Бергсона, і нам стане зрозумілою теоретична платформа пошуків Потушняка на терені сюрреалізму. Маються на увазі чисто сюрреалістичні цикли в його книгах «Можливості» та «Кристали».

І вже тут ніяк не можна зрозуміти багатьох критиків сталінського, хрущовського та брежневського періодів, що ось як характеризували поезію Потушняка: «...поезія Ф.Потушняка пройнята філософією суб'єктивного ідеалізму... Ось чому поезія Ф.Потушняка сьогодні здається анахронізмом і цілком забута» (І.Вишневський), «...ніхто, напевно, не розумів «модерної поезії» Потушняка..., бо її взагалі важко було зрозуміти» (В.Микитась) тощо.

Само собою зрозуміло, що легше було відкинути прекрасні поетичні експерименти Федора Потушняка, аніж належно, об'єктивно проаналізувати їх, оцінити. Адже для цього було потрібно бодай трохи піднятися до ерудиційного рівня Федора Михайловича Потушняка.

Про все це ведемо мову у ювілейні для Федора Потушняка дні: 27 лютого 2005 року виповнюється 95 літ від дня народження письменника, а 12 лютого 2005 року – 45 років від дня його смерті...

Рівно два тижні не дожив Федір Михайлович до свого п'ятидесятиліття. Зате ми з вами дожили до часу, коли поезія поета-експериментатора Федора Потушняка знову повертається до читача рідного краю.

ІВАН ПЕТРОВЦІЙ

Джерельні приписи:

1. Потушняк Ф. В долині синьої ріки: Оповід.- Ужгород: Закарпат. обл. кн.-газ. вид-во, 1957.- 164 с.
2. Потушняк Ф. Повінь: Роман та оповід.- К.: Дніпро, 1965.- 566 с.
3. Потушняк Ф. Повінь: Роман.- Ужгород: Карпати, 1971.- 429 с.
4. Потушняк Ф.Половодье.- М.: Советский писатель, 1962.- 341 с.
5. Потушняк Ф. Спокуса.- Ужгород, 1960.- 41 с.

6. Потушняк Ф.М. Твори: Роман, оповід., поезії.- К.: Дніпро, 1980.- 495 с.
7. Потушняк Ф. Честь роду: Оповід., повісті, поезії у прозі.- Ужгород: Карпати, 1973.- 235 с.
8. Потушняк Ф.М. Я і безконечність: (Нариси історії філософії Закарпаття)/ Упоряд., приміт. та післямова Р.Офіцинського.- Ужгород: Ґражда, 2003.- 129 с.

* * *

9. Потушняк Федір. Своя хата; Мати// Закарпатське оповідання XX століття: Антол./ Упорядкув., передм., підготовка текстів, прим. та слов. П.М.Ходанича.- Ужгород: Закарпаття, 2002.- С. 128-140.

* * *

10. Потушняк Ф. Перший сніг: Оповід.// Новини Закарпаття.- 1992.- 9 січ.
11. Потушняк Ф. Смерть положила мені руку на плече: Роман// Тиса.- 1994.- № 1-2.- С. 3-18.
12. Потушняк Ф. Чёрт и домовой: Нар. верования// Карпаторусский вестник.- 1995.- 23 февраля.

* * *

13. Голомб Л. Поетична творчість Федора Потушняка.- Ужгород: Ґражда, 2001.- 98 с.
14. Carpatica–Карпатика. Вип. 9: Науково-педагогічна та літературна творчість Федора Потушняка (до 90-річчя з дня народж.)/ Редкол.: Е.Балагурі, М.Вегеш, С.Віднянський та ін.- Ужгород, 2001.- 263 с.
15. Потушняк Федір Михайлович// Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енцикл. слов.- Ужгород, 1999.- С. 142.
16. Федір Потушняк// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 592-603.
17. Потушняк Фёдор// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 313.
18. Тиводар М. Потушняк Федір// Педагоги-науковці/ Упоряд. і передм. В.Туряниці. Ч. І.- Ужгород, 1997.- С. 86-90.
19. Тиводар М. Федір Потушняк// Календар "Просвіти" на 1995 рік/ Упоряд.: П.Федака, Й.Баглай.- Ужгород: Ґражда, 1995.- С. 52-56.
20. Федака Д. Синьоріки Федора Потушняка: До 90-річчя з дня народж. вченого, письм. і педагога// Календар "Просвіти" на 2000 р./Уклад. П.Федака.- Ужгород: закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2000.- С. 35-38.

* * *

21. Андрусяк І. Філософська спадщина Федора Потушняка// Новини Закарпаття.- 2000.- 2 верес.
22. Гаврош О. Потушняки: [Про династію Потушняків]// Новини Закарпаття.- 2001.- 24 берез.
23. Гаврош О. Потушнякіана: Повісті// Ужгород.- 2000.- 4 берез.

24. Голомб Л. Про поезію Федора Потушняка// Погляд.- 2000.- 29 лют.
25. Іваньо В. Шанують пам'ять нашого земляка: [Про Ф.Потушняка]// Вісті Ужгородщини.- 1990.- 7 квіт.
26. Матіко М. Поліглот з Осою: [Ф.Потушняк]// Нове життя.- 2000.- 29 лют.
27. Михайлюк І. Етнограф, філософ, майстер слова – Федір Потушняк// Новини Закарпаття.- 2000.- 4 листоп.
28. Офіцинський Р. Філософські погляди Федора Потушняка (1910–1960)// Соціал-демократ.- 2000.- 4, 11, 18 листоп.
29. Поп В. Сад його творчості: [До 90-річчя з дня народж. Ф. Потушняка]// Новини Закарпаття.- 2000.- 28 лют.
30. Поп В. Це був закарпатський Сковорода: До 85-річчя Ф.Потушняка// Новини Закарпаття.- 1995.- 25 лют.
31. Потушняк М.Ф. Потушняки: батько і син: [Інтерв'ю із сином письм. М.Ф.Потушняком/ Бесідував О.Гаврош]// Закарпат. правда.- 1997.- 20 груд.
32. Потушняк П. "Кожен чоловік повинен мати на землі куток, де жило б його серце, пам'ять по нім...": [Розмова з братом письм. Ф.Потушняка/ Розмовляв В.Шкіря]// Молодь Закарпаття.- 1998.- 14 берез.
33. Потушняк П.М. Федір Потушняк; маловідомі сторінки життя: До 85-річчя з дня народж.// Срібна Земля.- 1995.- 25-2.
34. Разгулов В. "Народные верования" Фёдора Потушняка// Карпаторусский вестник.- 1995.- 12 января.
35. Ребрик І. "Народні вірування" Федора Потушняка: [Про доробок ученого в галузі етнографії Закарпаття]// Закарпат. правда.- 1991.- 18 січ.
36. Сенько І. Спогади про письменників: "Хотів про все знати" (Федір Потушняк)/ Записано в Осої на Іршавщині у серп. 1984 р. від О.Попович// Тиса.- 1996.- № 1-2.- С. 111.
37. Скунць П. Чоловік – легенда: [Спомин про Ф.Потушняка]// Срібна Земля.- 2000.- 26 лют.
38. Федака Д. Під знаком лютого: [До 90-річчя з дня народж. Ф.Потушняка]// Карпат. Україна.- 2000.- 8 лют.
39. Федака С. Сім кольорів Потушнякової веселки: [До 90-річчя з дня народж. Ф.Потушняка]// Ужгород.- 2000.- 26 лют.
40. Хланта І. Інтелектуальна повноцінність: [Про Ф.Потушняка]// Соціал-демократ.- 2000.- 26 лют.

ФЕДІР АНДРІЙОВИЧ КУЛЯ:

70-річчя з дня народження науковця, мовознавця-германіста, перекладача (нар. 1935)

На сьогоднішній день Федір Андрійович Куля справедливо вважається одним з найбільш авторитетних і досвідчених викладачів кафедри німецької філології Ужгородського національного університету.

Спектр його наукових пошуків як кількісно, так і якісно актуальний і вагомий, а це: методика навчання іноземної мови, порівняльне мовознавство і перекладознавство, педагогіка і етнопедагогіка, історіографія та етнокультура німців Закарпаття, публіцистика, тематика якої вирізняється новизною проблематики, аргументованістю, вагомою джерельною базою. Його праці не лежать на полицях бібліотек пасивом. Ними користуються вчені, студенти, широкий загал читачів. Іншими словами, вони в науковому обігу.

Федір Куля, автор 165 наукових статей, 9 навчальних посібників, 5 книжок, понад 200 публіцистичних статей, нарисів та цілої низки перекладів.

Народився Федір Куля 2 березня 1935 року в селі Солочин Свалявського району в родині Пелагії Василівни та Андрія Федоровича Кулі – людей добрих і працьовитих, які виховали шестеро дітей, де праця і потяг до знань були в пошані. Початкову школу закінчив у рідному селі, а семирічку – у с.Голубиному. У 1952 році закінчив Свалявську середню школу. У 1954-1959 роках навчався на факультеті іноземних мов (німецьке відділення) Львівського національного університету ім.І.Франка.

З 1959 року по 1961 рік працював учителем німецької мови у с.Березники на Свалявщині. Ще під час студій в університеті він захопився науково-пошуковими експериментами в царині методики викладання іноземних мов, які продовжував, власне, і в школі. Свідченням цьому є і тема його дипломної роботи: «Нетрадиційні методи навчання іноземних мов». Це захоплення стало відомим і привело до Ужгородського національного університету. На особливу увагу заслуговують його публікації про проблеми навчання іноземної мови у національних школах Закарпаття, зокрема, в угорських.

© В.Туряниця, П.Петрище, 2004.

Домінанту його життєтворчості складає педагогічна діяльність. Він педагог з 52 річним стажем. Кожне його заняття неповторне. Характерні параметри в його роботі – комунікативна спрямованість на засадах між предметних зв'язків, повага до студента, даремно не змарнований час.

У дослідженнях Федора Кулі постають у нових вимірах такі непересічні особистості як Юрій Гуца-Венелін, Петро Могила, Григорій Сковорода, Олександр Духнович, Томаш Масарик, Кирило Феделеш та інші.

Чільне місце у його діяльності займає переклад, а це: «Архіви Підкарпатської Русі» М.Родвані, «Україна. Країна майбутнього» А.Шмідта та інші.

Йому, як германісту, не байдужа культура інших народів. Він успішно працює у царині етнокультури і історіографії німців Закарпаття. Популярними є його книги, які стали уже раритетами: «Німецькі школи на Закарпатті», «Закарпатська Ґетеніана», «Закарпатські поети-перекладачі XX століття», «Між Карпатами і Альпами. Народні пісні німців Закарпаття». Характерним є те, що книжки укладає він двомовні: українською і німецькою мовами.

У 1994 році він започаткував і був редактором німецькомовної сторінки «Біля сільської криниці» у обласній газеті «Новини Закарпаття», яка користувалася популярністю не тільки в краї, але і за кордоном, зокрема, в Німеччині, Австрії, Словаччині.

Не менш цікавими є його розвідки з краєзнавства, а це книжки: «Солочин». Історико-науковий нарис про рідне село, а також «Родо наш красний» – родовід родини Кулів.

Пізнавальною вартістю, аргументованістю вражають його рецензії та роздуми про закарпатських поетів: Юрія Шкробинця, Ласло Балу, Петра Скунця, Йосипа Архія, Юрія Шипа та інших. Історичну цінність мають його нариси про відомих вчених, педагогів і просто знаних людей краю з різними долями і життєвими дорогами: Степана Штефуровського, Йосипа Баглая, Кирила Заклинського, Михайла Ороса, Омеляна Михайленка, Євгена Карабелеша, Дмитра Циганина та інших.

У його лекціях, семінарських заняттях чи у спілкуванні взагалі немає неприродних інтонацій: говорить легко і невимушено, з добрим знанням справи, з шанобливим ставленням до співбесідника, бо у кожному бачить те, що хоче побачити.

В особистості Федора Кулі успадковані від батьків такі константи його характеру як: працьовитість, врівноваженість, комунікабельність і пунктуальність.

Федір Андрійович стоїть на порозі свого 70-річчя. Багато це чи мало? Сходжено за ці роки чимало стежин і, звичайно, було всяке. Були хвилини журби і радості, але більше радісних, пов'язаних із плідною працею.

ВАСИЛЬ ТУРЯНИЦЯ
ПЕТРО ПЕТРИЩЕ

Джерельні приписи:

1 Куля Ф. Закарпатська Гетеніана.- Ужгород: Закарпат. обл. упр. статистики, 1999.- 46 с.

2 Куля Ф., Рак Я. Між Карпатами і Альпами: Народні пісні німців Закарпаття = Kulja F., Rak J. Zwischen Karpaten und Alpen: Volkslieder der Deutschen von Zakarpattja/ УжНУ.- Ужгород: Госпрозрахунк. редакційно-вид. від. упр. у справах преси та інформації; Вид-во УжНУ, 2002.- 160 с.

3 Куля Ф. Німецькі школи на Закарпатті.- Ужгород: Патент, 1998.- 63 с.

4 Куля Ф.А. Німецькі школи на Закарпатті = Deutsche Schulen in Transkarpatien.- 2-ге вид.- Ужгород: Вид-во УжНУ, 2002.- 64 с.

5 Куля Ф.А., Щадей О.А., Куля М.А. "Роде наш красний...": Історико-публіц. нарис.- Ужгород: Мистец. лінія, 2002.- 38 с.

6 Куля Ф.А., Куля В.А. Солочин: Історико-попул. нарис.- Ужгород: Мистец. лінія, 2000.- 90 с.

* * *

7 Куля Ф. Закарпаття у німецькомовній історіографії XX ст.// Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер.: Історія. Вип. 6. (З нагоди 70-річчя проф. Е.Балагурі).- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000.- С. 131-135.

8 Куля Ф.А. Народна пісня німців Закарпаття в контексті української національної культури// Carpatica–Карпатика: Актуальні проблеми історії та етнології. Вип. 23.- Ужгород, 2003.- С. 279-293.

9 Куля Ф.А. Німецько-австрійські поселення на Закарпатті: Історія, мова, культура// Carpatica–Карпатика. Вип. 7.- УжНУ, 2000.- С. 252-282.

10 Куля Ф.А. Німецькомовна історіографія 30-50-х років XX ст. про Україну і Закарпаття// Наук. зб. т-ва "Просвіта". Річ. IV (XVIII).- Ужгород, 2000.- С. 72-75.

11 Куля Ф.А. Топоніми околиці Синяка// Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Наук. зб. пам'яті К.Галаса. Вип. 6.- Ужгород, 2002.- С. 114-118.

12. Куля Ф.А. Чинники збереження рідної мови національних меншин в інтеретнічному просторі// Ювіл. зб. на честь 70-річчя проф. П.Лизанця.- Ужгород: Патент, 2000.- С. 290-295.

* * *

13. Федір Куля: Біобібліогр. покажч./ Уклад.: Л.Мельник; Відп. за вип. Б.Бендзар.- Ужгород: Мистец. лінія, 2000.- 48 с.: іл.

* * *

14. Куля Ф.А. Доки сонце не зайшло: [Про кн. Ю.Шипа]// Новини Закарпаття.- 2004.- 26 січ.
15. Куля Ф.А. Торував свій шлях у науці: До 70-річчя проф. О.Т.Михайленка// Новини Закарпаття.- 2004.- 26 лют.
16. Куля Ф.А. Я розгубив себе по рядках по чужих: До 75-річчя поета-перекладача Юрія Шкробинця// Новини Закарпаття.- 2003.- 11 листоп.

* * *

17. Баглай Й. Відлуння сивої давнини: [Про зб. Ф.Кулі "Народні пісні німців Закарпаття"]// Новини Закарпаття.- 2003.- 6 лют.
18. Долинич Й. У творчому неспокої: До 65-річчя Федора Кулі// Вісті Свалявщини.- 2000.- 5 берез.

БЕРЕЗЕНЬ:3

ПАВЛО МИХАЙЛОВИЧ ФЕДАКА:
60-річчя з дня народження голови Закарпатського крайового товариства «Просвіта», науковця (1945)

Серед громадсько-політичних та культурно-просвітницьких діячів Закарпатського краю, які стояли на чолі національно-визвольного руху українців на зламі 80-х – 90-х років минулого століття, особливе місце займав тоді й займає досі чинний голова Закарпатського крайового товариства «Просвіта» Павло Михайлович Федака.

Павло Федака народився 3 березня 1945 року в селі Кальник Мукачівського району на Закарпатті в чесній та працелюбній сім'ї Павліни і Михайла Федаків, які не тільки постійно турбувалися про кусок хліба для своїх синів – Михайла, Дмитра і Павла, але й про їх духовний хліб.

© О.Баглай, 2004.

Я не раз роздумував над тим, звідкіля в Павла Федаки така глибоко закорінена українськість. Мене завжди захоплювали до глибини душі його виступи про Карпатську Україну, про її видатних політичних і культурних діячів – Августина Волошина, братів Юлія і Михайла Бращайків, Августина Штефана і їм же несть числа... І ось у «Календарі «Просвіти» на 2003 рік» я прочитав своєрідну молитву синів, невісток, онуків і правнуків Федаків під заголовком «Уклін доземний рідній мамці, добрій бабусі, старенькій нашій сивій прабабусі». І все стало на своє місце. Українськість, щира українськість Павла Федаки – від батьків просвітян і від «Просвіти» в Кальнику, яку вели Федір Повхан, Михайло Ердевдій, Олександр Пайкош... А ще була насамперед мамина пісня-колисанка, а ще ім'я Тараса Шевченка входило у свідомість хлопця разом із «Отче наш...». «Богородице діво...» та «Вірую...». І хоч на закарпатську землю прийшла нова комуністична влада, традиції попередніх десятиліть ще довго трималися.

Після закінчення в 1963 році Кальницької середньої школи Павло Федака поступає на історичний факультет Ужгородського державного університету, який закінчує з відзнакою в 1968 році. У червні цього ж року молодий випускник вузу стає науковим працівником відділу етнографії Закарпатського краєзнавчого музею, де виконує різні посадові обов'язки. У травні 1981 року Павла Федаку призначено на посаду заступника директора з наукової роботи Закарпатського краєзнавчого музею, і на цій посаді він працює й досі. Тож сама посада і сам Бог зобов'язували енергійного працівника займатися наукою.

У лютому 1984 року Павла Федака успішно захистив у Мінську дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата історичних наук на тему «Селянські будівлі українців Закарпаття XIX – поч. XX ст.» Його довголітня праця в галузі дослідження народної архітектури завершилася згодом підготовкою фундаментальної монографії під назвою «Народне будівництво Закарпаття XVIII–XX століть».

Павлові Федаці належать декілька книжок і брошур, а також сотні наукових та науково-популярних статей у галузі народознавства, музейної справи, національної символіки, захисту пам'яток історії та культури краю. Серед науково-популярних статей особливо виділяються ті, в яких Павло Федака повертає сучасному читачеві забуті і заборонені комуністичним режимом імена видатних політичних та

культурних діячів Закарпаття – А.Волошина, Ю.Бращайка, А.Штефана, М.Бращайка, В.Гнатюка, В.Бирчака, І.Панькевича. І.Жегуца, В.Шандора, М.Кукурузи, А.Груханича, П.Стерча, М.Антоновича, М.Шпонтака, М.Кушніренка та багатьох інших.

Винятково поважне місце в науково-дослідницькій роботі Павла Федаки постійно займає історична і насамперед просвітянська тематика. Створене 9 травня 1920 року в Ужгороді крайове товариство «Просвіта» після майже двадцятирічної його діяльності було зліквідоване ворожими українству силами наїзників – спершу угорських, а потім російських, які ховалися за терміном «радянських». Треба було чекати ціле півстоліття, аби на Закарпатті знов була відроджена «Просвіта». Ініціатором цього відродження став саме Павло Федака. Це його 23 грудня 1990 року на установчій конференції у Будинку культури профспілок в Ужгороді було обрано головою нововідродженого товариства «Просвіта», і на цій посаді він незмінно перебуває ось уже п'ятнадцять років.

Здобутком на віки для українського читача залишаться укладені на сьогодні дванадцять календарів «Просвіти», насичених великим і вельми цікавим краєзнавчим матеріалом. До цього маємо додати декілька укладених Павлом Федакою звітів про діяльність Закарпатського крайового товариства «Просвіта» за певні періоди його існування (наприклад: «Десять років відродженої «Просвіти», Ужгород, 2000) та редагованих ним «Наукових збірників товариства «Просвіта» в Ужгороді».

Із тридцяти шести років адміністративної і науково-дослідницької праці п'ятнадцять із них було паралельно віддано праці на почесній посаді голови Закарпатського крайового товариства «Просвіта». Це були п'ятнадцять років кропіткої праці, часом виснажливої, але завжди – вдячної. Скажемо відверто, без йоти підлабузництва, якщо б головою крайової «Просвіти» не був Павло Федака, її успіхи і досягнення були б набагато меншими. Завершимо статтю словами поета С.Черкащенка, який довгий час працював на Закарпатті:

Сіячу доброго!
Сій з повної руки,
Сій без вагань...
З зорі і до зорі!

ЙОСИП БАГЛАЙ

Джерельні приписи:

1. Федака П. Десять років відродженої "Просвіти": [1990–2000].- Ужгород: Два кольори, 2000.- 42 с.
2. Федака П. Закарпатский краєзнавчий музей.- Ужгород: Два кольори, 2004.- 48 с.- Співавт.: В.С.Шеба.
3. Федака П. Звіт про роботу Закарпатського крайового культурно-освітнього товариства "Просвіта" за період з 25 березня 2000 до 23 листопада 2002 р.- Ужгород: Закарпат. крайове культ.-освітнє т-во "Просвіта", 2002.- 32 с.
4. Федака П. Народна культура українців Закарпаття на сторінках періодичних видань краю 80-х років XIX – першої половини 40-х років XX ст.- Ужгород: Два кольори, 2002.- 112 с.
5. Федака П. Пам'ятки Замкової гори.- Ужгород, 1999.- 96 с.
6. Федака П. Пам'ять рідної землі.- Ужгород: Просвіта, 1996.- 328 с.
7. Федака П. Постать О.Духновича у діяльності крайового товариства "Просвіта": [1920–1939; 1990–2003].- Ужгород, 2003.- 28 с.
8. Федака П. Ужгородський замок.- Ужгород: Просвіта, 1996.- 328 с.

* * *

9. Федака П. Господарські будівлі селянської садиби українців Закарпаття другої половини XIX – XX століть// Наук. зб. краєзнавчого музею/ Упоряд. і наук. ред. П.Федака. Вип. II.- Ужгород: Патент, 1996.- С. 144-158.
10. Федака П. Деякі питання розвитку сільських поселень, типів і форм двору гуцулів Закарпаття// Наук. зб. краєзнавчого музею/ Упоряд. і наук. ред. П.Федака. Вип. V.- Ужгород: Карпати, 1995.- С. 71-100.
11. Федака П. Народна культура українців Закарпаття на сторінках краєзнавчого журналу «Підкарпатська Русь» (1923–1936)// Наук. зб. краєзнавчого музею/ Упоряд. і наук. ред. П.Федака. Вип. IV.- Ужгород: Патент, 2002.- С. 139-152.
12. Федака П. Народне житло українців Закарпаття XIX– початку XX століть (будівельні матеріали, техніка будівництва, конструктивні прийоми)// Наук. зб. краєзнавчого музею/ Упоряд. і наук. ред. П.Федака. Вип. III.- Ужгород: Патент, 1998.- С. 76-101.
13. Федака П. Олександр Духнович і крайове товариство "Просвіта" (1920–1939; 1990–2003)// Наук. зб. краєзнавчого музею/ Упоряд. і наук. ред. П.Федака. Вип. VI.- Ужгород: Патент, 2004.- С. 95-113.
14. Федака П. Крайове товариство "Просвіта" у громадській діяльності і творчості Василя Гренджі-Донського// Наук. зб. т-во "Просвіта" в Ужгороді. Річ. V-VII (XIX-XXI).- Ужгород, 2003.- С. 40-46.

* * *

15. Федака П. Визначний громадсько-політичний діяч, педагог, просвітянин: До 110-річчя народж. Августина Штефана// Календар "Просвіти" на 2003 рік/ Уклад П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2003.- С. 35-38.
16. Федака П. З когорти незабутніх. Слово з нагоди 95-х недожитих роковин Федора Саса// Календар "Просвіти" на 2004 рік/ Уклад П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2004.- С. 51.
17. Федака П. Пам'ять замкової гори// Верховина'89: Публіцист. інформаційно-реклам. вип. газ. «Закарпат. правда».- Ужгород, 1989.- С. 55-57.
18. Федака П. Подвижник: До 130-річчя народж. Августина Волошина// Календар "Просвіти" на 2004 рік/ Уклад П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2004.- С. 67-70.
19. Федака П. Рідна «Просвіто», мати ти наша...: До створення на Закарпатті товариства «Просвіта»// Календар "Просвіти" на 2000 рік/ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2000.- С. 85-90.
20. Федака П. Рік без Михайла Шпонтака// Календар "Просвіти" на 2004 рік/ Уклад П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2004.- С. 64-66.
21. Федака П. Слово про Івана Жегуца з нагоди його 80-річчя// Календар "Просвіти" на 2003 рік/ Уклад П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2003.- С. 134-137.

* * *

22. "Моя дорога завжди була українською": (Відзначення в Народному Домі крайов. т-ва "Просвіта" 70-річчя Й.Баглая)/ Упоряд. П.Федака.- Ужгород, 2002.- 40 с.

* * *

23. Павло Михайлович Федака: Бібліогр. покажч.- Ужгород: Ґражда, 1995.- 50 с.

* * *

24. Вегеш М.М., Горват Л.В. Павло Федака// Іст. наука в Ужгород. держ. ун-ті.- Ужгород, 2000.- С. 151-159.

* * *

25. Баглай Й. Літописець відродженої крайової "Просвіти": [До 55-річчя з дня народж. П.Федаки]// Срібна Земля.- 2000.- 4 берез.

ОЛЕНА СТЕПАНІВНА МЕЙСАРОШ:
60-річчя з дня народження поетеси (нар. 1945)

Олені Мейсарош не довелося дуже довго шукати «ключик» до поезії. «Двері відімкнулися» – і відкрилася таїна незвичного Слова. І в цій дивовижі легко забулося, що колись мріяла стати квітникаркою, сіяти навколо ружі, гвоздики, кручені паничі, братики, додавати краси неосяжному світу. Слова нахлинули, такі ж барвисті і гарні, як квіти, і заполонили увесь простір – від Космосу до білих стін рідної хати.

Здається, що квіти вона любила від тої миті, як уперше 4 березня 1945 року вдихнула земне повітря у Мукачеві. Маленькою завжди ходила з букетиком зіллячка в руці, придивлялася до кожної квіточки, дивуючись винахідливості Творця.

То й не дивно, що згодом все це зілля рясно проросло у її поезіях, наповнивши їх пахощами гір і розлогих долин.

Але це було вже потім, після навчання на українському відділенні філологічного факультету Ужгородського університету, після навчання в аспірантурі, де досліджувала казкові антропоніми карпатського ареалу, крайову обрядовість і звичаєвість.

Довгий час ніхто й не здогадувався, що вона пише вірші. Оленка тихо жила у затінку слави чоловіка, поета Володимира Фединишинця, ростила сина Михайла, варила пахучі борщі, працювала у Будинку народної творчості Закарпаття.

Перша збірка «Прийшов сезон патисонів» засвідчила, що в літературі з'явилася поетеса зі своєрідним баченням світу, «неорусинка й неозичниця», здатна відкрити у звичайному патисоні літаючу тарілку. Іноколи дивуєшся, як легко скоряється їй Слово, як вона експериментує з ним, намагаючись показати його неймовірну красу, багатобарвність відтінків. Олена Мейсарош не боїться «збісних» емоцій:

Весна.
Без сна.
Збісна і зла.
Не пронесе
Мене.
Влюблюсь –
І все!

© Х.Керита, 2004.

Деякі дослідники намагаються поділити поезію на чоловічу і жіночу, за ознакою статі. Мені цей поділ здається хибним, ба, навіть примітивним. Поезія є у вірші, або її немає. І це не залежить від того, що в когось вона починається з мужності і сили нескорености, а в когось, як у Олени Мейсарош, із відблисків домашнього вогнища, з «вуальки суконки петрушки» чи теплого кожуха цибулини. Умінням відкрити дивосвіт у буденному, звичайному, умінням відчути багатоголосся світу володіють тільки справжні таланти, душа яких відкрита для добра і краси.

Після виходу у світ збірки «Ув Енея чуб із сельдерея» (2002) стало очевидним, що авторка поглибила пошуки образного вияву своїх почуттів. Щирість, відвертість, розкутість думки, самоіронія – ось що приваблює читача в цій книзі.

А коли читаєш рядки:

Я можу літати!
Чую що в мене
Відростають крила...

віриться, що це справді так, що поетка легко здіймається на пружних крилах поезії над сірістю й буденністю, бо вона «неслаба й не плаксива» а її «озвучена душа» плавно перетікає у рядки. Поезії Олени Мейсарош барвисті, строкаті, пахучі, як жоржини в городі доброї закарпатської газдині. Вони мають різну форму, структуру, але кожна приваблює своєю неповторністю.

Українська поезія угорки Олени Мейсарош така ж своєрідна, як і наш край, що увібрав у себе стільки культур, але зберіг свою ментальність.

Віриться, що на поетичному городику Олени Мейсарош-Фединишинець дуже скоро заясніє дивоцвітом нова збірочка, яка продовжить розмову з читачем.

ХРИСТИНА КЕРИТА

Джерельні приписи:

1. Мейсарош О. Мовить півень: буде стрітень: Рустикальна кн./ Передм. сл. В.Фединишинця.- Ужгород: Б-чка журн. "Айно", 2003.- 28 с.
2. Мейсарош О. Прийшов сезон патисонів: Вірші та есе.- Ужгород: Патент, 1996.- 78 с.
3. Мейсарош О. Ув Енея чуб із сельдерея: Поезії та есеї, переклади, казка, ст., рец., відгуки/ Упоряд.-ред. В.Фединишинець.- Ужгород, 2002.- 256 с.

* * *

4. Олена Мейсарош// Вежа/ Уклад. Т.Ліхтей; Худ. оформ. Н.Пономаренко.- Ужгород: Мистец. лінія, 2004.- С. 61-62.
5. Мейсарош О. [Вірші]// Закарпатська поезія XX століття: Антол./ Упорядкув., передм. В.Густі.- Ужгород: Закарпаття, 2003.- С. 468-470.
6. Олена Мейсарош: [Вірші]// Ніжність: Антол. сучас. жіночої лірики Закарпаття/ Уклад. Т.Ліхтей.- Ужгород: Мистец. лінія, 2002.- С. 71-72.

* * *

7. Мейсарош О. "Карпати мої казкові": [Вірш]// Подкарпат. Русь.- 1992.- 8 майа.
8. Мейсарош О. На день свого народження – 4 березня: [Вірші]// Карпат. Україна.- 2000.- 2 берез.
9. Мейсарош О. Письменниця пише; Арбінські гургуляре; Місирозум для попілянок; На вичурках; І в росі...: [Вірші]// Айно.- 1998.- № 2-5.- С. 35.
10. Мейсарош О. Таємниця нашого життя; Загадкова таємниця життя; "Зловити мить..."; "Дорогий мій Березню..."; "День, день, білий день...": [Вірші]// Новини Закарпаття.- 1991.- 8 берез.
11. Мейсарош О. Чудернацькі голови на світі; Письменницею хочу бути; Амбрела над Карпатами; Через путь у варяги; Божі сторіччя: [Вірші]// Срібна Земля.- 2002.- 21 верес.

* * *

12. Мейсарош Олена Степанівна// Висіцька Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття: Кн. перша: наука, культура, мистецтво: Біо-бібліогр. довід./ Бібліогр. ред. та ред.-упорядник Л.Ільченко.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2004.- С. 203-205.

* * *

13. Басараб В. Вибороти себе у собі: [Кн. О.Мейсарош "Прийшов сезон патисонів"]// Новини Закарпаття.- 1996.-16 листоп.
14. Басараб В. Щирість – сестра щедрості: [О.Мейсарош]// Новини Закарпаття.- 2000.- 4 берез.
15. Душа моя озвучена...: [Кн. О.Мейсарош "Ув Енея чуб із сельдерея"]// Карпат. євроміст.- 2002.-5 жовт.
16. Кешеля Л. Натуральні вірші: Поезія Олени Мейсарош – як справжня добра кава// Ужгород.- 2002.- 26 жовт.
17. Косей Ю. Самобутня творчість інтелігентки високої проби Іліки, або щасливої тобі дороги, Енею з чубом із сельдерея!: [Про зб. О.Мейсарош]// Старий Замок.- 2002.-14 листоп.
18. Лазоришин І. Поетичний словосвіт Олени Мейсарош: [Про кн. "Ув Енея чуб із сельдерея"]// Срібна Земля.- 2002.- 21 верес.
19. Ласкава поезія сильної жінки: [Про кн. О.Мейсарош "Ув Енея чуб із сельдерея"]// Закарпат. правда.- 2002.- 10-16 жовт.

20. П'ята ластівка Олени: [Про кн. О.Мейсарош "Мовить півень: буде стрітень"]// Карпат. Україна.- 2003.- 14 серп.
21. Роман В. Складна простота смачних віршів Олени Мейсарош: [Про кн. "Ув Енея чуб із сельдерея"]// Карпат. Україна.- 2003.- 20 лют.
22. Явір О. Небуденна книга небуденної жінки: [Про кн. О.Мейсарош "Ув Енея чуб із Сельдерея"]// Новини Закарпаття.- 2002.- 21 верес.

БЕРЕЗЕНЬ:5

ІВАН ІВАНОВИЧ РАКОВСЬКИЙ:
190-річчя з дня народження журналіста, педагога, просвітителя (1815–1885)

Народився 5 березня 1815 р. в с.Ставне на В.-Березнянщині у багатодітній сім'ї дрібного державного службовця. Закінчив Ужгородську гімназію. Філософську освіту здобув у Кошицях, а богословську – в Ужгородській семінарії. Спочатку працював писарем у єпископській канцелярії, а після висвячення священиком у с.Вишня Рибниця. Спілкування з людьми, глибокі знання, широка ерудиція розкрили у І.Раковського і неабиякі педагогічні здібності і в 1844 р. його призначають віце-ректором Ужгородської духовної семінарії. Одночасно викладає в Ужгородській вчительській препарандії. В історію Закарпаття І.Раковський ввійшов як публіцист, культурно-освітній діяч і педагог.

Його наукові здібності помітили у столиці і в 1850 р. він приїжджає у Будин, де обіймає посаду редактора «Земского правительственного вестника для Королевства Угорского», в якому протягом 1850-1859 р. російською мовою друкувалися державні закони для Угорської Русі (Закарпаття). Перебуваючи в Будині, він з 1856 р. почав видавати російською мовою «Церковную газету» для поширення її на Закарпатті. Ця акція була зустрінута австрійськими властями надзвичайно вороже, бо вони вбачали у ній засіб поширення «схизми» і «москвофільства». На редактора впала тінь підозри, а слухачам Віденської духовної семінарії було заборонено виписувати газету. Оскільки вона друкувалася російською мовою, то це не відповідало й інтересам угорських властей. Вони у 1859 р. перейменували газету на «Церковный вестник», який того ж року був також ліквідований, бо, як писав І.Раковський, видавався «великорусским

© Д.Данилюк, 2004.

языком» і «в глазах правительства он становился колючим тернием и ужасом, угрожающим безопасности государства».

Він приділив велику увагу слов'янській молоді, яка вчилася у Пештській семінарії, зустрічався з нею, знайомив її з історією та культурою слов'янських народів. Студент семінарії І.А.Сільвай згадував, що І.Раковський по неділях приходив до них і його лекції слухали не лише закарпатці, а й серби, словаки, вихідці з інших слов'янських країн: «Известно, наш ревный народолюбивец заслужил нашу благодарность, что он, живя в Будине, не обиновался потрудиться в довольно отдаленную семинарию для нашого обучения, с той целью, чтобы сделать из нас способных тружеников народного дела».

Заслугою І.Раковського є вже те, що він своєю публіцистичною діяльністю відгукувався на найбільш болючі питання сучасності. З великим запалом він викривав форми і методи денаціоналізаторської політики угорських властей, антинародний характер яких особливо проявився при підготовці до проведення перепису населення. Так, у анкетах власті передбачили все: територію, стать, освіту, але «забули» щось важливіше. Тому І.Раковський нагадував, що у документах «нигде нет графы для означения: кто к какой народности принадлежит, внимание обращено на лошадей, быков, коров, коз, овец, буйволов, свиней, а народы, живущие в Венгрии, совсем выпущены из угорской статистики, будто бы вовсе не было никакого национального различия». Автор викривав свідоме проведення політики мадяризації всіх неугорських народів, бо «Угорское правительство не считало лишним позаботиться о местностях для животных, как то: конюшнях, хлевах, овчарнях, сараях; но где, в которых комитатах живут немцы, славяне и румуны, кажется до этого нет мадярам никакого дела».

У своїх політичних поглядах І.Раковський перебував під цілковитим впливом ідей А.Добрянського. Він рішуче боровся за православ'я і «русскую» народність. Закарпатських русинів він розглядав як частку східних слов'ян, але помилково вважав, що їх мова є та сама, що й «московська».

І.Раковський хоч і був далеким від розуміння формування української національної ідеї, все-таки визнавав і високо оцінював заслуги її творців. М.Драгоманов, аналізуючи рецензію І.Раковського на книгу «Повісті Осипа Федьковича (З переднім словом про галицько-руське письменство М.Драгоманова)» (К., 1876), виділяє саме

такий його висновок : «Мы почитаем и малорусских гениальных писателей, как-то Шевченка, Гоголя, Квитку, Вовчка, Максимовича, Кулиша, Костомарова, Федьковича и прочих трудившихся и еще трудящихся над воспроизведением малорусского характера и изображением народных обычаев соплеменников наших». М.Драгоманов справедливо заключає: «Никогда еще угорско-русский писатель не делал такого признания!»

І.Раковський мав тісні контакти з галицькими вченими. Перебуваючи у Відні, співпрацював із Іваном Головацьким, котрий сприяв виходу у світ на трьох мовах (руській, угорській, латинській) праці другого закарпатця – А.Балудянського. Жваво листувався із львівським істориком Д.Зубрицьким і багато зробив для розповсюдження на Закарпатті його праці «История древнего Галичско-Русского княжества» (Львів, 1852), назвав її «народным сокровищем», правда не з точки зору глибини історичного дослідження, а з поширення «русского языка».

Однак, закриття властями «Церковной газеты», «Земского правительственного вестника для королевства Угорского», падіння авторитету товариства св. Василія Великого підірвали моральні сили І.Раковського і, зневірившись у плодотворності своєї праці, він виїхав у с.Іза, що на Хустщині. Звідси у листі від 23 жовтня 1875 р. до настоятеля церкви при російському посольстві у Відні М.Раєвського сумно констатував: «Наше народное движение с 1871 г. приостановилось совершенно. Епископ Панкович нанес ему смертоносный удар... Какая-то мертвящая апатия овладела всеми».

І.Раковський не переставав трудитися над піднесенням національної самосвідомості закарпатських русинів шляхом розвитку освіти, залучення до навчання селянських дітей, викладання в школах на «руській» мові. А на засіданнях комітету товариства св. Василія Великого викривав прислужництво єпископа Стефана Панковича угорським властям, відверто говорив про переслідування ним прогресивної інтелігенції і пособництво політиці мадяризації. У одному з листів у Відень він так охарактеризував його діяльність: «Настоящий епископ наш Стефан по пристрастию своему к латинизации и мадяризации в высшей мере затрудняет развитие нашей народности. Он уничтожил при унгварской гимназии кафедру преподавания истории на русском языке, из ревностных редакторов «Света» одного дал перевести в Пешт, другому запретил редакцию, недавно целое общество св. Василія Великого подверг преследованию. Однако мы,

насколько возможно, отстаиваем права народности и стараемся распространять в народе русское просвещение».

Вибір місця подальшої праці і життя не випадково випав на с.Іза. Адже воно здавна було оплотом православ'я на Закарпатті. Саме тут у другій половині XVII ст. жив ревний його захисник Михайло Андрелла. У цьому віддаленому від центра селі І.Раковський сподівався позбутися нагляду з боку австрійських властей. Це видно із його листа до М.Раєвського від 3 жовтня 1861 р., в якому нагадував: «Лишним считаю также означать место жительства мого, равно как и подписывать имя под корреспонденциями, находя в сем ту выгоду, что свободно можно писать. Для отмечания статей моих буду подписывать букву **Р**». Релігійна й культурно-освітня діяльність І.Раковського в Ізі ще більше зміцнила позиції православ'я у всьому східному Закарпатті. Не випадково саме над селянами цього регіону у 1903 і 1914 рр. угорські власті організували так звані «Мараморошські судові процеси».

І.Раковський обов'язки священика успішно поєднував з культурно-освітньою роботою і показав себе талановитим освітянином, залишивши добрий слід на педагогічній ниві. З-під його пера вийшли такі підручники як «Русская Грамматика» (1867), «Арифметика» (1869), «Краткая научная география» (1870). Причому всі ці підручники були видані ним на власні кошти. Оскільки ці підручники, зокрема «Русская Грамматика» нагадували русинам про їх одноплемінників на Схід від Карпат, єпархіальне керівництво всіляко перешкоджало впровадженню їх в навчальний процес. І.Раковський скаржився: «По нерасположению владыки к русскому делу, изданная мною на мадьярском языке русская грамматика не пользуется желаемым успехом. Однако при всем том она приносит осязательные плоды. Доселе распространены в наших двух епархиях болем 500 экз., 1000 экземпляров еще находится налицо».

Працюючи в гущі народу І.Раковський уважно придивлявся до його життя й побуту, вивчав його традиції, звичаї, збирав етнографічні матеріали. М.Раєвський із Відня просив його надіслати кращі з них для експозиції на Етнографічну виставку в Москві 1867 р. Він не тільки погодився, а й вирішив написати етнографічну статтю про Мараморошський комітат. Багато його матеріалів про політичне становище Закарпаття під назвою «Письма из Венгерской Руси» були надруковані у 1861-1862 рр. у такому київському виданні як «Вестник Юго-Западной России». Це був заклик до наукової громадсько-

сті виступити на захист цього куточка української землі від асиміляторської політики чужинців.

Проте він не збагнув процес формування української нації і помилково вважав, що русини – це «маленькая подкарпатская ветвь русского народа» і виступав за «единый русскій язык». З другого боку орієнтація на Схід була важливим засобом протистояння денаціоналізації закарпатських русинів і об'єктивно сприяла зростанню їх національної самосвідомості. Тому й оцінка його діяльності не може бути однозначною. М.Драгоманов, наприклад, оцінюючи його літературні здібності, назвав його «одним из более уважаемых местных писателей». А в оцінці політичного становища він перебував в «полном несогласии с нашими идеями». У цьому відношенні цей «впливовий чоловік», як назвав його І.Франко, був «близький повіреник А.Добрянського».

І.Раковський, подібно до народників, із столиці, залишивши високу посаду, виїхав у село, щоб в атмосфері антирусинської ідеології будити в народі почуття єдності з одноплемінниками на схід від Карпат. До речі, така доля спіткала й інших закарпатських просвітителів другої половини XIX ст.: Є.Фенцик – помер у с.Горінчево на Хустщині, Ю.Жаткович – у с.Стройне (Свалявщина), І.Сільвай – у с.Нове Давидкове (Мукачівщина).

Це цілком спростовує твердження радянської історіографії про те, що, як і інші просвітителі Закарпаття, він був далеким від народу і не жив його інтересами. Найсправедливішою оцінкою діяльності І.Раковського, здається, є та, яку їй дав «Церковный месяцеслов» у 1894 р.: «Жити чесно, справедливо, служити вірно Богу, отечеству и народу, не иметь в душе своей даже ніякой законопреступной, с справедливым отечестволюбием и не совместимой мысли, а однако через всю жизнь подвергатися подозрениям и даже гонениям, это должно быти ужасно! Это терпеливо перенести мог разве такой характер, что был у батюшки Раковского».

Таких людей не можна забути.

ДМИТРО ДАНИЛЮК

Джерельні приписи:

1. Письма И.И.Раковського к И.М.Мартынову за 1856–1858 г.// Карпатский сборник.- Ужгород, 1990.

* * *

Данилюк Д. Історична наука на Закарпатті: (кінець XVIII–перша половина XX ст.).- Ужгород: Патент, 1999.- 352 с.
Зі змісту: [Про І.Раковського] .- С. 203-205.
Драгоманов М.П. Літературно-публіцистичні праці у двох томах. Т. 1.- К., 1970.
У т.ч. посилання на праці І.Раковського.
Закривидорога О., Ільченко Л., Падяк В. Олена Рудловчак: Бібліографія праць та літопис життя.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2001.- 160 с.
Зі змісту: [Про І.Раковського].- С. 30, 153, 223.
Зарубежные славяне и Россия: Документы архива М.Ф.Раевского 40-80 годы XIX века.- Москва, 1975.
Сильвай И.А. Избранные произведения.- Пряшев: Слов. изд-во худ. л-ры, 1957.
Посилання на праці І.Раковського.

* * *

Раковський І.І.// Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енцикл. слов.- Ужгород, 1999.- С. 144.
Раковский Иоанн// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 318.
Pop I. Rakovs'kyi, Ioann/ Ivan// Encyclopedia of rusyn history and culture/ Editors: P.-R. Magocsi, I.Pop.- Toronto–Buffalo–London: University of Toronto press, 2002.- P. 387/

* * *

10. Іван Іванович Раковський (1815–1885)// Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах: (З давніх часів до початку XX ст.).- Ужгород: Патент, 1997.- С. 198-203.
11. Іван Раковський// Пагиря В. Світочі карпатського краю.- Мукачево: Елара, 1996.- С. 61-62.
12. Іоанн Раковський// Сочка-Боржавин В. Будителі подкарпатськых русинов.- Ужгород, 1995.- С. 11-13.
13. Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20-30-х років XX століття.- Ужгород: ПоліПрінт, 2002 .- 202 с.
Зі змісту: [Про І.Раковського].- С. 15, 17, 54.
14. Русин В. Листи Івана Раковського у фондах Закарпатського краєзнавчого музею// Наук. зб. Закарпат. краєзнавчого музею. Вип. V.- Ужгород: Патент, 2000.- С. 55-60.
15. Сенько І. Перший газетяр Закарпаття: До 180-річчя з дня народж. І.Раковського// Календар "Просвіти" на 1995 р./ Упоряд.: П.Федака, Й.Баглай.- Ужгород: Гражда, 1995.- С. 135-137.

* * *

16. Аристов Ф.Ф. Иван Иванович Раковский// Християн. родина.- 2000.- № 15.- С. 2-3.

* * *

17. Коссей Ю. Проводир Карпаторуського відродження: І.І.Раковський// Новини Закарпаття.- 1995.- 2 груд.
18. Латко І. Наші культурні діячі: [І.І.Раковський]// Вісті Ужгородщини.- 1990.- 7 листоп.
19. Пагиря В. Довганич О. Дві постаті на ниві культури: [І.Раковський, М.Андрелла]// Вісн. Хустщини.- 1992.- 19 серп.
20. Падяк В. Боротьба за газету: [Про заснування І.Раковським крайової періодики]// Новини Закарпаття.- 1991.- 21 берез.- С. 5.
21.Токарь Г. Соратник А.В.Духновича и А.И.Добрянского: [И.И.Раковский]// Единство-плюс.- 1995.- 9 декабря.
22. Химинець В. Хай не росте на славі терня: [Про письменників-просвітителів І.Раковського та М.Андреллу]// Молодь Закарпаття.- 1991.- 20 квіт.

БЕРЕЗЕНЬ:6

ЯРОСЛАВ ЗАТЛОУКАЛ:
100-річчя з дня народження чеського поета, літературознавця, критика (1905–1958)

За час входження Закарпаття у 1919–1939 роках до складу Чехословаччини на сторінках його історії записано немало як добрих, так і не дуже добрих справ. Дослідники цього періоду в історії краю згадують факти чехізації і соціальної незахищеності русинів, пишуть про «колоніальний синдром» чеських чиновників і лицемірство буржуазної демократії. Але незаперечним є й той факт, що за цей час помітними були здобутки у розвитку культури і освіти краян, набувався досвід політичної активності в умовах парламентської системи, вироблялися цивілізовані норми і форми міжетнічних взаємин. У контексті чесько-українських зв'язків помітною постаттю був Ярослав Затлоукал.

Народився Ярослав Затлоукал 6 березня 1905 року у місті Опава (Чехія), закінчив філософський факультет університету в Брно (1929), учителював у Братиславі (1931-1939). У 1935 році в Братиславі організував Клуб приятелів Підкарпатської Русі. Спільно з І.Данькевичем, Є.Недзельським, Б.Богатирьовим та іншими упорядкував

© І.Сенько, 2004.

і видав збірник «Підкарпатська Русь» (1936, чеською мовою), у програмній статті якого критикував уряд Чехословаччини за неувагу до розвитку літератури і мистецтва краю. Під враженнями від побаченого на Закарпатті написав поетичну збірку «Вітер з полонин» (1936, чеською мовою). У програмному вірші, яким відкривається збірка, перегукується із словами співчуття до згорьованого Закарпаття:

Земле гір і гіркого горя
земле рік і простягнутих рук
звуть за море і звуть із-за моря
руки вмиті росою розлук
і жіночі й дитячі руки
на оцвітині воєн
мої муки і ваші муки
невигойні.

(Переклад П.Скунця, із збереженням пунктуації оригіналу).

Його вірш «Підкарпатський псалом» став основою кантати С.Сухоня «Псалом Землі підкарпатської» (1938).

У 1936-1938 роках Затлоукал редагував журнал «Podkarpatoruska revue» («Підкарпаторуський огляд»), в якому порушувалися проблеми політичного, економічного та культурного розвитку Закарпаття і, крім публіцистичних статей, друкувалися переклади художніх творів закарпатських письменників, зокрема, поезії В.Гренджі-Донського. Огляд творчості закарпатських письменників він зробив у статті «Розвиток підкарпаторуської культури», що була опублікована у другому випуску чеськомовного альманаху «Культура доби» (1939).

Крім збірки «Вітер з полонин», в якій оспівано карпатських опришків, важку працю бокорашів і солекопів, оплакується доля сиріт і жебраків, Затлоукал видав поетичні збірки «Зраджена земля» (1938) та «Зміни» (1939). До останньої увійшов цикл «Хрест і кулак» із «Баладою про канору» та іншими творами про гірку долю закарпатців на перехрестях історії.

Під час фашистської окупації Чехії Ярослав Затлоукал організував у Брно підпільну групу антифашистів, був заарештований гестапо і відправлений у концтабір (1941–1942). Автобіографічний характер має його поетична збірка «Тавро ув'язнення» (1945), у якій він відтворив тяжкі роки німецько-фашистської окупації країни. Пафосом визволення з неволі сповнена його збірка «Велике повернення» (1945).

Після Другої світової війни поет писав мало. Останній його твір –

лібрето до опери З.Блажека «Верховина» (1956). В основу лібрето покладено «Баладу про Канору», використано мотиви інших його поетичних відгуків про Карпатський край.

Помер Ярослав Затлоукал 23 вересня 1958 р., поховано його в Брно. Та добродіяння його вдячні закарпатці не забувають: у 1986 р. в Ужгороді видано збірник перекладів з чеської та словацької мов «Вітер з полонин», в якому досить обсяжно в перекладі П.Скунця представлено поетичну спадщину Ярослава Златоукала. Добре слово про нього як про друга закарпатців сказали Л.Бабота, І.Поп. Він хотів, щоб наша Карпатська земля засівалася «не слізьми жалібниць, а усмішками жниць».

ІВАН СЕНЬКО

Джерельні приписи:

1. Затлоукал Я. Земля, Европов зохаблена: Убрані поезії в товмаченню С.Слободана.- Ужгород: ПоліПрінт, 2002.- 27 с.

* * *

2. Ярослав Затлоукал// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 256.

* * *

3. Латко І. Нові видання: [Поезії Я.Затлоукала, присвяч. Закарпаттю, у кн. "Земля, Европов зохаблена"; вид. Ужгород. спілки чес. культури ім.Я.А.Коменського]// Карпат. євроміст.- 2002.- 31 жовт.

БЕРЕЗЕНЬ:6

ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ КАЧІЙ:

80-річчя з дня народження історика-краєзнавця, поета (1925–1990)

У шістдесяті-вісімдесяті роки минулого століття читачі найавторитетнішої на той час обласної газети «Закарпатська правда» із нетерпінням чекали появи у її суботніх номерах невеликих за обсягом матеріалів за підписом «Юрій Качій». З них вони дізнавались про нові сторінки славної історії рідного краю. Саме Юрій Качій уперше розповів про «Загублений рукопис Гоголя на Закарпатті». Його перу

© В.Густі, 2004.

належать цікаві краєзнавчі статті «Невідомий рукопис Івана Сільвая», «Наш земляк-декабрист» (про зв'язки М.Балудянського із декабристами), «Бєлінський про нашого земляка Ю.Венеліна». Понад 200 матеріалів з питань історії отчої землі написав і опублікував Ю.Качій, як уже відзначено, у «Закарпатській правді». Коли ж його знахідка була особливою, не вписувалась у суворі вимоги обласного партійного часопису, яким була у той період ця газета, він умудрявся «пропхнути» її в угорськомовному виданні «Карпаті ігоз со», обласній молодіжній газеті «Молодь Закарпаття». Низка його матеріалів опублікована у журналі «Архіви України». Слід сказати, що вони відзначалися точністю, виваженістю, належним науковим рівнем. Адже Ю.Качій за професією був істориком, закінчив 1960 року історичний факультет Ужгородського державного університету. Працював він як фахівець на посадах старшого наукового співробітника, начальника відділу Закарпатського обласного державного архіву, науковим співробітником, завідуючим відділом товариства охорони пам'ятників історії і культури, ученим секретарем Закарпатського обласного краєзнавчого музею.

І найцікавіше, що на цій кропіткій, марудній, виснажливій роботі він був ... поетом. У душі і творчості. Поезія могла б стати основним полем його життєвої та трудової діяльності. Для цього були ж усі підстави. Просто на долю Юрія Качія випали нелегкі часи, тяжкі випробування. Але він не зламався.

Утім, як це було.

Юрій Юрійович Качій народився 6 березня 1925 року в с.Дубрівці Ужгородського району в багатодітній селянській родині. Уже той факт, що батьки пішли на те, аби син здобув освіту в Ужгородській гімназії (1941-1945 рр.) свідчить про те, що юнак був здібним до науки. До того ж і талановитим. З юних літ проявився у ньому талант літератора. Уже в шістнадцять років він почав друкувати свої вірші, написані українською і російською мовами, в газетах «Русское слово», «Карпаторусскій голосъ», журналі «Літературна недѣля». Підписував свої перші поетичні спроби псевдонімом Г.Дубровський, криптонімами Г.Ди-кий, Ю.К.

У 1943 році разом із своїми друзями, поетами-гімназистами Дмитром Лазарем і Василем Діяничем, випустив колективну збірку поезій «Тройка». І формою, і змістом, і духом вірші молодих поетів відповідали назві книжки. Такі ж, як «русская тройка», рвійні,

енергійні, невсипущі рядки молодих поетів були про наш поневолений край, тяжку долю рідного народу, який стогнав під чоботом гортіївського окупанта, нестримні пориви юних сердець до волі, щастя. Друзі, молодь щиро привітала дебютантів. Перед ними простяглась широка творча дорога. Але, на жаль, простяглась і зникла у грізній воєнній і не менш суворій повоєнній порі.

Так склалася доля, що Юрій Качій був із когорти драматичного покоління молодої творчої інтелігенції Закарпаття, якій довелось пережити страшні розправи гортіївської Угорщини над захисниками Карпатської України, тотальне викорінення окупантами усього українського у поневоленому ними краю, жахи фашизму і всі труднощі Другої світової війни.

Вірші, які писав Юрій Качій у ті часи, далеко не всі побачили світ. Небагато його творів, захованих у «шухляду» побачили світ і в повоєнний час. Не вписувались вони в жорсткі й жорстокі рамки сталінсько-берієвської епохи, а відтак і періоду тоталітаризму.

Після визволення Закарпаття окремі поезії Юрія Качія були опубліковані у збірнику «Поэзия Закарпатья», що вийшов у світ 1957 року в Пряшеві. Через вісім літ 1965 року у Пряшеві виходить антологія «Поети Закарпаття», у якій теж представлена добірка віршів цього талановитого поета. У 1974 році видавництво «Карпати» (м.Ужгород) випустило упорядковану літературним критиком, кандидатом філологічних наук Ю.І.Балегою збірник поезій «Вічний вогонь». У ньому представлено 26 поетів, які жили і творили в період страшного лихоліття краю. Їх творчість стала справжнім документом опору і боротьби проти фашизму, проявом духовної незалежності і краси нашого народу.

У контексті закарпатської поезії 1939-44 років творчість Ю.Качія займає належне місце. Вона, як і його науково-краєзнавча діяльність, стала невід'ємною частиною духовних надбань нашого народу.

Помер Юрій Юрійович Качій 29 червня 1990 р.

ВАСИЛЬ ГУСТІ

Джерельні приписи:

1. Краєзнавець: В 70-ту річницю народж. Ю.Качія// Календар "Просвіти" на 1995 рік/ Упоряд.: П.Федака, Й.Баглай.- Ужгород: Гражда, 1995.- С. 67-68.

* * *

2 Юрій Качій// Поети Закарпаття: Антол. закарпатоукр. поезії (XVI ст.–1945)/ Підгот. текстів, упоряд., прим. і вступ. ст. В.Микитася та О.Рудловчак.- Братіслава: Слов. пед. вид-во; Від. укр. літ. в Пряшеві, 1965.- С. 586-588.

3 Качий Юрий// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 202.

4 Юрій Качій// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 296.

БЕРЕЗЕНЬ: 7

ГІЯДОР МИКОЛАЙОВИЧ СТРИПСЬКИЙ:
130-річчя з дня народження прозаїка, перекладача, фольклориста (1875–1946)

Г.Стрипський (друкувався ще під псевдонімами Гіядор Стрипський (Біленький), Біленький, Біленький (Гіядор Стрипський), Ядор, Ядор Стрипський та ін.) народився 7 березня 1875 року в с.Шелестово (сучасний Мукачівський р-н. Закарпатської обл.) у сім'ї священика, а помер 9 березня 1946 року в Будапешті.

Письменник, фольклорист, історик, мовознавець і літературознавець. Член Румунської АН (1913) та НТШ у Львові (1914). Закінчив гімназію в Ужгороді, навчався також в університетах Львова, Будапешта, Клужа (Румунія). У Клужі (з 1900 р.) викладав українську літературу. Тривалий час (1910–1946) працював кустосом, тобто доглядачем Національного музею в Будапешті. Тут видавав місцевий науковий часопис «Ukránia» («Україна») та бібліотеку «Ukrán kőnyvtár». Працював головним редактором тижневої газети «Русько-українська правда» (Мукачево-Будапешт, 1919). Основні праці: «Угорські русини і словаки в Америці» (1897), «Старша руська письменность на Угорщинѣ)» (1907), «Угроруські літописні записки» (1911), «Із старшої письменности Угорської Руси» (1911), «Малоросія, або Хто такі українці?» (1919), «Где документи старшої історії Підкарпатської Руси» (1924) та ін. Видав (1919) «Пам'ятки русько-української мови і літератури». Передрукував частину Гукливського літопису.

© М.Сюсько, 2004

Г.Стрипський (під псевдонімом Ядор) писав вірші українською мовою, які друкував у газеті «Недѣля», що її в 1898 р. видавав уряд Угорщини в Будапешті. Серед його творчого доробку – оповідання «Начальник села», «Іван Желіза», «Чорнокнижник», «Поміч в біді», окремо виданий нарис «Записки із Верховини». Він переклав угорською мовою «Слово о полку Ігоревім», окремі твори Т.Шевченка (у т. ч. вперше «Заповіт»), І.Франка, М.Коцюбинського та ін.

Як слушно зауважує В.Бірчак, Г.Стрипський «... свідомо став в обороні народньої мови» й перший із підкарпаторуських учених почав студіювати давнє письменство тодішньої Підкарпатської Русі. За образним висловом В.Гнатюка, був «світлим духом Угорської Русі», а щодо літературної мови, то тривалий час і чи не єдиним між угорськими українцями, що тримався чіткої української орієнтації, хоч, як знаємо, В.Гренджа-Донський, наприклад, докоряв університетським професорам, у т. ч. О.Бонкалу, О.Годинці, Г.Стрипському та іншим, які з розпадом Австро-Угорщини не повернулися додому, а залишилися й надалі в Будапешті.

З-поміж власне мовознавчих зацікавлень Г.Стрипського – «Межові назви Підкарпатської Русі» (1924). Значний топонімійний матеріал автор (разом з братом Мироном) зібрав на пропозицію заснованої тоді «Просвіти» (1920) з метою «подати урядові проект правильних назв сіл, міст, присілків, фільварків, хуторів...»

Г.Стрипський («Читанка для дорослих» (Мукачево, 1919)) радикально змінює (реформує) правопис, вважаючи: щоб «правильно й вірно выразити народну мову письмом, не можеме вже дале держатися того старого правописа, котрого нас давнійше учили...». Писав: *всѣ, ѣхъ, панськоѣ)*, але *місто, розуміє, свідомість* та ін. Подаючи лексеми *вадитися* ‘сваритися’, *варовати* ‘оберігати’, *маржина* ‘худобина’, *хосновати* ‘користувати’ та ін., Г.Стрипський звертає увагу й на особливості «малоруського язика», як-от: *билина, бути, говоримо, нехай, собака* та ін., докоряє сучасникам, які «завели у насъ (тобто в тодішній Підкарпатській Русі. – М.С.) новый, але чужій письменний языкъ московській...», а, між тим, вважає він, «... наші діди уміли знамените по-руськи писати».

На пропозицію саме Г.Стрипського, І.Панькевич у своїй «Граматиці руського язика для молодших кляс шкôл средних й горожаньских» (Мукачево, 1922) ввів, по суті, фонетико-етимологічний правопис для місцевого вжитку в школах Закарпаття на основі «максимовичівки», шкільної граматики О.Огоновського. Однак

«панькевичівка» з її **ô, ы, ѣ** уже тоді багатьох не влаштовувала: було природне прагнення перейти на чисто фонетичний правопис. І Гренджа-Донський, наприклад, урядову орфографію І.Панькевича взагалі вважав штучною і непрактичною, «нам накиненим сепаратним правописом». До речі, сам Г.Стрипський у вступі до «Читанки...» зауважує, що «українці, болгари та серби викинули з алфавіту непотрібні **ы, ѣ, ъ**, а москалі, кромі сих, опустили еще й букву ***і***».

У своїй статті «Старша руська письменность» Г.Стрипський палко виступав на захист «народного, простого язика старших писань», додаючи, що «наші подали нам сими писаннями ... ясний приклад до того, як треба нам писати по-нашому».

Праці Г.Стрипського, як вважає В.Бірчак, «повні любови до рідньої мови, яку автор розвиває, підносить і вдосконалює». Тим-то, перш за все, він близький і нашим сучасникам, а, ширше, – його творчий і науковий доробок є поштовхом до дальших наукових досліджень, у тому числі й у сфері мовознавства та літературознавства.

МИХАЙЛО СЮСЬКО

Джерельні приписи:

1. Гіядор Стрипський// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 675-678.
2. Стрипський Гіядор Миколайович// Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енцикл. слов.- Ужгород, 1999.- С. 163.
3. Стрипский Гиядор// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 354.
4. Pop I. Stryps'kyi, Hiiador/Strypsky, Hiador// Encyclopedia of rusyn history and culture/ Editors: P.-R. Magocsi, I.Pop.- Toronto–Buffalo–London: University of Toronto press, 2002.- P. 448-449.

* * *

5. Бірчак В. Літературні стремління Підкарпатської Руси.- Факс. вид.: 2-е доп. за 1937.- Ужгород: Карпати, 1993.- 202 с.
Зі змісту: [Про Г.Стрипського].- С. 152.
6. Васовчик В.Ю. Гіядор Стрипський і фольклор Закарпаття// Тези доп. 1-ї народознав. наук.-практ. конф., присвяч. 200-річчю від дня народж. М.Лучкая 17-18 листоп. 1989 р.- Ужгород: Карпати, 1989.- С. 143-145.
7. Волошин А.І. Вибрані твори/ Упорядкув., вступ. ст. та прим. О.В.Мишанича.-Ужгород: Закарпаття, 2002.- 528 с.
Зі змісту: [Про Г.Стрипського].- С. 199, 214, 220, 226, 228.
8. Гренджа-Донський В. Похорон поета. Огляд творчості поета// Твори Василя Гренджі-Донського. Т. XI.- Вашінгтон: Карпат. Союз, 1990.- 596 с.
Зі змісту: [Про Г.Стрипського].- С. 135, 332, 461.

9. Гренджа-Донський В. Спогади. Листи// Твори Василя Гренджі-Донського. Т. Х.- Вашінгтон: Карпат. Союз, 1988.- 518 с.
Згадка про Г.Стрипського: С. 62.
10. Дослідник карпатської старовини: [Г.М.Стрипський]// Мукачево і мукачівці: Наук.-популяр. нариси і статті.- Ужгород: Гражда, 1994 .- С. 63.
11. Краєзнавчий словник русинів-українців Пряшівщини.- Prešov: Союз русинів-українців Словац. Республіки, 1999.- 343 с.
Згадка про Г.Стрипського: С. 328-329.
12. Мишанич О.В. Стрипський Гіядор Миколайович// УРЕ.- Вид. 2-е.- Т. 11. Кн. 1.- К.: Голов ред УРЕ, 1984.- С. 23.
13. Мушинка М. Вчений із Шелестова: До 120-річчя з дня народж. Г.Стрипського// Календар "Просвіти" на 1995 рік/ Упоряд.: П.Федака, Й.Бачай.- Ужгород: Гражда, 1995.- С. 73-78.
14. Падяк В. Трагічна доля фундаментальної бібліографічної праці Підкарпаття: Огляд віднайдених архівних матеріалів// Загальна бібліографія Подкарпатя/ Зложили Лелекачъ Н., Гарайда И.- Факс. вид. 1944.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000.- С 187-212.
15. Панькевичівка// Енциклопедія українознавства.- Львів: НТШ, 1996.- Т. 5.- 2000 с.
Згадка про Г.Стрипського: С. 1939.
16. Пачовський В. Срібна Земля. Тисячоліття Карапатської України.- Ужгород: Закарпаття, 1993.- 132 с.
Згадка про Г.Стрипського: С. 93.
17. Сюсько М. Українська літературна мова на Закарпатті (20-30 рр. XX ст.)// Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Укр. і слов'ян. мовознавство.- Ужгород, 2001.- С. 494-499.
18. Тіхий Франтішек. Розвиток сучасної літературної мови на Підкарпатській Русі/ Пер. з чес. Л.Белея, М.Сюська.- Ужгород: Патент, 1996.- 227 с.
Зі змісту: [Про Г.Стрипского].- С. 132.

***

19. Галас К. Згадуючи Г.М.Стрипського// Закарпат. правда.- 1992.- 26 листоп.
20. Качій Ю. Рідкісне видання: [Про публікацію зошита закарпатоукр. нар. пісень в оригіналі та угор. пер. Г.Стрипського]// Молодь Закарпаття.- 1979.- 27 берез.
21. Мегела І. Г.Стрипський – Осип Маковей// Новини Закарпаття.- 1991.- 7 верес.
22. Мушинка М. "Світлий дух Угорської Русі": [До 120-річчя з дня народж. Г.Стрипського]// Карпат. край.- 1995.- №1-4.- С. 45-50.
23. Олашин Н. Белый дух на Угорской Руси: к 50-летию смерти Г.Стрипского// Единство-плюс.- 1996.- 2 марта.
24. Пагиря В. Гіядор Стрипський: [Літератор, уродженець с.Шелестова на Мукачівщині]// Молодь Закарпаття.- 1991.- 17 серп.

ТАРАС ФЕДОРОВИЧ ДАНИЛИЧ:
60-річчя з дня народження живописця (нар. 1945)

Тарас Данилич – художник зі своїм неординарним мистецьким бачennям. Він сформувався як суто закарпатський живописець з усіма його відмінностями і наближеністю до місцевої малярської традиції.

Народився Тарас Данилич 7 березня 1945 року в одному з найкальовничіших куточків Закарпаття – селі Тур'я Поляна. Закінчив Ужгородське училище декоративно-ужиткового мистецтва, де навчався живопису у знаних закарпатських майстрів: М.Медвецький наполягав на серйозному вивченні азів професійного малярства, Е.Медвецька – на дбайливому, уважному ставленні до натури, на емоційності та образності художнього мислення, а В.Свида назавжди прискіпив любов до народного мистецтва. Сьогодні митцеві виповнюється 65.

Вже в своїх ранніх роботах В.Данилич виглядає стилістично самобутнім і водночас виозначено традиційним представником закарпатської художньої школи. Він швидко знайшов свою тему, захоплено відтворює те, що становить світ чистих незабутніх вражень дитинства, поезії, юності, те духовне і побутове середовище, яке сформувало його свідомість як художника і особистості, допомагало в осмисленні самого себе як духовної складової життя своїх земляків. Упродовж кількох років молодий художник працював у Музеї народної архітектури і побуту Закарпаття, часто виїздив у наукові експедиції в найвіддаленіші регіони краю з метою збору етнографічного матеріалу. Мабуть, саме тоді зародилось захоплення фольклором і етнографією, з'явилось непереборне прагнення відтворити колоритний бік життя земляків з їх яскраво-самобутніми звичаюми і традиціями. Буття народу, за твердим переконанням автора, є тим кришталево-чистим джерелом, яке може напоїти добром і радістю, дарувати натхнення кожному, хто припаде до нього. А ще наситити духовною енергією і внутрішньою гармонією. Інспірований такими світоглядницькими перенонаннями Т.Данилич пише цикл творів, у яких переконливо втілює свої художні ідеї: «Спогади», «Бабине літо», «На вулиці», «Біля сільського колодязя», «Трудовий день», «Ярмарок» та ін. У цих роботах знайшли своєрідне тлумачення проблеми

© О.Приходько, Г.Рижова, 2004.

багатющим досвідом і цікавими спогадами про буремні роки становлення культури нашого краю.

Помер Ф.Шимоновський 22 листопада 1999 р., залишившись у пам'яті вдячних нащадків палким патріотом, високоінтелігентною, щирою, скромною і високоосвіченою людиною.

ТЕТЯНА РОСУЛ

Джерельні приписи:

1. Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20-30-х років XX століття.- Ужгород: ПоліПрінт, 2002 .- 208 с.
Зі змісту: [Про Ф.Шимоновського].- С. 4, 46, 47, 148.

* * *

2. Сможаник В. Непересічний учасник товариства "Просвіта": [Ф.М.Шимоновський]// Карпат. голос.- 1999.- 30 квіт.-7 трав.
3. Федака П. Патріарх закарпатської "Просвіти": Ф.Шимоновському 90 літ// Карпат. Україна.- 1995.- 6 трав.

КВІТЕНЬ:5

ЛЮДМИЛА ЗАХАРІВНА ГРИГАШ:

60-річчя з дня народження заслуженого працівника культури України, директора Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки (нар. 1945)

Людмила Захарівна Григаш належить до тієї благородної частини нашої вітчизняної інтелігенції, котра не просто працює у сфері культури, а творить її – щоденно, щогодинно, щохвилинно. Отже – живе справжнім, духовно багатим людським життям, по-справжньому щаслива, бо, як висловився Р.Роллан, одне тільки і є щастя: творити; живе тільки той, хто творить. Відколи пам'ятаю Людмилу Григаш, а знаю її більше двох десятків років, ніколи не була байдужою до проблем нашої духовності й найперше – до бібліотечної справи, котрій служить вірою і правдою ось уже більше трьох десятків років.

«Спочатку було слово...» А слово – це плід людської душі. Вся наша могутня сила – в слові. Слово – вираження духу, «що тіло рве до бою». Що може бути благороднішого, аніж нести народові слово,

© В.Габорець, 2004.

морально-етичного плану: екологія духовності, віри і моралі, чистоти помислів і вчинків. Стилістично-художня мова картин близька до народного малярства, в них рельєфно проступає свідоме наслідування автором прийомів «наївного» мистецтва з його чистим і щирим поглядом на світ, усміхненістю і доброзичливими інтонаціями.

Не зраджуючи своїм творчим пристрастям і залишаючись у рамках обраного стилю, Т.Данилич послідовно шукає нові шляхи формотворення, нові можливості реалізації мистецького задуму. Вимогливий до свого мистецтва, він не розраховує на невибагливий смак, на легку популярність, митець ставить перед собою і вирішує щоразу складніші формальні завдання. Нерідко живописець використовує несподівані за авторським задумом сюжетні та живописно-пластичні ходи, творить свою модель світу, вдаючись до прийомів незвичного поєднання різномаштабних об'ємів та різнопросторових рішень. Так, нерідко зустрічаються в його творчості композиції, у яких листя і плоди велетенських динь, переплітаючись, створюють фантастичне тло для сюжетної оповіді або величезних розмірів об'ємиста корчага, наповнена добрим хмільним вином, виразним силуетом вимальовується на тлі рухливого живописного дійства – сцени свят та народних гулянь, а ажурне мереживо, сплетене з гігантських стебел та кукурудзяних качанів, служить дивовижним обрамленням центрального образу творчого сюжету.

Одна із останніх творчих праць Данилича – «Спорий день». Вона ніби акумулює в собі найсуттєвіші ознаки творчого методу художника. Композиційною і смисловою домінантою твору є велична постать закарпатської селянки, що органічно вписана в орнаментальну канву із квітів, плодів та листя соняшників, бобів, кавунів. Вагомість та значущість образу жінки підкреслюється шляхом контрастного зіставлення з мініатюрними сценами селянської праці в нижній частині композиції.

Тема жінки посідає вагома місце в мистецтві живописця, Жінка-Природа, Жінка-трудівниця, Жінка-Берегиня – в усьому багатстві образних проявів вона у творчій уяві художника асоціюється з мудрою довершеністю, красою і упорядкованістю світобудови.

Фантазія Т.Данилича здається воістину безмежною. Він володіє своєрідним відчуттям об'ємно-просторового середовища з чітко вираженою композиційною центричністю. Митець уміє органічно поєднувати умовні, стилізовані живописно-пластичні рішення з

прийомами натурного пленерного письма, площинність зображення і тривимірністю картинного простору. Не боячись виглядати не «модерно», не «авангардно» в контексті сучасних мистецьких пошуків, він свято вірить у те, що сотворяє, сповнений усвідомлення своєї національної приналежності і гордості за свою отчу землю.

ОЛЕНА ПРИХОДЬКО
ГАЛИНА РИЖОВА

Джерельні приписи:

1. Тарас Данилич: Малярство: [Каталог]/ Нац. спілка худож. України; За ред. М.Маричевського.- Ужгород–Київ–Львів: Афіша, 2003.- 36 с.
2. Тарас Данилич// Мистецьке зібрання творів художників Закарпаття.- Ужгород, 1999.- С. 10.
3. Тарас Данилич// Митці Закарпаття.- Ужгород: Госпрозрахунк. ред.-вид. від. упр. у справах преси та інформації, 1994.- С. 42.
4. Данилич Тарас Федорович// Художники Закарпаття: Альбом-каталог: До 55-річчя Закарпат. орг. нац. спілки худож. України/ Упорядкув. Б.Кузьма, К.Стельмах.- Ужгород: Карпати, 2001.- С. 96.

* * *

5. Біксей Л. Магія фольклору, поезія творчості: [Про Т.Данилича]// Тиса.- 1996.- № 1-2.- С. 148-149.
6. Приходько О., Рижова Г. Поезія селянського буття: [Про худож. Т.Данилича]// Образотв. мистецтво.- 2002.- № 4.- С. 54-56.

БЕРЕЗЕНЬ:7

ТОМАШ ГАРРІГ МАСАРИК:
155-річчя з дня народження першого президента Чехословацької Республіки, почесного громадянина м.Ужгорода (1850–1937)

Томаш Масарик народився 7 березня 1850 р. у моравському містечку Годонін неподалік від Словаччини. Батько Йосиф був словаком, мати Терезія Кропачек – ганачкою, понімеченою чешкою. Батько служив кучером в моравських маєтках імператора Франца-Йосифа, його часто переводили з одного місця в інше. Коли Томашеві було під двадцять, батько перейшов на службу до приватних

© С.Федака, 2004.

осіб. Томаш був старшим сином, другий, Мартин, помер рано, відбуваючи військову повинність, третій, Людвік, став видавцем.

Працівники імператорських маєтків мало різнилися від рабів. Батько зміг віддати Томаша до школи лише з особливого дозволу начальства. 1861 р. хлопець з відзнакою закінчив народну школу. Далі його віддали в німецьке реальне училище в Густопечі. Там він провчився два класи і повернувся до батьків. Молодших від 16 років до учительської семінарії не приймали, доводилося зачекати ще два роки. Вдома Томаш займався музикою й допомагав місцевому вчителю. Але батьки змінюють наміри і посилають сина до Відня вчитися на слюсаря. Не витримавши поневірянь в нового господаря, хлопець утік. Тоді батьки віддали його до сільського коваля. Врешті-решт Томаш став помічником вчителя і священика. 1865 р. він поступив одразу до другого класу німецької гімназії м.Брно. Жив з репетиторства. Тоді ж робить перші кроки в політиці, зближується з християнськими соціалістами. 1869 р. він вступає в гострий конфлікт з директором гімназії через відмову йти до сповіді (гімназист переживав релігійні шукання, відходив від католицизму і наближався до протестантства), навчання довелося перервати. Т.Масарик працював домашнім вчителем в сім'ї Ле-Мон'є, директора поліції Брно. Невдовзі патрон переїхав до Відня, там Т.Масарик 1872 р. і закінчив гімназію. У Відні весь вільний час він студіював класичні літератури, російську й англійську мови. Тут же продовжились його конфесійні пошуки, одне півріччя він навіть був записаний в гімназійних паперах греко-католиком. По завершенні гімназії Т.Масарик поступив на філософський факультет Віденського університету. Спершу він студіює класичну філологію і санскрит, потім прагне стати дипломатом, далі віддає перевагу то природознавству, то державознавству, то економічним наукам. Перехворівши усім цим, студент зосередився на філософії. 1876 р. він отримав ступінь доктора філософії за дисертацію «Безсмертя у вченні Платона». Того ж року, супроводжуючи свого учня, Т.Масарик мандує Італією, приїздить до Лейпцига, де захоплюється спіритизмом. Тут же він знайомиться з молодою американкою Чарлі Гарріг з Брукліна і заручається з нею. Дівчина повертається до Америки, а наречений здає до університету дисертацію на звання приват-доцента «Самогубство як масове соціальне зло сучасної цивілізації». Глибинною причиною цього явища автор назвав атеїзм, проте саме з цієї праці почалося переслідування його клерикалами. У березні 1878 р. він

виїздить до США і одружується. З того часу він став підписуватися двома прізвищами. Тесть був чоловіком заможним, але багатодітним, і посагу за донькою не дав. Але пізніше Т.Масарик згадував: «Стосовно грошей у мене особливий досвід, коли ставало особливо скрутно, вони звідкись з'являлися. Я ніколи не боявся, що мені нічого буде їсти; вірив, що коли ти йдеш до своєї справжньої мети, то не зостанешся без допомоги». 1879 р. Т.Масарик став приват-доцентом. Матеріальне становище не покращилося, тим більше, що скоро народилося двоє дітей: Аліса і Герберт. Пізніше з'являться ще Ольга і Ян. Одна з доньок згодом вийде заміж за сина російського карпатознавця О.Петрова. 1880 р. Т.Масарик перейшов у протестанство, став вірником реформатської євангелістської церкви. 1882 р. він переїхав до Праги (дружині-американці не подобався Відень), на посаду екстраординарного (позаштатного) професора чеського університету. Так починається його служіння національній справі. Звичайно за штатом числилися три роки, але політика дуже шкодила викладацькій кар'єрі. Лише через 16 літ Т.Масарик став ординарним професором. 1889 р. він разом з К.Крамаржем заснував ліберальну групу «Реалісти», 1890 р. вступив до партії молодочехів, 1891 р. обраний в парламент. 1900 р. Т.Масарик заснував Чеську народну партію (інші назви – прогресисти, реалісти). Часто їздив у наукові відрядження за кордон. 1907 і 1911 р. знов обирався до австрійського парламенту. Якщо до 1907 р. Т.Масарик сповідував австрославізм і бачив майбутнє Чехії як автономії в імперії Габсбургів, то потім він бореться вже за державну самостійність Чехії. Він розробив ідеологію так званого масариківського «реалізму», що була реакцією на романтизм попередників, на ідеалізацію старовини, на нехтування сучасними проблемами. Політична програма Т. Масарика вимагала рішучих реформ і всеосяжної просвіти, передбачала створення загальнонаціональної культурної установи «Центральна спільна матиця» і політичного центру «Чеська народна матиця». З його теоретичних праць виділяються «Національна філософія нового часу», «Гуманістичні ідеали», «Чеське питання», «Ян Гус», «Соціальне питання», «Росія і Європа», «Про так звану диктатуру пролетаріату».

З початком Першої світової він поїхав до Голландії, зав'язав там контакти з діячами Антанти, потім поїхав до Риму, Женеви. На початку 1915 р. австрійські власті арештували його сподвижників. Масарик розуміє, що те ж чекає його і залишається в еміграції. 1916 р. французьке

командування погоджується з його ідеєю створити самостійне чеське військо з полонених земляків. Проте у Франції полонених чехів було небагато. У травні 1917 р. Т.Масарик прибув до Росії. Влітку 1917, а потім на початку 1918 р. він виїжджав до Києва, де познайомився з багатьма українськими діячами. Українське питання зайняло помітне місце в теоретичній спадщині Т.Масарика, йому присвячено окремий розділ в «Росії і Європі», спеціальний параграф у «Слов'янах після війни», 17 разів воно підіймається у «Новій Європі», а мемуари «Світова революція» взагалі є важливим джерелом з історії України. 12 грудня 1917 р. Т.Масарик організував в Києві мітинг поневолених народів. У січні 1918 р. він пережив там більшовицьку окупацію. 7 березня 1918 р. (у день підписання Брестського миру) Т.Масарик виїхав з Москви до США. 5 травня він був урочисто зустрінутий в Чикаго як лідер чехословацького руху. У червні Франція визнала права чехів і словаків на власну державу. З вересня США й Англія теж визнали чехословацький уряд. 28 жовтня в Празі спалахнуло повстання, в результаті якого утвердилась ЧСР. 21 грудня Т.Масарик як тимчасовий президент склав присягу перед Народними Зборами. Після цього він тричі обирався президентом - 1920, 1927 і 1934 р. Чеський рух виділявся з-поміж усіх слов'янських тим, що опирався на поважний і дуже активний національний капітал. Якщо особисто Т.Масарик і М.Грушевський дуже схожі, то соціальні бази їхніх рухів докорінно різняться. Якщо за українськими лідерами стояло розбурхане селянство та жменька інтелігенції, то за чеськими – банкіри, промисловці, преса, професійні політики. Головне ж – пацифіст Т.Масарик однозначно поставив на національне військо як основний засіб державотворення. Іншим геніальним ходом Т.Масарика стала консолідація чеського і словацького рухів, це відкривало можливість приєднання до федерації й інших народів. Закономірно, що на Угорській Русі врешті-решт перемогла орієнтація на Т.Масарика. Чергове «запрошення варягів» мало як мінуси, так і незаперечні плюси, хоча підкарпатські політики й не зуміли повною мірою скористатися набутими можливостями. 28 жовтня 1918 р. Т.Масарик писав з США своєму сподвижнику Е.Бенешу, що «угрорусини тут пропонують федерацію з нашою державою. Якщо вдалося б приєднати угрорусинів, то ми стали б сусідами з Румунією». При цьому Т.Масарик керувався виключно прагматизмом, якого так бракувало підкарпатцям. 7 квітня 1919 р. він писав: «Взагалі питання кордонів Словаччини і Русинії є питання шляхів сполучення,

тобто питання фінансове». Підкарпаття стало одним з перших і найтяжчих іспитів президента на політичну зрілість. Це був той нещасливий білет, за який не буває цілком відмінної оцінки. Пізніше Т.Масарик згадував: «Ось я став президентом; до цього я був неготовий... Багато довелося думати, що таке президент демократичної держави і яким він має бути... Наша конституція непогана, та справа була (і зараз є) в тому, щоб наповнювати букву закону життям». Останнє якраз просувалося дуже повільно, особливо стосовно нашого краю, який президент особисто відвідав 21 вересня 1921 р. Дає велику роль в його долі зіграла ініційована Т.Масариком «російська акція» – система заходів по облаштуванню емігрантів з теренів Російської імперії, в тому числі 20 тисяч біженців з українських земель. У міжвоєнний період Прага стала чи не найбільшим центром української еміграції в Європі, четвертим осередком українського культурного життя (після Харкова, Києва і Львова).

1930–34 р. у ЧСР лютувала економічна криза. Популярність Т.Масарика пішла різко вниз. Давався взнаки і вік. Правда, на президентських виборах 1934 р. він знову переміг, але 19 грудня 1935 р. пішов у відставку. Помер він 14 вересня 1937 р. в маєтку Лани під Прагою.

СЕРГІЙ ФЕДАКА

Джерельні приписи:

1. Масарик Т.Г. та Закарпаття = T.G.Masaryk a Podkarpatská Rus/ Клуб Т.Г.Масарика в Ужгороді; Спілка чес. культури ім.Я.А.Коменського; Ужгород. т-во охорони пам'яток історії та культури; Заг. керівництво вид. І.Латка.- Užhorod, 2000.- 112 с.
2. Падяк В. З історії відкриття в Ужгороді пам'ятника президенту Т.Масарику: формування громадської думки (1992-2002).- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2003.- 52 с.
3. Т.Г.Масарик повернувся до Ужгороду = T.G.Masaryk se vrátil do Užhorodu.- Užhorod, 2003.- 92 ń.- Укр. та чес. мовами.

* * *

4. Масарик Томаш Гаріг// Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енцикл. слов.- Ужгород, 1999.- С. 114.
5. Масарик Томаш Гаррик// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 247.
6. Pop I. Masaryk, Tomáš Garrigui// Encyclopedia of rusyn history and culture/ Editors: P.-R. Magocsi, I.Pop.- Toronto–Buffalo–London: University of Toronto press, 2002.- P. 312.

* * *

7. Вовканич І.І., Сюсько І.М. Ідея нової демократичної Європи Т.Г.Масарика і сучасність// Наук. вісн. УжДУ. Сер.: Історія. Вип. 7.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2002.- С. 21-25.
8. Довганич О.Д. Т.Г.Масарик і Підкарпатська Русь: питання приєднання, автономії і початків культурного розвою// Наук. вісн. УжДУ. Сер.: Історія. Вип. 7.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2002.- С. 15-18.
9. Палінчак М.М. Масарик, релігія та церква// Наук. вісн. УжДУ. Сер.: Історія. Вип. 1.- Ужгород, 1995.- С. 88-92.
10. Панькевич И. Як учить президент Т.Г.Масарик правити державою// Пчôлка за 1929/1930 шк. рр.- Ужгород, 1929-1939.- С. 183-185.
12. Яцко П. Наш президент на Подкарпатській Руси: [Про Т.Масарика]// Пчôлка за 1929/1930 шк. рр.- Ужгород, 1929-1939.- С. 192-196.

* * *

13. Бедзір В. Його ім'я підносили, ним лякали, нарешті, згадали... У Закарпатті знову вшановують Т.Г.Масарика, якому нині виповнилося б 150 літ// Старий Замок.- 2000.- 16 берез.
14. Болдижар М., Палінчак М. Масарик, Росія, Україна: [Перший президент Закарпаття]// Карпат. край.- 1991.- 11 черв.
15. Віднянський С., Петрище П. Томаш Масарик і Україна: [У т.ч. і Закарпаття]// Новини Закарпаття.- 2000.- 7 берез.
12. Гаврош О. Невиконані обіцянки президента Масарика: [Минуле і думи]// Україна молода.- 2000.- 14 берез.
13. Куля Ф. Потіха серцю: очі і розум народу – школа: [Життя та діяльність першого президента Чехослов. Республіки Т.Г.Масарика]// Новини Закарпаття.- 1997.- 14 жовт.
14. Мельниченко И. Томаш Масарик – "отец" новейшей чешской государственности// День.- 2002.- 16 марта.
15. Падяк В. Науковці УжДУ закликали відновити пам'ятник Т.Г.Масарику та відкрити в Ужгороді Чеське консульство// Старий Замок.- 2000.- 6 квіт.
16. Саванчук О. В Ужгороді відкрито бюст першому президенту Чехословацької Республіки Томашу Масарику// Ужгород.- 2002.- 30 берез.
17. Сенько І. Що ляже у фундамент пам'ятника?: [Т.Г.Масарику]// Срібна Земля.- 2002.-9 берез.
18. Сідей І. Вшанували Томаша Масарика// Демократ. Україна.- 2002.- 14 трав.
19. Уста І. Томаш Масарик в Ужгороді: [На наб. Незалежності відкрито бюст Т.Масарика]// Новини Закарпаття.- 2002.- 30 берез.
20. Федака С. Світло й тіні Томаша Масарика// Ужгород.- 2000.- 4 берез.

БОРИС ІВАНОВИЧ СПІВАК:

80-річчя з дня народження науковця, історика (1925–1971)

Життя, наукова, педагогічна та громадська діяльність Бориса Івановича Співака протягом багатьох років нерозривно зв'язана з Ужгородським державним університетом. Саме тут він став досвідченим педагогом і серйозним науковим дослідником, доктором історичних наук, професором, відомим істориком України.

Народився Б.І.Співак 12 березня 1925 року в місті Шполі на Черкащині у трудовій сім'ї службовця. У березні 1942 року він екстерном склав іспити за 10-й клас середньої школи і добровільно пішов до лав Червоної армії. Так молодий боєць став учасником Великої Вітчизняної війни і приймав активну участь у боях проти німецько-фашистських загарбників, за що нагороджений орденом Червоної Зірки та дев'ятьма медалями.

Демобілізувавшись з армії, в 1946 році він поступив на перший курс історичного факультету Одеського державного університету ім.І.І.Мечнікова, навчався добре, проявив великий інтерес до наукових досліджень. Закінчив вуз у 1951 році і був направлений на роботу в Ужгородський державний університет, де став працювати асистентом на кафедрі історії ВКП(б).

З 1952 до 1954 року був викладачем і заступником директора по навчальній та науковій роботі відкритого в 1950 році Ужгородського учительського інституту і до його злиття у 1954 році з Ужгородським державним університетом. З 1954 року і до самої смерті працював на кафедрі історії КПРС університету.

Після захисту кандидатської дисертації Б.І.Співак став доцентом і одночасно очолював кафедру марксизму-ленінізму Закарпатської обласної партійної школи. У 1965 році в Київському державному університеті імені Т.Г.Шевченка він захистив докторську дисертацію на тему: «Становище і боротьба трудящих мас Закарпатської України в 1917-1944 рр.». у якій підбив підсумки роботи, яку виконали дослідники тодішніх Радянського Союзу, Чехословаччини та Угорщини по вивченню історії Закарпаття за вказаний період і на підставі узагальнень нового архівного матеріалу висвітлив цю проблему в цілому.

© О.Довганич, 2004.

У 1956 році Б.І.Співаку було присвоєно звання професора. Тому всю енергію і талант педагога він віддав вихованню студентської молоді, підготовці висококваліфікованих спеціалістів народного господарства. Його лекції з нормативних і спецкурсів та публічні виступи серед населення захоплювали і студентів, і вчителів, і працівників виробничої сфери, зокрема, глибоким змістом, високим теоретичним та науковим рівнем.

Він був активним учасником громадської роботи в університеті, в місті Ужгороді і у Закарпатській області. Певний час редагував університетську багатотиражку, яка тоді називалась «Радянський студент», а у 1966-1970 роках очолював обласну організацію товариства «Знання», а на її всесоюзному з'їзді обирався членом ревізійної комісії.

Але чи не найбільше проявив себе Борис Іванович як талановитий дослідник історії нашого краю, українсько-чехословацьких та українсько-угорських революційних зв'язків, чим вніс вагомий вклад у розвиток української історичної науки. Він написав понад 100 наукових праць, які в основному присвячені історії революційної боротьби в Закарпатському краї в період чехословацького буржуазного режиму та угорсько-фашистської окупації Закарпаття.

Правда, відразу треба відмітити, що у всьому науковому доробку Б.І.Співака витриманий класовий підхід до історичних подій і явищ, як це було прийнято в тодішній радянській історіографії. Тому, звичайно, автором піддавалися критиці «українські буржуазні націоналісти» та інші «контрреволюційні та антирадянські елементи» за те, що вони, мовляв, не могли об'єктивно висвітлювати історію краю, а тим більше розкривати характер і напрями класової боротьби.

Але в його працях була і справедлива критика, коли правильно вказувалося, що чеська та угорська історіографія розглядали події 20-40-х років в історії Закарпаття переважно з метою «доведення» права на володіння цією українською землею. Він також критикував деяких угорських істориків, які намагалися «обгрунтувати» положення про те, ніби Закарпаття ніколи не було «слов'янською територією», або відмовлялися від вивчення економічних умов життя закарпатців.

Переважна частина його праць сповна насичена фактичним матеріалом і в цьому їх велика цінність. Вони мають аргументовані висновки, глибокі узагальнення. Проте деякі його дослідження, які присвячені історії комуністичної організації краю, можуть бути тепер

тично доповненими новими оцінками, а іноді й переглянуті у світлі нових документів, які замовчувалися.

Діяльність некомуністичних політичних сил у краї в працях автора або піддавалася різкій критиці справедливо чи несправедливо з точки зору класової боротьби і класового підходу до історії або замовчувалася чи інтерпретувалася однобічно і не зовсім об'єктивно. Немарксистським історикам і діячам присвоювалися, як правило, різні ярлики, так характерні для періоду тоталітарного режиму в Радянському Союзі.

Борис Іванович був щирою, доброзичливою і привітною людиною, великим працелюбом, цікавим співрозмовником. Вмів цінувати в інших доброту, не відмовлявся допомогти в будь-якому питанні педагогічної та дослідницької роботи, а також і у різних життєвих ситуаціях, це була людина творчого характеру, яка користувалася належним авторитетом серед колег і студентів, серед наукової громадськості. Його слова не розходилися з ділами.

А педагогічна робота та науково-дослідницька діяльність повністю були віддані Ужгородському державному університету, його становленню та розквіту.

ОМЕЛЯН ДОВГАНИЧ

Джерельні приписи:

1. Співак Б.І., Русин О.І. Верховино, мати моя.- К., 1969.- 48 с.
2. Співак Б. Комуніст Іван Мондок.- Ужгород: Карпати, 1969.- 96 с.
3. Довганич О., Лустиг К., Співак Б. Слідами легенди.- Ужгород: Карпати, 1971.- 122 с.
4. Співак Б.І. Нариси історії революційної боротьби трудящих Закарпаття в 1930–1945 роках.- Львів, 1963.- 378 с.
5. Співак Б.І. Революційний рух на Закарпатті в 1924–1929 роках.- Ужгород: УжДУ, 1964.- 143 с.
6. Співак Б., Троян М. 40 незабутніх днів: [З історії боротьби за владу на Закарпатті в 1919 р.].- Ужгород: Карпати, 1967.- 117 с.
7. Співак Б.І. У полум'ї революційних боїв.- Ужгород: Облвидав, 1959.- 34 с.

* * *

8. Довганич О. Борис Співак// Педагоги-науковці/ Упоряд. і передм. В.Туряниці.- Ч. І.- Ужгород, 1997.- С. 100-104.
9. Спивак Борис Иванович// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 350.

10.Співак Борис Іванович// Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енцикл. слов.- Ужгород, 1999.- С. 140.

* * *

11. Нариси історії Закарпатської обласної партійної організації. Т. 1 (1918-1945).- Ужгород: Карпати, 1968.- 336 с.
Згадка про Б.Співака: С. 1.

* * *

12. Хланта О. Завдяки працьовитості та ерудиції: [Творча, наук-пед. діяльність Б.Співака]// Соціал-демократ.- 2000.- 25 берез.

БЕРЕЗЕНЬ:14

ГАВРИЛО МИХАЙЛОВИЧ РОШКО:
80-річчя з дня народження науковця, фауніста, еколога (1925–1979)

Народився 14 березня 1925 року в с.Бенедиківці (нині Ракошино Мукачівського району Закарпатської області). По закінченні початкової школи в рідному селі він навчався протягом 1937-1944 років у Мукачівській гімназії. Після приєднання краю до Радянської України працював у радянських установах, а з відкриттям в Ужгороді державного університету, в 1946 році став студентом першого курсу першого набору біологічного факультету. В 1951 році після закінчення навчання його залишають працювати науковим співробітником біозоологічного музею УжДУ, а в 1952 році переводять на посаду асистента кафедри зоології безхребетних. Сумлінне ставлення до своїх обов'язків, серйозна науково-дослідна і педагогічна робота дали змогу Г.М.Рошку стати чудовим фахівцем-біологом, який пройшов шлях на рідному факультеті від студента до декана.

У 1959 році Гаврило Михайлович захищає в Зоологічному інституті АН СРСР (м.Ленінград) кандидатську дисертацію «Настоящие полужесткокрылые Закарпатья», виконану під керівництвом відомого радянського ентомолога О.М.Кириченка і в 1960 році обирається на посаду доцента кафедри зоології. З реформуванням кафедри зоології безхребетних у кафедру ентомології, він викладає на ній у період з 1966 до 1969 року і далі переходить на посаду доцента кафедри зоології. У 1971 році обирається на посаду професора кафедри

© В.Рошко, 2004.

зоології, а з 1974 року стає деканом біологічного факультету Ужгородського державного університету. Чудовий науковець і педагог за покликанням, Г.М.Рошко вкладав душу і життєву енергію у навчання і виховання студентів-біологів. Його випускники відчули на собі і пам'ятають чуйність та людяність, батьківське тепло педагога-наставника, його постійну коректність і витримку, взаємоповагу. А в той же час і високу вимогливість як до себе, в першу чергу, так і до інших. Він був зразком класичного університетського професора і в поведінці, і в професійному ставленні до роботи. Гаврило Михайлович допоміг багатьом своїм учням, серед яких доктори наук В.М.Бровдій, В.В.Булеза, кандидати наук І.Г.Добош і В.О.Добей, відкрити цікавий світ комах і увійти у ентомологічну науку. Ґрунтовні наукові дослідження Гаврила Михайловича по вивченню геміптерофауни західноукраїнського регіону завершилися написанням і поданням до захисту докторської дисертації, яку він через передчасну смерть вже не встиг захистити. Професор Г.М.Рошко помер 18 травня 1979 року.

Гаврило Михайлович Рошко був ентомологом-фауністом, хорошим знавцем різних груп комах. Основне поле його наукової діяльності – дослідження видового складу, екологічних особливостей та господарського значення напівтвердокрилих комах. У складі ентомофауни західноукраїнського регіону ним було виявлено 657 видів клопів, вивчено їх поширення у вертикально-рослинних поясах і ландшафтах та шляхи формування геміптерофауни Східних Карпат. За результатами наукових досліджень опубліковано понад 40 праць у вітчизняних та зарубіжних виданнях. Важливе науково-теоретичне значення мають його розробки по зоогеографічному аналізу та генезису геміптерофауни Українських Карпат, вертикально-поясний (висотний) та біотопічний розподіл видів напівтвердокрилих у досліджуваному регіоні. Серед наукових публікацій, які висвітлюють названі аспекти, слід відмітити: «Про напівтвердокрилих Українських Карпат», «Влияние некоторых антропогенных факторов в становлении гемиптерокомплексов в районе Советских Карпат», «Zoogeographische Analyse der Blindwanzen (Miridae, Hemiptera) der Ukrainschen Karpaten», «О паразитических и синантропных настоящих полужесткокрылых Украинских Карпат» та ряд інших. Не залишились осторонь і прикладні аспекти ентомології. Багато публікацій присвячено господарському значенню комах досліджуваної групи, вивченню

геміптерокомплексів шкідників польових, городніх, плодово-ягідних, кормових культур, лісових насаджень, декоративних рослин. Серед найважливіших з них: «Полужесткокрылые, повреждающие сельскохозяйственные культуры в Закарпатье», «Напівтвердокрилі – шкідники злакових культур в Українських Карпатах», «Деякі напівтвердокрилі – шкідники бобових трав у Карпатах», «Полужесткокрылые, повреждающие хвойные породы в Украинских Карпатах», «Полужесткокрылые, связанные с древесно-кустарниковыми породами в Закарпатье» та ін.

ВОЛОДИМИР РОШКО

Джерельні приписи:

1. Микулка В. Гаврило Рошко// Педагоги-науковці/ Упоряд. і передм. В.Туряниці.- Ч. ІІ.- Ужгород, 2000.- С. 88-92.

КВІТЕНЬ: 4

ФЕДІР МИХАЙЛОВИЧ ШИМОНОВСЬКИЙ:
100-річчя з дня народження співака і хорового диригента, учителя (1905–2000)

Сьогодні ми з особливою повагою і шанобою згадуємо імена тих, хто стояв біля витоків закарпатської музичної культури, віддавав її розбудові усі сили, енергію, знання і талант. Одним з таких подвижників-музикантів був Федір Михайлович Шимоновський.

Народився Федір Шимоновський 4 квітня 1905 р. у багатодітній родині лісника в с.Лопушанка, що на Свалявщині. Дитинство Федора минало в сім'ї, де завжди пам'ятали про родинні корені, свято шанували заповіти предків. Доброзичливість, трудолюбивість, повага до народних традицій передавалися тут з покоління в покоління. У батьківській оселі всі любили народну пісню. Це захоплення проніс через все своє життя і Федір.

Початкову освіту хлопець здобув у с.Дусино, а згодом – в Ужгородській горожанській школі. Неабиякі успіхи в навчанні спонукали батьків до того, щоб, незважаючи на матеріальну скруту, дати синові хорошу освіту. 1919 р. Ф.Шимоновський вступив до Ужгородської греко-католицької учительської семінарії. Серед багатьох

© Т.Росул, 2004.

навчальних дисциплін Федір найбільше полюбляв музику. Він швидко засвоїв ази музичної грамоти і залюбки співав у хорі «Гармонія», яким тоді керували відомі у нашому краї музиканти С.Фенцик, згодом – С.Дудинський та І.Сільвай. У 1920 р. юнак стає учасником ще одного хорового колективу – Руського національного хору товариства «Просвіта» під керуванням М.Рощахівського. У цей час Ф.Шимоновський формує свою громадянську позицію, спрямовану на відродження і розвиток української національної культури.

Перші самостійні кроки, пов'язані з музикою він зробив після закінчення семінарії (1923 р.). Усе своє життя Ф.Шимоновський займався педагогічною діяльністю. Та де б він не вчителював, усюди засновував і керував хоровими колективами (сс.Гайдош, Дубрівка, Доманинці, Ратівці Ужгородського району, с.Стеблівка Хустського). Як активний член «Просвіти» він збирав кошти для будівництва Народного дому товариства, проводив активну культурно-освітню діяльність. У час існування Карпатської України Ф.Шимоновський займав просаду інспектора шкільництва. З 1928 р. – музикант співав у Крайовому хорі учителів – одному з кращих виконавських колективів Закарпаття того часу. Ґрунтовні знання, навички і великий досвід участі у відомих хорах допомагали Ф.Шимоновському у його щоденній праці. Сільські та шкільні хори під керуванням Ф.Шимоновського пропагували українську народну пісню та твори класиків вітчизняної музики М.Лисенка, К.Стеценка, М.Леонтовича. Вони були постійними учасниками шевченківських свят, хорових конкурсів, з'їздів, церковних відправ.

Та не все на життєвому шляху складалось сприятливо. Після захоплення Карпатської України фашистською Угорщиною Ф.Шимоновського призивають до угорської армії, де він служив перекладачем. Однак енергія просвітянина збільшувалась в міру зростання труднощів. І в результаті він долав будь-які перешкоди.

У радянські часи Ф.Шимоновський вчителював у с.Доманинці, де організував хор та драматичний гурток, згодом працював інспектором Ужгородського районного відділу народної освіти, а далі протягом 20-х років очолював восьмирічну середню школу в с.Ратівці. Доки дозволяло здоров'я, він співав у вчительській капелі Ужгородського району та хорі Ужгородського фанерно-меблевого комбінату. В останні роки життя, прикутий до ліжка Ф.Шимоновський не втрачав оптимізму, радо ділився з людьми своїм

багатющим досвідом і цікавими спогадами про буремні роки становлення культури нашого краю.

Помер Ф.Шимоновський 22 листопада 1999 р., залишившись у пам'яті вдячних нащадків палким патріотом, високоінтелігентною, щирою, скромною і високоосвіченою людиною.

ТЕТЯНА РОСУЛ

Джерельні приписи:

1. Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20-30-х років XX століття.- Ужгород: ПоліПрінт, 2002 .- 208 с.
   Зі змісту: [Про Ф.Шимоновського].- С. 4, 46, 47, 148.

* * *

2. Сможаник В. Непересічний учасник товариства "Просвіта": [Ф.М.Шимоновський]// Карпат. голос.- 1999.- 30 квіт.-7 трав.
3. Федака П. Патріарх закарпатської "Просвіти": Ф.Шимоновському 90 літ// Карпат. Україна.- 1995.- 6 трав.

КВІТЕНЬ:5

ЛЮДМИЛА ЗАХАРІВНА ГРИГАШ:
60-річчя з дня народження заслуженого працівника культури України, директора Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки (нар. 1945)

Людмила Захарівна Григаш належить до тієї благородної частини нашої вітчизняної інтелігенції, котра не просто працює у сфері культури, а творить її – щоденно, щогодинно, щохвилинно. Отже – живе справжнім, духовно багатим людським життям, по-справжньому щаслива, бо, як висловився Р.Роллан, одне тільки і є щастя: творити; живе тільки той, хто творить. Відколи пам'ятаю Людмилу Григаш, а знаю її більше двох десятків років, ніколи ие була байдужою до проблем нашої духовності й найперше – до бібліотечної справи, котрій служить вірою і правдою ось уже більше трьох десятків років.

«Спочатку було слово...» А слово – це плід людської душі. Вся наша могутня сила – в слові. Слово – вираження духу, «що тіло рве до бою». Що може бути благороднішого, аніж нести народові слово,

© В.Габорець, 2004.

закарбоване у книжці – вічній скарбниці людського досвіду та історії?! З святою вірою в силу людського духу, в магічну могутність знань, освіти, науки вона, робить це з ніжною жіночою любов'ю і так самовіддано та відважно, що їй по-доброму можуть позаздрити найдосвідченіші та найзавзятіші керманичі сильної половини людства. Їй щедро завдячують сотні тисяч тих, кому з її доброї волі та при її допомозі пощастило зазирнути до нетлінної скарбниці людського духу.

Вона народилася 5 квітня 1945 р. у далекому сибірському місті Нижній Тагіл, Свердловської області, у родині поселенців – німців Поволжя, котрих на початку війни примусово вивезли з рідних місць, і вони вимушені були тяжко працювати в трудових таборах. Жага до знань привела її в стіни Хустського культосвітнього училища, яке з відзнакою закінчила в 1970 році. Мріяла про інститут, та потрібно було заробляти на життя.

Її улюблена бібліотечна стезя починалась у маленькій Петрівській сільській бібліотеці на Ужгородщині і вивела її на широкі горизонти книгарської справи. Помітивши палке завзяття і хист, з якими молода випускниця училища поринула в турботи сільської книгозбірні, їй доручають формування нової бібліотеки в с.Середнє, де при мінімальних фінансових можливостях уже через два роки на полицях було понад 10 тис. видань до послуг 1200 читачів.

Ця її настирливість також не залишилась непоміченою – її призначають інспектором райвідділу культури. Але вже через кілька місяців вона повертається до улюбленої справи – працює бібліотекарем, методистом, завідувачкою відділом, заступником директора з наукової роботи, директором обласної бібліотеки для дітей ім.Д.Вакарова. У 1986–1988 роках – старший бібліограф бібколектора, а з 1989 року – директор головної книгозбірні області. Працюючи, здобула вищу освіту – заочно закінчила Київський інститут культури.

За період роботи в обласній науковій універсальній бібліотеці на її долю випав нелегкий тягар, адже в ці роки держава практично не виділяла асигнувань на ремонти закладів культури, придбання обладнання, інвентарю, апаратури, комплектування бібліотек, вкрай мізерні кошти виділялись на книгодрукування. Але завдяки ентузіазму, наполегливості, власній винахідливості та великій любові до однієї з найбільш інтелігентних професій, а також завдяки підтримці багатьох добрих людей, яким не байдужа благородна справа духовності

народу, вона в цій тяжкій боротьбі за виживання зуміла не тільки зберегти досі набуте, але й вирішити цілий ряд кардинальних проблем. Це суцільна інвентаризація буквально всього успадкованого книжкового фонду, і видання таких важливих посібників, як «Календар краєзнавчих пам'ятних дат», анотований каталог видань – щорічник «Книга Закарпаття», щоквартальний покажчик «Закарпаття на сторінках преси», відкриття Інтернет-центру та інформаційного центру «Вікно в Америку» та встановлення автономного опалення і проведення капітального ремонту, активна участь у щорічному святі книги «Книжковий Миколай», налагодження ділових контактів з провідними книгозбірнями багатьох країн світу, організація кількох популярних бібліотечних клубів за інтересами («Альманах цікавих зустрічей», «Біля витоків», клуб любителів поезії ім.Гізели Дравої, «Фазенда» та ін.), перетворення установи в один із продуктивних інформаційних та науково-методичних центрів краю... В короткій статті всього не перелічити.

Звичайно, відчутно допомогла обласна державна адміністрація, спонсори, але ж приємно допомагати тому, хто заслуговує цієї допомоги, вміє її розумно та раціонально використати та ще й сам активно шукає виходу з нелегкого становища.

Завдяки перемозі у конкурсі проектів "Інтернет для читачів публічних бібліотек", організованому посольством США в Україні, в ЗОУНБ став реальністю Інтернет-центр, грант Міжнародного фонду "Відродження" дав можливість відкрити Регіональний інформаційний центр та портал в мережі Інтернет.

При незліченних, так би мовити, «виробничих» клопотах Людмила Захарівна встигає працювати викладачем Ужгородського факультету Київського національного університету культури і мистецтв, час від часу виїжджати в райони для надання методичної допомоги колегам, виконувати благородну місію люблячої і турботливої дружини, матері, бабусі, не забути буквально нікого з тих, кого потрібно вшанувати з нагоди ювілею, презентації нової книжки... Встигає бувати на всеукраїнських та міжнародних семінарах і конференціях, писати статті, видавати книжки, підтримувати плідні творчі контакти з багатьма засобами масової інформації в області та за її межами.

За роки директорування Людмили Григаш в обласній книгозбірні відбулося чимало відрадних змін на краще. Свою завзятість і наполегливість зуміла передати всьому працелюбному колективу, у котрого

сьогодні багато вірних друзів – вчених, письменників, художників, артистів, студентів і аспірантів, підприємців, юристів, економістів, державних працівників, ветеранів і взагалі любителів книги. Тут завжди багатолюдно, бо цікаво. Тут завжди почуєте привітне слово, і після цього вам обов'язково захочеться прийти сюди знову і знову. Головне кредо в багатогранній діяльності директора і націленість її колективу – намагання не лише не відстати, але і йти попереду життя, бути першовідкривачами. Працювати не за гроші, бо зарплатня щонайменша, а задля покликання. І цілком не випадково за часів директорування Людмили Григаш Міністерство культури і мистецтв вже двічі проводило методично-навчальні заходи для бібліотекарів України на базі Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки.

Цілком заслужено пристрасний популяризатор книги Людмила Григаш у 1995 році удостоєна почесного звання «Заслужений працівник культури України», а нещодавно її відзначено грамотами Кабміну та Всеукраїнської бібліотечної асоціації.

На її обличчі ви завжди помітите і творчий неспокій, і невдоволення досягнутим, бо попереду ще багато невирішених проблем. Головна з них – бібліотека задихається в тісних та пристосованих приміщеннях. На столі директора – макет нової сучасної будівлі книгозбірні, проектування якої розпочато ще у 80-х роках минулого століття, та з відомих причин призупинено. Мрія, яку так хочеться наблизити та здійснити!

Років п'ять тому один пошанувач таланту Людмили Захарівни присвятив їй хвилюючі рядки, котрі дозволю собі тут використати:

Благословенна ти в віках
Своїми добрими ділами,
То ж сльози радості в очах
Течуть рясними ручаями,
За все, що пройдено в путі,
За все, що зроблено тобою
В дотеперішньому житті –
Без сну й хвилини супокою.

Благословенна поміж нас
Своєю скромністю людською.
Без перебільшення й прикрас –
Цариця книг, скарбів земних,
Людської мудрості хранитель.

Уклін тобі, уклін до ніг,
Багатства книжного цінитель!

Благословенна ти в труді,
У щасті, радості, любові,
В дерзанні вічно молодім,
У мудрому і добрім слові.
Хай нива твоя знов і знов
І колоситься, й пишно родить!
Повагу, щедрість і любов
Прийми від нас у нагороду!

ВАСИЛЬ ГАБОРЕЦЬ

Джерельні приписи:

1. Україна. Президент (Л.Кучма, 1994–). Про присвоєння почесних звань України трудівникам Закарпатської області: [Л.З.Григаш – "засл. працівник культури України"]: Указ Президента України від 26 черв. 1995 р.// Новини Закарпаття.- 1995.- 1 лип.

* * *

2. Григаш Л.З. Быть человеком: Вопросы нравственности и правового воспитания в детских библиотеках.- Ужгород, 1988.- 22 с.
3. Бібліотечне Закарпаття: Сторінки історії та сучасності/ Уклад. Н.М.Панчук; Відп. за вип. Л.З.Григаш.- Ужгород: [Патент, Вид-во В.Падяка], 2000.- 208 с.
   Зі змісту: [Л.Григаш].- С. 27, 42, 56.

* * *

4. Григаш Л.З. Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека і культура краю// Проблеми збереження бібліотек як частини національного культурного надбання в сучасних умовах: Матеріали міжвід. наук.-практ. конф.- Ужгород, 1996.- С. 59-64.
5. Григаш Л.З. Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека і культурне життя краю// Скарбниця духовності: Наук. б-ці Ужгород. держ. ун-ту 50-років.- Ужгород: Патент, 1997.- С. 56-64.
6. Григаш Л.З. Книгозбірня вчора, нині і завтра// Бібліотечне Закарпаття: Сторінки історії та сучасності/ Уклад. Н.М.Панчук; Відп. за вип. Л.З.Григаш.- Ужгород: [Патент, Вид-во В.Падяка], 2000.- С. 27.
7. Григаш Л.З. Розвиток інформації в бібліотеках Закарпатської області// Електронні ресурси бібліотек: За підсумками Всеукр. наук.-практ. конф. дир. держ. та обл. універс. наук. б-к (14-17 жовт. 2003 р.).- Кіровоград, 2003.- С. 78-82.

* * *

8. Григаш Л.З. Бібліотечна асоціація: Спроби міжбібліотечної кооперації та включення у світову інформаційну структуру: (За матеріалами роботи Асоціації угор. бібілотекарів Закарпаття)// Бібл. планета.- 1999.- № 3.- С. 12-13.
9. Граб Ю., Григаш Л. Важливий фактор національного відродження: [Впровадження в б-ках обл. Закону про мови в УРСР]// Новини Закарпаття.- 1991.- 16 трав.
10. Григаш Л. Вірю, що колись кожний автор подарує нам свою видану книгу: 30 верес. Всеукр. день б-к: [Інтерв'ю з дир. ЗОУНБ/ Вела М.Маринець]// Вісті Ужгородщини.- 2003.- 27 верес.
11. Григаш Л.З. Духовне багатство – цінне понад усе: [Інтерв'ю з дир. ЗОУНБ/ Записала Т.Грицищук]// Соціал-демократ.- 1999.- 12 черв.
12. Григаш Л. Джерело, яке ніколи не засохне: [Інтерв'ю з дир. ЗОУНБ/ Бесідувала М.Станко]// Соціал-демократ.- 2000.- 26 лют.
13. Григаш Л.З. Допомога і співпраця: [Співпраця ЗОУНБ з облдержадмін.]// Культура і життя.- 2003.- 21 трав.
14. Григаш Л., Дудка В. Книга і книгозбірня нині і завтра// Новини Закарпаття.- 1996.- 27 черв.
15. Григаш Л., Панчук Н. Конгрес на фоні барикад: [Конгрес IFLA (Міжнар. асоц. бібл. орг. і установ), в якому брала участь дир. ЗОУНБ Л.З.Григаш]// Закарпат. правда.- 1991.- 5 верес.
16. Григаш Л. "Ми таки вимріяли цей день...": [Інтерв'ю з дир. обл. універсальної наук. б-ки/ Записала Л.Попова]// Новини Закарпаття.- 1998.- 26 верес.
17. Григаш Л.З. Моральне і патріотичне просвітництво у бібліотеках Закарпаття// Бібл. планета.- 2001.- № 2.- С. 17.
18. Григаш Л.З. "На моєму шляху завжди були хороші люди": [Інтерв'ю з дир. ЗОУНБ/ Розмову вели Г.Данилюк, Л.Подоляк]// Срібна Земля.- 1998.- 13 черв.
19. Григаш Л. Нова доба нового прагне визнання: [Інтерв'ю з дир ЗОУНБ/ Вела І.Густі]// Новини Закарпаття.- 202.- 1 жовт.
20. Григаш Л.З. 50 років Закарпатській обласній універсальній науковій бібліотеці: Ювілей б-ки// Бібл. вісн.- 1995.- № 3.- С. 11.
21. Григаш Л.З. У бібліотеку за хлібом духовним: [Інтерв'ю з дир. обл. універс. наук. б-ки/ Розмовляла Л.Попова]// Новини Закарпаття.- 1998.- 15 серп.
22. Григаш Л.З. "Ужгородський книжковий Миколай": [Вист.-ярмарок в ЗОУНБ]// Вісн. Книжкової палати.- 2004.- № 3.- С. 51-52.
23. Григаш Л.З. "Я обожнюю ритися в книгах": [Інтерв'ю з дир ЗОУНБ/ Записала Л.Кудрявська// Вісті Ужгородщини.- 1995.- 25 лип.

* * *

24. Аналітико-синтетичний огляд роботи наукових бібліотек і інститутів культури України (в т.ч. дисертаційних досліджень) в галузі бібліотекознавства і основ книгознавства на 1986–1990 рр./Складачі А.М.Макарова, В.І.Студенкова.- К., 1993.- 80 с.
Зі змісту: [Л.Григаш і ЗОУНБ].- С. 16, 33, 42.
25. Габорець В.С. Бібліотеки області: сучасні тенденції і проблеми, перспективи: [У т.ч. ЗОУНБ і Л.Григаш]// Проблеми збереження бібліотек як частини національного культурного надбання в сучасних умовах: Матеріали обл. міжвід. наук.-практ. конф.- Ужгород, 1996.- С. 7-22.
26. Григаш Людмила Захарівна// Висіцька Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття: Кн. перша: наука, культура, мистецтво: Біо-бібліогр. довід./ Передм. В.Падяка; Бібліогр. ред. та ред.-упорядник Л.Ільченко; Наук. ред. В.Падяк.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2004.- С. 106-107: фото.
27. Григаш Людмила Захаровна// Кто есть кто в библиотечно-информационном мире России и СНГ: Справочник: В 2-х т./ Руководитель проекта доктор технических наук, профессор Я.Л.Шрайберг, ответственные за выпуск: Н.П.Павлова, Е.Б.Подморина, Ю.В.Юров.
Т. 1.- Москва: Изд-во ГП НТБ России, 2001.- 402 с.
Зі змісту: [Про Л.Григаш].- С. 164.
28. Григаш Людмила Захарівна: [Дир. ЗОУНБ]// Уральський Л. Ентузіасти: Творчі портрети заслужених працівників культури України.- Ужгород, 1998.- С. 27-28.
29. Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека/ Уклад. Н.М.Панчук; Відп. за вип. Л.З.Григаш.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2003.- 12 с.
Зі змісту: [Л.Григаш].- С. 2.
30. Наша бібліотечна родина.- Ужгород: Вид-во в.Падяка, 2000.- 31 с.
Зі змісту: [Л.Григаш].- С. 2, 5, 23, 24.

* * *

31. Проблеми збереження бібліотек як частини національного культурного надбання в сучасних умовах: Матеріали обл. міжвід. наук.-практ. конф./ Упоряд. Н.М.Панчук; Відп. за вип. Л.З.Григаш.- Ужгород, 1996.- 83 с.

* * *

32. Бедзір В. Центр відкривали і посланці амбасадори США, заодно навчаючи ужгородців "грантовій" науці: [Інтернет-центр в ЗОУНБ, дир. Л.Григаш]// Старий Замок.- 2003.- 16-22 січ.
33. Бібліотечна справа: сучасні тенденції: [Обл. семінар "Пріоритети та функції бібліотек на порозі XXI сторіччя" пройшов в обл. універс. наук. б-ці; у т.ч. про Л.Григаш]// Новини Закарпаття.- 2000.- 25 січ.

34 В очікуванні нових успіхів: [Колегія міністерства культури і мистецтв України. У т.ч. участь дир. ЗОУНБ Л.Григаш]// Соціал-демократ.- 1999.- 6 лют.
35 Гаврош О. Рік культури очима експертів. "Культурне братство" визначилося зі своїми симпатіями: [У т.ч. "Керівник року" – Людмила Григаш; "Колектив року" – ЗОУНБ]// Старий Замок.- 15-21 січ.
36 Гаврош О. Чим бідніший народ, тим популярніші бібліотеки: [ЗОУНБ і дир. Л.Григаш]// Закарпат. правда.- 1997.- 9 серп.
37 Інтернет прийшов у бібліотеку: [ЗОУНБ, дир. Л.Григаш]// Карпат. євромісг.- 2003.- 18 січ.
38 Ковальчук Г. Рік із Інтернетом: [ЗОУНБ, дир. Л.Григаш]// Карпат. євромісг.- 2004.- 5 лют.
39 Корнієнко А. Сповнені надій та планів, відзначаємо перше п'ятиріччя: [У т.ч. Л.Григаш]// Бібл. планета.- 2003.- № 2.- С. 4.
40 Мацо М. Не зовсім святкова: [Зустріч Асоц. ж-стів-культурологів КУБ ("Культ. братство") з дир. ЗОУНБ Л.Григаш]// Закарпат. правда.- 2002.- 7-13 листоп.
41 Попова Л. Прорубали вікно у світ інформаційний: [Про Інтернет-центр у ЗОУНБ, у т.ч. про дир. Л.Григаш]// Новини Закарпаття.- 2003.- 16 січ.
42 Список кандидатов, представленых на конкурс для присуждения почётных наград УБА: [В т.ч. Л.З.Григаш – за преданность библиотечному делу]// Библиотекарь Украины.- 2003.- № 5.- С. 1.
43 Танатор Н. Бібліотеки України у дзеркалі преси: [У т.ч. про ЗОУНБ, дир. Л.Григаш]// Бібл. планета.- 2003.- № 2.- С. 12.
44 Федака С. Труди і дні обласної бібліотеки: [Зустріч ж-стів "Культуролог. братства" з дир. ЗОУНБ Л.Григаш]// Вечір. Ужгород.- 2003.- 23 жовт.

КВІТЕНЬ:14

ЄЛИЗАВЕТА ЛЮДВИГІВНА БЕДЗІР-КРЕМНИЦЬКА:
80-річчя з дня народження художниці (1925–1978)

Сумний ноктюрн – Ліза Кремницька. Жінка, що насмілилася покинути затишну околицю Ужгорода – Радванку і стати в епіцентрі нової хвилі закарпатського художнього життя. Насмілилася стати дружиною художника Павла Бедзіра, що одинокою кометою прокреслив ужгородський художній небосхил. Насмілилася піти на творчий експеримент, що тривав ціле життя і вартував життя.

© М.Сирохман, 2004.

Дзвінкий акорд – Єлизавета Бедзір-Кремницька. Розпорядниця своєї долі, чи яскравий поплавок у збуреній воді творчих 1960-х? Ще один стрибок в ідеальне. Ще одна жменя пороху на купі спалених Ікарів. Пролетіли дві одинокі комети – космічний Павло і землянка Ліза. Залишився слід.

Неординарна Ліза народилася 14 червня 1925 року в патріархально-провінційній околиці міста в ординарній угорсько-словацькій родині офіціанта Людвика Кремницького, що помер ще 1949 р. Жила у невеликому будиночку з мамою і молодшим братом Отто, що згодом став скульптором.

Радванка – давнє поселення, де у спокої десятка вулиць з одноповерховою забудовою сторіччя за сторіччям проминали покоління селян, ремісників, майстрів, торговців, візників, римо- і греко-католиків, кальвіністів, лютеран, іудеїв. В етнічному коктейлі з угорців, українців, словаків, євреїв, циган спалахують зірочки неординарних осіб – угорський поет XVII ст. Іштван Дєндєші, поміщик Міклош Ранх, який у XIX ст. відбудував напівзруйновану римо-католицьку церкву, Петро Бокшай – засновник місцевої «Просвіти» у 1927 році, історик Михайло Лелекач. У другій половині XX сторіччя Радванка дала Ужгороду Лізу Кремницьку.

Послідовний перелік років навчання в ужгородських освітніх закладах виглядає стрункo і благополучно. З 1932 до 1941 завершено початкову і горожанську школи. Навчання у торговельному технікумі тривало лише до 1942 року. І нарешті визначальне – художнє училище з 1946 до 1950, і спеціальність – декоративний розпис.

Технікум Ліза не закінчила через матеріальні труднощі. В художньому училищі єдина в групі не мала етюдника і носила фарби у портфелику. Нестатки будуть супроводжувати її впродовж усього життя. Відсутність етюдника в роки навчання переросте у відсутність власної майстерні в період творчого розквіту.

Ліза була неймовірно талановита. Вступивши в училище без будь-якої підготовки, вже за перший рік навчання вражала своїми живописними досягненнями і здатністю вловлювати найсуттєвіші риси навіть у такій складній справі як малювання дітей.

Мала непростий характер. Противилася всьому обов'язковому. Легко вибухала роздратуванням, чим з радістю користувалися задираки і насмішники з однокурсників. Занять з живопису й рисунку було по 8 годин на день, а викладач Адальберт Ерделі не був занадто строгим, і Ліза обов'язково приходила на дві години пізніше. Недавно

прибула радянська влада вела наступ на релігію, але якраз це підсилювало Лізин протест, і вона перед заняттями заходила помолитися до римо-католицької церкви.

Після училища першим і єдиним місцем роботи став Художфонд. У 1952 році вперше виставила свої роботи на обласній виставці і з тих пір її виставкова діяльність не припинялася, сягнувши загальноукраїнських і всесоюзних обріїв.

Того ж року Кремницька вийшла заміж за Бедзіра. Почалося спільне життя і творчий діалог, а часом і змагання та протистояння двох талановитих, неординарних людей. Разом переносили нестатки, разом заробляли в майстернях Художфонду і в селах області, виконуючи з кольорової плитки барвисті композиції на будівлях автобусних зупинок. І головне – разом служили мистецтву.

Павло ставив максималістські завдання. Його програма духовного самовдосконалення і творчого розвитку передбачала нехтування побутовим комфортом і загальноприйнятими умовностями. Все підпорядковувалося вищій меті, всім другорядним жертвувалося. Ліза вторилася і в ролі супутника на шляху до мети і в ролі жертви. Життя наповнювалося протиріччями і контрастами. Аскетизм і голодування чергувалися зі звичайними гостинами. Заповнені творчістю дні завершувалися за оповитим сигаретним димом і заставленим пляшками столиком у ресторані «Верховина». Ці двоє завжди залишалися спорідненими і дуже різними, можливо й одинокими. Картинка з того часу: по Корзову йде Павло з ідеально виголеною високо піднятою головою і метрів за два від нього – Ліза з черговим пригрітим нею песиком на повідку.

Ліза фантастично працювала з кольором, і хоч це не був радянський колір, що можна було закинути авторці, коли робота називалася «Крановщиця»? Основний вплив на ужгородських художників-шістдесятників мав Антон Шепа, який першим закінчив інститут і мав досить вільні погляди на мистецтво і колористично дуже цікаві власні твори. Павло Бедзір нескінченно експериментував з техніками, переважно графічними. Під його впливом Ліза пережила захоплення графікою і зробила своєрідні графічні серії, але суттю її творчості був колір. Назавжди зачаровуватимуть її полотна з пастозно покладеними дивовижно знайденими кольоровими співвідношеннями у техніках темпери, особливої бедзірівської мішанини з усіх фарб і навіть в енкаустиці. Портрети, пейзажі, натюрморти кінця 1950-х – середини 1960-х років, між якими «Портрет мами», «Портрет Павла Бедзіра»,

«Юдіта», «Маки», «Ужгородська електростанція», графічні пейзажі середини 1960-х, і знову натюрморти й портрети і багатофігурні композиції 1970-х – «Молоді», «Жінки в полі», «У церкві».

У 1958 році Кремницька подала документи на вступ до Спілки художників. Спочатку вона була кандидатом, згодом кандидатський термін продовжили, потім з Києва порекомендували ужгородцям не поспішати і нарешті зовсім відмовили у прийомі. Тричі рекомендації на кандидатку писали Гаврило Глюк, Адальберт Борецький, Антон Кашшай, Федір Манайло, Ернест Контратович, Андрій Коцка, Володимир Микита, Василь Габда. Її прийняли до Спілки художників УРСР у 1968 році, через 10 років після першого подання документів. Ще через 10 років, у 1978 році Єлизавету Бедзір-Кремницьку зняли з обліку членів спілки у зв'язку зі смертю художниці.

Над нею тяжів увесь набір чинників, що перешкоджали нормальному професійному зростанню в СРСР. Вона ніяк не вписувалася в контекст соцреалізму. Та ще й чоловік – вільнодумець, філософ і йог, а довкола стоси не тієї літератури, і не ті відвідувачі, і не ті розмови. Тому виробнича майстерня в Художфонді часто служила житлом, а у власній квартирі, яку Бедзіри отримали на початку 1970-х, Ліза пожила недовго – не вистачило життя.

Залишилося мистецтво. Дорогоцінні полотна, викладені, як коштовним камінням, геометризованими кольоровими плямами: надзвичайно декоративні й точні за характером портрети, де статичний персонаж завжди занурений у себе, такої ж декоративної сили натюрморти, де кожен предмет – кольорова індивідуальність і вся площина – кольорова вишуканість, міські пейзажі з портретами будинків у обрамленні з ліній, багатофігурні композиції, де голови, спини, фігури нагадують різноколірний квітник, або народне керамічне малювання.

Залишився спогад про богемні, творчі 1960-ті роки. Тоді Ужгород був найменше провінційним. Тоді вулиці міста були найбільше подібні до вулиць міста мистецтва, а в ресторані «Верховина» був магнетично притягальний столик, за яким тривало вільне й часом епатажне застілля художників і поетів. Залишилася картинка-спогад: по Корзову йдуть двоє – прямий з правильною лисою головою чоловік і невисока коротко підстрижена жінка – Павло Бедзір і Ліза Кремницька.

МИХАЙЛО СИРОХМАН

Джерельні приписи:

1. Бедзір-Кремницька Єлизавета Людвигівна// Висіцька Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття: Кн. перша: наука, культура, мистецтво: Біо-бібліогр. довід./ Бібліогр. ред. та ред.-упорядник Л.Ільченко.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2004.- С. 27-28: портр.
2. Бедзір-Кремницька Єлизавета Людвигівна// Художники Закарпаття: Альбом-каталог: До 55-річчя Закарпат. орг. нац. спілки худож. України/ Упорядкув. Б.Кузьма, К.Стельмах.- Ужгород: Карпати, 2001.- С. 26-27.
3. Островський Г. Образотворче мистецтво Закарпаття.- К.: Мистецтво, 1974.- 200 с.
Зі змісту: [Про Є.Кремницьку].- С. 188.

КВІТЕНЬ:17

ПАВЛО КАРЛОВИЧ БАЛЛА:
75-річчя з дня народження живописця (нар. 1930)

Класика починається із зовнішності маестро Балли: висока, стрункa, незважаючи на поважний вік, постать, аристократично посаджена голова, класична пластика обличчя і хвиляста капітель волосся – така ж незалежна, як і вся фігура її власника, прописана в коридорі лип і кленів на набережній Незалежності. Класикою конструктивізму є будинок, де мешкає художник, і вся забудова чеського періоду на площі російського класика Пушкіна.

Ще виникають асоціації з портретом герцога д'Есте пензля італійця Козімо Тури, або голландця Рогіра ван дер Вейдена. Спадає на думку також італійський художник-футурист Джакомо Балла.

Перед нами класичний представник Великих Кунів – одного з етносів, що утворили сучасну угорську націю – високих, світловолосих, із ясними очима.

Павло Карлович Балла народився 17 квітня 1930 року в селі Павловце над Угом (нині Словаччина) в сім'ї, створеній коханням та взаємною відданістю Карла Балли та Марії Яров. Мама походила з Кошиць, а її мати була німкою з Левочі, прославленої архітектурними пам'ятками та готичним вівтарем віртуозної роботи майстра Павла. Угорець Карло Балла народився в українських Баранинцях. Отримав посаду в сільському управлінні у Павловцях, де й збудував

© М.Сирохман, 2004.

свій дім. Від села до Ужгорода – кілометрів 20, до теперішнього угорського кордону – близько 30.

Класична Центральна Європа: політичні кордони, що змінюються, не збігаючись з етнічними; мозаїка етносів, що сусідять, дотикаються, часом змішуючись на дотиканні.

На жаль, зміни кордонів часто приносять нещастя. Внаслідок політичних передвоєнних подій 1938–1939 років, Балли, як угорці (чи не єдині у словацькому селі) були виселені, а їхнє майно конфіскували. Допомогла рідня, і доля вигнанців не переросла в трагедію. Мешкали в Кошицях, Карчаві, Собранцях. Нарешті, перед самим приходом радянських військ поселилися в Ужгороді, у Рафанді. Прийшли радянські війська, і до квартири постукали: «В этом подъезде будем делать комендатуру». І знову довелося переїжджати.

У сім'ї шанували мистецтво. Батько добре малював, але лише крадучи час від інших справ. Мама чудово співала. Відразу дві музи опікувалися Павлом та його братом. Образотворче мистецтво стало справою життя, а музика другим улюбленим заняттям.

Павло Балла здобув класичну освіту в ужгородській гімназії. Подальшими освітніми сходинками стали художні заклади. Ужгородське училище прикладного мистецтва (1946–1950), де вчителями були Адальберт Ерделі, Федір Манайло, Йосип Бокшай, а поруч навчалися Володимир Микита, Ліза Кремницька, Василь Габда. Львівський інститут декоративно-прикладного мистецтва (1950–1956), де Іван Федорович Гуторов, вчорашній фронтовик із новоприбулих до Львова київських радянських фахівців, навчив рисувати і бачити натуру, а шарму додавали галичани – вишколений ще в буржуазному Кракові Роман Сельський та чудовий скульптор і педагог від Бога Іван Севера.

В обох навчальних закладах дипломними роботами керував Йосип Бокшай, головний вчитель Балли. Це від нього любов до реалізму, до класики, до Тьєполо. Від нього вміння творити монументальні й багатофігурні композиції.

Серед улюблених художників Ян Вермер, Поль Ґоґен, Пюві де Шаванн, Мігай Мункачі, Вілмош Аба-Новак.

Його поезія – Шандор Петефі, Янош Арань, Ґейза Ґардоні, Арпад Товт.

Інтерес до російської літератури прищепив ще в училищі строгий Василь Іванович Крайняниця. Українська відкрилася через геній Лесі Українки.

Музика для нього – півжиття. Спроба паралельно зі студіями в художньому училищі навчатися на скрипці в музичному дивовижним чином тривала аж рік. Вже у 1990 році закінчив курси теорії музики і сам пише музику.

Ніколи не думав займатися викладанням, але після інституту, 1958 року став не лише викладачем, а й директором рідного художнього училища. Тепер, у поважному віці, викладає у двох навчальних закладах – в Ужгородському коледжі мистецтв ім.А.Ерделі та в Береговій в Угорському інституті ім.Ф.Ракоці. Павлові Карловичу цікаво навчати, і тому він цікавий студентам.

Павло Балла – це половина XX століття у мистецтві Закарпаття. Художник сповідує реалізм, але рамки реалізму, як і багатьох інших течій, безмірні чи невимірні. Течії вільно перетікають одна в одну, збагачуючись притоками з найрізноманітніших джерел, витворюючи через особистість кожного художника єдиний неповторний світ. Він реаліст, бо любить зриму красу світу в усіх проявах і всі прояви мистецтва. Його реалізм закарпатський, опертий на традиції корифеїв і на вивчення рідного краю з пензлем у руці. У цьому він класичний. Насмілимось поєднати важкопоєднуване і до означення «класичний» додамо оцінку – романтичний. Мабуть, романтичне відчуття домінує у реалізмі Балли. Його надихає тема, поезія, історична подія. Звідси потяг до серійності. Звідси – роботи, присвячені Лайошеві Кошуту та Шандору Петефі. Найбільша серія на твори Лесі Українки («Хотіла б я іншою стати», «Гість з півночі», «Не дивися на місяць весною», «Апофеоз Лесі Українки» та інші) вся дихає романтизмом.

А хіба не глибоко романтичними є чарівні пейзажі Балли, в яких повсякденні сільські й міські сюжети розквітають декоративними акордами, камерні теми стають ареною зіткнення світла й тіні. Контраст загострено, але багата живописна розробка світлової і тіньової партій творять ефект згармонізованого симфонічного звучання. Пейзажний жанр домінував у 1960-х роках, коли «Ява-125» привозила художника найвужчою доріжкою до найцікавішого мотиву. На багатьох картинах зафіксовано патріархальні хатки в селі Горяни, давно вже замінені сучасними будинками.

Монументальні роботи переважали у 1980-х роках. Це композиції в ресторані готелю «Ужгород», у «Короні», фольклорні композиції «На поточку'м прала» у чопському ресторані «Карпати» та «Дівчино моя» в приміщенні чопського вокзалу.

Павло Балла знає все про закарпатське мистецтво, від його витоків до сучасного стану, і, на відміну від багатьох, вміє і любить розповідати. Він пам'ятає безліч комічних, фіглярських сюжетів з життя художників. Цитує влучні, соковиті висловлювання і насолоджується доречно вжитим реліктовим діалектизмом. Безцінними є його записи про класиків закарпатського живопису. Роздуми про взаємодію життя й мистецтва, художника і природи перетворюються вечорами на заповнені акуратними рядками сторінки.

Єдине, за чим жалкує художник на порозі ювілею, то це за роками, відданими адмініструванню – в художфонді, в якості головного художника, очолюванню Спілки художників та спілчансько-фондівської партійної організації. Посідаючи керівні посади, був вимушений сам від себе красти час для творчості.

Павлові Баллі властива ще одна риса, яка є визначальною для метрів закарпатського мистецтва: йому ніколи не спадало на думку покинути Ужгород – ні заради великих міст, ні заради кращого життя в Угорщині. Для когось Ужгород малий і провінційний, для Балли ні. Комусь тут нудно, Баллі – надзвичайно цікаво щодня, щогодини досліджувати мінливість освітлення старих вуличок і зміну відтінків ужгородського неба над Ужем чи замковою горою, вловлювати шарм різномовного поліетнічного середовища. Напевне, саме завдяки патріотизмові великих попередників, що малювали і вчилися у різних країнах Європи, але завжди поверталися у рідне місто, виник новий Ужгород – столиця мистецтва, маленький Париж верховинського краю. Цей непроголошений внутрішній патріотизм триває донині.

Коли ви завітаєте до Павла Карловича Балли, то потрапите в класичну атмосферу мистецтва і вродженої гостинності господаря. Ви здивуєтеся, що Великий Кун Балла виглядає природно і невимушено не лише на набережній лип і кленів, в аудиторії чи за мольбертом, а й поміж хатніми меблями та посудом. Ви здивуєтеся, як вишукано й швидко стіл вкриється склянками, чашками, тарілками, добрими напоями й закусками. Ви відчуєте внутрішнє звільнення і запрошення до щирої взаємно цікавої розмови. Залишається підняти келихи.

МИХАЙЛО СИРОХМАН

Джерельні приписи:

1. Павло Балла// Митці Закарпаття.- Ужгород: Госпрозрахунк. ред.-вид. від. упр. у справах преси та інформації, 1994.- С. 8.

5. Балла Павло Карлович// Художники Закарпаття: Альбом-каталог: До 55-річчя Закарпат. орг. нац. спілки худож. України/ Упорядкув. Б.Кузьма, К.Стельмах.- Ужгород: Карпати, 2001.- С. 22-23.
6. Балла Павел Карлович// Художники Закарпатья.- М.: Советский писатель, 1979.- С. 10.

* * *

4. Густі В. Закон золотого поділу: [Про худож. П.К.Баллу]// Новини Закарпаття.- 2000.- 20 квіт.
5. Густі В. "...Це веління моєї душі, це – поклик мого серця": [Худож. П.Балла]// Новини Закарпаття.- 1998.- 21 лип.
6. Кузьма Г. Неминуще кохання – Лариса: [Леся Українка на полотнах худож. П.Балли/ Фото В.Товта]// Закарпат. правда.- 1993.- 31 лип.
7. Кузьма А. Песнь про Лесю: [П.К.Балла – закарпатский художик]// Правда Украины.- 1993.- 31 августа
8. Кузьма Г. Тривоги долі нашої: [До 60-річчя з дня народж. чл. Спілки худож. України П.Балли]// Закарпат. правда.- 1990.- 18 квіт.
9. Приймич М. Творчість як суть життя: [Про худож. П.Баллу]// Новини Закарпаття.- 2002.- 19 лют.

КВІТЕНЬ:30

МАРКО БАРАБОЛЯ
(ІВАН ФЕДОРОВИЧ РОЗНІЙЧУК):
95-річчя з дня народження письменника, сатирика (1910–1945)

Життя і творчість відомого письменника Марка Бараболі (Івана Федоровича Рознійчука) упродовж багатьох десятиліть залишалось «білою плямою» на літературній карті Закарпаття. Це був один із парадоксів доби тоталітарного режиму. Адже в тридцяті роки Марко Бараболя був одним із найпопулярніших і найулюбленішим письменником у краї. У повоєнний час про нього говорили пошепки, його твори потай друкувалися на машинці, переписувались і їх заповідки читали інтелігенти, молодь. У роки незалежності ім'я письменника зайняло чільне місце в літературному процесі Закарпаття у XX-у столітті, контексті всієї національної літератури і культури.

Народився Марко Бараболя (Іван Федорович Рознійчук) 30 квітня 1910 року у селі Трибушани (нині Ділове) Рахівського району,

© В.Густі, 2004.

де встановлено пам'ятний знак, що саме тут знаходиться географічний центр Європи. Сім'я Рознійчуків була великою – батько, мати і шестеро діток. Найстаршим серед яких був Іван. З ранніх літ хлопчина проявив себе тямущим до науки. Тож після закінчення чотирьох класів народної школи у рідному селі, батьки віддали його на навчання в Ясінянську горожанську школу. Наполегливість у навчанні, природний розум, які малий Іван проявив у горожанці (1920–1924) вчителі оцінили достойно. За їх рекомендацією він стає студентом торгової академії в Ужгороді (1924–1926). Тут він потрапляє у вир національно-культурного життя, знайомиться із діячами української культури, мистецтва, літератури, формується його свідомий український світогляд.

З 1926 по 1928 рік майбутній письменник продовжує навчання в м.Мукачево. Завершивши його, повертається 1928 року в Ужгород, збагачений знаннями, певним життєвим досвідом. Працює в книгарнях міста, спілкується із кращими представниками українського відродження в краї і пробує свої творчі можливості.

У грудневому за 1928 р. просвітянському журналі «Пчôлка» вміщено його «Перший лист до редакції «Пчôлки», під яким автор поставив дату – 26 грудня 1928 р. і підпис – Марко Бараболя. Івану Рознійчуку було всього 18 років. Його дебют мав величезний успіх. Це окрилило молодого поета-сатирика. Тож у цьому журналі (1928 - 1930 рр.) під рубрикою «З-під їдкого пера Марка Бараболі» опубліковано 14 гуморесок та фейлетонів. Серед них – геніальна сатира «Продукція язиков», «Увага! Я – поет!», «Відповідь панові Довбні», «Поворот блудного сина», «Уступає з праці поля Марко Бараболя» та інші.

Відомий чеський вчений і перекладач Антонін Гартл в одному з празьких журналів у 1930 р. відзначив: «У відродженій патріотичній підкарпатській поезії, переважно ідилічній, патетичній та елегійній, зустрічаємо зовсім нове явище сатирика, в якому вирують гротескні ідеї і дотеп, безоглядного насмішника, який таврує дивовижну активність молодих віршоманів на Підкарпатській Русі, нещадно висміює їх самовпевненість і їхню поетичну тематику. Його мова надзвичайно гнучка...»

Широко відомий у той час поет Василь Гренджа-Донський вітає «небувалий талант сатирика», називаючи його закарпатським Остапом Вишнею, його в'їдливі сатири порівнював із гумористично-сатиричними творами Володимира Самійленка.

Глибокий знавець літератури Володимир Бірчак теж високо оцінював доробок молодого гумориста.

Тож закономірно, що твори Марка Бараболі охоче друкують у журналах «Українське слово», «Літературна недѣля», «Руська молодежь». Окремі з них вміщені у чеських журналах, на сторінках антології «Літературне відродження підкарпатських русинів у 1920–1930 рр.».

Прагнення Марка Бараболі глибше і повніше пізнати життя, аби ще гостріше викривати колоніальну політику чеського уряду в Закарпатті, розпалювання мовної гризні, дешеве антинародне політиканство перевертнів різних відтінків, спонукало його перейти на роботу в м.Хуст, де він (1932–1934 рр.) працював у книгарнях. З квітня 1934 р. – письменник на педагогічній роботі. Чеський уряд з недовірою ставився до Марка Бараболі. Це було причиною того, що за десять років педагогічної діяльності його перекидають з місця на місце. Тож вчителював він у с.Шандрово (нині Олександрівка) Хустського району, на селах, присілках Рахівщини – Плитоватному, Зимірі, Лазіщині, Лугах, Вишній Апші (тепер с.Діброва Тячівського району), Лисичові – на Іршавщині, діловодом шкільного інспекторату в Рахові.

Він прагне поєднувати щоденну роботу на освітянській ниві, що відбирає час і сили, із діяльністю творчою. Та й політична обстановка у той час не сприяла творчості. Особливо тяжко стало після окупації Закарпаття Гортіївською Угорщиною у березні 1939 року.

За життя Марко Бараболя встиг побачити всього одну книжку своїх творів, це збірка «З-під їдкого пера», яка вийшла в Празі у книгозбірні «Пробоєм» у 1941 році. Ця невелика, на 55 сторінках книжечка одразу ж стала бібліографічною рідкістю. Читачі з нетерпінням чекали нової. Але пройшло чимало літ, поки Марко Бараболя знову повернувся до них.

На долю Марка Бараболі випали тяжкі випробування. Одне з найболючіших було у жовтні 1944 року, коли він із своїм земляком, (пізніше відомим вченим-біологом) Степаном Стойкою, взяті в гортіївську армію, перейшли лінію фронту і здалися командуванню Червоної Армії. Ішли вони до братів, визволителів. Хоч якою великою була потреба у кваліфікованих перекладачах (Іван Рознійчук вільно володів російською, угорською, чеською, німецькою мовами), але чорна тінь недовіри і підозри зробили свою жорстоку справу. Марко Бараболя (Іван Рознійчук) став одним із військовополонених у таборі

в м.Новоросійську. Звідти тяжко хворий, виснажений фізично і морально, письменник потрапляє у військовий евакогоспіталь у станиці Пашковській, що у Краснодарському краї. 27 листопада 1945 року перестало битися його серце. Далеко-далеко від рідного Закарпаття закінчилась життєва дорога Марка Бараболі – Івана Федоровича Рознійчука. Не знати, де його могила. Але його творчість живе у рідному краї, у нашій незалежній Вітчизні.

Вона, за словами відомого літературознавця-україніста Михайла Молнара із Словаччини: «Належить до кращих зразків української літератури на Закарпатті дорадянського періоду і має право вважатись одним із надбань української літератури».

Вчені-літературознавці Василь Микитась, Юрій Балега, Василь Поп доклали всіх можливих зусиль для того, щоб у повоєнний час до читачів дійшли духовні скарби Марка Бараболі, які не втрачають своєї виховної сили і художньої цінності і в наш час.

ВАСИЛЬ ГУСТІ

Джерельні приписи:

1. Бараболя М. Проект автономії: Твори/ Упоряд., вступ. ст., приміт. В.С.Попа.- Ужгород: Карпати, 1991.- 132 с.

* * *

2. Бараболя М. Увага! Я поет!; Проект автономії// Гуцуліє, рідна земле: Літ. Рахівщина: Альманах.- Ужгород, 1993.- С. 12-16.
3. Бараболя М. З-під їдкого пера// Пчôлка за 1929/1930 шк. рр.- Ужгород, 1929–1939.- С. 290-291.
4. Марко Бараболя. Як стати поетом; Розвиток язика// Закарпатське оповідання XX століття: Антол./ Упорядкув., передм., підготовка текстів, прим. та слов. П.М.Ходанича.- Ужгород: Закарпаття, 2002.- С. 19-27.

* * *

5. Поп В. Марко Бараболя: Нарис життя і творчості.- Ужгород, 1995.- 36 с.

* * *

6. Бараболя Марко// Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енцикл. слов.- Ужгород, 1999.- С. 14.
7. Бараболя Марко (Иван Рознийчук)// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 84.
8. Марко Бараболя// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 39.
9. Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20-30-х років XX століття.- Ужгород: ПоліПрінт, 2002 .- 202 с.
   Зі змісту: [Про Рознійчука (псевд. Бараболя)].- С. 27.

* * *

10. Балега Ю. Викривач "Тутешняцької губернії"// Закарпат. правда.- 1990.- 9 січ.: портр.
11. Мольнар М. Марко Бараболя// Дукля.- Пряшів.- 1970.- № 1.- С. 61-65.
12. Ніпаш-Косівський В. Відродження забутого імені// Зоря Рахівщини.- 1990.- 28 квіт.
13. Поп В. Воскресіння Марка Бараболі// Молодь Закарпаття.- 1990.- № 16.- Фото.
14. Поп В. Слово нещадне, ім'я незнищенне: До 80-річчя Марка Бараболі// Закарпат. правда.- 1990.- 21 квіт.- Фото.
15. Ребрик І. Обірвана доля, або Третє повернення Марка Бараболі// Молодь Закарпаття.- 1990.- 8 груд.- Фото.

ТРАВЕНЬ: 5

ПАВЛО ПЕТРОВИЧ ЦІБЕРЕ:
90-річчя з дня народження юриста, підкарпаторусинського політичного і культурного діяча (1910–1979)

Павло Цібере – відомий в Європі та Америці, але не визнаний радянською владою підкарпаторусинський політичний і громадсько-культурний діяч, вчений, юрист, поліглот.

Засвітилася його яскрава життєва зірочка у великій бідності багатодітної родини в Залужжі Мукачівського району 5 травня 1910 року як шоста дитина. Вона обіцяла йому велике майбутнє. Благодатне сонце добре зігрівало життєвий шлях юнака, що рвався до знань, до діяльності на користь людям, суспільству. Його прізвище фігурувало поряд з прізвищами вищих державних керівників, дипломатів, політиків, вчених Європи, Америки, Радянського Союзу...

Батько Петро Цібере, робітник по ремонту шосейних доріг, і не мріяв про освіту своїх дітей. Та вони виявилися розумними і на умовляння вчителя двоє з них – Федір та Павло - все ж таки здобули вищу освіту. Федір став греко-католицьким священником, а Павлові світилася велика перспектива державного діяча, дипломата, юриста. Він стає студентом Празького Карлового університету. Живе на невелику державну стипендію і допомогу брата Федора. Студентські роки

© М.Алмашій, 2004.

проводить активно: є членом Товариства юристів (сюди входив тодішній президент Т.Г.Масарик, інші політичні діячі), Товариства карпаторуських студентів «Відродження», є головою греко-католицького Товариства.

По закінченню університету працює в Підкарпатському земському уряді, є ініціатором створення громадсько-просвітницької організації «Російський народний університет», створює Товариство «Підкарпатських юристів», здійснює безкоштовну юридичну практику на користь бідним.

Восени 1937 року звільняється з роботи, готується до операції (мав фізичну ваду від народження – коротшу ліву ногу). Їде в Прагу. Чекаючи на операцію, працює в міністерстві внутрішніх справ (поперемінно у відділах торгівлі, релігійних культів, соціальному відділі). По операції живе в с. Лалово у свого брата Федора, лікується під наглядом відомого хірурга О.Фединця.

В 1938 році обирається секретарем Хустської Центральної Руської Ради. В березні 1939 року змушений тікати від угорської окупації. Їде в Прагу. Стає секретарем в уряді генерала Прхала. Незабаром на запрошення Чехословацької Народної Ради їде в Францію. Шлях до Франції веде через Югославію за фіктивним документом з метою лікування кісткового туберкульозу. По прибутті до Парижу його оформляють спеціальним прес-аташе при чехословацькому посольстві у Франції. Співпрацює з головою ЧНР Шрамеком і послом Чехословаччини у Франції Оссуським, яких просить сприяти антифашистській діяльності в Закарпатті. Павло Петрович відвідує колонії компактного проживання закарпатців (шахтарів, військових чехословацького гарнізону), налагоджує контакти з русинською діаспорою в США.

З наближенням німецької окупації Франції Павло Цібере у складі руху опору, очолюваного де Голем, відпливає у Лондон. Тут призначається членом новостворсної Чехословацької Державної Ради і представником Підкарпатської Русі при цій Раді. Бере участь у пленарних засіданнях і роботі різних комісій; обирається заступником голови бюджетної комісії. Турбуючись про долю рідного краю, пропонує голові Чехословацького уряду у еміграції Бенешу створити при уряді Особливу канцелярію у справах Підкарпатської Русі. Міністр іноземних справ Англії Іден дозволяє П.Цібере виступати по Бі-Бі-Сі. Темою його виступів і публікацій стає історія Підкарпатської Русі, її право на самостійність, боротьба проти угорських окупантів.

Павло Цібере через Патруса-Карпатського добре був обізнаний з долею закарпатців-русинів, які в 1939 році масово тікали в СРСР, але були обмануті і кинуті в табори Заполяр'я, Нової Землі, вмирали від голоду, холоду, непосильної роботи, хвороб. Уболіваючи за нещасну долю своїх земляків, Цібере звертався по допомогу до Бенеша. Але той мовчав. Тоді сам без будь-якого посередництва звертається до посольства СРСР в Англії з таким листом: «Я прошу радянський уряд звільнити всіх благонадійних закарпатців з військових таборів і надати їм можливість вступати в ряди трудящих СРСР у відповідності з їх професійною підготовкою або надати їм вільну можливість вступати в ряди своїх військових частин» (8.09.1942). У відповідь на затримку відповіді посольства пише меморандум на ім'я заступника міністра закордонних справ СРСР Майського (4.09.1943). На кінець змушений передати телеграму на ім'я Сталіна з тим же проханням (квітень 1944). Затим послідувала «Краткая записка о Карпатской Руси и карпато-русском освободительном движении» на ім'я міністра закордонних справ Молотова. На прохання дозволити йому поїздку в СРСР і зустрітися із закарпатцями одержав відмову. Одноразово при Особливій канцелярії Павло Петрович створює товариство «Друзів Підкарпатської Русі», залучає до нього відомих дипломатів, журналістів, вчених. Має особисті стосунки з прем'єром Черчіллем.

В цей час, окрім долі ув'язнених в СРСР земляків, його турбує післявоєнна доля рідного краю. Але поступово переконується, що Бенеш не має наміру втручатися в цю проблему. На знак протесту Цібере подає у відставку. На його місце президент Бенеш призначає І.Петрущака.

У жовтні 1944 року П.Цібере в складі чехословацької делегації прибув до Москви. В столиці зустрівся з Майським та Пікою. Розмова з ними велась стосовно звільнення з тюрем і таборів карпаторосів. Тут же відбулась зустріч Цібере з Петром Лінтуром, який приїхав до Москви в складі делегації православної церкви для переговорів у Раді Народного комісаріату СРСР у справах релігій та з Московським патріархатом про вихід карпаторуської православної церкви з-під юрисдикції Сербської православної церкви.

З Москви Павло Петрович приїхав до свого брата в Лалово. Почались пошуки роботи. Ужгородський університет? Досконале знання загальної історії, юриспруденції, знання англійської, французької, німецької, чеської, словацької, російської, сербської, хорватської,

угорської, польської мов давало всі можливості працювати в вузі. Не одержав державний муж і місце діловода у Мукачівській міськ-районній організації мисливців. Довелось перебувати в Лалові, допомагати брату Федору у господарюванні та у лікуванні його від цукрового діабету.

У вересні Павла Петровича заарештували за «шпигунство, антирадянську агітацію та участь в реакційних організаціях». Вирок: 25 років тюремно-табірного режиму. Самому доводилося добиватися власної реабілітації. Справу переглянуто і... вирок « за відсутністю складу злочину обвинувачення визнати безпідставним» (виписка з протоколу Комісії Президії Верховної Ради СРСР від 3 вересня 1956 р.).

Та це нічого не значило для поліпшення становища мученика. Працював чотири дні в Ужгородській школі № 4... Два тижні на кафедрах загальної історії та англійської мови Харківського університету... Пізніше – в Петровській школі Ужгородського району. Викладав англійську мову, біологію, географію...

Така його доля. В рідному краю доктор юридичних і політичних наук Празького Карлового університету, член Державної Ради, представник Підкарпатської Русі при чехословацьку уряді в Лондоні, поліглот, людина універсальних знань, яку знали ті, хто вирішував долі народів і країн післявоєнного перевороту світу, людина, яка вирішувала питання порятунку земляків від мученицької смерті в таборах ГУЛАГу, виявилася нікому не потрібною. Його свічка тьмяно згасала і 22 липня 1979 року догоріла.

МИХАЙЛО АЛМАШІ

Джерельні приписи:

1. Цибере Павел// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 397-398.
2. Pop I. Tsibere, Pavel/ Cibere, Pavel// Encyclopedia of rusyn history and culture/ Editors: P.-R. Magocsi, I.Pop.- Toronto–Buffalo–London: University of Toronto press, 2002.- P. 468-469.

ОМЕЛЯН ДМИТРОВИЧ ДОВГАНИЧ:

75-річчя з дня народження історика, краєзнавця, журналіста (нар. 1930)

Серед крайової інтелігенції виділяється постать Омеляна Дмитровича Довганича. Ця людина яскраво проявила свої здібності в багатьох сферах діяльності, завдяки чому здобула беззаперечний авторитет серед колег та громадськості.

Життя нашого ювіляра подібне до долі інших його ровесників. Він народився 8 травня 1930 року в селі Нижнє Селище, що на Хустщині, в родині середніх статків. Вчився у місцевій народній школі, згодом – у Хустській гімназії, а у 1949 році закінчив Хустську СШ № 2. Трудову діяльність розпочав коректором хустської районної газети. Далі була служба в армії (1950–1952), навчання у Львівському університеті ім.Івана Франка та у Вищій партійній школі в Києві (1950, 1953–1956). Після закінчення останньої Омелян Дмитрович був призначений редактором Великоберезнянської районки «Радянське село» (1956–1961). Наступний етап його життєпису – перебування на різних партійних посадах (1961–1968), після чого протягом чотирьох років працював головним редактором республіканського видавництва «Карпати». Майже чверть століття (1972–1995) віддав науково-педагогічній праці на історичному факультеті Ужгородського державного (тепер національного) університету. З січня 1993 року – він керівник штатного науково-редакційного відділу (робочої групи) обласної книги «Реабілітовані історією». Захистив кандидатську (1970) та докторську (1997) дисертації.

Науковий доробок О.Д.Довганича є солідним та багатогранним і налічує майже тисячу публікацій. Головна тема дослідницьких пошуків історика – це проблеми історії Закарпаття напередодні та в роки Другої світової війни, які він вивчив у комплексі. Передусім зазначимо, що вчений дуже сумлінно підійшов до розкриття теми нелегального переходу радянсько-угорського кордону нашими краянами у 1939–1941 роках. Він написав десятки статей і повідомлень з цієї епопеї.

Питання нелегального переходу тісно пов'язане з іншим – про участь закарпатців у бойових діях у складі першого Чехословацького армійського корпусу та з'єднаннях Червоної Армії. Воно ґрунтовно

© М.Олашин, 2004.

розкрито у монографії О.Д.Довганича «Закарпатські добровольці: Нариси з історії та бойового шляху» (Ужгород, 1998). Підкреслимо, що написана праця на вагомому джерельному матеріалі.

Велику увагу приділяв вчений вивченню руху Опору на Закарпатті у роки Другої світової війни. Згадана проблема розкривається не тільки на сторінках його дисертацій, але й у низці публікацій. У них показується розмах антифашистського підпілля, методи боротьби, роль комуністів та інших політичних сил краю в організації опору окупантам, аналізуються судові процеси над його учасниками (1940, 1942, 1944). Окремий напрям наукових пошуків з цього питання становить діяльність розвідгрупи «Закарпатці» під командуванням Ференца Патакі у 1943–1944 роках. Над її вивченням він працює понад чотири десятиліття. Ще у 1971 році у співавторстві з Б.І.Співаком і К.Е.Лустігом видав працю «Слідами легенди» (наступного року вона вийшла угорською мовою). Але й після цього історик продовжував збирати фактичний матеріал, архівні дані, листуватися (а також зустрічатися) з родичами членів розвідувальної групи. Логічним наслідком цих пошуків стало видання унікального комплексного монографічного дослідження під назвою «Трагічний фінал. Розвідгрупа «Закарпатці»: історія і люди» (Ужгород, 2004).

О.Д.Довганич багато зробив в плані дослідження партизанського руху на Закарпатті в роки війни. Його наукові праці написані на основі архівних та опублікованих документів. Крім того, історику випало щастя бути знайомим як з багатьма учасниками різних форм Опору, так і з усіма керівниками партизанських з'єднань, загонів і груп, що діяли на Закарпатті, тримати у руках бойові щоденники, партизанські донесення, звіти, різні судові матеріали. І усе це дозволило змалювати правдиву картину підпільної і партизанської боротьби в краї у ті буремні роки.

За останнє десятиріччя важливе місце у сфері наукових інтересів О.Д.Довганича посіла (і надовго) проблема репресій проти закарпатців в період 30-х і до середини 50-х років минулого століття. Ці питання глибоко розкриваються у таких вперше виданих працях автора, як «Роки лихоліття: невідомі сторінки і трагічні долі» (Ужгород, 1995), «У сутінках забуття: Репресовані делегати Першого з'їзду народних комітетів Закарпатської України» (Ужгород, 2000), «В тенетах «Смершу»: Репресовані діячі Карпатської України» (Ужгород, 2002), «У жорнах сталінських репресій» (Ужгород, 1999, співавтор О.В. Хланта), в колективній праці «Реабілітовані історією»

(Ужгород, 2003. – Кн. 1), а також в упорядкованих ним збірниках документів «Крізь пекло ГУЛАГів» (Ужгород, 1996), «Дмитро Климпуш – головний командант «Карпатської Січі» (Ужгород, 1997), численних наукових і газетних статтях та нарисах.

О.Д. Довганич торкався й інших наукових тем, які тільки перерахуємо. Це – тріумф і трагедія Карпатської України (три видання, серед них ґрунтовна колективна монографія «Вони боронили Карпатську Україну»). Це –визволення Закарпаття Червоною Армією (відображено у двох томах «Книги Пам'яті України. Закарпатська область»), Перший з'їзд народних комітетів Закарпатської України та його рішення (чотири збірники документів, матеріалів і нарисів), історія Ужгородського університету (три видання), літопис рідного села (три видання)... Усі наукові студії історика базуються на архівних та опублікованих джерелах і є вагомим внеском у вітчизняну історіографію.

За 23 роки роботи в університеті О.Д. Довганич проявив себе як здібний педагог і методист. Він відмінно володів фактичним матеріалом, викладав його логічно і послідовно, вдало використовував методичні прийоми, враховуючи при цьому знання вікової психології студентської молоді. Відзначався високим педагогічним тактом, суворим дотриманням трудової дисципліни, пунктуальністю і відповідальністю. Вчив студентів вчитися, виховував у них почуття відповідальності, колективізму та гуманізму, гордості за рідний край. Через це мав великий авторитет у вихованців, друзів і колег.

Наш ювіляр займає чільне місце серед журналістів краю. Його журналістський стаж налічує понад 50 років. У нарисах, статтях, інтерв'ю піднімає актуальні питання суспільно-політичного життя регіону, подає голос на захист нашої історичної спадщини тощо. Додамо, що О.Д.Довганич є членом Національної спілки журналістів з моменту її заснування (1957) та лауреатом її обласної премії ім.О.О.Борканюка (1987).

Усе своє свідоме життя О.Д.Довганич є яскравим прикладом сумлінного ставлення до громадських обов'язків. Він був редактором (на громадських засадах) студентської багатотиражки «Радянський студент» (зараз «Ужгородський університет»), неодноразово рецензував дисертації і виступав офіційним опонентом при їх захисті, редагував чимало факультетських і вузівських видань. Не одному десятку закарпатців допоміг розшукати загублені сліди рідних чи близьких. Зараз він – заступник голови Закарпатського обласного осередку Наукового товариства ім.Т.Г.Шевченка, член ради

крайового товариства «Просвіта», член спеціалізованої вченої ради по захисту кандидатських дисертацій тощо.

Отже, в особі доктора історичних наук О.Д.Довганича маємо сумлінного науковця, невтомного шукача істини, дослідника дивовижної працездатності, визнаного педагога і методиста, чесного журналіста, активного громадського діяча, великого патріота України. Тож щиро бажаємо йому довгих років життя і реалізації усього задуманого.

МИКОЛА ОЛАШИН

Джерельні приписи:

1. Хланта І.В. Омелян Довганич: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Патент, 1995.- 73 с.

* * *

2. Возз'єднання: Зб. архів. документів і матеріалів (травень 1944 – січень 1946 рр.)/ Упоряд., передм. та покажч. О.Д.Довганича, А.М.Шекети, М.В.Делегана; Редкол.: В.І.Балога, І.В.Іванчо, М.В.Делеган, О.Д.Довганич та ін.- Ужгород: Закарпаття, 2000.- 344 с.
3. Довганич О., Пагиря В. Закарпатські воїни генерала Людвика Свободи.- Ужгород: Патент, 1999.- 176 с.
4. Довганич О.Д. Закарпатські добровольці: Нариси з історії та бойового шляху.- Ужгород: Госпрозрахунк. ред.-вид. від. упр. у справах преси та інформації, 1998.- 168 с.
5. Довганич О.Д. Коли історія, як незагойна рана: Спогади і роздуми на порозі 70-річчя з дня народж.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000.- 62 с.
6. Довганич О.Д., Пригара М.Д. Нижнє Селище: Земля і люди.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2001.- 300 с.
7. Довганич О.Д., Хланта О.Д. Повернення до правди: Бібліогр. покажч./ Передм. О.Довганича.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000.- 52 с.
8. Довганич О.Д., Хланта О.В. У жорнах сталінських репресій: З історії ліквідації греко-католицької церкви та її возз'єднання з руською православною церквою, переслідування інших релігійних громад у 40-50-х роках XX ст./ Передм. В.Бедя.- Ужгород: Карпати–Ґражда, 2000.- 130 с.
9. Довганич О. У сутінках забуття: Репресовані делегати Першого з'їзду Нар. комітетів Закарпат. України.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000.- 36 с.
10. Довганич О.Д. У тенетах "СМЕРШу". Репресовані діячі Карпат. України: Ст. і нариси.- Ужгород: Закарпат. крайове культ.-освітнє т-во "Просвіта".- Ужгород, 2002.- 59 с.
11. Звершилося. Сталось. Навіки збулось! 55 років возз'єднання з Україною: Документи, спогади, розповіді делегатів Першого з'їзду нар. комітетів Закарпат. України/ Упорядкув. О.Довганич.- Ужгород: Карпати, 2001.- 126 с.

* * *

12. Довганич О. Канонік Олександр Ільницький, головний радник регентського комісара Карпатської території і його політична діяльність на користь Угорщини (1939–1944)// Наук. зб. т-ва "Просвіта" в Ужгороді. Річ. V-VII (XIX-XXI)/ Упоряд. і наук. ред. П.Федака.- Ужгород: Два кольори, 2003.- С. 44-52.

* * *

13. Довганич О. Василь Гренджа-Донський: "Я теж українець"// Новини Закарпаття.- 2003.- 4 верес.
14. Довганич О. Закарпаття в енциклопедії українознавства// Фест.- 2003.- 20-26 листоп.
15. Довганич О. Тернистий шлях до читача: роман "Широке" вийшов у світ через 65 років: [Авт. О.Сливка]// Новини Закарпаття.- 2003.- 17 лип.

* * *

16. Олашин М. Його покликання – служити народу і знаходити істину: [Наук. діяльн. О.Д.Довганича]// Довганич О.Д. Коли історія, як незагойна рана: Спогади і роздуми на порозі 70-річчя з дня народж.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000.- С. 42-54.
17. Хланта І. Омелян Довганич як літературознавець і критик// Довганич О.Д. Коли історія, як незагойна рана: Спогади і роздуми на порозі 70-річчя з дня народж..- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000.- С. 54-61.

* * *

18. Олашин М. Дослідник, журналіст, педагог: [Життя та діяльн. відомого краєзнавця О.Довганича]// Новини Закарпаття.- 1995.- 6 трав.

ТРАВЕНЬ: 9

ЗАКАРПАТСЬКЕ КРАЙОВЕ ТОВАРИСТВО «ПРОСВІТА»: 85-річчя з дня створення (1920)

День 9 травня 1920 року належить до тих визначних дат в історії нашого краю, які відіграли особливу роль у справі національного пробудження та культурного розвитку закарпатських українців. Саме того дня о 15 годині, у великому залі будинку жупанату в Ужгороді (нині там розміщений обласний художній музей) зібралися 119 делегатів із різних місцевостей краю і заснували перше в історії Закарпаття справді народне культурно-просвітницьке товариство «Просвіта».

© П.Федака, 2004.

Основною метою створення товариства, як зазначалося у його статуті, було культурне і економічне піднесення народу, виховання його у моральному і патріотичному дусі.

Від самого початку провід «Просвіти», зважаючи на важкі наслідки багатовікового мадярського поневолення, обрав шлях демадяризації, насамперед інтелігенції і духовенства, та протиставлення мертвим ідеям москвофілів і їх незрозумілій мові народної мови та культурних народних традицій. Саме такий підхід і забезпечив майбутню успішну працю товариства.

Різні напрямки роботи «Просвіти» очолили такі визначні громадсько-культурні, церковні, політичні діячі, педагоги і вчені, як о.Августин Волошин, брати Юлій і Михайло Бращайки, о.Василь Гаджега, Августин Штефан, Іван Панькевич, Павло Яцко, о.Віктор Желтвай, Степан Клочурак, Микола Долинай, Олександр Маркуш, Василь Гренджа-Донський, Павло Кукуруза, а в різних місцевостях краю – Іван Ґрига, Лука Дем'ян, Василь Лацанич, Іван Романченко, Діонізій Митрович, Василь Йосипчук, Юрій Шерегій, Євген Шерегій, Федір Повхан, Федір Шимоновський та інші, свідома учительська молодь, яка виходила насамперед зі стін Ужгородських учительської чоловічої та жіночої семінарій, Ужгородської гімназії, Мукачівської торговельної академії, Берегівської гімназії, а також частина греко-католицького духовенства, яка об'єднувалася навколо А.Волошина, В.Ґаджеги, В.Желтвая, В.Лара та інших (серед них варто згадати Д.Поповича, Ю.Станинця, С.Сабола, К.Феделеша, О.Хіру, Т.Скибу, В.Балтовича, Л.Міня).

Головним напрямком освідомлюючої праці товариства стало існування по всьому краю читалень, а при них – курсів по подоланню неграмотності, драматичних, хорових колективів, спортивних організацій спілок і об'єднань господарського характеру. Створити читальню на селі було нелегко. Більшість селян не розуміли, що може їм дати читальня і товариство «Просвіта» в цілому. Але завдяки наполегливій роз'яснюючій роботі того, що «Просвіта» веде до добробуту народу, до його духовного і економічного піднесення, читальні поступово виникають по усьому краю. Цьому в значній мірі сприяло і те, що при них створювалися кооперативи, кредитні й спожинчі товариства, ветеринарні, виноградарські, городницькі, рільницькі, бджільницькі та інші об'єднання, гуртки молодого ґазди тощо, читались лекції, у тому числі й господарського характеру – з досвіду сільськогосподарської праці у передових країнах Європи тощо.

У користі таких об'єднань селяни переконалися самі й чим далі – тим більше горнулися до «Просвіти». Це, у свою чергу, дозволяло успішніше проводити і культурну, національно-освідомлюючу працю. На думку А.Волошина, у перші п'ять років своєї діяльності «Просвіта» виконувала близько 90 % усієї позашкільної культурно-просвітницької освідомлюючої праці та спричинилася у значній мірі до поширення національної свідомості, до усунення рабського духу і до піднесення морального, культурного та господарського рівня нашого народу.

Незважаючи на постійні перешкоди з боку чеських урядовців при затвердженні статутів, фінансові труднощі та протидію заснованого у 1923 році Общества ім.О.Духновича, керівники якого, спекулюючи на імені видатного просвітителя, баламутили свідомість людей ідеями «русскости», внаслідок чого частина читалень переходила на бік цього общества, нерідко нечесним способом, організаційна структура «Просвіти» зміцнювалась і на 1936 рік включала, крім централі, 13 філій і 234 читальні – всього 248 структурних одиниць, з них 9 структурних одиниць знаходилось на терені Пряшівщини, у Празі, Братиславі та інших місцевостях. На день проведення Всепросвітянського з'їзду в Ужгороді 17 жовтня 1937 р. при філіях «Просвіти» нараховувалось 135 театральних гуртків, 94 хори, 44 спортивно-молодіжні організації, 12 духових оркестрів, близько 16,5 тис. членів товариства.

Важливе місце в діяльності «Просвіти» посідала організація по всьому краю культурних заходів і масових акцій, у яких гартувалася національна свідомість і воля широких народних мас Закарпаття. Це, зокрема, щорічні дні й вечори пам'яті Т.Шевченка, О.Духновича, вльоти молоді, збори і з'їзди, походи і маніфестації, мітинги і спортивні змагання, національно-культурні свята та ін. Ці заходи відбувалися із залученням великої маси людей, під національними синьо-жовтими прапорами, що їх з тієї чи іншої нагоди посвячували греко-католицькі священики. Велелюдні зібрання, маніфестаційні походи під синьо-жовтими прапорами проходили в містах і селах: Ужгород, Мукачево, Рахів, Хуст, Великий Бичків, Ясіня, Косівська Поляна, Перечин, Тур'я Ремета, Великий Березний, Волове, Верхні Ворота, Кальник та інших місцевостях краю.

Могутній поштовх українському національному життю Закарпаття дав Всепросвітянський з'їзд в Ужгороді 17 жовтня 1937 року, у маніфестаційному поході та мітингу якого взяло участь близько

15 тисяч свідомих закарпатських українців з понад 300 поселень краю. Учасники походу несли 128 синьо-жовтих прапорів, тисячі малих прапорців, 190 таблиць з назвами сіл, 10 стандартів; на чолі походу йшли 25 греко-католицьких священиків.

Подвижницьку працю здійснило товариство під час будівництва в Ужгороді Народного Дому «Просвіти» – національно- культурного центру українців краю, посвячення і урочисте відкриття якого відбулося 7 жовтня 1928 року. На «пам'ятник народного воскресіння», як називали будинок у колах просвітян, пожертви надходили від окремих осіб, організацій, установ, спілок, товариств, сільських громад, освітніх закладів, учителів і урядовців, селян і робітників, духовенства і лікарів, студентів і навіть школярів. Провід «Просвіти» змушений був узяти також чималі банківські кредити.

Визначний вклад у розвиток культури та національне освідомлення закарпатських українців вніс перший у краї український професійний театр – «Руський театр т-ва «Просвіта» в Ужгороді», святкове відкриття якого відбулося 15 січня 1921 р. Видатну роль у його становленні й діяльності відіграли, крім провідників «Просвіти», Микола Садовський, Роман Кирчів, Михайло Біличенко, Марія Приємська, Валентина Іванова, Спиридон Черкасенко, Олександр Загаров, Федір Базилевич, Микола Аркас та інші визначні актори і режисери. Театр за неповні 15 років існування дав понад 1200 вистав, переважно української класики, які мали великий вплив на формування національної свідомості, оскільки сцени з життя і побуту інших регіонів України були близькими для закарпатських українців. Традиції просвітянського театру продовжено у 30-ті роки, зокрема, українським театром «Нова сцена» у Хусті під керівництвом Миколи Аркаса, Юрія Шерегія, Євгена Шерегія, Володимира Лібовицького та інших.

Значну працю здійснила «Просвіта» по збору і популяризації пісенних скарбів Закарпаття. Велика її заслуга і в заснуванні знаменитого Руського Національного хору, збиранні для Національного музею пам'яток історії, культури і природи краю (всього було зібрано понад тисячу музейних предметів), в організації при Народному Домі в Ужгороді поважної бібліотеки, фонд якої у 1938 р. нараховував 8 тис. книжок, а всього в читальнях «Просвіти» було близько 40 тис. українських книжок.

За час своєї діяльності товариство видало 150 книжок і брошур українською мовою тиражем 450 тис. примірників. Серед них

художні твори, історичні праці, книжечки господарського характеру, наукові видання, зокрема твори Т.Шевченка, О.Духновича, С.Руданського, О.Олеся, А.Волошина, А.Кралицького, В.Гренджі-Донського, О.Маркуша, Л. Дем'яна, І.Невицької, М.Підгірянки, В.Пачовського, К.Феделеша та інших. Особливою популярністю серед народу користувалися щорічні Календарі «Просвіти», часописи «Бджілка», «Просвіта», «Світло» та інші.

Видатну роль відіграла «Просвіта» у науковому вивченні Закарпатської України. З 1922 по 1938 роки за редакцією Івана Панькевича, а також Василя Ґаджеги, Августина Волошина, Володимира Бирчака видано 14 випусків (у 12 томах) Наукового збірника товариства «Просвіта», який був не тільки найповажнішим виданням на Закарпатті міжвоєнного двадцятиліття, але й за всю історію краю, включно з нинішнім днем.

У 1939 році угорська влада ліквідувала «Просвіту». Спроби відродити її у другій половині 40-х років підтримки від нової, радянської, влади не отримали. Що більше – чимало колишніх просвітян, священиків та інших свідомих українських патріотів опинилися у більшовицьких в'язницях і таборах.

23 грудня 1990 р. крайове товариство «Просвіта» було відроджено. 187 делегатів з усіх міст і районів краю ухвалили відновлення діяльності закарпатської «Просвіти», затвердили статут, за яким відроджена «Просвіта» ставала продовжувачкою традицій і правонаступницею історичної «Просвіти», обрали голову, раду та ревізійну комісію.

З початку 1991 р., одна за одною з'являються книжечки і брошури, налагоджується видання щорічних календарів «Просвіти», наукового збірника т-ва «Просвіта» в Ужгороді. Усього за порівняно короткий час нами видано 56 наукових, науково-популярних та інших книг. Активом «Просвіти» у різних наукових, науково-популярних виданнях і пресі надруковано понад тисячу статей і матеріалів, в основному з історії і культури Закарпаття, підготовлено понад 100 передач по обласному радіо та телебаченню. 7 травня 1991 року засновано Книгу Пам'яті товариства «Просвіта», в яку вже, в результаті пошукової роботи, занесено імена понад 130 визначних працівників на ниві закарпатської «Просвіти», та Почесне членство товариства «Просвіта», яке присвоюється живим за особливі заслуги перед «Просвітою» і є високою народною відзнакою культурної, громадської, просвітницької й наукової праці цієї чи іншої постаті.

Другою важливою справою було повернути свою оселю – Народний Дім товариства «Просвіта» в Ужгороді. Наполеглива 9-ти річна боротьба просвітян завершилася перемогою – 30 вересня 1997 р. сесія Ужгородської міської ради ухвалила історичне рішення про повернення культурного просвітянського центру – Народного Дому у власність крайового товариства «Просвіта». І хоча Дім передано в занедбаному стані, заходами керівництва «Просвіти» він поступово набуває свого колишнього цивілізованого вигляду.

Третьою важливою справою було заснувати в Народному Домі в Ужгороді бібліотеку товариства «Просвіта». Нині бібліотека нараховує понад 4 тис. дуже цінних книжок з історії і культури України і Закарпаття, всі вони придбані безкоштовно – більшість їх надіслано з поселень наших братів-українців поза матірною землею – в основному США і Канади. Бібліотека активно задіяна до використання, зокрема студентами і викладачами Ужгородського університету, інших вузів краю, учителями, науковими працівниками, краєзнавцями тощо.

Четвертим, дуже важливим напрямком діяльності, стала організація «Просвітою» національно-освідомлюючих акцій, наукових і науково-практичних конференцій з акцентом на забутих або викинутих комуністичним режимом з контексту історії видатних постатях нашого краю. З часу відродження проведено понад 140 (здебільшого у Народному Домі «Просвіти») заходів, повернуто із забуття чимало імен вчених, педагогів, громадсько-культурних і політичних діячів минулого, подвижників національно-культурного відродження Закарпаття.

У кінці 1999 р. при «Просвіті» з числа громадських активістів створено змішаний чотириголосий хор, який за цей час вже дав десятки концертів в Ужгороді та інших місцевостях краю.

Чимало праці вкладено і в інші напрямки діяльності, зокрема створення по усьому краю осередків «Просвіти».

Зроблено «Просвітою» за час відродження чимало, але чимало належить зробити у майбутньому. Адже без розвитку культури, освіти, духовності нам не здобути й економічного піднесення, не дійти до нормального людського життя. Просвіта у цивілізованих країнах завжди йшла попереду всіх інших справ, була фундаментом усіх ділянок суспільного життя, виховувала високоосвічених, чесних, самовідданих патріотів рідної землі.

Віримо, невпинні зусилля просвітян і надалі будуть надійним оберегом мови, історії і культури нашого народу, щедро наповнюватимуть джерела духовності, з яких сучасники і потомки вічно черпатимуть силу, наснагу, віру, надію і любов.

ПАВЛО ФЕДАКА

Джерельні приписи:

1. Короткий звіт про діяльність Закарпатського крайового товариства "Просвіта" за час відродження (грудень 1990–листопад 1997 рр.)/ Уклад. П.Федака.- Ужгород, 1997.- 15 с.
2. Федака П. Десять років відродженої "Просвіти".- Ужгород: Два кольори, 2000.- 44 с.
3. Федака П. Нариси історії товариства "Просвіта" Карпатської Русі-України (1920–1939).- Ужгород, 1991.- 52 с.
4. Федака П. Правда про Народний дім товариства "Просвіта".- Ужгород, 1992.- 24 с.
5. Федака П. Товариство "Просвіта" і духовне відродження краю: Доп. на установ. конф. по відродженню на Закарпатті край. т-ва "Просвіта"// Матеріали установ. конф. по відродженню на Закарпатті т-ва "Просвіта".- Ужгород, 1991.- С. 13-40.

* * *

6. Баглай Й. Товариство "Просвіта" – фундатор українського професійного театру на Закарпатті// Матеріали установ. конф. по відродженню на Закарпатті край. т-ва "Просвіта".- Ужгород, 1991.- С. 68-80.
7. Видання Закарпатського товариства "Просвіта"// Календар "Просвіти" на 1999 рік/ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 1999.- С. 228.
8. Волошин А. Заснування і розвиток товариства "Просвіта": Промова на Весукр. з'їзді 17 жовт. 1937 р. в Ужгороді// Календар "Просвіти" на 1938 р.- С. 67-72.
9. Гошовський В.Л. Місце музичного фольклору в діяльності т-ва "Просвіта"// Матеріали установ. конф. по відродженню на Закарпатті край. т-ва "Просвіта".- Ужгород, 1991.- С. 61-67.
10. Керецман Н., Керецман В. Краєзнавча діяльність "Просвіти" на Закарпатті// Наук. зб. т-ва "Просвіта" в Ужгороді. Річ. І (XV).- Ужгород, 1996.- С. 52-57.
11. Пальок В.В. Наукова і видавнича діяльність "Просвіти" на Закарпатті в 20-30-х рр. XX ст.// Матеріали установ. конф. по відродженню на Закарпатті край. т-ва "Просвіта".- Ужгород, 1991.- С. 43-50.
12. Пачовський В. Щедрівка "Просвіті": Першим загальним зборам "Просвіти" в Ужгороді// Календар "Просвіти" на 2000 рік/ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2000.- С. 91-92.

13. Федака П. "Просвіта" – предтеча Карпатської України (1920–1939)// Вони боронили Карпатську Україну.- Ужгород, 2002.- С. 123-154.
14. Федака П. Роль і значення товариства "Просвіта" в національно-культурному відродженні закарпатських українців// Наук. зб. т-ва "Просвіта" в Ужгороді. Річ. I (XV).- Ужгород, 1996.- С. 12-20.
15. Федака П. Товариство "Просвіта" і національно-культурне відродження Закарпаття// Календар "Просвіти" на 1995 р./ Упоряд.: П.Федака, Й.Баглай.- Ужгород: Гражда, 1995.- С. 23-37.
16. Яцько П. Спомини про перші збори "Просвіти"// З нагоди десятиліт-нього ювілею становлення товариства "Просвіта" на Підкарпатській Русі.- Ужгород: Вид-во т-ва "Просвіта", 1930.- С. 3-6.

* * *

17. Баглай Й. Великий і світлий день відродження...: Крайовій "Просвіті" 10 років// Срібна Земля.- 2000.- 23 груд.
18. Баглай Й. "Просвіти" перші будівничі: [Закарпат. "Просвіті" – 80 років]// Срібна Земля.- 2000.- 15 квіт.
19. Гаджега В. Неоціненний подвиг "Просвіти" Закарпаття: Закарпат. "Просвіті" –80!// Карпат. голос.- 2000.- 20-26 трав.
20. Засновано премію Закарпатського крайового товариства "Просвіта" ім.Августина Волошина// Зоря Карпат.- 2000.- 15 квіт.
21. Федака П. Світлий день в історії Закарпаття: До 10-ї річниці відродження край. т-ва "Просвіта"// Новини Закарпаття.- 2000.- 23 груд.

* * *

22. Календар "Просвіти" на 2003 рік/ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2003.- 235 с.
23. Календар "Просвіти" на 2002 рік/ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2002.- 235 с.
24. Календар "Просвіти" на 2001 рік/ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2001.- 258 с.
25. Календар "Просвіти" на 2000 рік/ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2000.- 211 с.
26. Календар "Просвіти" на 1999 рік/ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 1999.- 159 с.
27. Календар "Просвіти" на 1998 рік/ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 1998.- 202 с.
28. Календар "Просвіти" на 1997 рік/ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 1997.- 200 с.
29. Календар "Просвіти" на 1995 р./ Упоряд.: П.Федака, Й Баглай.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 1995.- 195 с.

ІВАН МИХАЙЛОВИЧ САБАДОШ:
90-річчя з дня народження вчителя, краєзнавця (нар. 1915)

Серед тих, хто на початку 1991 року через «Новини Закарпаття» звернувся до всіх освітян Карпатського краю із закликом «Збережемо духовну спадщину!», поряд з Іваном Чендеєм, Василем Гомонаєм, Василем Росулом, Михайлом Талапканичем, Павлом Федакою, Йосипом Соломоном був й Іван Сабадош – вчитель-краєзнавець із села Приборжавське, що на Іршавщині. Вони закликали педагогів краю розгорнути краєзнавчу роботу на народовецьких засадах, звільнившися від стереотипів комуністичної ідеології класової боротьби та атеїзму і роблячи наголос на творчій діяльності і високій духовності краян, специфіці їх побуту, звичаїв, обрядів, тобто у зверненні йшла мова про відродження добрих традицій краєзнавства 20-30-х років.

Іван Сабадош формувався як активний краєзнавець у ті часи, коли на цій ниві плідно працювали Олександр Маркуш, Августин Волошин, Іван Панькевич, Володимир Бірчак, Іриней Кондратович, Василь Пачовський. Родом із Приборжавського (до 1960 року – с.Заднє), де народився в багатодітній селянській сім'ї 13 травня 1915 року, він з гідністю пройшов усі випробування часом і політичними обставинами в краї: після закінчення початкової школи у рідному селі навчався в горожанській школі в Білках (1926–1930) та в Мукачівській торговельній академії (1930–1934), затим ще здобув два педагогічні радянські дипломи – Ужгородського учительського інституту (1954) та Івано-Франківського педагогічного інституту (1968) не прислуговував ні гортіївському, ні радянському тоталітарним режимам, але самовіддано служив народу, працюючи вчителем.

«Я належу до того покоління, – згадував Іван Михайлович у 1993 році, – яке в двадцятих роках виховувалося на науці про рідний край, а, будучи вчителем з 1934 року, й сам учив дітей цій науці. За розвитком і занепадом науки краєзнавства мав можливість стежити за всіх режимів, бо вчителював у своєму рідному селі Приборжавському, що на Іршавщині: за Чехословаччини – 5 років, за фашистської Угорщини – 5 років, а за часів радянської влади був директором СШ 31 рік. І ще один рік працював у обласному Інституті удосконалення кваліфікації вчителів та викладачем на кафедрі

© І.Сенько, 2004.

педагогіки й психології УжДУ. Педагогічній роботі віддав 50 років життя. За всіх режимів не належав до жодної із партій».

Він згадував свої перші краєзнавчі дослідження – «Історія водяного млина села Заднє» та «Звідки походить назва села Заднє» (бо останнє на Мараморощині, на межі з Березькою жупою за старим адміністративним поділом), які виголосив на засіданні учнівського краєзнавчого гуртка в Білківській горожанці у 1930 році. У краєзнавчих пошуках керувався підручниками Олександра Маркуша «Краєзнавство для народних шкіл», «По рідному краю», публікаціями у журналі для дітей «Наш рідний край». І в радянський час, коли читанка для першокласника всупереч теорії пізнання відкривалася текстами «Маленький громадянин Країни Рад» та «Володя Ульянов», він ішов до учнів із завданням розпитати батьків про своє родовідне дерево, про походження назв потічків, урочищ, бо дотримувався тих дидактичних принципів, які визначив ще Ян Амос Коменський: вести дитину від відомого до невідомого, від простого до складного, від конкретного до абстрактного, а не навпаки.

Із здобуттям Україною незалежності Іван Сабадош був у числі перших, хто турбувався про створення належних умов для розвитку національної школи. Він виступає з доповідями на науково-практичних конференціях вчителів, публікує статті в обласних періодичних виданнях, підтримує краєзнавчу діяльність вчителів Ж.Сухоліт (Зарічанська ВШ на Перечинщині), Е.Біксей (Дусинська СШ на Свалявщині), Ю.Мудри (Ужгородська СШ № 1), А.Олашина (Негрівська ВШ на Іршавщині), радіє, що С.Жупанин розробив програму з народознавства для шкіл Закарпаття, що І.Хланта склав «Програму з літературного краєзнавства» (1992), пропонує відновити видання журналу «Наш рідний край», створити у кожній школі товариства юних краєзнавців, закликає науковців активно розробляти краєзнавчу тематику на нових засадах.

«Мені просто не віриться, – писав Іван Сабадош редакції газети «Закарпатська правда» у січні 1989 року, – щоб наше вчительство ще й раз замовчувало минуле нашого краю, щоб на численних прикладах не виховувало своїх учнів на волелюбних традиціях нашого народу, який з честю вийшов з усіх випробувань, не піддався чужоземній асиміляції, зберіг свою українську культуру, яка нині стала часткою всього українського народу. А випробування на протязі одного тисячоліття були не малі. На маленькому клаптику території нашого краю на протязі віків схрещувалися інтереси Сходу і

Заходом. З пам'яті народної все це не сміє щезнути безслідно. Тому першочергове завдання школи на сучасному етапі в справі виховання підростаючого покоління – виховувати не людину-споживача, а ЛЮДИНУ – в людині. Ганьбою перед майбутніми поколіннями було б й надалі залишати безіменними наші гори, річки, наші міста, залишити без імені нашу землю, наш край, внаслідок чого залишилось би й сучасне наше покоління без роду, без племені». Такими ж думками пройнята і його стаття «Повернімося до науки краєзнавства», що була опублікована у «Новинах Закарпаття» 13 березня 1993 року. Про це ж він говорив на обласній краєзнавчій науково-практичній конференції у червні 1993 року: «Тепер, коли наша школа стає національною, на порядок дня виноситься питання про повернення науки краєзнавства в нашу школу».

Краєзнавство таки вкоренилося в шкільній практиці. Завдяки копіткій праці вчителів-краєзнавців окремими книгами видано історію сіл Великі Лучки, Дубрівка, Буштино, Велятино, Ромочевиця, Келечин... Та при цьому не забуваймо, що одним із перших на Закарпатті шкільний краєзнавчий музей був створений у Приборжавському на Іршавщині стараннями Івана Сабадоша, що музей був тією лабораторією, де перевірялася ефективність народознавства, пропагувався серед освітян табуйований у радянський час досвід Олександра Маркуша і Августина Волошина – основа сучасної національної школи.

Іван Сабадош не мав високих нагород. Значок Відмінника народної освіти, Грамота Президії Верховної Ради України, медаль «За доблесну працю». Але діяльність його на ниві освіти була зримою, не забувається (помер він 24 липня 1993 р.). Професор Василь Гомоннай у книзі «Антологія педагогічної думки Закарпаття (XIX – XX ст.)» (Ужгород, 1992) у нарисі про краєзнавця із села Приборжавське висловив одностайну думку освітян краю: «Педагогічна громадськість області заслужено відносить Івана Михайловича Сабадоша до плеяди заслужених і народних учителів Закарпаття».

ІВАН СЕНЬКО

Джерельні приписи:

1. Сабадош І. Повернення до науки краєзнавства// Матеріали наук. конф. присвяч. пам'яті Івана Панькевича (23-24 жовт 1992 р.).- Ужгород, 1992.- С. 250-252.
2. Сабадош Іван. Село над Боржавою// Звершилося. Сталось. Навіки збулось! 55 років возз'єднання з Україною: Документи, спогади,

розповіді делегатів Першого з'їзду нар. комітетів Закарпат. України/ Упорядкув. О.Довганич.- Ужгород: Карпати, 2001.- С. 84-85.

* * *

3. Возз'єднання: Зб. архів. документів і матеріалів (травень 1944 – січень 1946 рр.)/ Упоряд., передм. та покажч. О.Д.Довганича, А.М.Шекети, М.В.Делегана; Редкол.: В.І.Балога, І.В.Іванчо, М.В.Делеган, О.Д.Довганич та ін.- Ужгород: Закарпаття, 2000.- 344 с.
Зі змісту: [Про І.Сабадоша].- С. 285.
4. Пагиря В. Разом з Україною: Іст. нарис.- Ужгород: Закарпаття, 1999.- 64 с.
Зі змісту: [Про І.Сабадоша].- С. 13.

ТРАВЕНЬ:22

ІВАН ЮРІЙОВИЧ ПЕТРОВЦІЙ:
60-річчя з дня народження поета, прозаїка, перекладача (нар. 1945)

В особі Івана Петровція українська література має талановитого поета, висококваліфікованого перекладача, поета-пісняра, невтомного пропагандиста і розповсюджувача друкованого слова.

Народився Іван Юрійович Петровцій 22 травня 1945 року в с.Осій Іршавського району. Змалку всім серцем полюбив книжку, закохався у чарівний світ літератури. Йому пощастило. Неподалік від батьківської хати проживав Петро Михайлович Потушняк, рідний брат видатного майстра слова – Федора Потушняка. Тож, як учитель і далекий родич Івана, він всіляко заохочував потяг хлопчини до знань, прилучав до кращих зразків української і світової класики, не оминаючи, звичайно, творчість закарпатських письменників. Коли ж Іван показав своєму наставнику перші власні поетичні спроби, то в особі Петра Михайловича знайшов і читача, і мудрого доброзичливого критика.

Здібний учень, талановитий початківець Іван Петровцій, на відміну від багатьох своїх ровесників не одразу подався у вищий навчальний заклад. Приваблювало його життя простих трудівників.

Після закінчення Ільницької середньої школи у 1961 р. Іван Петровцій вирішив пройти ще одну школу – життєву. Працював

© В.Густі, 2004.

завідувачем клубу с.Приборжавське, звалювальником на цегельному заводі у м.Берегово, вантажником на тютюновій базі в Іршаві, шліфувальником у промкомбінаті, кріпильником, вибійником у шахті в м.Краснодон Луганської області. Далі була служба в контингенті Радянської Армії, дислокованому у 60-ті роки в тодішній Німецькій Демократичній Республіці.

З такою біографією він став у 1968 році студентом стаціонарного відділення факультету романо-германських мов Ужгородського державного університету. Упродовж п'яти років вивчав французьку, німецьку мови.

На той час при УжДУ активно працювала літературна студія ім.Юрія Гойди, якою керував кандидат філологічних наук, критик, член Національної Спілки письменників України В.С.Поп. Іван Петровцій одразу влився в її бурхливу діяльність. На той час активістами літстудії були Василь Вароді, Василь Ігнат, Микола Матола, Дмитро Кешеля, Дмитро Кремінь, Степан Пойда, Борис Кушнір, ряд відомих нині фізиків, біологів. Він виділявся серед молодої творчої зміни наполегливою працьовитістю, знанням французької мови і великою любов'ю до творчості Бодлера. Годинами міг розповідати про цього майстра слова, читати напам'ять його вірші, поезії інших класиків французької літератури. У студентські роки він захопився перекладом творів французьких поетів на українську мову. У цій справі орієнтирами для нього були Григорій Кочур і Борис Тен.

Після закінчення університету Іван Петровцій два роки викладав французьку мову у восьмирічці в рідному с.Осій. Потім перейшов на журналістську роботу. Спочатку очолював відділ у редакції Свалявської районної газети «Ленінський шлях», відтак працював у Берегівській районній газеті. Тривалий час був відповідальним секретарем районної організації Товариства охорони пам'яток історії та культури України. Так розпорядилася доля, що майже двадцять років Іван Петровцій працював у м.Берегово, де компактно проживають угорці, де виробились свої, особливі традиції у культурному і духовному житті. Поет сповна використав свої життєві обставини для того, щоб вивчити угорську мову, якомога глибше пізнати угорську літературу – класичну і сучасну.

Із таким багажем він підійшов до заповітної мети, коли 1979 р. у видавництві «Карпати» вийшла його перша збірка «Знак весни». У літературному потоці вона привернула увагу глибоких і вимогливих поцінувачів художнього слова як Роман Лубківський, Богдан

Бендзар, Юрій Балега, Надія Ференц. Вони відгукнулися схвальними рецензіями про дебют молодого поета. Він у свою чергу не підвів своїх критиків, виправдав їх надії. Наступні поетичні збірки «Карпатське літо», «Жовтень – осені свічадо», «Зимові зошити», «Рік року» та ряд інших засвідчили, що Іван Петровцій має що сказати читачеві і знає, як це зробити.

Водночас він послідовно, успішно трудиться на ниві поетичного перекладу із французької та угорської мов.

Для українського читача він переклав і видав збірку поезій Кароя Балли «Речитативи» (1983), збірник «Угорські народні пісні» (1984).

Його перу належить об'ємна антологія угорської поезії від народно-пісенних зразків до творчості сучасних поетів «Іскри чардашу». Збагатив доробок І.Петровція здійснений ним переклад з угорської мови на українську статтю І.Я.Франка «Українці», яка ввійшла у 41-й том зібрання творів великого Каменяра у 50-и томах.

Вагомий ужинок І.Петровція і в галузі перекладу на українську мову творів угорських прозаїків. У співавторстві з І.Мегелою переклав роман Гейзи Гардоні «Зірки Егера» (1987). Юним читачам подарував переклад книжки казок Клари Бігарі «Золотоносне дерево».

Переклади Івана Петровція з французької мови на українську – тема для окремої розлогої статті. Шарль Бодлер, Поль Елюар, Жак Превер, та кілька десятків інших видатних майстрів художнього слова – твори яких звучать українською мовою у його перекладі. Вони склали антологію французької поезії, яка вийшла в світ у видавництві «Карпати». Окремими книжками видано твори Шарля Бодлера «Літанії Сатані» та «Квіти зла».

Плідно перекладає Іван Петровцій із німецької, словацької мови на українську. У творчості перекладача він орієнтується на свого славетного земляка – Федора Потушняка, який був блискучим знавцем ряду європейських мов і незрівнянно зумів перекласти на українську мову твори світочів європейської культури.

І.Петровцій – першим переклав на українську мову поезії О.Пушкіна і Ф.Тютчева, написані французькою мовою.

До свого ювілею поет і перекладач підійшов із вагомим, вартим щирої поваги ужинком.

Але ж слід згадати його доробок і як поета-пісняра. На його слова написав біля двадцяти пісень народний артист України, композитор Іван Попович. До поетичного слова І.Петровція звертались також

композитори – заслужений діяч мистецтв України Петро Рак, народний артист України Степан Гіга, Петро Варцаба та ін.

Окрема сторінка у творчості ювіляра – роман-детектив «Manumissio або Хроніка урмезійовських убивств». Доповнюють його прозовий доробок численні публікації, окремі видання творів русинською мовою, за які І.Петровцій удостоєний Міжнародної премії ім.Олександра Духновича.

Це лише фрагмент із зробленого за роки творчої діяльності І.Петровція. Попереду нові творчі задуми, плани. Дай, Боже, щоб вони стали реальністю. Адже читачі з нетерпінням чекають нових зустрічей із ним – поетом, перекладачем, прозаїком, поетом-піснярем.

ВАСИЛЬ ГУСТІ

Джерельні приписи:

1 Петровций И. Битангиські спиванкы: Русин. ерос.- Ужгород, 2001.- 192 с.

2 Петровцій І. Діалектарій, абож мила книжочка русинської бисіды у віршах.- Ужгород: Патент, 1993.- 144 с.

3 Петровцій І. Жовтень – осені свідчадо: Поезії.- К.: Радян. письм., 1988.- 118 с.

4 Петровцій І. Зимові зошити: Поезії.- Ужгород: Карпати, 1989.- 108 с.

5 Петровцій І. Знак весни: Поезії.- Ужгород: Карпати, 1979.- 96 с.

6 Петровцій І. Карпатське літо: Поезії.- Ужгород: Карпати, 1984.- 88 с.

7 Петровцій В., Петровцій І. Manumissio, або хроніка урмезійовських убивств: Роман-детектив.- К.: УВ МШК МАДПР, 1991.- 104 с.

8 Петровцій И. Наші и нинаші співанкы: Русинська поезия.- Ужгород, 1999.- 144 с.

* * *

9 Петровцій І. Чоловік з птахою на плечі// Закарпатське оповідання XX століття: Антол./ Упорядкув., передм., підготовка текстів, прим. та слов. П.М.Ходанича.- Ужгород: Закарпаття, 2002.- С. 355-360.

10 Петровцій І.: [Вірші]// Закарпатська поезія XX століття: Антол./ Упорядкув., передм. В.Густі.- Ужгород: Закарпаття, 2003.- С. 355-360.

* * *

11 Вечорова гармонія: Франц. поезія у перекладі І.Петровція.- Ужгород: Карпати, 2004 - 280 с: іл.

* * *

12 Петровций Иван// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 301.

13 Іван Петровцій// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 551-555.

14. Magocsi P.R. Petrovtsii, Ivan// Encyclopedia of rusyn history and culture/ Editors: P.-R. Magocsi, I.Pop.- Toronto–Buffalo–London: University of Toronto press, 2002.- P. 365.

* * *

15. Петровцій І.Ю. "...Є в мене і щасливе число!"/ Розмову з поетом вів М.Папіш// Закарпат. правда.- 1995.- 16 трав.
16. Петровцій І. Пам'ять про будителів жива: [Спогад про закарпат. письм.]// Молодь Закарпаття.- 1990.- 27 жовт.
17. Петровцій І. Про сучасну французьку поезію// Карпат. край.- 1991.- 26 листоп.
18. Петровцій І. "Про авангардистську качку": [Поет. авангард]// Единство-плюс.- 1994.- 7 мая.

* * *

19. Басараб В. Діалектарій, або ж мила книжечка І.Петровція// Новини Закарпаття.- 1993.- 16 жовт.
20. Горват М. "Головну" книгу я вже написав...: [І.Петровцій]// Голос України.- 1995.- 27 трав.
21. Іван Петровцій – лауреат премії ім.Александра Духновича: [Премія в галузі русин. літератури]// РІО-інформ.- 1998.- 5 верес.
22. "Іскра чардашу": [Мадярська поезія/ Пер. на укр. І.Петровція]// РІО-інформ.- 1998.- 14 лют.
23. Папіш М. Інтерв'ю з письменником, який доспівався!: ["Наші співанкы" І.Ю.Петровція]// Закарпат. правда.- 1996.- 21 верес.
24. Рішко М. Лінії долі: Івану Петровцію – 50// Новини Закарпаття.- 1995.- 18 трав.
25. Тисячолітня спрага жить!: [Творч. шлях І.Петровція]// Молодь Закарпаття.- 2002.- 12 січ.

ЧЕРВЕНЬ:1

ВАСИЛЬ ГЕРАСИМОВИЧ ЧУМАК:
80-річчя з дня народження критика, літературознавця (1925)

Відомий літературознавець, публіцист, педагог В.Г.Чумак народився 1 червня 1925 року в с.Свинарки (тепер Талалаївка) на Черкащині. Освіту здобував у місцевій школі, а потім, у зв'язку з переїздом батьків на Волинь, – у Гуті, Будо-Бобрицьку, Сорочині, Усолусах. Тут закінчив дев'ятирічку. З початком війни родина знову

© В.Барчан, 2004.

повернулася у Свинарки, але продовжити навчання хлопцеві не довелося. Доля послала юнакові жорстоке випробування – каторжні роботи в Німеччині. Протягом 1942–1945 років він поневірявся по дуїзбурзьких таборах, терпів голод, побої, виснажливу працю, приниження, не раз відчував холодний дотик смерті, яка очікувала кожного невільника. Після звільнення повернувся до рідної домівки, вступив на підготовче відділення Уманського учительського інституту, здобув атестат про середню освіту.

Потяг до гуманітарних наук, зокрема до літератури, вплинув на подальший життєвий вибір В.Чумака, спрямував його до філології. У 1946 році він вступив на філологічний факультет щойно відкритого Ужгородського державного університету. По-селянськи настирливе бажання домогтися омріяної мети допомогло йому здолати нестатки, голод, побутові негаразди. В 1951 році серед фахівців-філологів першого випуску УжДУ диплом одержав і В.Чумак.

Професійний шлях В.Г.Чумака розпочався у видавництві редактором сільськогосподарської літератури, через рік, у 1952 році, він працював уже літпрацівником у газеті «Молодь Закарпаття», а після – спецкором в «Закарпатській правді». Журналістиці віддав 10 років свого життя. Та й потім був одним із найактивніших авторів літературних матеріалів, що надходили до газет. Понад десять років професор В.Г.Чумак редагував вузівську газету «Ужгородський університет».

У 1962 році В.Г.Чумак вступив до аспірантури при кафедрі української літератури УжДУ, а з 1965 року перейшов на викладацьку роботу. В 1969 році захистив кандидатську дисертацію, здобув посаду і наукове звання доцента; далі захистив докторську дисертацію і до 2002 року працював професором кафедри української літератури.

Наукові інтереси професора В.Г.Чумака пов'язані з царином історичного роману. Він став предметом дослідження його кандидатської та докторської дисертацій. Художні полотна, в яких відтворено добу Київської Русі, Хмельниччини, гайдамацького, опришківського руху, боротьбу з турецькою навалою на Україну та Центральну Європу, знайшли глибоке наукове осмислення у монографічних працях «Минуле – очима сучасника: Літературно-критичний нарис» (1980), «Далеч віків прозираючи...: Проблематика сучасного українського радянського історичного роману» (1985), у сотнях наукових статей. У полі зору вченого – твори С.Скляренка, П.Панча, Н.Рибака, І.Загребельного, Р.Федоріва, П.Угляренка, В.Шевчука, Р.Іваничука,

В.Малика, Ю.Мушкетика, М.Сиротюка, В.Гжицького та ін. Розглядаючи літературні набутки через призму художньої та історичної правди, дослідник не лише заглиблювався в їх поетику, а й ставав проникливим істориком, що сприяло об'єктивній, виваженій оцінці кожного естетичного явища.

Дослідницькі обрії вченого досить широкі. Його увагу привертав літературний процес XX століття, у контексті якого проаналізовано найбільш актуальні аспекти творчості Ю.Яновського, О.Довженка, А.Малишка, М.Бажана, О.Гончара, М.Стельмаха та багатьох інших українських митців.

Особливу увагу приділяв професор В.Г.Чумак літературним надбанням Закарпаття. Його перу належать рецензії на книги творів П.Цибульського «Росте при дорозі шипшина» (1959), «Вуличка на околиці міста» (1973), М.Томчанія «Готель «Солома» (1960), П.Угляренка «Одкрий мені дорогу» (1964) та «Із дерева жалю» (1979), В.Ладижця «Перехрестя» (1980), Ю.Шипа «Бита карта» (1984) та ін. Цілий ряд наукових статей присвячено митцям краю: П.Угляренку («Про історичні романи П.Угляренка «Князь Лаборець», «Після довгої ночі», «Довгий шлях до озер»); В.Ладижцю («Високе-високе небо»); Ю.Боршошу-Кум'ятському («Гаряче серце»); Ю.Гойді («Дорогою до верховини»); П.Цибульському («Незгасне полум'я»); Ю.Шипу («Бита карта бюрократа», «Дебют гумориста») та ін. Творчість закарпатських письменників професор В.Г.Чумак популяризував не лише через місцеву періодику, але й через всеукраїнські часописи «Дніпро», «Жовтень», «Вітчизна».

Майже сорок років присвятив В.Г.Чумак педагогічній роботі. Його знають як вимогливого, об'єктивного й доброзичливого педагога, який дав путівку в життя сотням молодих фахівців-філологів. Лекції з історії української літератури XX століття, спецкурси з сучасного літературного процесу, з історичної романістики (для студентів філологічного та історичного факультетів), які читав професор Чумак В.Г., відзначалися науковою глибиною, проблемністю, свіжістю погляду. Своїми знаннями досвідчений вчений і педагог ділився з вчителями області, читаючи їм лекції в Інституті післядипломної освіти.

В.Г.Чумак завжди був активним у громадському житті. Він виступав з лекціями перед населенням області, популяризував українську літературу на радіо й телебаченні, був організатором і учасником наукових конференцій.

Журналістський, науково-педагогічний ужинок професора В.Г.Чумака досить вагомий. Його перу належать близько 400 праць та ще півтора десятка редагованих або рецензованих видань, що зафіксовано в біобібліографічному довіднику «Професор Василь Чумак» (2000). А художньо-документальний роман «Далекі дзвони печалі» (1999) засвідчив неабиякий хист його як письменника. Це, без сумніву, вагомий внесок в українську журналістику та літературознавчу науку.

ВАЛЕНТИНА БАРЧАН

Джерельні приписи:

1. Чумак В. Далекі дзвони печалі: Худож.-докум. роман/ Вступ. ст. П.Скунця.- Ужгород: Патент, 1999.- 264 с.
2. Чумак В. Пам'яті полинева гіркота: [Відлуння війни]// Новини Закарпаття.- 2003.- 13 трав.

* * *

3. Чумацький шлях. Професор Василь Чумак: Біобібліогр. покажч./ Уклад.: О.Люта, Л.Мельник.- Ужгород: Мистец. лінія, 2000.- 67 с.

* * *

4. Ужгородський державний університет, 2000.- Ужгород, 2000.- 121 с. Зі змісту: [Про В.Чумака].- С. 69.

* * *

5. Ортутай Л. Гірка пам'ять зболеного серця: [Війна в житті д-ра філол. наук., проф., чл. Нац. спілки ж-стів України В.Г.Чумака]// Ужгород.- 2003.- 12 квіт.

ЧЕРВЕНЬ:13

ПИЛИП ІВАНОВИЧ СІДЛЕЦЬКИЙ:
65-річчя з дня народження прозаїка (1940–1992)

Пилип Іванович Сідлецький народився 13 червня 1940 року в с.Тростянець Тивирівського району на Вінниччині в селянській родині. Після середньої школи поступив у Вінницьке ремісниче училище, здобув спеціальність токаря. За направленням працював два роки на машинобудівному заводі у с.Калинівка Вінницької області. Навчався у Київському геологорозвідувальному технікумі. Звідси був прикликаний до армії, де прослужив три роки. Стаціонарно закінчив біологічний факультет Ужгородського університету (1970).

©І.Хланта, 2004.

Працював учителем у с.Кутківці Чемеровецького району Хмельницької області, потім п'ять років – у санепідемстанції в селищі Гусятин, що на Тернопільщині. Звідти його запросили на роботу до редакції гусятинської райгазети. За сімейними обставинами переїхав на Закарпаття, трудився в Ужгородському лісокомбінаті. З 1977 року працює в Закарпатському краєзнавчому обласному музеї на посаді наукового співробітника, а через півтора року – завідуючим відділом природи музею.

Коли ще працював у районній газеті, пробував свої сили як фейлетоніст. Першу гумореску П.Сідлецького опублікувала університетська стіннівка «Біолог» УжДУ в 1966 р.. Згодом його друкують обласні та республіканські газети «Літературна Україна», «Радянська Україна», «Культура і життя», журнали «Перець» (1981, № 1,6, 12; 1987, № 9), «Вітчизна» (1981, № 6), «Прапор» (1980, № 5; 1987, № 3), «Україна» (1981, № 5, 22; 1982, № 12; 1984, № 38; 1989, № 8), «Наука і суспільство» (1989, № 8), колективні збірники «Молодий день» (1979), «Ранковий клич» (1981), «Колесо фортуни» (К.: Рад. письменник, 1991). Гуморески П.Сідлецького звучали в передачах республіканського радіо «Від суботи – до суботи», «А ми до вас в ранковий час».

У 1991 р. за гумореску «Виростіть на дині грушу» став лауреатом річного конкурсу, який проводила газета «Новини Закарпаття» (1992. 18 січ.).

Окремі твори побачили світ у перекладі білоруською мовою в антології сучасного українського гумору «Еліксир молодості» (Мінськ, 1990).

Автор гумористичних та сатиричних книг «Сімейна ідилія» (1983) та «Корида в коридорі» (1988).

Помер 10 листопада 1993 р.

ІВАН ХЛАНТА

Джерельні приписи:

1. Сідлецький П. Корида в коридорі: Сатира та гумор.- Ужгород: Карпати, 1988.- 158 с.
2. Сідлецький П. Сімейна ідилія: Гуморески. Повість.- Ужгород: Карпати, 1983.- 104 с.

* * *

3. Пилип Сідлецький// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 652-654.

СТЕПАН ГРИГОРОВИЧ УСИК:
80-річчя з дня народження художника і журналіста (1925–2001)

Сповнений сил та енергії, він день-у-день перебував у своїй художній майстерні і малював, малював, малював... А в час перепочинку брав у руки перо і писав майстерні за своїм викладом та гостро-сатиричні дописи в газету «Карпатська Україна». У майстерні Степана Усика постійними гостями були Андрій Вертелецький, Петро Скунць, Василь Чумак, Йосип Баглай, Степан Пойда і багато інших. Нікому й на думку не спадало, що невдовзі майстерня залишиться без свого господаря... І ось ми вже майже три роки живемо без визначного художника і великого та щирого друга Степана Усика.

Степан Усик народився 16 червня 1925 року в с.Студеники Переяслав-Хмельницького району Київської області в сім'ї Василини та Григорія Усиків. Тут, у Студениках, над чистим плесом синього ставка побіля хати батьків маленький Степанко пильно вслухався у заспокійливі мамині колисанки і вечірні щебетання солов'їв, у задушевні пісні сільських дівчат і хлопців у вечірню пору та в нарікання селян на важку долю в умовах напіврабської виснажливої праці в колгоспах і національного приниження українців на рідній землі. В пам'яті юного Степана глибоко вкарбувалися страхітливі дні 1933 року, коли терпкий запах непохоронених жертв спровокованого кремлівськими посіпаками великого голодомору повисав у повітрі, як густий туман.

Сталінське лихоліття навдовзі змінилося для Степана Усика рабством у німецько-фашистській неволі. У гурті українських дівчат і юнаків він потрапив до німецьких концтаборів – спершу у Любліні, а згодом – у Тессені. Саме в Тессені Степан напровесні 1945 року дочекався Радянської Армії і сам став її воїном, прослуживши в Німеччині до квітня 1949 року.

І знов рідні Студеники, і знов навчання у школі. У 1950 році Степан Усик стає студентом професійного художнього училища в Києві, яке виведе сільського талановитого хлопця на шлях великого мистецтва.

У 1954 році, вже після смерті «кривавого Торквемади» Сталіна, Степан Усик за «антирадянську агітацію та український буржуазний націоналізм» був засуджений на 5 років, і лише «хрущовська

© Й.Баглай, 2004.

відлига» врятувала хлопця, але до Києва він не мав права повертатися. В училищі юнакові видали документи і порекомендували шукати щастя у Львові або Ужгороді, де були художні училища. Степан обрав Ужгород, де в 1956 році як студент-дипломант він приступив до виконання дипломної роботи на тему «Шевченко – Кобзар». Степан Усик з якоюсь набожністю часто згадував імена своїх наставників з художнього училища – І.Гарапка, Ф.Манайла, В.Свиду, П.Баллу та інших, які допомогли йому вийти в люди.

У 1964 році в Києві була організована виставка образотворчого мистецтва на честь 150-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Закарпатську школу художників представляли на виставці П.Балла, В.Свида і С.Усик. Тут власне продовжилася Усикова Шевченкіана, яка нині включає такі полотна, як «Катерина», «Титарівна», «Перебендя», «Рано-вранці новобранці», «Чого ходиш на могилу» та інші.

Після успішного виступу на Шевченковій виставці в Києві на порядок денний зринуло питання про прийняття Степана Усика до Спілки художників України. Рекомендацію молодому і перспективному митцеві дали такі авторитети художньої школи Закарпаття, як А.Коцка, А.Кашшай, З.Шолтес, Г.Глюк. Але невидима сила кагебе переважила рекомендації корифеїв образотворчого мистецтва. І Степан Усик не став членом Спілки художників України.

І соромно, і образливо, що Степан Усик пішов у інший світ, так і не ставши спілчанським художником, хоч його творча спадщина нині обчислюється сотнями полотен, різних за жанром, способом і технікою виконання. За життя Степана Григоровича його майстерня являла собою цілий художній музей, в колекції якого твори на загальноукраїнську та закарпатську тематику – портрети видатних історичних діячів та сучасних трудівників закарпатського краю, пам'ятки національної старовини, мальовничі пейзажі карпатських гір і полонин, гірських звірів і річок... До цього додаймо Усикове мистецтво плаката і художнє оформлення книжок.

Особливе місце у творчому доробкові Степана Усика займало мистецтво сценографії. Йому належало блискуче сценічне оформлення в Закарпатському українському музично-драматичному театрі таких вистав як «Голубі олені» О.Коломійця, «Бравий вояка Швейк» за романом Я.Гашека, «Князь Лаборець» Ю.Бачі та В.Любимова.

Від усієї творчості Степана Усика віяло колись і віє сьогодні великою любов'ю до отчого краю, до рідної землі та її поетичної природи, до волелюбного і працьовитого українського народу, до його

споконвічних прагнень здобути власну державність, віє незнищенним українським духом.

На завершення добрим словом маємо згадати про Усика-журналіста, який з особливим пієтетом сприйняв відкриття редагованої тоді поетом Петром Скунцем газети «Карпатська Україна», що колись послідовно несла читачеві українську національну ідею, на підтримку якої Степан Усик виступив із багатьма прекрасними статтями.

11 вересня 2001 року художник Степан Усик відійшов від нас у інший світ, залишивши велику художню спадщину для близьких і далеких нащадків.

ЙОСИП БАГЛАЙ

Джерельні приписи:

1. Каталог виставки Галерея "Арт–ВСВ": В клубі "ВАТ".- Варшава, 1997.- 12 с.- (С.Усик представив 24 роботи)
2. Uszik Sztepan. Festmények: Grafikák önálló kiállítás.- Uzsgorod–Budapest, 1991.- S. 6.
   Зі змісту: [У буклеті фото семи робіт і каталог, представлених на виставку 50-ти робіт].
3. Скунць П. У майстерні Степана Усика// Скунць П.М. Один: Вірші, поеми, балади, переклади, мініатюри.- Ужгород: Два кольори, 2000.- С. 480.

* * *

4. Баглай Й. Шлях на мистецькі верховини: [С.Усику – 70 років]// Баглай Й. Людські долі і людські покликання.- Ужгород, 1997.- С. 48-51.

* * *

5. Боржава О. Двадцать лет спустя: В Будапеште открылась выставка произведений известного закарпатского художника, члена Союза журналистов С.Усика// Единство-плюс.- 1991.- 15 июня.
6. Зубач В. Реалізм концтаборів і хмар Степана Усика// Орбіта.- 1999.- 14 січ.
7. Леспух Д. Брав Берлін? Бери Закарпаття!: [С.Усик]// Карпат. Україна.- 1995.- 20 черв.
8. Скунць П. Він надихає не повітрям, а небом: [С.Усик]// Срібна Земля.- 2000.- 10 черв.
9. Товт-Мате М. Син і батько – контраст і єдність: Картини Степана і Тараса Усиків// Карпат. Україна.- 1995.- 11 лип.
11. Філіпчук А. Полотна молодих митців: [Про Юрія Зийнича та Степана Усика]// Закарпат. правда.- 1957.- 9 черв.

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ:

60-річчя з дня заснування (1945)

Закарпатський краєзнавчий музей – найдавніший і найбільший з нині діючих музеїв Закарпаття. Попередниками його були Мукачівський історико-краєзнавчий музей імені Тиводара Легоцького (1924 р.), музей крайового товариства «Просвіта» в Ужгороді (1928 р.), земський музей в Ужгороді (1929 р.) та етнографічний музей у Мукачеві (1937 р.).

20 червня 1945 р. Народна рада Закарпатської України прийняла постанову про організацію в Ужгороді Народного музею Закарпатської України (з 1946 р. – Закарпатський краєзнавчий музей). У 1947 р. його переміщено в одну з найдавніших історико-архітектурних пам'яток Закарпаття – Ужгородський замок XIII–XVIII ст.ст., тут він знаходиться до цих пір.

На нинішній день зібрання музею становлять близько 120 тисяч одиниць збереження. У науковій бібліотеці музею – близько 25 тисяч книжок краєзнавчого характеру.

Серед найцінніших зібрань – одна з найбільших в Україні археологічна колекція бронзових виробів, що нараховує близько 3 тисяч предметів, більшість з яких датується XIII–XII ст.ст. до н.е., коли Закарпаття було одним із центрів середньоєвропейського бронзоливарного виробництва. Велику наукову вартість мають й інші чисельні пам'ятки давньої історії і культури Закарпаття, зокрема епох палеоліту, мезоліту, неоліту та слов'янські старожитності.

Привертає увагу і нумізматична колекція, що складається з понад 12 тисяч одиниць римських, старовинних австрійських, угорських, польських, чеських, українських, російських та інших грошових знаків, а також доволі чисельна колекція зразків холодної і вогнепальної зброї XIV – початку XX ст.ст.

У музеї зберігаються рідкісні рукописні книги XIV–XVII ст., у тому числі Мукачівський псалтир (XV ст.), Королівське Євангеліє (1401 р.), слов'янські стародруки «Біблія руська» (1519 р.) Франциска Скорини, Острозька біблія (1581 р.) Івана Федорова, «Лексикон Словено-руський» (1627 р.)Памви Беринди, близько 150 стародрукованих

© П.Федака, 2004.

книг XVII–XVIII ст.ст., зразки художнього і побутового литва колишніх Фрідешівського, Довжанського, Кобилецько-Полянського, Гур'є-Реметівського залізо-ливарних заводів, цехового ремесла краю XVI–XVIII ст.ст., унікальні колекції народних музичних інструментів, народного одягу і вишивок Закарпаття XIX – першої половини XX ст.ст., оригінальні пам'ятки переломних в історії краю 1918–1919, 1938–1939, 1944–1945, 1989–1991 рр.

У фондах та експозиції знаходиться чимало експонатів природознавчого характеру. Це, зокрема, скам'янілий скелет риби-тунця, вік якого становить близько 46 млн. років, скам'янілі залишки морських їжаків, молюсків, кістки та зуби мамонта, печерного ведмедя, гігантського оленя, зубра, одна з найбільших в Україні колекція чучел птахів і звірів, чисельні колекції гербаріїв тощо.

У відділі археології привертає увагу діорама Королевської стоянки первісних людей. Саме біля селища Королево Виноградівського району виявлено найстарішу в Центральній і Східній Європі стоянку людей, вік якої сягає понад 1 млн. років. У цьому ж відділі експонується реконструкція неолітичного житла кінця V – початку IV тисячоліття до н.е., здійснена на матеріалах археологічних знахідок із поселення на Малій горі (Мукачево).

В експозиції про минуле Ужгорода представлені цінні пам'ятки первісно-общинного ладу (знаряддя праці, зброя, прикраси, кераміка), цехового ремесла XVIII–XIX ст.ст. (вивіски, цехівки, цехові статути, скринька шевського цеху XVIII ст.), рідкісні фото кінця XIX – 40-х років XX ст. із зображеннями культових, громадських, житлових та інших будівель, карти Ужгорода різного періоду, план Ужгородського замку XVIII ст., печатки Ужгородського магістрату та інше.

Про високий художній рівень свідчать оригінальні вироби залізообробних заводів, серед них – тарілки, підсвічники, вази, підноси, підставки для годинників авторства відомого формувальника і скульптора Віллашека і погруддя відомих людей авторства талановитого скульптора Андраша Шоссела.

Підвищену зацікавленість відвідувачів викликає експозиція з історії релігії та духовної культури, розміщена в залах колишньої Ужгородської духовної семінарії. Високою професійною майстерністю відзначаються розписи замкової каплиці на релігійну тематику, виконані у середині XIX ст., різьблені шафи, столи, стільці, ліжка, культові предмети тощо.

З історичних експозицій також привертають увагу «До тебе, мати Україно!», «Карпатська Україна 1938–1939 рр.». Експонати першої висвітлюють довгий шлях закарпатців до волі, їх прагнення до злуки з українцями інших земель. У цьому зв'язку виокремлено такі визначні в українській історії Закарпаття події як Всенародний з'їзд русинів у Хусті 21 січня 1919 р., який проголосив волю закарпатців «До України!», визволення (1944) і возз'єднання (1945) Закарпаття з Україною, здобуття Україною незалежності (1991). Експозиція про Карпатську Україну висвітлює діяльність українських громадських, культурних і політичних організацій краю, їх роль у формуванні національної свідомості і державницьких устремлінь закарпатців (матеріали про «Просвіту», Пласт, Карпатську Січ, Сойм Карпатської України 15 березня 1939 р., який прийняв Конституційний закон про незалежність Карпатоукраїнської держави, державність української мови, символи – синьо-жовтий прапор, герб і гімн, обрав о. д-ра Августина Волошина президентом Карпатської України). Поруч знаходиться експозиція меморіальної кімнати-музею Августина Волошина – визначного українського педагога, вченого, громадського, церковного, культурного, політичного і державного діяча, Президента Карпатської України, Героя України. У ній експонуються цінні прижиттєві видання книжок А.Волошина з питань педагогіки, психології, історії, мови, літератури, культури, редаговані ним журнали і газети, особисті речі, документи і фото різних періодів його життя і діяльності та ін.

Незмінним успіхом користуються у відвідувачів експозиції «Народні музичні інструменти Закарпаття» і «Народний одяг Закарпаття».

Привертають увагу оригінальні музичні інструменти – ударні (деркачі, дримби, дзвіночки, бубни, бубенці, бербениці), струнні (цитри, цимбали, скрипки, басолі), духові (теленки, флояри, фрілки-зубівки, сопілки-денцівки, пищалки, дводенцівки, фловти, трембіти), ансамблі троїстих музик закарпатських Бойківщини, Гуцульщини, Лемківщини, угорців і румунів краю та ін.

Багатством і розмаїтістю відзначається представлене в експозиції народне вбрання гуцулів, бойків, лемків, долинян, румунів і угорців Закарпаття – вишиті сорочки, кептарі, сердаки, запаски, чоботи, постоли, намиста, капчурі, шкіряні ремені (череси) тощо.

Музей є одним з провідних науково-дослідницьких і культурно-освітніх центрів Закарпаття, видає щорічний науковий збірник,

наукову, науково-популярну і туристичну літературу, надає методичну допомогу музейним закладам області, студентам і викладачам вищих навчальних закладів, учителям, краєзнавцям, проводить комплексне краєзнавче обстеження сіл Закарпатської області та ін.

ПАВЛО ФЕДАКА

Джерельні приписи:

1. Ужгородський замок. Закарпатський краєзнавчий музей = Uzhhorod castle hill Transcarpathian museum of regional studies: Фотоальбом/ М.Басараб, В.Браславець, А.Шмельов; Автори тексту: В.Шеба, П.Федака.- Ужгород: Два кольори, 2002.- 17 с.- Укр. та англ. мовами.
2. Закарпатський державний краєзнавчий музей: Короткий путівник.- Ужгород, 1958.
3. Закарпатский краеведческий музей: Путеводитель.- Ужгород: Карпати, 1972.- 70 с.
4. Федака П., Шеба В. Закарпатський краєзнавчий музей: Путівник.- Ужгород: Два кольори, 2004.- 48 с.: іл.
5. Микитась В. Давні книги Закарпатського краєзнавчого музею.- Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1964.- 84 с.
6. Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. Вип. V/ Упоряд. і наук. ред. П.Федака.- Ужгород: Карпати, 2002.- 208 с.
7. Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. Вип. IV/ Упоряд. і наук. ред. П.Федака.- Ужгород: Карпати, 2000.- 218 с.
8. Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. Вип. III/ Упоряд. і наук. ред. П.Федака.- Ужгород: Карпати, 1998.- 144 с.
9. Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. Вип. II/ Упоряд. і наук. ред. П.Федака.- Ужгород: Карпати, 1996.- 322 с.
10. Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею. Вип. I/ Упоряд. і наук. ред. П.Федака.- Ужгород: Карпати, 1995.- 221 с.

* * *

11. Збережена пам'ять сторіч: До 50-річчя заснування Закарпат. краєзнавчого музею// Федака П. Пам'ять рідної землі.- Ужгород, 1996.- С. 97-102.
12. Федака П. Скарбниця віковічного: [Закарпат. краєзнавчий музей]// Календар "Просвіти" на 2000 рік/ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2000.- С. 101-105.
13. Шеба В. Наукова діяльність Закарпатського краєзнавчого музею у 1995–1999 роках// Наук. зб. Закарпат. краєзнавчого музею. Вип. IV/ Упоряд. і наук. ред. П.Федака.- Ужгород: Карпати, 2000.- С. 3-6.

* * *

14. Мадяр-Новак В. Ніколи самі не усвідомлюємо, наскільки ми багаті й талановиті: [Інтерв'ю з керівником фольклор. центру при Закарпат. краєзнав. музеї/ Вела І.Козоріз]// Фест.- 2002.- 21-27 лют.
15. Музеям Ужгорода – підтримку влади: [У т.ч. краєзнав. музей]// Карпат. євроміст.- 2003.- 23 серп.
16. Подоляк Л. Місцеві керівники до музеїв не ходять: [Стан краєзнав. музею в Ужгороді]// Старий Замок.- 2001.- 24 трав.

ЧЕРВЕНЬ:23

ПЕТРО МИХАЙЛОВИЧ ПОЙДА:
90-річчя з дня народження фольклориста (1915–2001)

Доки живе народ, доти він творить свою поетичну творчість. На жаль, чимало блискучих перлин народної творчості багатьох народів, і в тім числі українського народу, з відходом у потойбічний світ їх творців і носіїв можуть прийти у забуття і втрати. Тому неоціненною є кропітка праця, яку виконують справжні подвижники, дбайливо збираючи народні пісні, казки, легенди, оповідки, приказки і прислів'я та інші зразки усної народнопоетичної творчості. Саме таким збирачем і популяризатором українського фольклору на Закарпатті був Петро Михайлович Пойда.

Петро Пойда народився 23 червня 1915 року в мальовничому карпатському селі Луг на Рахівщині в сім'ї залізничника. Початкову і горожанську школи хлопчик закінчив у Хусті, а в 1931 році він вступив на навчання до Ужгородської учительської семінарії, де його наставниками й вихователями були видатні педагоги закарпатського краю на чолі з самим Августином Волошином. На жаль, доля не судила йому стати орачем педагогічної ниви. А шкода, бо Петро Пойда у своїй душі був поетом і філософом, вродженим педагогом і мудрим оповідачем. Ця поетична і добра душа все свідоме життя змушена прожити в товаристві сухих цифрових таблиць і звітів як рахівник, бухгалтер та економіст. Тим більше подиву гідною була його фольклористична діяльність, яка почалася публікацією в 1931 році запису «Пісні рекрута» в редагованому О.Маркушем часописі «Наш рідний край» і завершилася фактично зі смертю фольклориста 19 серпня 2001 року.

© Й.Баглай, 2004

У журналі «Наш рідний край» і в додатку до нього «Віночок для підкарпатських діточок» публікувалися матеріали з фольклору, етнографії та краєзнавства, які прищеплювали дітворі любов до рідного краю, до рідної культури і мови, будили національну свідомість і вселяли переконання про спільність історичної долі українців Закарпаття, Галичини і Наддніпрянщини.

Петро Пойда почав свої народнопоетичні записи пісень і коломийок із уст батька Михайла і матері Ганни. Тому й не дивно, що серед фольклорних записів Петра Михайловича перше місце завжди займала народна пісня, любов до якої влилася в його поетичну душу разом із молоком матері. Він навіть написав на честь пісні такі ліричні рядки:

Пісне народна, зірко любима,
Ти мені завжди перед очима,
Твої акорди дзвінкі і щирі –
Дорогі гості в моїй квартирі...

Обійшовши карпатські села і містечка від Ужка до Ясіня, побувавши на Великоберезнянщині й Міжгірщині, Тячівщині й Воловеччині, Свалявщині й Хустщині, Виноградівщині та Рахівщині, Петро Пойда записував народну творчість на весіллях і хрестинах, на заручинах і уродинах, записував у свято і будень. Він записував її у селянських хижах і на базарах, на шкільних подвір'ях і в поїздах. Він записував її завжди і всюди, бо не мислив себе поза працею фольклориста.

Скільки їх, тих пісень і казок, легенд і повір'їв, приказок і прислів'їв, оповідок і анекдотів було зібрано Петром Пойдою? Скільки їх побачило світ у різних виданнях і видавництвах? Скільки їх нині зберігається у фондах ІМФЕ імені М.Т.Рильського в Києві та в приватній книгозбірні сина Петра Михайловича – Степана Пойди, важко перерахувати. Складена самим Петром Михайловичем Пойдою біобібліографічна довідка про його літературно-фольклористичну діяльність складає вісімдесят сторінок машинописного тексту і нараховує сотні позицій – книжок, окремих творів, статей. Ось окремі з них: «Пісні з полонини» (Київ, 1966, 1970, 1974), «Ой співаймо співаночки» (Ужгород, 1973), «Народні усмішки» (Ужгород, 1991), «Що сходить без насіння» (Ужгород, 1992), «Дозволь мені, мамо...» (Ужгород, 1998) та багато інших. До цього слід додати участь Петра Пойди у виданнях серії «Українська народна творчість» – «Коломийки» (1969), «Танцювальні пісні» (1970), «Казки про тварин»

(1976), «Легенди та перекази» (1985), «Балади» (т. І. 1987; т. ІІ.- 1988). Нарешті, маємо тут згадати підготовлену Петром Пойдою хрестоматію під назвою «Народнопісенна творчість Закарпаття», що залишається оригінальним та унікальним дослідженням закарпатського фольклору, починаючи з 1830 року, з багатим ілюстративним матеріалом.

Петро Михайлович Пойда належав до тієї генерації діячів культури закарпатського краю, яка у 20–30-х роках XX століття закладала підвалини українського художнього слова на Закарпатті, споруджувала мости єднання українців Закарпаття з українцями Галичини і Наддніпрянщини, торувала шлях до возз'єднання краю з матір'ю-Україною і, готуючи проголошення Карпатської України як незалежної держави у 1939 році, зробила значний внесок у боротьбу українського народу за незалежність України. Честь йому за це і шана сучасників і нащадків!

Помер Петро Михайлович Пойда 19 серпня 2001 року. Похований на міському цвинтарі в місті Береговому.

ЙОСИП БАГЛАЙ

Джерельні приписи:

1. "Дозволь мені, мамо...": Укр. нар. балади Закарпаття/ Запис текстів, упоряд., прим. та слов. П.Пойди.- Ужгород, 1998.- 60 с.
2. Народні усмішки/ Запис текстів, упорядкув., передм. та прим. П.М.Пойди.- Ужгород: Карпати, 1991.- 108 с.
3. Пісні з полонини: Закарпат. нар. пісні/ Записав і упорядкував П.Пойда.- 2-е вид., доп.- К.: Дніпро, 1974.- 239 с.
4. Що сходить без насіння: Укр. нар. загадки. Для мол. шк. віку/ Записав і упорядкував П.Пойда.- К.: Веселка, 1992.- 32 с.

* * *

5. Баглай Й. Патріарх закарпатської фольклористики: До 85-річчя Петра Пойди// Календар "Просвіти" на 2000 рік/ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2000.- С. 114-116.
6. Петро Пойда// Яворова сопілка: Творчість нар. поетів/ Упорядкув., прим. Ю.І.Балеги, В.Ю.Вовчка, В.П.Густі та ін.- Ужгород: Карпати, 1991.- 331 с.
7. Баглай Й. Народної пісні чисте джерело: [П.Пойда]// Срібна Земля.- 2000.-17 черв.
8. Баглай Й. У пошуках скарбів народних// Закарпат. правда.- 1989.- 5 груд.
9. Довженок Г., Іванько Г. Урожай фольклорних записів 1970 року// Нар. творчість та етнографія.- 1971.- № 1.- С. 104-107.

10. Зимомря М. Збирач народної творчості оновленого краю// Нар. творчість та етнографія.- 1974.- № 5.- С. 96-97.
11. Зимомря М. Довірила пісня таємницю: [П.Пойда]// Карпат. край.- 1992.- 29 квіт.
12. Кобець О. Життя його – пісня: [П.Пойда]// Молодь України.- 1974.- 23 трав.: портр.
13. Мейсарош-Фединишинець О. Закарпатські народні струмки: [П.Пойда]// Нар. творчість та етнографія.- 1970.- № 4.- С. 29-34.
14. Пам'яті П.М.Пойди: [Некролог]// Новини Закарпаття.- 2001.- 28 серп.
15. Сенько І. Де Тиса співуча...: [П.Пойда]// Карпат. Україна.- 1995.- 20 черв.: портр.
16. Скунць П. З високої полонини: [Про П.Пойду]// Вісті з України.- 1985.- № 43.- С. 3.
17. Томаш П. Вечір у "Просвіті": [Вшанування ювілею П.Пойди]// Срібна Земля.- 2000.- 1 лип.
18. Хланта І. Його життя – красні самоцвіти: [П.Пойді – 80]// Новини Закарпаття.- 1995.- 24 черв.- Портр.
19. Хланта І. Подвижник на фольклорній ниві: До 85-річчя з дня народж. П.Пойди// Орбіта.- 2000.- 29 черв.
20. Шип Ю. Багатішає народна скарбниця: [Кн. П.Пойди "Народні усмішки"]// Закарпат. правда.- 1993.- 1 трав.

ЧЕРВЕНЬ:28

МИКОЛА ЯКОВИЧ ПОПЕНКО:

75-річчя з дня народження заслуженого артиста України, диригента Закарпатського народного хору (нар. 1930)

Народився 28 червня 1930 р. у Рахові в родині листоноші. Хлопчик виростав на лоні чудової природи, де квітучі береги, ліси й діброви надихали на творчість. З ранніх літ він відчув неповторну красу народних мелодій. Микола Якович так згадує своє дитинство: «Батько – цей самоук знав дев'ять мов, грав на дев'яти інструментах. Без нього і матері моєї не відбувалось у Рахові жодного весілля, гуляння. Завжди брали із собою мене. Я ріс, оповитий музикою. Вона колисала мене, пестила, чарувала наймилішими голосами рідної природи, співами односельців, батьків». Тому і не дивно, що після

© Т.Росул, 2004.

уроків у школі хлопець завзято опановував гру на народних інструментах. Невдовзі Микола грав у родинному оркестрі на губній гармоніці, скрипці, цимбалах, сопілці, дримбі, а в неділю разом з батьком співав у церковному хорі. Коло інтересів юнака було широким. Після закінчення горожанської школи він став зв'язківцем, продовжуючи справу батька. Але музичні захоплення перемогли.

У 1951 р. М.Попенко вступив до Ужгородського музичного училища по класу баяна. Тут він потрапив під щасливу опіку талановитих музикантів і чуйних педагогів І.С.Мартона та В.Л.Гошовського. До часу навчання в училищі належать перші композиторські спроби Миколи («Мій край», «Гуцульський танок», «На полонині» та ін.). Були це переважно пісні чи інструментальні мініатюри, які виявили непересічне обдарування юнака.

Після відмінного закінчення музичного училища М.Попенко навчався у Львівській державній консерваторії ім.М.Лисенка на диригентському факультеті. Його наставниками стали видатні українські композитори С.Людкевич, А.Кос-Анатольський, А.Солтис, диригент Є.Вахняк. Після закінчення консерваторії М.Попенко чотири роки працював заступником директора по музичній частині Львівської музичної школи ім.С.Крушельницької. Та у вільний від роботи час продовжував писати музику. Його твори включають до свого репертуару провідні хорові колективи – Львівська державна капела «Трембіта» і заслужений Закарпатський народний хор. У 1963 р. на конкурсі молодих композиторів за пісню «Співає Львівщина» М.Попенко одержав першу премію,

1964 р. став етапним у біографії музиканта. Його запросили на посаду диригента заслуженого Закарпатського народного хору, а після від'їзду до Києва М.Кречка (1969 р.), М.Попенка призначають художнім керівником і головним диригентом хору. 22 роки пов'язували музиканта з провідним виконавським колективом області. Він зарекомендував себе як талановитий майстер хорової справи, що досконало знає народну пісню і вміло скеровує колектив до досягнення нових творчих вершин. У 1969 р. М.Попенку було присвоєно почесне звання «заслужений артист України». Одночасно митець здійснював активну композиторську діяльність. Цілком закономірно в орбіту творчої уваги композитора увійшла народна пісня, яка стала життєдайним джерелом натхнення для творчої праці. Найбільш цікаві його обробки народних пісень стали основою концертних програм Закарпатського хору. Серед них: «Не спала я сеї

ночі», «Ой, на горі два дуби», «Гей, Іване», «Пішов дідо по воду» та багато інших. Сьогодні творча спадщина М.Попенка-композитора налічує близько 400 творів різних жанрів. Центральне місце посідають пісні та хори на вірші С.Сороки, Ю.Чорі, А.Драгомирецького, В.Кобаля, П.Кулика, С.Жупанина та ін. Знайшли дорогу до широкого слухача «Поема» для ансамблю скрипалів у супроводі фортепіано, «Гуцульська сюїта» для сопілки з оркестром, дивертисмент для камерного оркестру «Гомін Карпат», фортепіанні мініатюри.

З 1986 р. М.Попенко – старший викладач Ужгородського училища культури, очолює народний вокальний ансамбль «Писанка» міського будинку культури, співає у квартеті «Цімбори». Разом з тим, як і раніше, продовжує писати музику, організовує авторські концерти, проводить роботу по збиранню і запису фольклору, бере активну участь у громадському житті краю. Свій ювілей музикант зустрічає у творчому горінні, сповнений новими задумами. Тож побажаємо йому доброго здоров'я і наснаги для реалізації усіх творчих планів.

ТЕТЯНА РОСУЛ

Джерельні приписи:

1. Попенко М.Я. Ужгородська "Писанка" у Польщі: Розмова із засл. арт. України М.Я.Попенком/ Записав І.Хланта// Закарпат. правда.- 1992.- 29 черв.

* * *

2. Попенко М.Я.// Уральський Л. Музичний світ Закарпаття: Творчі портр. професійних та самодіяльних комп.- Ужгород, 1995.- С. 51-52.
3. Сможаник В. Його покликання – пісня: До 70-річчя Миколи Попенка// Календар "Просвіти" на 2000 рік/ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2000.- С. 106-108.

* * *

4. Авторський концерт Миколи Попенка: [Дириг. і комп., засл. арт. України]// Новини Закарпаття.- 1994.- 20 груд.
5. Деяк Л. Його творчість, мов нива, а пісня – колоски: [Бесіда із засл. арт. України М. Попенком]// Ужгород.- 1999.- 15 трав.
6. Довічні державні стипендії нашим землякам: [Засл. арт. України М.Попенку]// Новини Закарпаття.- 2000.- 2 листоп.
7. Попенко М. З Миколою напередодні св.Миколая: [Інтерв'ю з комп./ Вів В.Ф.Сможаник]// Срібна Земля.- 2003.- 20 груд.
8. Уральський Л. "Материн спів живе в кожному з нас": [Про М.Я.Попенка – дириг., ст. викл. Ужгород. уч-ща культури]// Новини Закарпаття.- 1991.- 29 черв.

ПЕТРО МИКОЛАЙОВИЧ ЛИЗАНЕЦЬ:

75-річчя з дня народження вченого-мовознавця, заслуженого діяча науки і техніки України (нар. 1930)

Коли в лісорубській сім'ї Миколи Лизанця в с.Ізвор, що на території сьогоднішнього Свалявського району Закарпатської області (у минулому – Мараморoський округ Підкарпатської Русі) у 1930 році народився син Петро, ніхто б не взявся пророкувати йому майбутнє великого вченого. Життя було нелегким, крім цього хлопчика, у батьків було ще четверо дітей. Через шість років Лизанці у пошуках кращої долі переїхали до присілка Шом-колонія, що на території сучасного Берегівського району. Село раніше називалося Бийкешітоньо, від прізвища місцевого поміщика Бийкеші, який наймав на роботу переселенців із гірських районів для осушення та освоєння мочарів. Скінчивши початкову школу, Петро у 1941 році вступив до Мукачівської горожанської. Звідти у 1944 році був переведений до Берегівської гімназії з українською мовою навчання, котру закінчував уже за часів СРСР як середню школу.

Прагнення до знань привело юнака у 1948 році до Ужгородського державного університету, а вибір факультету – філологічного – ґрунтувався на зацікавленні гуманітарними науками та, особливо, мовознавством. Володіючи досконало українською та угорською мовами, ще під час навчання у вузі досліджував міжмовні паралелі. Особливо актуальною для нього сталася ця проблема, коли він, збираючи лексичний матеріал до кандидатської дисертації про українські / русинські говори Закарпаття, зафіксував на цій території чимало угорських запозичень. Кандидатську захистив у 1959-му, докторську – у 1971 році.

У 1963-му Петро Лизанець стає доцентом кафедри української мови університету. У 1966 році як такого, що добре володіє угорською мовою, молодого вченого обирають завідувачем кафедри угорської мови та літератури на нововідкритому угорському відділенні філологічного факультету УжДУ, якою керує по сьогоднішній день. У 1972 році Лизанець отримав звання професора. Протягом 1977–1984 роках був деканом філологічного факультету.

У короткій статті оглянути і належно оцінити зроблене Петром Лизанцем за майже піввікове служіння науці вельми складно, можна

© В.Бедзір, 2004.

дати лише загальний огляд. У цьому сенсі насамперед слід говорити про новаторство, адже науковець першим проорав глибокі борозни на ниві українсько-угорських міжмовних зв'язків, досліджуючи їх у всій багатовимірності. Це стало можливим завдяки досконалому володінню двома мовами, помноженому на надвичайну працездатність, самодисципліну та організаторський талант. Все в сукупності дозволило відомому поетові та публіцистові Володимиру Фединишинцю сформулювати «феномен професора Лизанця».

Основа цього феномену – в різносторонній діяльності професора як у гунгарології, так і у славістиці, в його багаторічних невтомних дослідженнях, результати яких настільки вагомі, що могли б репрезентувати доробок окремо взятого науково-дослідного інституту. Від 1957 року Петро Миколайович опублікував понад 300 наукових статей і 56 монографій та окремих видань, серед яких вузівські підручники, навчальні посібники, брошури тощо. В науковому доробку – 22 одноосібні видання, у тому числі шість ґрунтовних монографій. Вони відображають широкопланові наукові інтереси, дослідження сучасної української мови, українсько-угорських міжмовних (міждіалектних) контактів, української та угорської лексикографії, лінгвогеографії, фразеології та діалектології.

Коли вести мову не лише про кількість, а й про якість зробленого, то і тут мало хто може зрівнятися з професором. У більш ніж 600 працях вітчизняних та закордонних дослідників є покликання на наукові роботи Лизанця, загальна ж кількість покликань на нього близько 2000!

З 1973-го Петро Лизанець – член редколегії колись усесоюзного журналу «Советское финноугроведение», який від 1990-го реорганізовано в європейське видання «Linguistica Uralica». Закарпатський учений був заступником голови Міжнародної редакційної колегії цільової програми країн РЕВ «Вивчення інтерференції мов і діалектів Карпатського ареалу. Загальнокарпатський діалектологічний атлас», з 1986 по 1996 рр. – віце-президентом Міжнародного Товариства з угорської філології. Лизанцеві довелося бути головним чи відповідальним редактором понад 30 всесоюзних, республіканських, міжвузівських та внутріуніверситетських наукових збірників, навчальних посібників і методичних розробок, а також членом редколегій понад 60 такого роду видань.

Протягом останніх півтора десятиліття Петро Миколайович редагує два журнали – загальноукраїнський «Acta Hungarica» та «Вісник Закарпатського угорськомовного наукового товариства». Він –

відповідальний редактор «Угорсько-українського словника» (2001), «Українсько-угорського словника», «Українсько-угорського словника стійких словосполучень» (обидва в друзі), а також «Словника угорських говорів Закарпаття» (ч. I, 2000; ч. II, 2003; ч. III, 2004).

У 1988 році на базі кафедри угорської філології згідно з договорами, укладеними між СРСР та Угорщиною, було створено Український Центр гунгарології, який Петро Лизанець очолив за сумісництвом. Такі наукові центри із угорської проблематики за кордонами Угорщини, крім Ужгорода, є лише в Парижі, Римі та Гамбургу. Протягом більш ніж півтора десятиліття учений уміло веде корабель української гунгарології, координуючи співпрацю вітчизняних науковців із закордонними.

Професор Лизанець – постійний учасник міжнародних, всесоюзних і республіканських наукових конференцій, конгресів, симпозіумів і нарад. Географія його поїздок охоплює майже всю Європу, у їхньому переліку – естонський Таллінн і фінські Турку та Ювіскуле, німецькі Бамберг, Мюнхен, Берлін, російські Москва, Іжевськ, Йошкар-Ола, Саранськ, Сиктивкар, польський Краків, Варшава, македонський Охрід, Скоп'є, словацькі Нітра, Пряшів, угорські Дебрецен, Сегед, Ніредьгаза, югославські Белград тощо. Побував на найвищих наукових форумах у столицях Угорщини, Словаччини, Москви, Бельгії, Італії, Франції, Польщі, Молдови, Македонії, Сербії та Чорногорії, чим довів авторитет і життєспроможність створеної ним у стінах ужгородського вузу наукової школи.

Наукові здобутки Петра Лизанця високо оцінює і рідна країна Україна, і сусідня Угорщина, нагородивши багатьма медалями, почесними дипломами, званнями. У 1995 році Петрові Лизанцю указом Президента України присвоєно звання заслуженого діяча науки і техніки України, у 2002 році його обрано доктором Угорської академії наук.

Професор Петро Лизанець багато зробив на ниві просвітництва, зближення культур і мов двох сусідніх народів. Один із чисельних прикладів – цикл публікацій «Вивчаємо угорську мову», вміщений у провідних газетах краю «Новини Закарпаття» та «Kárpati Igaz Szó», а потім виданих окремими книжками. Незаперечні досягнення цього науковця, педагога, просвітянина дозволяють вважати Петра Лизанця однією з найпомітніших особистостей у науці та культурі краю другої половини XX – початку XXI сторіч.

ВАСИЛЬ БЕДЗІР

Джерельні приписи:

1. Лизанец П. Атлас венгерских говоров Закарпатья.
Т. I.- Будапешт: Изд-во Венгерской Академии наук, 1992.- 884 с.;
Т. II.- Ужгород: Патент, 1996.- 952 с.
Т. III.- Дебрецен–Ужгород: Етника, 2003.- 827 с.

* * *

2. Лизанець П. Угорська національна меншина на Закарпатті// Руснацький світ: Наук. попул. зб. Т. 1 (у 2-х ч.). Ч І.- Ужгород, 1999.- С. 117-130.

* * *

3. Лизанець П. Центр гунгарології: етапи і перспективи: [Інтерв'ю із зав. каф. угор. філол./ Вела Л.Попова]// Новини Закарпаття.- 2003.- 18 січ.

* * *

4. Професор Лизанець Петро Миколайович. (До 70-річчя з дня народж.): Бібліогр. покажч./ Уклад. М.П.Фабіан.- Ужгород: ІВА, 2001.- 240 с.
5. Ювілейний збірник на честь 70-річчя від дня народж. професора Петра Лизанця/ УжНУ; Каф. угор. філол.; Центр гунгарології; відп. за вип. К.І.Горват, М.П.Фабіан.- Ужгород, 2000.- 633 с.

* * *

6. Фединишинець В. Феномен професора Лизанця.- Ужгород: Патент, 1996.- 200 с.

* * *

7. Horváth Katalin. Fél évszázad a tudomány és a kultúra szolgálatában// Ювілей. зб. на честь 70-річчя від дня народж. професора Петра Лизанця.- Ужгород, 2000.- С. 19-25.
8. Куля Ф.А. Чинники збереження рідної мови національних меншин в інтеретнічному середовищі// Там само.- С. 290-295.
9. Сливка В.Ю. Професору Лизанцю П.М. – 70// Там само.- С. 7-8.
10. Фабіан М.П. Славіст, гунгаролог, діалектолог// Там само.- С. 28-34.
11. Фединишинець В. Судьба вказала перстом на Петра Лизанця// Там само.- С. 15-17.

* * *

12. Жупанин С. Золоті скарби науковця... Штрихи до портрета: [Бібліогр. покажч. про П.Лизанця]// Срібна Земля.- 2002.- 28 груд.
13. Сенько І. 457 посилань на праці професора Петра Лизанця: [Про бібліогр. покажч. "Проф. Петро Лизанець"]// Погляд.- 2001.- 30 жовт.
14. Фединишинець В. Видатний вчений родом із Ізвора: [П.Лизанець]// Трембіта.- 2004.- 2 черв.
15. Фединишинець В. Праця свідомого наукового життя: [Про тритомне вид. П.Лизанця "Атлас венгерских говоров Закарпатья"// Трибуна.- 2004.- 8 черв.

ЛИПЕНЬ: 2

АНДРІЙ БРОДІЙ:
110-річчя з дня народження прем'єр-міністра першого автономного уряду Карпатської України (1895–1946)

З 4 по 25 травня 1946 року в Ужгороді тривало засідання кримінальної колегії Закарпатського обласного суду, на якому проводилося слухання судової справи Андрія Бродія, який у міру можливого захищався перед головою Закарпатського обласного суду Василем Русином та прокурором області Іваном Андрашком:

– Підсудний, встаньте! Ваше прізвище, ім'я, по-батькові?

– Бродій Андрій Іванович.

– Рік народження?

– 2 липня 1895 року.

– Місце народження?

– Село Ків'яжд Іршавського району на Підкарпатті.

– Національність?

– Руський (в розумінні: русин).

– Сімейний стан?

– Одружений: дружина і двоє дітей.

– Соціальній стан?

– Із селян.

– Освіта?

– Середня.

– Фах?

– Журналіст.

– Судився й за що?

– Не судився.

– Де й ким працював?

– Голова партії Автономно-Землеробський Союз, прем'єр-міністр Підкарпатської Русі, депутат угорського парламенту, міністр угорського уряду на Підкарпатській Русі у відставці.

– Ви підтверджуєте покази, які давали у ході слідства?

– Деякі покази заперечую... Військова розвідка «Смерш» мене арештувала 3 листопада 1944 року. (З порушенням елементарної законності, адже лише 22 листопада була прийнята постанова про його затримання! – І.П.). Слідство тривало упродовж вісімнадцяти

© І.Петровцій, 2004.

місяців. Воно вивчило всю мою двадцятип'ятилітню політичну діяльність і знає все моє життя... Мене, як керівника партії Автономно-Землеробський Союз, звинувачують у тому, що я вів боротьбу проти комуністичної партії. А я і ті, кого звинувачують разом зі мною, ставили собі за мету надання Підкарпатській Русі автономії. Я, один із діячів і секретарів Автономно-Землеробського Союзу, в рамках законів ЧСР опирався на міжнародний договір, згідно з яким, і яким Чехословаччина зобов'язувалася надати нашому краю щонайширшу автономію. Опираючись на Конституцію ЧСР і міжнародний договір, я домагався цієї автономії.

Однак, захистити себе найвидатнішому за всю історію нашого краю автономістові так і не вдалося – Андрія Бродія було засуджено до смертної кари за співробітництво з угорським режимом.

А 1914 року ніхто не міг напророчити такої блискучої і страдницької долі одному з випускників Ужгородської учительської семінарії, який дев'ятнадцятилітнім юнаком зачав працювати вчителем у Великому Бичкові, а вже невдовзі воював на фронтах першої світової війни, де був неодноразово поранений.

1920 року став ініціатором і одним із засновників Підкарпатського (згодом – Автономного) Землеробського Союзу, а від 1933 року є його головою аж до 1944 року. Після смерті Івана Куртяка наприкінці 1932 року Андрій Бродій став членом чехословацького парламенту, де представляв очолювану ним партію аж до року 1938-го. Окрім того був членом президії товариства Духновича, редактором сатиричних журналів «Тюкоді поташ» (1920) та «Карпаті Футар» (1921–1924), які видавалися угорською мовою, випускав газету «Русскій вѣсникъ» (1923–1939). Із вересня 1938 року Андрій Бродій є головним представником об'єднаної Центральної народної ради на переговорах із Прагою, а в жовтні Прага призначила його прем'єр-міністром першого автономного уряду Підкарпатської Русі. А вже в листопаді того ж року був заарештований празькими властями за проугорську діяльність, але втік до Будапешта. Коли ж гортіївська Угорщина окупувала Підкарпатську Русь, повернувся в Ужгород. У травні 1939 року став депутатом нижньої палати угорського парламенту, де до 1944 року очолював русинську групу, яка домагалася автономних прав для Підкарпатської Русі.

Свої автономістські ідеї Андрій Бродій широко пропагував не лише в чехословацькому та угорському парламентах, а й у виданих ним газетах «Русская правда» (1939–1940), «Русское слово» (1940–1944).

Всю свою політичну діяльність Андрій Бродій спрямовував до єдиної мети – виборювання автономії русинам Підкарпаття. Так було, коли став членом чехословацького парламенту, так було й коли працював в угорському парламенті. А як зрозумів, що Угорщина війну програє, під час словацького народного повстання в серпні 1944 року, намагався встановити контакти з радянськими, однак, йому відмовили, а невдовзі й заарештували.

Таки дійсно талановитим і плідним політичним журналістом був Андрій Бродій, зокрема, два його політичні трактати вийшли німецькою мовою: «Підкарпатська Русь за святостефанської корони» (1939) та «Панславізм і русини Підкарпаття» (1943).

У 20-30-ті роки на Підкарпатті широко ставилися його талановито написані п'єси «Гроші як диявол» (1922) і «Спекулянти» (1934).

Та в якому жанрі не працював би Андрій Бродій, його інтереси крутилися довкіл одного й того ж – русинської автономії. Зокрема, в статті «Ми, автономісти, будуємо нову вільну Підкарпатську Русь» ще 1935 року Андрій Бродій писав: «Коротко скажу, чого ми, автономісти, хочемо і за що боремось: Підкарпатська Русь в її етнографічних кордонах від Попраду до Тиси, як вказано в Сен-Жерменському мирному договорі і Конституції Чехословацької Республіки... Повинні ми знати те, що жити і утриматись у великій сім'ї народів вдасться нам тільки так, якщо в нашому краї, на своїй рідній землі володіти і господарювати будемо ми самі. За це боремося до сього дня. Нині влада на нашій землі знаходиться не в наших руках, і ми бачимо і відчуваємо те, що наслідки своєї праці ми зберегти для себе не можемо. Тому й боремося за автономію. Кожний знає і відчуває, що так, як до цих пір було, далі бути не може ні по-Божому, ні по-людському, ні по-природному праву».

ІВАН ПЕТРОВЦІЙ

Джерельні приписи:

1. Бродій А. "Я законослухняний громадянин Угорщини, але я – русин...": [Інтерв'ю з сином А.Бродія]// Християн. родина.- 1999.- № 5.- С. 12-13.

* * *

2. Бродій Андрій// Енциклопедія українознавства. Т. 1.- Львів, 1993.- С. 177.
3. Бродій Андрій Іванович// Магочій П.-Р. Формування національної свідомості: Підкарпатська Русь (1848–1948).- Ужгород, 1994.- С. 174-175.
4. Бродій Андрій Іванович// Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енцикл. слов.- Ужгород, 1999.- С. 30-31.

5. Броди Андрей// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 106.
6. Pop I. Brodii, Andrii/ Bródy, András, Andrej// Encyclopedia of rusyn history and culture/ Editors: P.-R. Magocsi, I.Pop.- Toronto–Buffalo–London: University of Toronto press, 2002.- P. 49-50.

* * *

7. Довганич О. Відкриті судові процеси: над керівниками політичних партій А.Бродієм і С.Фенциком// Карпат. край.- 1998.- № 1-2.- С. 32-35.
8. Лемак В. Андрей Бродий: правда и вымысел: [О полит. деятеле 30-х годов на Закарпатье]// Единство-плюс.- 1992.- 18 июля.
9. Разгулов В. Символ русинского единства: [А.Бродий]// Християн. родина.- 1998.- № 13.- С. 10, 14.
10. Федака С. Андрій Бродій: Між Росією й Угорщиною// Ужгород.- 2001.- 22 груд.

ЛИПЕНЬ:5

АНДРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ ВЕРТЕЛЕЦЬКИЙ:

80-річчя з дня народження заслуженого артиста України (нар. 1925)

Перефразовуючи відомі слова нашого великого Кобзаря, він міг би сказати: «Я чесно йшов, немає в мене зерна неправди за собою...». Він – це заслужений артист України Андрій Олександрович Вертелецький, довголітній актор Закарпатського обласного українського музично-драматичного театру.

Андрій Вертелецький народився 5 липня 1925 року в с.Канівське Запорізької області в селянській українській родині Катерини та Олександра Вертелецьких. Рідне село Андрія дістало назву від Канівської балки, що було власністю колишнього куреня Запорізького низового війська. Тож і за місцем народження, і за своїм походженням Андрій Вертелецький – справжній запорізький козак.

Навчався Андрій Вертелецький спершу в початковій школі села Канівське та в Розумівській семирічній школі на Запоріжжі, яку закінчив у трагічному 1937 році. Згодом деякий час навчався в Запорізькому авіаційному та Слов'янському механічному технікумах, але навчання перервала війна. До колишнього лихоліття сталінського

© Й.Баглай, 2004.

голодомору тепер додалася каторжна праця в Німеччині, куди Андрій Вертелецький був вивезений із сотнями українських хлопців та дівчат. У місті Болкенгайн важко хворому Андрію, який очікував у концтабірному ізоляторі своєї останньої години, мов у чарівному сні, спливла мелодія рідної української пісні «Повій, вітре, на Вкраїну...». І він тихенько заспівав... Знесиленому в'язневі пісня вдихнула якусь незбагненну силу та невловиму іскорку віри в життя. І доля подарувала йому радість повернення на рідну землю.

Навчаючись після війни у технічних навчальних закладах Запоріжжя, Андрій Олександрович і гадки не мав про артистичну кар'єру. Та ось при клубі заводу «Металург» у Запоріжжі він стає членом аматорського драматичного гуртка і вперше виходить на сцену в ролі Петра у знаменитій «Наталці Полтавці» І.Котляревського. Дебют молодого актора фактично зв'язав його майбутнє з театром, хоч певну роль тут відіграв чистий випадок. У 1953 році з Москви на Запоріжжя приїхала комісія, метою якої було набрати співаків у консерваторію та театральні вузи. Проспівавши дві пісні перед комісією, Андрій Вертелецький став студентом факультету музичної комедії Московського театрального інституту ім.А.В.Луначарського, де його вчителями з фахових дисциплін були заслужений діяч мистецтв РРФСР Л.В.Баратов (акторське мистецтво) та професор Д.Б.Білявська (вокал).

Після закінчення в 1958 році театрального інституту Андрій Вертелецький повертається у рідне Запоріжжя і стає актором знаменитого Запорізького українського музично-драматичного театру ім.М.Щорса, який, до речі гастролював на Закарпатті у 1945–1947 роках. Від 1-го серпня 1961 року Андрій Вертелецький – провідний актор Закарпатського обласного українського музично-драматичного театру, де працює донині.

За своє довге театральне життя в Ужгородському театрі Андрій Вертелецький виконав більше сотні різнопланових ролей і створив стільки ж яскравих характерів. Нині важко перечислити всі виконані актором ролі на закарпатській сцені. Але бодай головніші з них маємо назвати, душа лежала насамперед до української класичної драматургії. Це Петро в «Наталці Полтавці» І.Котляревського, Андрій в опері «Запорожець за Дунаєм» С.Гулака-Артемовського, Дем'ян у «Безталанній» І.Карпенка-Карого, Солопій Черевик у «Сорочинському ярмаркові», Левко у «Майській ночі» М.Старицького, Бабич в «Украденому щасті»

І.Франка, Петричко у «Жменяках» М.Томчаній й О.Гриба, Степан у виставі «Ніч на полонині» Олександра Олеся та багато інших.

В Ужгороді Андрій Вертелецький увійде в літопис культурного життя як виконавець полум'яної Шевченкової поезії і творець образу самого Кобзаря у виставі «Мати-наймичка» та у пролозі «Тарасе любий, батьку наш» заключного концерту Шевченкового свята «В сім'ї вольній новій...» 23 травня 1995 року.

У далекі післявоєнні часи Андрій Вертенецький познайомився з бандуристом Павлом Книшем, при сприянні якого здобув бандуру, з того часу не розлучався з нею ніколи. Упродовж довгих десятиліть свого творчого шляху, зокрема в час святкування Шевченкових роковин він бере в руки тужливу бандуру і йде в люди, несучи їм Шевченкове слово і Шевченкову пісню.

Історія творчого життя Андрія Вертелецького є частиною історії Закарпатського українського музично-драматичного театру. Тут він пізнав радість творчого злету і гіркоту творчих невдач. Тут він у 1971 році за майстерне виконання цілої низки поважних ролей отримав почесне звання заслуженого артиста України. Тут Андрій Вертелецький підійшов до свого славного ювілею – 80-річчя від дня народження.

ЙОСИП БАГЛАЙ

Джерельні приписи:

1. Півжиття на сцені Закарпатського українського театру: [А.Вертелецькому– 70 років]// Баглай Й. Із театром – сорок років.- 1997.- С. 12-122.
2. Півжиття на сцені Закарпатського українського музично-драматичного театру: [Андрієві Вертелецькому – 70 років]// Баглай Й. Людські долі і людські покликання.- Ужгород, 1997.- С. 52-54.
3. Руснак В. Театр Срібної Землі.- Ужгород: Карпати, 1996.- 183 с. Зі змісту: [Про А.Вертелецького].- С. 51, 65, 72, 166.

* * *

4. Баглай Й. З бандурою – поміж люди: [До 75-річчя А.Вертелецького]// Срібна Земля.- 2000.- 1 лип.
5. Лизанець О. Душі судилося співати...: [До 75-річчя заслуж. арт. України, актора Закарпат. укр. театру А.Вертелецького]// Орбіта.- 2000.- 6-12 лип.
6. Цуга І. Театр – моє життя: [Про творчий шлях А.Вертелецького]// Соціал-демократ.- 2000.- 6 січ.

ЮЛІЙ БОРШОШ-КУМ'ЯТСЬКИЙ:
100-річчя з дня народження поета (1905–1978)

Народився Юлій Боршош 8 липня 1905 року в с.Великі Ком'яти Виноградівського (тоді Севлюшського) району на Закарпатті в селянській родині. Закінчив учительську семінарію в Ужгороді, а потім учителював, зокрема, на Рахівщині, бо саме там виявив свій талант на всю силу.

Юлій Боршош прийшов на Гуцульщину працювати в 1930 році, коли вже був не тільки співавтором журналів «Пчôлка», «Наш рôдний край», котрі видавав письменник Олександр Маркуш, – він був автором поетичних збірок «Весняні квіти» (поезії для дітей, 1928 р.), «З мого краю» (1929). Але Гуцульщина його по-справжньому підкорила. Адже в гуцулів (а це, до відома тих, що всіх закарпатців називають гуцулами, – на Закарпатті гуцули – лише Рахівщина та кілька сіл на Тячівщині) нічого не робиться просто з прагматичного інтересу, у них – усе мистецтво, від різьбленого вікна до різьбленого одвірка чи стола, від весілля і до похорону. Це є і в інших регіонах Закарпаття, але найяскравіше у всій Україні виявляється саме на Гуцульщині, що охоплює, крім Закарпаття, ще й частину Прикарпаття та Буковини.

Саме на Гуцульщині народжуються найсильніші поетичні книжки Юлія Боршоша-Кумятського «Країна див» (1934), «В Карпатах світає» (1935), «З наказу роду» (1938), «Кров кличе» (1938). Але перше, ніж сказати про його творчість соціалістичної доби на Закарпатті, з'ясуємо, чому він Боршош не Ком'ятський, а Кум'ятський. Я спитав колись про це в нього, а він відповів:

– Знаєте, тоді кум був не просто хрещеним батьком, він у разі смерті справжнього батька брав на себе обов'язок відповідати за сім'ю, насамперед дітей того, з ким покумалися. Тому я і захотів бути Кум'ятським: аби люди були кумами і відповідали за ближніх.

У соціалістичному Закарпатті Юлій Боршош-Кум'ятський, що після Василя Гренджі-Донського, Олександра Маркуша, Марка Бараболі, Луки Дем' яна, а фактично, водночас із ними остаточно вирішив мовне питання на Закарпатті – в соціалістичному Закарпатті Юлій Боршош -Кум'ятський не потрапив під репресивний каток лише тому, що на вимогу влади покаявся. Однак зберіг віру в Бога, часто

© П.Скунць, 2004.

дорікав своєму молодшому колезі Василю Вовчкові за антирелігійні вірші та й мені перепадало, я теж собі дозволяв у молодості випади проти релігії, спровоковані не так комуністичною владою, як служителями культу, що в своїй масі продавалися не гірше, як тепер.

У соціалістичний час Юлія Боршоша-Кум'ятського, як і всіх інших закарпатських письменників, почали ламати в бік соціалістичного реалізму. І – зламався. Так нам здавалося. Я працював у видавництві «Карпати» редактором художньої літератури. Всі вірші Юлія Боршоша-Кум'ятського були настільки соцреалістичні, що вже доводилось його оговтувати. Щоправда, на одному з віршів я прокололся. Виходила книжка поезій Ю.Боршоша-Кум'ятського «Багряні акорди» – своєрідне вибране, де подавалися й досоціалістичні вірші. Там був революційний вірш, присвячений якомусь з'їздові молоді Закарпаття. Оскільки Юлій Боршош-Кум'ятський був поетом-ліриком, насамперед ліриком природи, але й глибоко соціальним співцем свого народу, вірш мені здавалося, тільки укріпить Юлія Васильовича на позиціях соцреалізму в очах компартійного керівництва. І вже коли тираж збірки був віддрукований, до мене підходить колишній обкомівський працівник, підкинутий нам у редактори на ідеологічну підтримку, Мазанько. Показує одну з газет, де цей вірш надруковано (за часів Чехословаччини), а поряд – стаття про сам з'їзд, що проходив під лозунгами явно антисовіцькими. Що це означало? Для мене – негайне звільнення з роботи із забороною працювати на «ідеологічній» ниві взагалі (це згодом і сталося), але в мене було алібі: вірш я взяв із попередніх радянських видань, що не користувалися послугами Мазанька. Однак це, крім усього, означало в кращому разі, що тираж звезуть у видавництво, і будемо виривати вручну з тих книжок аркуш і вклеювати якийсь замінник. То найбільше мене турбувала доля самого Ю.Боршоша-Кум'ятського – він же знав, що то був за з'їзд. Я дотелефонувався до нього, набрав лютого вигляду:

– Як Ви могли так підвести видавництво?

– Там так гарно говорили про Україну, невинно відповів Юлій Васильович. – А тих лозунгів «Хай жиє вуйко Гітлер!» я і не побачив. І така невинність була в його голосі, що я розгубився, і вся лють із мого обличчя пропала.

Він справді міг не помітити тих дурних гасел, захоплений національною ідеєю, не знаючи, що вона зраджена на корені.

Він був справді наївний у політичному житті, але безоглядний у любові до свого народу. Пам'ятаю, викликав недовіру властей його вірш «Ліс рубають», актуальний і сьогодні. Ми негайно направили з видавництва рукопис на внутрішню рецензію Дмитрові Павличку – тоді він високо котувався у компартійних колах. Завдяки Дмитрові Васильовичу і з'явилася ця поезія друком, що й нині мала би висвітлюватися червоними літерами в очі нищителям нашого лісу. А писалося це давно-давно, за часів так званої буржуазної Чехословаччини – в 1936 році.

1975 року ми відзначили його сімдесятилітній ювілей. Він був у доброму гуморі. Адже на часі була його книга поезій «Пізня краса», яку я редагував уже на дружніх засадах на його прохання. У видавництві я вже не працював. Книга була якщо й не цілком соцреалістична, то методу цьому не суперечила. Згодом, уже після смерті автора, вийшла навіть російською мовою в перекладі ужгородської поетеси Людмили Кудрявської.

А помер поет без будь-яких симптомів смертельної хвороби за буденними домашніми ділами 10 квітня 1978 року, тобто, на 73-му році життя.

На щастя, він виховав свого сина, теж Юлія, знаного в Закарпатті лікаря, в дусі поваги до батьківських і материнських цінностей. Дружина Юлія Васильовича була вчителькою в глухонімих – труд тяжкий, та себе ніколи наперед не виставляла, однак, застерігала нас від богохульства при кожній зустрічі. Лікар Юлій Юлійович Боршош подав у видавництво «Карпати», вже по смерті батька рукопис поезій, котрий Юлій Васильович за життя нікому не показував.

І аж у 1995 році він заявився друком у видавництві «Карпати».

Не годиться себе цитувати, але я писав передмову до цього видання, то після слів Боршоша-Кум'ятського –

Скільки раз мені вмирати
За вас, любі за Карпати?
Але що ж – іду!
Відведу біду! –

повторю свої слова, сказані поетом не про себе, а про нашого Спасителя:

А він іде
І вірю, що прийде.

«Прийде й завдяки поетичному слову Юлія Боршоша-Кум'ятського, поета з Божої ласки, обманюваного в своїх надіях, та незрадного в своїй вірі».

Син поета Юлій Юлійович підготував ще одну збірку свого батька із віршів, що були якось поза увагою автора чи видавців «До дрібних сивин». У підготовці її до видання мені теж випало брата участь. Та за пару днів після того, як я здав рукопис Юлію Юлійовичу, довідався про його смерть. Майже в такій обстановці, як і його батько, він покинув цей світ, так само в квітні, хоч на теплоході «Адмірал Нахімов» в екстремальній ситуації зумів урятувати всю родину і написати про це книгу.

Отакі вони – батько і син. Обидва Юлії, обидва світлі, в обох дар – а це так важливо в пору бездарної дійсності. І залишаймо їх собі – як свою совість, що пройшла випробування ненавистю, а випробування фальшивою любов'ю може й не подужати.

ПЕТРО СКУНЦЬ

Джерельні приписи:

1. Боршош-Кум'ятський Ю. Багряні акорди: Поезії.- Ужгород: Карпати, 1967.- 96 с.
2. Боршош-Кум'ятський Ю. В орлиному леті: Лірика.- Ужгород: Кн.-газ. вид-во, 1961.- 64 с.
3. Боршош-Кум'ятський Ю. Грай, трембіто: Поезії.- К.: Радян. письм., 1958.- 122 с.
4. Боршош-Кум'ятський Ю. Дві долі: Зб. віршів.- Ужгород: Кн.-журн. та газ. вид-во, 1948.- 48 с.
5. Боршош-Кум'ятський, Юлій Васильович. До срібних сивин: Недруковані й призабуті поезії та проза/ Зібрав і впорядкував Юлій Богдан Боршош; Вступ. ст. П.Скунця.- Ужгород: Закарпаття, 2004.- 176 с.
6. Боршош-Кумятский Ю. Играй, трембита!: Стихи.- Москва: Советский писатель, 1962.- 96 с.
7. Боршош-Кум'ятський Ю. Молитви серця: Поезії.- Ужгород, 1995.- 32 с.
8. Боршош-Кум'ятський Ю. На високій полонині: Поезії.- Ужгород: Закарпатвидав, 1956.- 100 с.
9. Боршош-Кум'ятський Ю. Пізня краса: Лірика.- Ужгород: Карпати, 1975.- 128 с.
10. Боршош-Кум'ятський Ю. Позняя краса: Стихотворения/ Пер. с укр. Л.Кудрявской.- Москва: Советский писатель, 1984.- 80 с.
11. Боршош-Кум'ятський Ю. Червона калина: Поезії, нариси.- Ужгород: Карпати, 1980.- 226 с.

12.Боршош-Кум'ятський Ю. Шовкова косиця: Поезії.- Ужгород: Карпати, 1971.- 240 с.

* * *

13.Боршош-Кум'ятський Ю. Закутий орел; Зійшов місяць; Зажурена трембіта; Рахів у неділю; Косовиця, село Кваси: [Вірші]// Гуцуліє, рідна земле: Літературна Рахівщина: Альманах.- Ужгород, 1993.- С. 23-29.

14. Юлій Боршош-Кум'ятський: [Вірші]// Закарпатська поезія XX століття: Антол./ Упорядкув., передм. В.Густі.- Ужгород: Закарпаття, 2003.- С. 48-56.

* * *

15. Хланта І.В. Юлій Боршош-Кум'ятський: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Патент, 133 с.

16. Юлій Боршош-Кум'ятський// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 76-82.

* * *

17. Кевешлігеті О. До проблеми генезису образної системи й текстології духовних збірок Ю.Боршоша-Кум'ятського "Христос у Карпатах" і "Молитви серця"// Літературознавство: [Матеріали IV конгресу Міжнар. асоц. україністів]: Доп. та повідомл.- К.: "Обереги", 2000.- С. 249-254.

18. Кевешлігеті О.В. Оцінка творчості Ю.Боршоша-Кум'ятського у закарпатській критиці// Україна на міжнародній арені у XX ст.: Наук.-метод. зб.- Ужгород: Патент, 2000.- С. 141-146.

19. Кевешлігеті О.В. Педагогічна спадщина Ю.Боршоша-Кум'ятського в контексті загальнопедагогічної підготовки вчителя// Проблеми післядипломної освіти педагогів: Матеріали III Всеукр. наук.-метод. конф., 17-18 груд. 1998 р.- Ужгород: Патент, 1999.- С. 184-186.

20. Кевешлігеті О. Художня інтеграція календарного циклу осені у творчості Юлія Боршоша-Кум'ятського// Дивослово.- 2000.- № 6.- С. 8-11.

21. Козак М. Імпресіонізм у ліриці Ю.Боршоша-Кум'ятського// Укр. л-ра в загальноєвроп. контексті: Зб. наук. праць/ Відп. за вип. М.І.Сюсько.- Ужгород.- 2002.- Вип. 5.- С. 102-107.

22. Січ Я. Пам'яті славного земляка: [Ю.В.Боршоша-Кум'ятського]// Мукачево.- 2003.- 10 квіт.

23. Шкіря В. Співці в Карпатах не вмирають: [Про бібліогр. І.Хланти "Юлій Боршош-Кум'ятський"]// Срібна Земля.- 2001.- 18 серп.

24. Шкробинець Ю. Чи можна грати на розколотій трембіті?: 95 років тому народився поет Юлій Боршош-Кум'ятський// Новини Закарпаття.- 2000.- 8 лип.

25.Юлій Боршош про Юлія Боршоша-Кум'ятського// Срібна Земля.- 2001.- 7 лип.

ВАСИЛЬ ГЕОРГІЙОВИЧ ГАБДА:
80-річчя з дня народження живописця (1925–2003)

Цього року одному з провідних митців краю, народному художнику України Василю Габді виповнилося б 80 літ. Живописець належить до когорти тих майстрів, твори яких визначили найвищі здобутки закарпатської художньої школи.

Василь Габда народився, виріс і сформувався як особистість і митець на Закарпатті, якому присвятив увесь свій хист живописця-пейзажиста, безмежно закоханого в красу отчого краю. Майбутній художник вперше побачив світ 11 липня 1925 року в м.Ужгороді, з яким назавжди пов'язав свою життєву і творчу долю. В рідному місті він одержав фахову освіту – закінчив Ужгородське художнє училище, в стінах якого назавжди засвоїв уроки своїх видатних наставників-знаних майстрів Й.Бокшая, А.Ерделі, Ф.Манайла, пам'ять про них і щиру вдячність яким зберіг до кінця своїх днів.

Сьогодні, подумки оглядаючи пройдений В.Габдою мистецький шлях, неважко помітити, що вже в ранніх роботах-акварелях, малюнках, живописних полотнах упевнено визначились прикметно-виразні ознаки особистісної образотворчої стилістики митця: настроєвість і глибоке співпереживання зі світом природи, емоційна наповненість живописних образів, приваблива ясність, щирість і безпосередність образотворчого вислову. Інтелігентність і художній такт, що були незмінними атрибутами мистецьких праць В.Габди, поєднувались в його мистецтві з глибокою поетичністю світосприйняття. Художник упродовж усього свого творчого життя залишавсь тонким і проникливим ліриком. Він володів дорогоцінним даром висловлювати свої найпотаємніші сподівання, думки і почуття поетичною мовою вишуканої живописної пластики. Не дивно, що сучасники «охрестили» краєвиди живописця «пейзажами-сповідями», мабуть, з огляду на їх проникливу емоційність, художницьку чесність, безхитрісність, глибинну мистецьку правду.

Поетичність мистецького погляду на світ, ліричні інтонації в мистецтві художника досягаються з допомогою єдино слушного в сенсі творчості митця формовияву, що базується на використанні згармонованого колориту з домінантою елегантних відтінків бузкового, на каліграфічній довершеності реалістичного письма з впевненим

© О.Приходько, 2004.

ліпленням живописних форм, модельованих фактурним пастозним накладанням фарб.

У творчій спадщині В.Габди складне, приховане від стороннього ока життя природи, манливої і зрадливої у різні пори року, відтворене талановитим пензлем закоханого у рідний край митця. Зустрічаються у його мистецтві і картини розквітлого літа із щедрим буянням насичених кольорів, і осінні краєвиди, у прозорому вохристо-золотавому колориті яких вгадуються ностальгічні авторські інтонації – світлий смуток прощання з теплом. Нерідко звертався живописець і до написання зимових пейзажів, що полонять чистою поліфонією дзвінкого морозного різнобарв'я. Однак, особливою живописною силою і емоційною гостротою вирізняються весняні полотна митця. В образотворчому мистецтві Закарпаття поряд з такими «визначеними», «хрестоматійними» явищами, як «бокшаївська осінь», «кашаївська зима», з'явився новий художній феномен – «весна Габди». Митець особливо любив писати ранню весну, коли в чистому прозорому повітрі обриси предметів набувають особливої виразності і чіткості, а інтенсивні кольори звучать на повну живописну силу. В цих картинах – і дитяча захопленість колористичним і формальним багатством світобудови, і вікова мудрість в розумінні одвічного тяжіння до коловороту оновлення.

Але якої б пейзажної теми не торкався художник, природа на його картинах незмінно пронизана відчуттям гармонії і краси, злагодженості і упорядкованості світобудови, вона завжди привітна, спокійна і притихла. Автор відмовляється від передачі бурхливих, драматичних станів, на вдається до загострено-екопресивних вирішень, які б суперечили його світоглядницьким і мистецьким ідеалам.

Тому не дивно, що квіти як уособлення гармонії, краси і радості життя, стали ще однією манливою і привабливою для В.Габди темою мистецтва. Півонії і іриси в саду, чорнобривці і айстри на паркових клумбах, польові ромашки та волошки в керамічних вазах і глечиках, цикламени на підвіконнях та столиках – десятки етюдів і закінчених композицій присвятив художник квітам, бо понад усе в житті любив і цінував прекрасне.

Щасливий художник творив свій щасливий світ у гармонії і злагоді з собою, своїм мистецтвом і оточуючими, бо у ньому щасливо поєднувались витончена інтелігентність, толерантність і природній художній такт.

ОЛЕНА ПРИХОДЬКО

Джерельні приписи:

1. Закарпатський художній музей: Альбом.- К.: Мистецтво, 1984.- 119 с. Зі змісту: [Про В.Габду].- С. 75, 76.
2. Василь Габда// Мистецьке зібрання творів художників Закарпаття: Каталог.- Ужгород, 1999.- С. 7.
3. Василь Габда// Митці Закарпаття.- Ужгород: Госпрозрахунк. ред.-вид. від. упр. у справах преси та інформації, 1994.- С. 26.
4. Габда Василь// Художники Закарпаття: Альбом-каталог: До 55-річчя Закарпат. орг. нац. спілки худож. України/ Упорядкув. Б.Кузьма, К.Стельмах.- Ужгород: Карпати, 2001.- С. 62-63.
5. Островський Г. Образотворче мистецтво Закарпаття.- К.: Мистецтво, 1974.- С. 160, 190.

* * *

6. Біксей Л. "Спитають: як перейти життя? Відповідайте: як по струні прірву – красиво, стрімко": [70-річчя з дня народж. В.Г.Габди]// Новини Закарпаття.- 1995.- 13 лип.
7. Василь Габда: [Худож.]// Культурологг. джерела.- 2003.- № 3.- С. 53.
8. Вашаргелі Т. Кілька слів про людину: [Нар. худож. України В.Г.Габда]// Ужгород.- 2003.- 30 серп.
9. Дегтярьова Н. Поезія пейзажу: [Засл. худож. України В.Габді – 65]// Карпат. правда.- 1990.- 11 лип.
10. Мишанич В. Василеві Габді – 77: [Нар. худож. України]// Срібна Земля.- 2002.- 20 лип.
11. Попова Л. Аби розгадати таємницю світу і буття: [Худож. В.Габда]// Новини Закарпаття.- 2000.- 15 лип.
12. Ретроспективна виставка творів Василя Габди: [Нар. худож. України]// Новини Закарпаття.- 2000.- 14 листоп.
13. Тімков М. Секрет його молодості: [Ужгород. худож. В.Габда]// Фест.- 2000.- 13-19 лип.

ЛИПЕНЬ:14

ІШТВАН УДВАРІ:

55-річчя з дня народження професора, доктора Угорської академії наук (нар. 1950)

У сучасній Угорщині україністика та русиністика мають свого помітного лідера – професора Іштвана Удварі. За тридцять років з часу його першої публікації (1974 р.), мабуть, не було у славістиці

© В.Падяк, М.Капраль, 2004.

події, як то вихід монографії, збірника праць, матеріалів конференції, наукового симпозіуму тощо, на яку б не відгукнувся угорський вчений.

Не було також і року, щоб не вийшла з друку хоча б одна, але суттєва його наукова розвідка, факсиміле розшуканого ним та опрацьованого рукопису з попередніх століть тощо. Судіть самі: його бібліографічний покажчик вийшов у двох томах. У першому (за період 1974–1995 рр.) зафіксовано 456 позицій, а в другому (за період 1995–2000 рр.), у т.ч. із працями про самого Удварі – 580. Цифри свідчать: неймовірна працездатність, залюбленість в обрану наукову тему, широта охоплення дослідницького матеріалу.

Народився п.Удварі 14 липня 1950 року в с.Торньошпалцо комітату Саболч, що в безпосередній близькості до угорсько-українського кордону. У сусідньому селі Еперйешке, куди переїхала родина, закінчив 8 класів загальної школи, а в розташованому поруч містечку Мандок – гімназію. Слов'янське (русинське) населення в цих краях не є рідкістю, функціонування тут греко-католицької церкви, адептом якої є корінне населення, свідчить про те, що історично цю місцевість заселяли русини, з часом в Угорському королівстві асимільовані. Ця особливість регіону корінним чином вплине на вибір наукової теми майбутнього науковця.

Вищу освіту здобув у Дебреценському університеті ім.Л.Кошута (1971–1975) за спеціальністю "історія – російська мова та література". Там же у 1987 році захистив кандидатську дисертацію (Ph,D). Після університету викладав у гімназії ім.Дьордя Бешенеї м.Кішвард. З 1978 року І.Удварі – співробітник кафедри російської мови й літератури Ніредьгазького педагогічного інституту ім.Дьордя Бешенеї, з 1989 року він – на посаді професора, з 1990 року – заступника ректора по науковій роботі. З 1997 р. І.Удварі – професор, доктор Угорської академії наук.

Відразу після геополітичних змін у Центральній Європі, пов'язаних з розпадом СРСР та утворенням незалежних демократичних держав, І.Удварі, відгукуючись на потребу дня, засновує (1993 р.) та очолює (по сьогодні) кафедру русинської та української філології. Кафедра вважається одним із найкращих центрів русиністики та україністики в науковому світі Угорщини. Вона має й своє серійне видання – Studia Ukrainica et Rusinica, високий науковий рівень та часта періодичність виходу в світ публікацій у ньому (вийшли 14 томів) забезпечується саме завдяки його редактору – п.Удварі.

Під керівництвом п.Удварі вперше в Угорщині розпочалася підготовка україністів. На кафедрі була підготовлена ціла низка посібників, видань українською мовою, які використовуються під час навчального процесу. Вперше в історії української лексикографії тут були підготовленні такі видання, як «Практичний словник дієслівних форм української мови» Лариси Паламар, Іштвана Удварі, «Словозміна української мови» О.О. Тараненка.

З часу підготовки дисертацій (на здобуття ступеня доктора філологічних наук, 1981 р. та кандидата наук, 1987 р.) І.Удварі активно працює в русиністиці. Спочатку дослідив мову русинів Бачки й Срема (Югославія), потім – русинську ділову писемність в Угорщині XVIII ст. Друга дисертація, за рішенням Угорської академії наук, була видана 1995 року як монографія.

Одна з найулюбленіших тем дослідника стосується мови документів часу урбарської реформи Марії-Терезії – діяльності по врегулюванню взаємовідносин між селянами та владою, яка будувалася в дусі європейського просвітництва. Документи реформи – у багатьох аспектах – є важливими історичними матеріалами. Мова цих документів – сербська, словацька, словенська, хорватська, румунська – дає достатньо об'ємну характеристику стану цих мов у державі, їх статусу та ареалу поширення, говорить про мовне багатство та лексичні запозичення, синонімію тощо. І.Удварі блискуче дослідив словацькі, русинські та південнослов'янські документи урбарської реформи, а його книга "Русинські жерела урбарської реформы Марії Теризії" переконливо засвідчує поліфункціональність розвитку русинської мови – не лише на побутовому рівні, але й як мови офіційних документів.

Ця теза переконливо доводиться матеріалами наукових досліджень І.Удварі у наступні часи. Йому належать фундаментальні дослідження мови офіційних документів (циркулярів) єпископа Андрія Бачинського, аналіз карпаторусинських букварів XVIII ст. та катехізма Іоана Кутки, букваря Мануїла Ольшавського, розробка питань освіти русинської церковної інтелігенції та ролі Марія-Повчанського монастиря як визначного культурного та освітнього центру русинів.

У цьому ж ракурсі слід звернути увагу на потужні дослідження І.Удварі, присвячені життєдіяльності визначного (але призабутого сьогодні) русинського історіографа та філолога кінця XIX – середини XX ст., угорського академіка Антонія Годинки.

Фактично, коли 2004 року під час святкування в Будапешті 140-річчя з дня народження А.Годинки було оголошено про заснування пам'ятної медалі (плакети) на його честь, першим лауреатом цієї високої нагороди (цілком заслужено!) став проф. Удварі. Не лише тому, що і тематично, і методологічно його дослідження суміжні з науковими розробками у галузі славістики А.Годинки. Достатньо пригадати, що у 2000 році він здійснив факсимільне видання (із своєю суттєвою післямовою!) унікальної праці А.Годинки "Утцюзнина, ґаздуство и прошлость южнокарпатськыхъ русинувъ" (Будапешт, 1923), яка є важливою методологічною основою розвитку русинознавства й у наші часи. Ще більш вагомим кроком нам здається зацікавленість І.Удварі безцінною рукописною спадщиною академіка Годинки та факсимільне видання його рукопису (чистовика) "Русинсько-мадярського словаря глаголув". Цей словник сам Годинка планував видати у 1922 році в Ужгороді у видавництві Ю.Фелдешія під назвою "Глагольниця: Сбирка всѣхъ глаголовъ пудкарпаторусинського языка». І тільки тепер, під редакцією І.Удварі, з'явилося це об'ємне (всього 436 сторінок!) видання. Словник цей, ніби царство русинських дієслів, віриться, ще надасть русинській мові неоціненну послугу, оскільки зберіг для наступних поколінь безліч унікальних словоформ та свідчить про багатство русинської мови.

З такими успіхами зустрічає свій життєвий ювілей надзвичайно скромна людина – подвижник у науці професор Іштван Удварі.

ВАЛЕРІЙ ПАДЯК
МИХАЙЛО КАПРАЛЬ

Джерельні приписи:

1. Удварі І. Кириличні уббіжники мукачовського єпископа Андрія Бачинського: Зб. жерел про студії русин писемства/ І.Удварі; Ред. І.Керча.- Ніредьгаза, 2002.- 240 с.
2. Удварі І. Образчикы з історії пудкарпатськых Русинув. XVIII. столїтіс: Изглядованя з історії культуры и языка / Вступ І.Керчі; Спередслово Дюлы Вігы; Мапы Жолта Ботлика.- Ужгород: Удавательство В.Падяка, 2000.- 340 с.
3. Удварі І. Русинські жерела Урбарської реформи Марії Теризії = Udvari István. A Mária Terézia-féle Úrbérrendezés ruszin nyelvű forrásai.- Nyíregyháza, 1999.- 130 old.
4. Udvari István. A Mária Terézia-féle úrbérrendezés forrásai magyarországi délszláv népek nyelvén I: Nyomtatványok.- Nyíregyháza, 2003.- 326 old.

6. Udvari István. A Mária Terézia-féle úrbérrendezés forrásai magyarországi délszláv népek nyelvén II: Bács vármegyei szerb és bunyevác jobbágyok úrbéri bevallásait.- Nyíregyháza, 2003.- 214 old.

* * *

6. Годинка А. Пісні наших предків = Hodinka A. Száz rusyin népdal/ Підготовка текстів Ю.Туряниці, І.Удворі, С.Арпи; Вступ. сл. та упорядкув. І.Удворі.- Будапешт–Ужгород: Інтермікс, 1993.- 168 с.
7. Капраль М. = Káprály M. Пудкарпатськоє общество наук: Публ.: 1941–1944 = Kárpátaljai Tudományos Társaság: Kiadványok: 1941–1944/ Спередслово і ред. І.Удварі.- Ужгород: ПоліПрінт, 2002.- 170 с.
8. Коротка історія Угорщини/ Л.Маккаї, К.Бенда, К.Вьорьош та ін; Пед. ін-т ім.Д.Бешшеньеї; Каф. укр. і русин. філол.; Ред. П.Ганак; Ред. та упоряд. укр. вид. І.Удварі.- Ніредьгаза, 1997.- 222 с.
9. Наукові дослідження в галузі української та русинської філології = Tanulmányok az ukrán és ruszin filológia köréből: [Наук. зб.]/ Szerkesztette: Udvari István.- Nyíregyháza, 1997.- 298 old.
10. Hodinka Antal. Утцюзнина, газдувство и прошлость южно-карпатських русинувъ/ A művet kiadásra előkészíette, utószót írta Udvari István.- Nyíregyháza, 2000.
11. Hodinka Antal. Ruszin-Magyar Igetár = Годинка Антоній. Русинськомадярський словарь глаголув/ Kiadásra előkészíette, szerkesztette: Udvari István.- Факс. вид. рукопису.- Nyíregyháza, 1991.- 436 old.
12. Káprály M., Pishlöger C., Abonyi A. Ukrán és ruszin filológiai tanszék kiadványok: 1993–2003 = Кафедра украинской и русинской филологии. Публикации: 1993–2003 = Lehrstuhl für ukrainistik und russinistik publikationen: 1993–2003/ Передм. Г.Секея; Ред. серии Иштван Удвари.- Nyíregyháza, 2003.- 172 с.

* * *

13. Szlavisztikai bibliográfia Udvari István munkássága alapján: Adatok a hazai ukrainisztika és ruszinisztika bibliográfiájához (1974–1995)/ Szerkesztette: Vraukóné Lukács I.- Nyíregyháza, 1995.- 68 old.
14. Szlavisztikai bibliografia Udvari István munkássága alapján II. Adatok a hazai ukrainisztika és ruszinisztika bibliográfiáj ához (1995–2000)/ Szerkesztette:Bajnok Lászlóné; Lektorálta: Vraukóné Lukács I.- Nyíregyháza, 2000.- 118 old.

* **

15. Попович М. Іштван Удварі кулмінує: (К 50-ым народенинам історика і языкознателя)// Русин.- Пряшів.- 2000.- № 3-4.- С. 23-24.
16. Magocsi R.P. Udvari, István// Encyclopedia of rusyn history and culture/ Editors: P.-R. Magocsi, I.Pop.- Toronto–Buffalo–London: University of Toronto press, 2002.- P. 473-474.

ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ ДІЯНИЧ:
80-річчя з дня народження поета (1925–1980)

Він у моїй пам'яті залишився молодим, енергійним, бо ж і небагато прожив. Народився Василь Діянич 15 липня 1925 р. на Перечинщині, а помер 19 червня 1980 р. в Ужгороді. У 55 років вмістилося ціле життя поета, що оспівав свою Тур'ю, яка лише в бурю повноводна, а інакше і кури не замочать у ній хвоста...

Поетом Василь Діянич був справжнім. Його можна назвати поетом-піснярем, активно співпрацював із Закарпатським народним хором. Писав для нього композиції. Небагато охочих працювати в цьому жанрі. Ще назвав би Юрія Шкробинця, Василя Густі (з наймолодших). 5-6 збірок, написаних ним, тяжіють до народно-пісенного стилю, а афоризм «Смереки осені не знають», можна застосувати до його творчості. Тому й асоціація в мене – про поета з молодечістю, енергійністю.

Він працював і журналістом, і чиновником комітету по пресі. Думаю, скептично ставився до служби, був компанійським. У творчості тяжів до філософського осмислення життя засобами фольклорної стилістики . Ішов від пісні, казки, легенди. Думаю, також не реалізував себе сповна у поезії.

Мені імпонувало в поетові скептичне ставлення до своєї партизанської діяльності, що в ті часи випиналося. Він волів про це не згадувати, очевидно, розуміючи натяжки ужгородських науковців, аби в краї віднайти трохи не Сидора Ковпака...

Скромніший його доробок як рецензента книг, вистав театральних і виставок художніх. Поки що це розкидано по газетах, не зібрано, не осмислено.

Василь Діянич був добрим чоловіком, легко спілкувався з молодшими, був щирим і відвертим у стосунках з ними, не захвалював, не закритиковував. А крім усього, Василь Діянич мав належне почуття гумору як у власній творчості, так і людському спілкуванні.

Тур'я – його вітцизнина. Вона ж і в його творах.

ВОЛОДИМИР ФЕДИНИШИНЕЦЬ

Джерельні приписи:

1. Діянич В. З піснею щодня.- Ужгород, 1958.- 60 с.
2. Діянич В. Земле, ти чудесна!.- Ужгород: Карпати, 1966.- 80 с.

© В.Фединишинець, 2004.

3. Діянич В. Смереки осені не знають: Вірші та поеми.- Ужгород: Карпати, 1975.- 192 с.
4. Діянич В.Т. Там, де річка Тур'я: Поезії.- Ужгород, 1961.- 64 с.
5. Діянич В. Цвіт папороті: Поезії.- Ужгород: Карпати, 1985.- 160 с.

* * *

6. Діянич В. [Вірші]// Закарпатська поезія XX століття: Антол./ Упорядкув., передм. В.Густі.- Ужгород: Закарпаття, 2003.- С. 215-220.
7. Діянич В. Гори ви мої мальовані: [Вірш]// Нар. слово.- 2002.- 21 берез.

* * *

8. Василь Діянич// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 206.

* * *

9. Густі В. Цвіт папороті, цвіт душі...: До 70-річчя з дня народж. В.Діянича// Новини Закарпаття.- 1995.- 15 лип.
10. Ковач Ю. Пісенне слово поета: [Про літ. вечір у с.Тур'я-Бистра Перечин. р-ну з нагоди 60-річчя з дня народж. В. Діянича]// Закарпат. правда.- 1985.- 4 груд.
11. Лакиза М. Завжди з піснею: В.Діяничу – 50// Закарпат. правда.- 1975.- 15 лип.- Портр.
12. Угляренко П. Обнялися навіки Карпати з даллю степовою: [До 70-річчя В.Діянича]// Срібна Земля.- 1995.- 15 лип.
13. Фединишинець В. Таємниця співучої луни: [Спогад про поета В.Діянича]// Новини Закарпаття.- 1997.- 20 верес.
14. Шкробинець Ю. Талант і доля: Сьогодні поетові Василеві Діяничу виповнилося б 75// Новини Закарпаття.- 2000.- 15 лип.

СЕРПЕНЬ: 7

МАРІЯ ІВАНІВНА ГОЛОВАЧ:

60-річчя з дня народження поетеси (нар. 1945)

Народилася 7 серпня 1945 р. у Мукачеві, за професією фармацевт. Вона автор двох поетичних збірок «Горькая ягода» і «Танец на огне». Перша з'явилася в 1987 році. Була вона, здається, запізнілою ягідкою. Юрій Керекеш і Петро Скунць одразу звернули увагу на неординарність поетичного мислення авторки, особливий інтонаційно-емоційний лад, динамічність думок і почуттів, душевну відкритість і афористичність її поезії. Цієї афористичності, лаконізму поетка досягає за допомогою метафоризації. Метафора робить її письмо густим і небагатослівним.

© Н.Ференц, 2004.

Марія Головач постійно дбає про ритмомелодику, звукопис своїх творів. Має рацію Ю.Керекеш, що вірші Марії Головач хочеться читати вголос, – «їх ритм, рима, інтонація розраховані на слухове сприйняття». Вслухаймося в рядки:

Ходит по огню
нестинарка,
Напевает горько и жарко.
Кружится,
на всех не похожа,
И гарцуют блики на коже.
Не кощунство и не коварство
По огню? Ступай в нестинарство!
По огню. Босая.
Не больно?
Королева чувств, своевольных.

«Нестинарка»

Захоплення поетки давнім мистецтвом мимоволі переходить у тривогу, бо «Век ракетный мчится в нестинарство».

У поезії Марії Головач живе турбота про долю землі нашої. Ятрить пам'ять трагедія Хіросіми і Нагасакі. Ця ганебна подія стала точкою відліку для тривожного атомного віку. Американці назвали бомби, скинуті на японські міста, добрими іменами «Малюк» і «Товстун». Ці лагідні слова, у яких приховалась смерть, втратили невинну суть, тому й зрозуміле зізнання поетеси: «Я не зову сына словом «малыш» («Точка отсчета»). Проблеми світу стають у поезії Марії Головач, так би мовити, проблемами родинними, домашніми. Турбота про планету зливається у її поезії з материнською турботою про сина:

Правит миром
плач ребенка,
Плач ребенка
правит миром.

«Правит миром»

Хвилюючим болем за долю всього живого на землі, за майбутнє планети пройнята більшість творів поетки. Болем озивається в її душі згадка про матір, яка «где-то в глубоких потемках планеты» («Памяти мамы»). Про неї нагадує вишивка:

Мамина вышивка крестом
Висит на стенке за стеклом.

Как щит между добром и злом –
Мамина вышивка крестом.
Висит над полкой, немодна,
Печаль прозрачная до дна.

«Мамина вышивка».

У вдячній пам'яті Марії Головач материнська оселя і задушевні розмови з найдорожчою на світі людиною – матір'ю і тихе болісне материнське чекання.

Ты меня у старой оливы ждешь...
Озарилась осень яворами,
Осветила лес и уплыла,
Присыпая ямы, словно раны,
Золотом последнего тепла.

«Памяти мамы»

Протягом десятиліть мати живе у пам'яті поетки,

Как эта вешняя трава.
Как этот луч, как эта рожь.
Как маков утренняя дрожь.
Тобой посаженный ранет
Не ранит –
нежно сеет свет.

На думку Марії Головач, доля жінки – це самопожертва. У цьому переконують твори, присвячені синові, чоловікові, житейським будням жінки-матері, дружини.

Болем і тривогою пройнята інтимна лірика Марії Головач. Вона відзначається щирістю, безпосередністю думок. Немає в ній ні театральності почуттів, ні солодкої сентиментальності, є непоказне, неголосне, потамоване почуття з чеканням, сумнівами, тихим смутком. Смуток той від розуміння швидкоплинності життя. Він просвітлений, ніжний, до болю щемливий, як у вірші «Я совсем о тебе не думаю».

Я совсем о тебе не думаю,
Стараюсь забыть навек.
Но давит ночами лунными
Чугунность целованных век.
Не радостью стал мне –
мукою.
Неподвижность хрупких
плеч.

Как забыть мне тебя?
Разлукою?
Новизною? Волнением
встреч?
Непрерывностью? Ожиданием?
Чем еще убивают любовь?
Забываю тебя покаянием.
Забываю... И думаю вновь.

Смуток і печаль у віршах поетки чимось схожі на чарівне місячне сяйво, яке робить усе навколишнє таємничим, казковим, сповнює серце щемом, вгамовує рухи, аби не зруйнувати необачним словом чи жестом дивної краси.

Живе в інтимній ліриці Марії Головач спрага за чистим і світлим почуттям.

Как зовут тебя,
мной не встреченный,
Где-то в сутолоке незамеченный?
Я давно никого не жду
Знаю твердь свою и межу...

«Как зовут тебя»

Інтимні переживання в ліриці Марії Головач – неголосні, не висловлюють себе пишними словами, не підіймаються на котурни.

Лірику Марії Головач важко розділити на громадянську, пейзажну та інтимну. Вона не піддається такому поділу тому, що в багатьох творах природа, інтимні переживання ліричної героїні та роздуми про світ і людину в ньому складають єдине органічне ціле.

Окремо хочеться сказати про переклади Марії Головач. У збірці «Танец на огне» є окремий розділ перекладів на російську мову віршів Ліни Костенко. Це улюблена поетеса Марії Головач.

Назбиралось у поетки чимало нових творів. Знаючи вимогливість Марії Головач до себе, відчуваю, що це поезія високої проби.

НАДІЯ ФЕРЕНЦ

Джерельні приписи:

1. Головач М. Горькая ягода: Стихи.- Ужгород, 1987.- 56 с.
2. Головач М. Танец на огне: Стихи и поэма.- Ужгород: Карпати, 1989.- 94 с.

* * *

3. Головач М. [Вірші]// Закарпатська поезія XX століття: Антол./ Упорядкув., передм. В.Густі.- Ужгород: Закарпаття, 2003.- С. 361-365.

4. Мария Головач: [Вірш]// Вежа/ Уклад. Т.Ліхтей; Худ. оформ. Н.Пономаренко.- Ужгород: Мистец. лінія, 2004.- С. 89-90.
5. Марія Головач: [Вірші]// Ніжність: Антол. сучас. жіночої лірики Закарпаття/ Уклад. Т.Ліхтей.- Ужгород: Мистец. лінія, 2002.- С. 29-31.

* * *

6. Головач М. "Женщина бельё развешивает": [Вірш]// Новини Закарпаття.- 2002.- 7 берез.
7. Головач М. Смиряются волны: Вірш// Новини Закарпаття.- 1995.- 5 серп.

* * *

8. Головач Марія Іванівна// Висіцька Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття: Кн. перша: наука, культура, мистецтво: Біо-бібліогр. довід./ Бібліогр. ред. та ред.-упорядник Л.Ільченко.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2004.- С. 85-95.
9. Марія Головач// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 167-168.

* * *

10. Басараб В. Дорога до храму – в самій людині: До 50-річчя М.Головач// Новини Закарпаття.- 1995.- 5 серп.- Портр.
11. Високого натхнення, творчих успіхів!: [Про прийняття у Спілку письм. України Марії Головач]// Закарпат. правда.- 1990.- 12 трав.
12. Ференц Н. Гармонія радості й печалі// Закарпат. правда.- 1995.- 22 серп.

СЕРПЕНЬ: 10

ОЛЕКСАНДР КАРПОВИЧ БУРЛІН:
80-річчя з дня народження живописця (1920–1994)

Олександр Карпович Бурлін народився 10 серпня 1920 року у місті Хвалинськ Саратовської області (Росія) у робітничій сім'ї.

Любов до малювання пробудилась у хлопчика рано, та життєві обставини складались так, що лише після війни, опинившись на Закарпатті, Олександр Карпович не тільки зміг віддатись улюбленому заняттю, але й знайшов доброзичливих учителів. В одній з його автобіографій, написаній, між іншим, українською мовою, є такі слова: «Малювати навчався з дитинства, але вважаю, що основну професійну підготовку одержав у колективі закарпатських художників».

© Н.Панчук, 2004.

Життєві «університети» Олександра Бурліна почались рано. Тринадцятилітнім він став сиротою, а у неповні 19 – солдатом Червоної армії на довгі 7 років. У ці 7 років вмістились сотні кілометрів фронтових доріг, сотні боїв, а серед них – Сталінградська битва, взяття Будапешта. Фронтова географія включила не тільки Угорщину, але й Румунію та Австрію, а послужний список –такі почесні нагороди, як орден Червоної зірки, медаль «За оборону Сталінграда». Цікаво, що в мирні часи, живучи поряд з кордоном, Олександр Бурлін, на відміну від інших художників, поїздками за кордон не цікавився. Мабуть, навіть сім'я так і не дізналась – чому?

Між тим, війна залишила свій слід не тільки в біографії Олександра Бурліна, але й в колориті і характері його творчих робіт. Дуже часто цілком мирні його пейзажі завдяки присутності чорно-брунатних тонів несуть в собі відбиток якоїсь підсвідомої тривоги.

Мирне життя для майбутнього художника почалось на Закарпатті. У 1946 –1949 рр. він працював художником у редакції тодішньої газети «Советское Закарпатье», з 1949 – у виробничих майстернях Закарпатського відділення Художнього фонду України.

З 1951 року Олександр Бурлін почав брати участь у художніх виставках, у 1970 році відбулась його перша персональна виставка, а у 1971 році він став членом Спілки художників України. Колеги-художники та мистецтвознавці відзначали його полотна «Весна», «Перед бурею», «Пахмурний день», «В горах», «Вид Ужгорода».

Творчий доробок художника свідчить про те, як наполегливо Олександр Карпович вчився – у свої колег, у Всесоюзному заочному художньому інституті, як відкривав для себе чистий колір, секрети мистецького ремесла.

Як засвідчила друга персональна виставка (1981 р.), його кращі роботи об'єднали в собі і незнищенне хлоп'яче здивування перед красою навколишнього світу, і цілком зрозуміле для людини, юність якої вкрала війна, відчуття постійної загроженості і крихкості цього світу.

Більшість з полотен Олександра Бурліна – пейзажі Закарпаття – своєрідний вияв безмежної вдячності землі, що волею долі стала для нього раз і назавжди віднайденим рідним домом.

Помер Олександр Бурлін в Ужгороді у 1994 році.

НАДІЯ ПАНЧУК

СЕРПЕНЬ: 18

МИХАЙЛО САБАДОШ:
85-річчя з дня народження прозаїка (нар. 1920)

Серед уродженців Закарпаття, офіцерів чехословацької армії періоду Другої світової війни і повоєнного часу полковник Михайло Михайлович Сабадош виділяється своїми документальними книгами про бойові дії на радянсько-німецькому фронті та у партизанському загоні, який діяв у Східній Словаччині, а також романом-хронікою про селянське життя Закарпаття 30-40-х років XX століття, коли воно входило до складу Чехословаччини та Угорщини.

Народився 18 серпня 1920 р. в с.Заднє (тепер Приборжавеьке) Іршавського району у селянській родині. Вчився у сільській народній школі, виявив потяг до навчання, але часто змінювані політичні влади в краї не дали йому змоги далі вчитися, особливо після окупації Карпатської України угорськими поневолювачами. Декілька разів намагався покинути село і втекти через кордон у Радянський Союз, особливо після того, як СРСР став сусідом Угорщини, але невдало.

У 1941 р. Михайла Сабадоша призвали в угорську армію в м.Ніредьгаза у 12 піхотний полк, а вже у жовтні 1942 р. відправили на східний фронт. 9 грудня того ж року він перейшов на бік Червоної армії, де став її бійцем. Потім відправили у чехословацьку бригаду Людвика Свободи, а звідти у партизанську школу. Згодом у складі партизанського загону десантувався у тил ворога і діяв на території Східної Словаччини. Після війни здобув середню освіту, закінчив Празьку військово-політичну академію, служив у армії і вийшов на пенсію у званні полковника, жив у м.Кошіце, обирався крайовим депутатом, членом товариства антифашистських борців Чехословаччини, культурної спілки українських трудящих. Помер 30 червня 1999 р.

Ще з 60-х років активно працював над спогадами про війну, про пережите і до 1986 р. видав 8 книг українською і словацькою мовами. Найціннішими є його документальні спогади про службу в Червоній армії та участь у партизанській боротьбі на теренах Східної Словаччини. Книга «Фронтовими дорогами» (1970) насичена конкретними і достовірними фактами з життя і бойового шляху Михайла Сабадоша, де результат використання власного фронтового щоденника, супутника його суворої молодості, який вів за всі роки війни.

Михайло Сабадош став бійцем першої роти 187 стрілецького

© О.Довганич, 2004.

полку 62 дивізії Червоної армії. Він допомагав закарпатцям, зокрема своїм землякам з Іршавщини, які з угорської армії потрапляли в полон, і їх віддавали на сільськогосподарські роботи. Описав зруйновані села і знущання німецьких фашистів над місцевим населенням.

Багато уваги приділено аналізу бойових дій військової частини, у якій він служив, дав оцінку своєму першому бою на Харківському напрямі у складі Воронезького фронту. Про чехословацьку військову частину, де було багато закарпатців, нічого не знав, поки не взяв участь у боях на річці Мжа, де діяв також окремий чехословацький батальйон в районі с.Соколове.

За службу в Червоній армії йому оголосили подяку і відправили в м.Єфремово, де почала формуватися 2-а чехословацька парашутно-десантна бригада. Тут керівник чехословацької військової місії в СРСР відбирав кандидатів у офіцерську школу до Саратова, сержантську – до Тамбова і у партизанську школу на навчання, у яку і потрапив Михайло Сабадош.

Саме про це та про бойовий шлях у партизанському загоні він розповів у книзі спогадів «Парашутистом в Карпатах» (1966). І у цьому випадку суворій документальності послужив його партизанський щоденник з правдивими подробицями партизанського життя. Після навчання в партизанській школі в о.Обарово, неподалік від м.Рівне і спеціальної підготовки, із слухачів школи створювалися організаторські партизанські групи і відправлялися в тил ворога.

Михайло Сабадош потрапив у загін І.М.Маслова, де начальником штабу був С.М.Татарчук і на двох літаках (у кожному по 15 чол.), у повному озброєнні, із запасом продуктів на 2 доби, вилетіли в напрямку на Словаччину. Супроводжував групи чехословацький представник при українському штабі партизанського руху майор Шрам. Перший літак висадив партизанів у районі с.Кам'яниця над Цірохою під Вігорлатом, що неподалік від м.Гуменне. Друга група на чолі з С.М.Татарчуком опинилася на території Польщі, де зустрілася з іншою десантною групою, яка мала рацію. Тому за наказом УШПР була тимчасово приєднана до загону Криворучка. Потім ці загони об'єдналися із партизанським з'єднанням М.І.Щукаєва, і діяли на території Східної Словаччини. Зокрема, загін С.М.Татарчука в районі с.Телеповце мав зв'язкових у Гуменному, Снині та інших містах і селах. Автор згадував і післявоєнну долю друзів-партизанів, які стали офіцерами чехословацької армії.

Третя книга спогадів із цієї тематики – «Партизанські Карпати»

(1973) повторює епізоди з попередніх книг, нових матеріалів не оприлюднює, крім деяких прізвищ учасників партизанського загону, в якому діяв Михайло Сабадош. Автор дав цікаві епізоди з бойової діяльності друзів, які воювали в Чехословацькому корпусі і відзначилися мужністю й героїзмом.

Роман-хроніка Михайла Сабадоша в трьох книгах «Бурхливі роки» (1976), «Відважні» (1980), «Перемога» (1984) – багато в чому автобіографічний. Трилогія присвячена родині селянина Федора Дрозда з с.Заднє (тепер Приборжавське), що на Іршавщині, звідки родом і сам автор трилогії. А життя його сина Михайла Дрозда прямо описано з життєвого шляху і бойової діяльності самого Михайла Сабадоша. Книги написані в дусі того часу і не відображають жодних суспільно-політичних проблем або негативних явищ національного чи політичного характеру. Карпатська Україна та Августин Волошин згадуються з тими ярликами, які їм присвоїла радянська тоталітарна система. Хоч роман-хроніка не став літературним явищем, але треба віддати належне його автору за те, що, живучи за межами рідного краю, не забував його, а намагався прославити.

Михайло Сабадош зрозумів, що життя треба відображати багатогранним, з усіма його світлими сторонами, проблемами і трагедіями. Тому в 1986 р. він видав невелику збірку оповідань під назвою «Кривулі», де з притаманним гумором і сарказмом висміював недоліки повсякденного життя, показуючи складнощі взаємовідносин людей тощо. Порівняно з романо-хронікою згадана збірка є кроком уперед у підвищенні художнього рівня, майстерності й зростання його як письменника.

Усі твори Михайла Сабадоша видані у Східній Словаччині, тому невипадково вони майже не відомі його землякам, крім зацікавлених фахівців. Але його документальні книги збагатили фактичним матеріалом як історію участі закарпатців в русі Опору за межами рідного краю, так і зображення селянського життя в роки Другої світової війни.

ОМЕЛЯН ДОВГАНИЧ

Джерельні приписи:

1. Сабадош М. Бурхливі роки: Роман-хроніка.- Братіслава–Пряшів: Слов. пед. вид-во; Від. укр. л-ри в Пряшеві, 1980.
2. Сабадош М. Відважні: Роман-хроніка.- Братіслава–Пряшів: Слов. пед. вид-во; Від. укр. л-ри в Пряшеві, 1980.

3. Сабадош М. Кривулі: Оповід.- Братіслава–Пряшів: Слов. пед. вид-во; Від. укр. л-ри в Пряшеві, 1986.
4. Сабадош М. Парашутистом в Карпатах.- Братіслава–Пряшів: Слов. пед. вид-во; Від. укр. л-ри в Пряшеві, 1966.
5. Сабадош М. Партизанські Карпати.- Братіслава–Пряшів: Слов. пед. вид-во; Від. укр. л-ри в Пряшеві, 1973.
6. Сабадош М. Перемога: Роман-хроніка.- Братіслава–Пряшів: Слов. пед. вид-во; Від. укр. л-ри в Пряшеві, 1984.
7. Сабадош М. Фронтовими дорогами.- Братіслава–Пряшів: Слов. пед. вид-во; Від. укр. л-ри в Пряшеві, 1970.

* * *

8. Сабадош Іван// Краєзнавчий словник русинів-українців. Пряшівщина.- Пряшів: Союз русинів-українців Слов. респ., 1999.- С. 302.
8. Іванчов Ф. Ножик на пам'ять: [Про М.Сабадоша]// Люди в строю: Нариси про учасн. національно-визвол. боротьби.- Братіслава–Пряшів, 1977.
9. Сабадош М.М.// Довганич О., Пагиря В. Закарпатські воїни генерала Людвіка Свододи.- Ужгород: Патент, 2000.- С. 146-151.
10. Сабадош Михайло// Роман М. Літературні портрети українських письменників Чехословаччини.- Пряшів, 1989.- С. 134-137.

* * *

11. Ковач Ф. Відважні йшли до перемоги// Дукля.- Пряшів.- 1985.- № 4.- С. 31.
12. Хома В. Творчість Михайла Сабадоша// Дукля.- Пряшів.- 1980.- № 6.- С. 39-50.

ВЕРЕСЕНЬ: 5

МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ КРЕЧКО:
80-річчя з дня народження композитора (1925–1996)

У музичній культурі Закарпаття М.М.Кречку належить особливе місце. Цей багатогранний і талановитий музикант проявив себе як блискучий хоровий диригент, активний пропагандист і збирач народної пісні, композитор, публіцист, педагог та музично-громадський діяч.

Народився Михайло Кречко 5 вересня 1925 р. в с.Порошково, що на Перечинщині, у селянській небагатій сім'ї, де любили народну пісню. Гарний «оксамитовий» голос мами, яка співала народні пісні,

© Т.Росул, 2004.

залишився для хлопця незабутнім на все життя. Імовірно, ці дитячі враження і зумовили майбутній вибір професії Михайла. З малих літ хлопець охоче співав і підбирав на слух запальні народні мелодії. Після закінчення сільської школи Михайло продовжив навчання в Ужгородській духовній семінарії, де отримав початкові знання з музичної грамоти, диригування та гри на скрипці. Юнак легко засвоював навчальний матеріал та найбільше його вабили заняття хору, які відкрили перед ним неозорий світ музики. Згодом, після закінчення семінарії (1944 р.), М.Кречко організовував молодіжні хори, які брали участь у богослужіннях та виступали з концертами перед широкою громадськістю.

У 1945 р. М.Кречко поступає на історичний факультет Ужгородського державного університету. Однак потяг до музики був настільки сильним, що він вирішив присвятити хоровому мистецтву усе своє життя. У 1949 р. М.Кречко стає студентом Київської консерваторії одразу двох факультетів: диригентського і вокального. Тут юнак вдосконалював свою майстерність під керівництвом досвідчених майстрів – знаменитого українського співака Івана Паторжинського та фахівця хорової справи Елеонори Скрипчинської. Висока оцінка непересічного таланту молодого музиканта виявилась не тільки у дипломі з відзнакою, а, насамперед, у тому, що його одразу після закінчення консерваторії (1954 р.) призначили художнім керівником і диригентом Закарпатського народного хору – єдиного на той час професійного колективу області.

Як вдумливий, талановитий митець Михайло Михайлович з пошаною ставився до надбань свого видатного попередника – П.П.Милославського. Але колектив не зупинився у розвиткові на якомусь певному рівні, а зробив сміливий крок до завоювання нових мистецьких вершин. Музикант розширив творчі можливості колективу завдяки поєднанню народної та академічної манери співу, що збагатило репертуар хору й урізномантнило палітру звучання. М.Кречко переконливо довів, що не втрачаючи національної основи, хор може вирішувати художні завдання, властиві колективам академічного профілю. У високому професіоналізмі колективу мали можливість пересвідчитись мешканці найвіддаленіших куточків світу. Численні гастролі Закарпатського народного хору під керуванням М.Кречка принесли колективу не тільки популярність, а і звання заслуженого. Чимало сил віддав М.Кречко для популяризації народної пісні Закарпаття. У творчій діяльності музиканта пропаганда народної музики

була нерозривно пов'язана із її збиранням. З цією метою він записував кращі зразки народно-пісенної творчості та у вигляді хорової художньої обробки знову повертав їх у народ уже в концертному виконанні. До найбільш відомих обробок належать: «Летів пташок понад воду», «Ой на плаю», «Іванку, Іванку», «Паде дощ», «Тече вода каламутна», «Не рубай ліщину» та ін. Крім того, йому належить чимало авторських творів: «Там, де Чорна Тиса», «Вийду на Говерлу», «Київ весняний» на власні слова, «Любіть Україну» (сл.В.Сосюри), Служба Божа Іоанна Златоустого. Творча діяльність М.М.Кречка була високо оцінена громадськістю і урядом. У 1955 р. він був удостоєний звання заслуженого, а у 1960 р. – народного артиста України.

Актом визнання музиканта як одного з кращих хормейстерів України стало призначення М.Кречка на дуже високу і відповідальну посаду – художнього керівника і головного диригента хорової капели «Думка» (1969 р.). 14 років його керування стали періодом яскравого творчого зросту колективу, що був національним символом української хорової культури. Всі, хто спілкувався з маестро, відзначали щиру доброзичливість у поєднанні з величезною вимогливістю до себе й до інших. Музикант високо ставив творчий щабель для хористів. Певно, це і забезпечило колективу великий творчий зріст.

М.Кречко активно пропагував вітчизняну музику, здіснював грандіозні постановки шедеврів світової музичної класики, сприяв розвиткові молодих композиторів. Багато українських митців (в т.ч. і наш земляк Є.Станкович) були вдячні Михайлу Михайловичу за вдумливе «прочитання» своїх творів.

Якою б великою не була інтенсивність артистичної діяльності М.Кречка, але це лише одна із сторін його праці. Після звільнення з «Думки» М.Кречко став одним з ініціаторів створення нового і єдиного на Україні Державного дитячого музичного театру. З 1972 р. він – викладач, а з 1990 р. – професор кафедри хорового диригування Київської державної консерваторії. Митець виховав цілу плеяду талановитої молоді, яка продовжує його високі традиції. Серед найбільш здібних – Еміл Сокач, заслужений артист України, художній керівник і диригент хору «Cantus», а також О.Тарасенко, М.Мороз, В.Рацюк.

Вболіваючи за вітчизняне хорове мистецтво, М.Кречко став ініціатором і засновником Всеукраїнського конкурсу хорових колективів ім.М.Леонтовича, був незмінним членом журі фестивалів, конкурсів

та інших творчих змагань. Він щороку проводив семінари-практикуми для хормейстерів Закарпаття. Навіть смерть застала музиканта за роботою. Серце маестро зупинилося 25 лютого 1996 р. у Луцьку, де він очолював журі міжнародного конкурсу хорових колективів.

У неординарній особистості М.Кречка поєднувались фанатична відданість улюбленій справі, незвичайна працелюбність, чітке усвідомлення творчої мети, до якої прагнув із вражаючою наполегливістю. Саме таким запам'ятали його сучасники.

ТЕТЯНА РОСУЛ

Джерельні приписи:

1. Кречко М. З народної криниці.- К.: Муз. Україна, 1986.- 75 с.
2. Кречко М. Співає Закарпатський народний хор.- Ужгород, 1959.- 64 с.

* * *

3. Михайло Кречко// Пагиря В., Роглєв Х. Від Карпат – до Дніпра: Нариси про закарпат. "киян".- Ужгород: Патент, 1997.- 182 с.
   Зі змісту: [Про М.Кречка].- С. 35-37.
4. Пісня – його доля: [Про М.Кречка]// Кобаль В.В. Через плин років...: Творчі портр. видатних митців Закарпаття.- Ужгород: Госпрозрахунк. ред.-вид. від. упр. у справах преси та інформації, 2001.- С. 15-21.
5. Співає Закарпатський народний хор/ Упоряд. М.Кречко.- К.: Муз. Україна, 1973.- 48 с.
6. Уральський Л. Музичний світ Закарпаття: Творчі портр. професійних та самодіяльних комп.- Ужгород: Госпрозрахунк. ред.-вид. від. упр. у справах преси та інформації, 1995.- 68 с.
   Зі змісту: [Про М.Кречка].- С. 31.
7. Хланта І. "Душа моя – мелодія": До 75-річчя з дня народж. Михайла Кречка// Календар "Просвіти" на 2000 рік/ Упоряд. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2000.- С. 131-132.
8. Хланта І.В. Пісня над Карпатами.- Ужгород: Патент, 1994.- 85 с.
   Зі змісту: [Про М.Кречка].- С. 19-20.

* * *

9. Гаврош О. Перший народний артист Закарпаття: [М.Кречку виповнилося б 75 років]// Ужгород.- 2000.- 2 верес.
10. Гаврош О. У тіні сонячних кларнет: [Інтерв'ю з донькою нар. арт. України М.Кречко]// Старий Замок.- 1999.- 20 трав.
11. Зимомря М. Кришталь гірської криниці: До 70-річчя з дня народж. М.Кречка// Закарпат. правда.- 1995.- 9 верес.
12. Кобаль В. Одержимий піснею: [М.Кречко]// Новини Закарпаття.- 2000.- 5 верес.

13. Михайло Кречко – з нами: [Некролог]// Закарпат. правда.- 1996.- 2 берез.
14. Полищук Т. Хоровая ассамблея памяти Михаила Кречко// День.- 2001.- 16 февраля.
15. Хланта І.В. З синівською любов'ю до рідної землі: Сьогодні Михайлові Кречку – 70// Новини Закарпаття.- 1995.- 5 верес.
16. Хланта І. Михайло Кречко: До 50-річчя Держ. засл. Закарпат. нар. хору: [Наші славні земляки]// Нар. слово.- 1995.- 10 жовт.
17. Хланта І. Тонкий знавець хорового мистецтва: До 75-річчя з дня народж. М.Кречка// Орбіта-логос.- 2000.- 7 верес.

ВЕРЕСЕНЬ: 13 – ЖОВТЕНЬ: 6

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА:
60-річчя заснування (1945)

Нині ЗОУНБ – один з найпопулярніших і найавторитетніших культурних центрів краю. За своїми функціями це – головний заклад у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування населення Закарпатської області, науково-дослідний, методичний, координаційний центр для бібліотек всіх систем та відомств, центральне обласне книгосховище, обласний депозитарій краєзнавчої літератури, центр краєзнавчої бібліографії та інформації з питань культури та мистецтва.

Бібліотека створена у вересні 1945 року на базі Ужгородської публічної бібліотеки, яка з 1932 року діяла в місті за правилами бібліотеки такого типу.

З початку 60-х років минулого століття ЗОУНБ (тоді – обласна бібліотека для дорослих) розпочала активну науково-методичну, науково-бібліографічну та наукову діяльність.

За час, що минув, бібліотекою видано 130 бібліографічних покажчиків різного характеру. Найбільш популярні серед них щорічники «Календар краєзнавчих пам'ятних дат» та «Книга Закарпаття» (анотований каталог видань року), які мають і електронні версії.

Зокрема, «Календар краєзнавчих пам'ятних дат», розпочавшись як звичайний покажчик на допомогу бібліотекам області, останнім часом завдяки залученню до співпраці кращих наукових та мистецьких сил області став авторитетним виданням, до якого звертаються

© Г.Ковальчук, 2004.

науковці, письменники, студенти, педагоги, що викладають краєзнавство.

Фахівці, пов'язані з книгою, високо оцінюють і щорічний анотований каталог «Книга Закарпаття», де вперше зроблено спробу систематизації книжкової продукції в області. Ґрунтовний довідковий апарат робить цей покажчик зручним і потрібним для всіх – і фахівців книговидавничої справи, і представників органів державної влади та управління, і організаторів книжкової торгівлі та бібліографів, науковців, студентів. Приємно, що наукова та мистецька громадськість Ужгорода щоразу схвально відгукується на вихід кожного нового видання бібліотеки. «Орієнтир краєзнавчих пам'ятних дат», «Перша спроба систематизації книжкової продукції Срібної Землі», «Інформаційний портрет Закарпаття...» – статтями під такими заголовками відгукнулись газети області на вихід вище згаданих щорічників.

Завдяки грантам від посольства США на початку 2003 року в бібліотеці почав діяти Інтернет-центр, відкритий за програмою конкурсу «Інтернет у публічних бібліотеках», а з липня 2004 року відкрився новий інформаційний центр – «Вікно в Америку», що пропонує користувачам широку сучасну інформацію про історію, культуру, суспільство Сполучених Штатів Америки.

Підключення до Інтернет-мережі та відкриття нового інформаційного центру значно розширило можливості інформаційних послуг для користувачів бібліотеки та акумуляції необхідної інформації.

Бібліотека продовжує розширювати свій інформаційний діапазон через створення Регіонального інформаційного порталу (за грантом МФ «Відродження» та за сприяння Міністерства культури та мистецтв України).

Широко впроваджуються нові технології комп'ютеризації, опановано бібліотечну програму ІРБІС.

Нині ЗОУНБ не тільки популярний інформаційний та бібліографічний заклад, але й постійне місце спілкування інтелектуальної та мистецької еліти краю. Тут відбуваються літературні та музичні вечори, прем'єри нових видань, зустрічі з науковцями, літераторами, художниками, політичними діячами.

Щороку збільшується кількість користувачів, документовидач та відвідування бібліотеки. На сьогодні ці показники становлять відповідно 20,0 тис. чол., близько 500,0 тис. прим., 190,0 тис. відвідувань. До їх послуг близько півмільйона примірників видань різних

галузей знань багатьма мовами, в тому числі – фонд рідкісних і цінних видань. Триває формування фонду АВ матеріалів та CD-ROMів. Крім того, в ЗОУНБ – один з найширших в області репертуар вітчизняних та зарубіжних періодичних видань, кінофотофонодокументів, альбомів репродукцій творів мистецтва.

Плануючи роботу, колектив шукає гармонійну взаємодію у використанні виправданих часом бібліотечних форм і методів роботи з новаціями, що принесла доба комп'ютерів, активно включається у найголовніші події культурного життя області.

Одна з важливих особливостей діяльності бібліотеки – задоволення інформаційно-культурних запитів представників національних груп, що традиційно проживають на території Закарпаття та надання допомоги 93 бібліотекам населених пунктів 7 районів, де компактно проживають угорці, румуни, словаки, німці. Найбільш чисельною серед цих груп є угорці. Тому ЗОУНБ є базовим методичним центром з питань бібліотечного обслуговування угорського населення області. Відділ літератури іноземними мовами, що діє в структурі бібліотеки – це спеціалізований комплексний відділ, що здійснює бібліотечне та інформаційне обслуговування користувачів різними мовами, активно співпрацює з Центром культур національних меншин Закарпаття.

До послуг користувачів тут – 45 тисяч документів угорською, німецькою, англійською, французькою та іншими мовами, 25 назв періодики. Вартий уваги фонд енциклопедій та словників, що складає майже 2 тисячі примірників і включає словники не тільки популярних, але й рідковживаних у Європі мов – японської, китайської, в'єтнамської, ескімоської. Гордість відділу – 200 томів Британіки – проект «Бібліотека тисячоліття», подарунок Британської Ради в Україні (світова література англійською мовою).

У структурі відділу діє сектор угорської літератури, який пропонує місцеві періодичні видання угорською мовою, літературу про Закарпаття, видану в різних країнах Європи з XVIII століття до наших днів, матеріали гунгарології різними мовами, переклади українських авторів угорською мовою. При секторі працює просвітницький клуб угорської культури ім. Гізели Дравої, літературно-мистецька вітальня.

За час, що минув, у бібліотеці змінилося кілька поколінь працівників. Читачі і досі з вдячністю пам'ятають Йолану Йосипівну Матлах, Олену Миколаївну Касьяненко, Марію Федорівну Кулик, Олену Антонівну Бардош, Пірошку Томашівну Гадар, Ганну Юріївну Качала, Марію Іванівну Івашко. У різні часи в штаті бібліотеки були

відомий письменник Семен Панько, історик Володимир Неточаєв, краєзнавець Василь Сочка, заслужений артист України Василь Арендаш, письменниця Галина Малик.

Поєднання в колективі досвіду старшого покоління і енергії молодих створює той ґрунт, що дозволяє постійно тримати руку на пульсі доби, вдосконалювати вже зроблене, впроваджувати інновації, планувати завтрашній день.

ГАЛИНА КОВАЛЬЧУК

Джерельні приписи:

1. Бібліотечне Закарпаття: Сторінки історії та сучасності: До 55-річчя Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки/ Укладач Н.М.Панчук; Відп. за вип. Л.З.Григаш.-Ужгород: Вид-во Падяка; Патент, 2000.-208 с.
2. Електронні ресурси бібліотек: За підсумками Всеукр. наук.-практ. конф. дир. держ. та обл. універс. наук. б-к (14-17 жовт. 2003 р.).- Кіровоград, 2003.- 127 с.
   Зі змісту: [Про ЗОУНБ].- С. 78-82.
3. Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека/ ЗОУНБ; Уклад. Н.М.Панчук; Відп. за вип. Л.З.Григаш.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2003.- 12 с.
4. Наша бібліотечна родина.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000.- 32 с.

* * *

5. Григаш Л.З. Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека і культурне життя краю// Скарбниця духовності: Наук. б-ці Ужгород. держ. ун-ту 50-років.- Ужгород: Патент, 1997.- С. 56-64.
6. Григаш Людмила Захаровна// Кто есть кто в библиотечно-информационном мире России и СНГ: Справочник: В 2-х т.
   Т. 1.- Москва: Изд-во ГП НТБ России, 2001.- 402 с.
   Зі змісту: [Про дир. ЗОУНБ Л.Григаш Л.].- С. 164.
7. Ковальчук Г. Творити майбутнє, пізнаючи минуле: [Вивчення укомплектованості фонду ЗОУНБ з питань возз'єднання Закарпаття з Україною]// Наук. вісн. Закарпат. ін-ту ім.А.Волошина. Вип. 1.- Ужгород: Гражда, 2001.- С. 38-40.

* * *

8. Бедзір В. Ужгород відвідав книжковий Миколай: [ЗОУНБ]// Демократ. Україна.- 2001.- 15 груд.
9. Бедзір В. Центр відкривали і посланці амбасадори США, заодно навчаючи ужгородців "грантовій" науці: [Інтернет-центр в ЗОУНБ, дир. Л.Григаш]// Старий Замок.- 2003.- 16-22 січ.

10. В обласній науковій бібліотеці: [Презентація кн. Н.Панчук "...Тільки завтра..." у ЗОУНБ]// Світогляд.- 2003.- 1 берез.
11. В обласній бібліотеці презентували "Верлібрідо": [Третю вірш. зб. іршав. поета В.Кузана]// Ужгород.- 2003.- 5 квіт.
12. Вечір Пам'яті Петра Углярeнка: [В ЗОУНБ]// Європа-Центр.- 2002.- 6 лип.
13. Вечорниці з Христиною Керитою: [В ЗОУНБ]// Ужгород.- 2003.- 15 берез.
14. Віку не має душа: [Творч. вечір. Л.Кудрявської в ЗОУНБ]// Ужгород.- 2003.- 13 верес.
15. Гаврош О. Зустріч без прощання: Святкування 80 ліття Ю.Керекеша в ЗОУНБ// Старий Замок.- 2001.- 5 лип.
16. Гаврош О. Перший закарпатський книжковий ярмарок пройде на Миколая: [В ЗОУНБ]// Старий Замок.- 2001.- 6 груд.
17. Гаврош О. Рік культури очима експертів "Культурне братство" визначилося зі своїми симпатіями: [У т.ч. "Керівник року" – Л.Григаш, "Колектив року" – ЗОУНБ]// Старий Замок.- 2004.- 15-21 січ.
18. Галь Н. Обласна бібліотека: з нетрів – в інтернет// Ужгород.- 2003.- 18 січ.
19. Григаш Л.З. Допомога і співпраця: [ЗОУНБ та облдержадмін.]// Культура і життя.- 2003.- 21 трав.
20. Григаш Л.З. 50 років Закарпатській обласній універсальній науковій бібліотеці: Ювілей бібліотеки// Бібл. вісник.- 1995.- № 3.- С. 11.
21. Григаш Л.З. "Ужгородський книжковий Миколай": [Вист.-ярмарок в ЗОУНБ]// Вісн. Книжкової палати.- 2004.- № 3.- С. 51-52.
22. Гудак С. Унікальне видання про нашу історію: [Презентація кн. "Заповіт Срібної Землі" львів. вид-ва "Світ" в ЗОУНБ]// Молодь Закарпаття.- 2001.- 15 верес.
23. Густі І. В Ужгороді – книжковий Миколай: [Вист.-продаж. укр. кн. в ЗОУНБ]// Новини Закарпаття.- 2001.- 15 груд.
24. Завітав "книжковий Миколай": [В ЗОУНБ]// Демократ. Україна.- 2002.- 11 січ.
25. Зубач В. Перша спроба систематизації книжкової продукції Закарпаття: [Про вид. "Книга Закарпаття": Анотований каталог видань 2002 року" (Вид-во В.Падяка, 2003)]// Старий Замок.- 2003.- 4-11 верес.
26. Іван Ірлявський "Бростi": [Презентація кн. в ЗОУНБ]// Карпат. Україна.- 2003.- 27 лют.
27. Івашко М. Жіноча творчість, як явище: [Вечір в ЗОУНБ]// Срібна Земля.- 2003.- 7 черв.
28. Інтернет прийшов у біліотеку: [ЗОУНБ]// Карпат. євроміст.- 2003.- 18 січ.
29. Інформаційний портрет Закарпаття представляє сьогодні центральна книгозбірня: [ЗОУНБ, дир. Л.Григаш]// Ужгород.- 2003.- 27 верес.
30. Інформаційний портрет регіону на веб-сайті обласної бібліотеки: проекти// Ужгород.- 2002.- 12 жовт.

31. Її улюблена тема – іриси: [Вист. робіт худож. А.Турак в ЗОУНБ]// Соціал-демократ.- 2001.- 24 берез.
32. Ковальчук Г. Методичний десант: [Провідні спеціалісти НПБ України в Закарпат. обл.]// Бібл. планета.- 2004.- № 2.- С. 39.
33. Ковальчук Г. Рік з Інтернетом: [ЗОУНБ, дир. Л.Григаш]// Карпат. євромісг.- 2004.- 5 лют.
34. Костів Л. Публічні бібліотеки, або про фінансистів та стоїків: Закарпатська державна обласна універсальна наукова бібліоткека// Книж. огляд.- 2001.- № 7(31).- С. 6.
35. Краща книга року: Що показало опитування, проведене часописом серед читачів: [У т.ч. ЗОУНБ]// Укр. культура.- 2002.- № 11-12.- С. 14-15.
36. Кудрявська Л. "Він писав історію, якої ми не знали...": [Про вечір пам'яті письм. П.Угляренка в ЗОУНБ]// Слово.- 2002.- 11 лип.
37. Кудрявська Л. Скарбниця духовності: [Про зб. "Бібліотечне Закарпаття: Сторінки історії та сучасності"]// Вісті Ужгородщини.- 2001.- 13 січ.
38. Кузьма Г. 2003 рік – рік культури: Ужгород розпочне його з відкриття б-ки XXI ст.: [ЗОУНБ]// Ужгород.- 2002.- 21 груд.
39. Лазоришин І. "Щасливий я, що в мене є держава":[Презентація кн. К.Копинця "Літургія літа" в ЗОУНБ]// Срібна Земля.- 2001.- 22 верес.
40. Одне з вікон обласної бібліотеки відкрилося в Америку// Срібна Земля.- 2004.- 10 лип.
41. Поезія еротичного вулкана: [Про вечір В.Кузана в ЗОУНБ]// Фест.- 2003.- 10-16 квіт.
42. "Політ на кулі" – подарунок: [Презентація кн. Л.Повх у ЗОУНБ]// Світогляд.- 2003.- 15 берез.
43. Попова Л. "Друзі, приходьте до мене": [Творч. вечір В.Густі в ЗОУНБ]// Новини Закарпаття.- 2001.- 24 берез.
44. Попова Л. Прорубали вікно в світ інформаційний: [Про Інтернет-центр в ЗОУНБ]// Новини Закарпаття.- 2003.- 16 січ.
45. 15 тисяч гривень на Інтернет-центр обласної бібліотеки: Доброчинність// Новини Закарпаття.- 2002.- 26 листоп.
46. Радославка М. Книжковий Миколай: [Акція "Ужгород. книжк. Миколай" в ЗОУНБ]// Соціал-демократ.- 2001.- 22 груд.
47. Скляр Р. Зустріч з героями нової книжки Андрія Дурунди: [Презентація в ЗОУНБ]// Новини Закарпаття.- 2003.- 22 трав.
48. Скунць П. ... І не було блукання в порожнечі: [80 літ – ювілей Ю.Керекеша]// Срібна Земля.- 2001.- 30 черв.
49. Танатор Н. Бібліотеки України – у дзеркалі преси: [У т.ч. про ЗОУНБ]// Бібл. планета.- 2003.- № 2.- С. 12.
50. Тарасюк В. В обласній бібліотеці відбулося представлення книжки професора зі США Осипа Мороза: [Презентація]// Ужгород.- 2001.- 11 серп.

51. Федака С. Путівник по наступному року: [Про "Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2004 рік"/ Уклад.: Т.І.Васильєва, Г.В.Бобонич (Вид-во В.Падяка, 2003)]// Ужгород.- 2003.- 27 груд.
52. Федака С. Труди і дні обласної бібліотеки: [Зустріч ж-стів "Культуролог. братства" з дир. ЗОУНБ Л.Григаш]// Ужгород.- 2003.- 23 жовт.
53. Федака С. Євроремонт: [Із вікном на Америку]// Фест.- 2004.- 8-14 лип.
54. Федака С. Ужгородські календарі: [У т.ч. "Календар краєзнавчих пам'ятних дат" ЗОУНБ]// Ужгород.- 2003.- 27 груд.
55. Федака С. Центр книгодрукування: Торік в Ужгороді видано майже півтораста книжок: [Про каталог «Книга Закарпаття – 2003»]// Ужгород.- 2003.- 27 черв.
56. Черепаня М. Книга про рід, однодумців: [Презентація кн. М.Романа "Моя доля" в ЗОУНБ]// Новини Закарпаття.- 2002.- 1 жовт.
57. Хаятова А. Проблемотека: переступаючи через плісняву і хомути, обласна бібліотека таки крокує у майбутнє// Ужгород.- 2002.- 9 листоп.
58. Шутко М. Бібліотека XXI століття: до інтелекту ще й інтернет// Старий Замок.- 2002.- 4 листоп.

ВЕРЕСЕНЬ: 13

ЮЛІЙ ВІРАГ:
125-річчя з дня народження художника-портретиста і майстра іконопису (1880–1949)

На початку XX ст. в живописі Закарпаття з'являється нова генерація молодих митців, творчість яких значно пожвавлює художнє життя краю. Прояви великого піднесення припадають на 20-30-ті роки і пов'язані з такими іменами як Д.Віраг, К.Їзаї, Д.Іяс та інші.

Дюла (Юлій) Віраг – один з визначних живописців Закарпаття початку XX століття, творчість якого оспівує красу рідного краю. Народився митець 1 вересня 1880 року в Хусті. Ще в дитинстві у нього проявляються неабиякі здібності до рисунка та живопису. Улітку 1898 року Дюла Віраг працює у Нодьбанській школі-колонії. Художню освіту отримує в стінах Мюнхенської Академії мистецтв, де він навчався у 1898-1899 роках в класах Ш.Холоші та Л.Льофтце. Саме тут молодий художник добре засвоює академічний малюнок, композицію. Мюнхенська школа наклала відбиток і на образний лад творів Д.Вірага. У стінах Академії він зустрічається з молодим Ігорем

© О.Гаврош, 2004.

Грабарем, в розмовах з яким знайомиться з російським образотворчим мистецтвом, з роботами І.Репіна, В.Верещагіна, А.Васнєцова, персональні виставки яких міг бачити у Мюнхені.

Наступним етапом здобуття художньої освіти стало навчання у Будапештській «Школі зразкового рисунка» професора Балло, де художник проводить два роки. Художня майстерність Дюли Вірага настільки вдосконалюється, що вже з 1900 року портрети молодого митця експонуються на виставках. 1903 року на запрошення Франца Ленбаха молодий художник бере участь у його ретроспективній виставці у Мюнхені, де було представлено два портрети Вірага.

Матеріальна незабезпеченість на батьківщині, прагнення до самовдосконалення, бажання про все дізнатися спонукають художника до частих подорожей – до Парижа, де він деякий час навчається в Академії Жульєна. Одним з улюблених вчителів Вірага у Франції був художник Де-Лоран, з допомогою якою в Мюнхені виставлялися релігійні роботи художника. Потім були подорожі до Італії, Іспанії. А у 1901 році Дюла Віраг виїжджає за океан, до Америки. Там, у Нью-Йорку, створює величезну композицію «Коронація Діви Марії» (22/16), за яку його було відзначено першою премією.

Повернувшись на Закарпаття, митець поселяється спочатку в Ужгороді, а потім перебирається до Мукачева, яке стає місцем його постійного проживання. У 1906 році отримує замовлення на розпис іконостасу та монастирської церкви на Чернечій горі. Робота тривала близько 7 років. Найбільше вдався художникові розпис плафона церковної нави – «Славословіє».

Крім розписів монастирської церкви на Чернечій горі, серед монументальних робіт Дюли Вірага слід відзначити розписи іконостасу й вівтаря в Новому Давидкові, іконостас в Буківці Воловецького району, розпис церкви у Брестові, іконостас у Чопівцях. Одним із кращих образів художника є образ Успіння Пресвятої Богородиці, який зберігається в Успенській церкві с.Зняцеве. З 1928 року призначений урядовим живописцем Мукачівської єпархії.

Перша світова війна порушує розмірений ритм життя та творчості художника. Дюлі Вірагу не вдається уникнути мобілізації до австрійської армії. З 1915 по 1918 рік митець знаходився в діючій армії на італійському фронті. За цей час художникові майже не вдається взятися за пензля. З фронту він повернувся важко хворою людиною.

У 20-х роках одружується і проживає із дружиною у будинку по вул.Ужгородській, а потім – по вул.Павлова у Мукачевому. Дітей у

художника не було. Спадкоємцями Вірага стали діти його дружини від другого шлюбу. Життєвий шлях художника закінчився 22 березня 1949 року у Мукачеві.

Крім монументальних розписів, улюбленим жанром живопису Дюли Вірага був портрет. Пластика та чіткий, упевнений рисунок становлять основу його творів, кількість яких вимірюється сотнями. Художник просто й неупереджено розповідає про людину, її характер. Митець ніколи не відмовлявся від замовлень – настільки йому був цікавий портретний живопис. Дуже часто героями його жанрових портретів стають прості люди «з низів»: селяни, діти з вулиці, ремісники тощо. Серед його кращих робіт «Портрет дружини», «Забіяка», «Оголена», «Дядечко Балінт», «Портрет лікаря», «Декламуюча» тощо.

Творчість Вірага – важливий етап в історії мистецтва Закарпаття. Він стає одним із перших художників-реалістів, хто своєю творчістю розвиває світський живопис у рідному краї. На жаль, грунтовно його творчість ще не досліджена, потребують аналізу його монументальні розписи. Хочеться вірити, що мистецтво художника, який своїми творами доводив необхідність професіоналізму як фундаменту розвитку образотворчого мистецтва, незабаром буде більше вивчена і відкриє нам ще багато граней Дюли Вірага.

ОКСАНА ГАВРОШ

Джерельні приписи:

1. Водоп'янова М.А. Каталог меморіальної виставки творів художника Юлія Георгійовича Вірага.- Ужгород, 1950.- 11 с.

* * *

2. Віраг Юлій// Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енцикл. слов.- Ужгород, 1999.- С. 36.
3. Віраг Юлій Георгійович// УРЕ.- Вид. 2-е.- Т. 2.- Київ: Голов. ред. УРЕ.- С. 308.
4. Юлий Вираг// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 117.
5. Pop I. Virag, Iulii/ Virágh, Gyula// Encyclopedia of rusyn history and culture/ Editors: P.-R. Magocsi, I.Pop.- Toronto–Buffalo–London: University of Toronto press, 2002.- P. 495.

* * *

6. Історія Мукачева. В 2-х т./ Ред. і кер. автор. кол. Г.Павленко.- Ужгород: Патент, 1998.- Т. 1. З найдавніших часів до 1918 року.- 1998.- 264 с. Зі змісту: [Про Ю.Вірага].- С. 231.

7. Островський Г.С. Образотворче мистецтво Закарпаття.- К., 1977.- 198 с. Зі змісту: [Про Ю.Вірага].- С. 32, 33.
Прим.: Дюла – Юлій.
8. о.Пекар А. Нариси історії церкви Закарпаття. Т. 2.- Рим–Львів, 1997. Зі змісту: [Про Ю.Вірага].- С. 446-447.
9. Художник Юлій Віраг// Мукачево і мукачівці: Наук.-популяр. нариси і статті.- Ужгород: Ґражда, 1994 .- С. 1994.- С. 97.
10. Юлій Віраг// Пагиря В. Світочі карпатського краю.- Мукачево: Елара, 1996.- С. 125-126.

* * *

11. Пагиря В. Життя і смерть Юлія Вірага// Карпат. край.- 1992.- 21 лип.
12. Пагиря В. Забутий художник Юлій Віраг// Вісник Хустщини.- 1991.- 14 груд.

ВЕРЕСЕНЬ: 27

ОЛЕКСІЙ ВАСИЛЬОВИЧ ХЛАНТА:
75-річчя з дня народження науковця, історика (1930–2004)

З цією людиною я був знайомий майже 15 років. Єднали нас передусім спільні інтереси в царині краєзнавства. Тож спілкувались досить часто. І за весь цей час не переставав відкривати нові риси характеру свого земляка. Він – ерудований вчений, який годинами міг розповідати про свій шлях у науку і здобуті результати. Він – чудовий педагог, лекції якого пам'ятають сотні випускників Ужгородського університету. Він з повагою ставився до оточуючих, завжди був готовий прийти на допомогу. Він по-філософськи дивився на життя і був переконаний у тому, що добро обов'язково переможе зло. Він – це кандидат історичних наук, доцент Олексій Васильович Хланта, про якого й піде мова у даному повідомленні.

Народився він 27 вересня 1930 року в селі Копашнові, що на Хустщині, в родині Василя і Олени Хлантів. Його дитинство і юність припали на складний суспільно-політичний період. Але хлопчик ріс веселим і допитливим. Вчився у місцевій народній школі, згодом – у Хустській гімназії, Копашнівській семирічці та Драгівській десятирічці. По закінченні останньої у 1950 році поступив на історичний факультет Ужгородського державного (тепер національного)

© М.Олашин, 2004.

університету. Деякий час працював учителем у Тячівській середній школі (1955), навчався в аспірантурі при УжДУ (1955–1959). У грудні 1959 року Олексій Хланта був прийнятий на посаду старшого лаборанта кафедри політекономії університету, а у вересні 1961 року його переведено на посаду викладача. У 1969 році став старшим науковим співробітником Інституту історії АН УРСР, а через два роки очолив Ужгородський відділ цієї академічної установи. Нову сторінку життєпису було написано під час роботи на кафедрі історії партії (у 1975–1986 роках Олексій Васильович був її завідувачем, потім доцентом). Деякий час (1991–1996) перебував на посаді старшого наукового співробітника держбюджетної теми. Після цього був прийнятий на роботу консультантом штатного науково-редакційного відділу обласної книги «Реабілітовані історією», робота над якою здійснюється згідно постанов Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України.

Починаючи мову про наукові здобутки О.В.Хланти, треба підкреслити, що вони є досить вагомими. Бібліографія публікацій історика налічує понад 250 позицій. Найбільшу увагу Хланти-дослідника привертає міжвоєнний період історії Закарпаття, особливо 20-ті роки XX століття. На основі архівних матеріалів історик глибоко розкрив питання соціально-економічного розвитку краю, суспільно-політичного руху в регіоні, діяльність політичних партій тощо. Зрозуміло, що вплив панівної на той час ідеології на вчених був досить сильним, і дослідження О.В.Хланти також мають на собі цю «мітку». Хоча зрозуміло й те, що цінність дослідження визначається його змістом, джерельною базою, науковістю викладу фактичного матеріалу, аргументованістю висновків тощо. До речі, проголошення Україною незалежності демократизувало науковий процес, про що свідчить зміст праць, написаних у 90-х роках минулого століття. Ці позитивні зміни помітні й у другому томі «Нарисів історії Закарпаття» (Ужгород, 1995), співавтором якого є О.В.Хланта.

Вчений також був співавтором відомої колективної монографії «Українська РСР у радянсько-угорському співробітництві (1945–1970 рр.)» (Київ, 1972). В її окремих параграфах історик розкрив такі питання, як удосконалення форм обміну виробничим досвідом, співробітництво двох народів у боротьбі за мир і безпеку світового співтовариства, зміцнення і розширення двосторонніх зв'язків у галузі освіти, науки, мистецтва тощо.

У співавторстві з О.Д.Довганичем наш ювіляр видав працю «Іван Іванович Туряниця» (Ужгород, 1972). У ній аналізується життєвий

шлях непересічної особистості, яка, незважаючи на особливості тогочасної системи, залишилась патріотом Закарпаття.

Як вже було сказано вище, після здобуття Україною незалежності О.В.Хланта дещо змінив свої наукові пріоритети. Головна його увага зосередилась на проблемі репресій проти закарпатців кінця 30-х – середини 50-х років минулого століття. Цьому, без сумніву, сприяла й робота над книгою «Реабілітовані історією». Дослідник більшість свого часу проводить в архівах та бібліотеках, по крупинках відшукуючи необхідні матеріали. І результати вже є. У співавторстві з О.Д.Довганичем опубліковано наукову працю «У жорнах сталінських репресій» (Ужгород, 1999), укладено і видано бібліографічний покажчик «Повернення до правди» (Ужгород, 2000). А вершиною згаданих пошуків стала колективна науково-документальна монографія «Реабілітовані історією» (Ужгород, 2003. – Кн. 1). Віримо, що ця робота матиме успішне продовження.

А ще додамо, що Олексій Васильович з великим задоволенням і натхненням пише про кращих представників Закарпаття (як в минулому, так і зараз). Допомагає пролити світло на трагічні долі окремих краян, що боролись за незалежність Української держави, і за це нерідко розплачувались життям.

Завершуючи мову про наукові здобутки О.В.Хланти, підкреслимо той факт, що більшість його праць мають серйозну джерельну базу. Її становлять переважно архівні матеріали, які дослідник вперше вводить у науковий обіг.

Педагогічні здобутки О.В.Хланти також є вагомими. Колишні студенти добре пам'ятають висококваліфікованого, добре ерудованого, інтелігентного, доброзичливого викладача, а згодом доцента. Він заворожував їх не тільки глибоким знанням фактичного матеріалу та чудовими лекторськими здібностями, але й своєю простотою, доступністю, педагогічним тактом, умінням знаходити вихід із найскладніших ситуацій. І, звичайно, готовністю допомогти словом і ділом. Тобто, між студентською молоддю і Олексієм Васильовичем завжди було повне взаєморозуміння.

О.В.Хланта дуже відповідально ставився до підготовки науково-педагогічних кадрів. Під його керівництвом І.З.Корнійчук та Ю.М.Бисага захистили кандидатські дисертації (останній згодом став першим на Закарпатті доктором юридичних наук). Крім того, Олексій Васильович сприяв залученню до науково-дослідної роботи Е.Ф.Ландовського, В.І.Галаса, М.В.Делегана, М.М.Палінчака, А.А.Бірова

та деяких інших. Усі вони добрим словом згадують наставника і колегу, якому, на жаль, в силу різних причин не вдалося сповна реалізувати свій творчий потенціал.

У той же час Олексій Васильович з теплотою і вдячністю згадував своїх наставників. Це передусім викладачі університету І.М.Гранчак, В.І.Ілько, І.М.Мешко, Б.І.Співак, В.І.Худанич... Саме вони навчали його азам наукової і педагогічної праці. Цей перелік був би неповним, якби ми не згадали доктора історичних наук, члена-кореспондента НАН України І.М.Мельникову, яка сприяла нашому колезі в наукових пошуках, а при захисті ним кандидатської дисертації була офіційним опонентом. Підтримувала його Ірина Миколаївна і в період роботи в Ужгородському відділі Інституту історії АН УРСР та в наступні роки.

Такими є у дуже короткому викладі здобутки нашого земляка О.В.Хланти, який, на превеликий жаль, нещодавно (6.11.2004 р.) відійшов у небуття.

МИКОЛА ОЛАШИН

Джерельні приписи:

1. Хланта О. Їх вели комуністи: З історії Закарпат. комсомол. орг. 1924–1929 рр.).- Ужгород, 1962.- 54 с.
2. Довганич О.Д., Хланта О.В. Повернення до правди: Бібліогр. покажч/ Передм. О.Довганича.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2000.- 52 с.
3. Довганич О.Д., Хланта О.В. У жорнах сталінських репресій: З історії ліквідації греко-католицької церкви та її возз'єднання з руською православною церквою, переслідування інших релігійних громад у 40-50-х роках XX ст./ Передм. В.Бедя.- Ужгород: Карпати–Ґражда, 2000.- 130 с.

* * *

4. Реабілітовані історією: У двадцяти семи томах: Закарпатська область: У 2-х кн.: Кн.1/ Редкол. І.М.Різак, О.Д.Довганич, О.В.Хланта та ін.- Ужгород: Закарпаття, 2003.- 788 с.

* * *

5. Довганич О.Д., Хланта О.В. Активна діяльність депутата Верховної Ради СРСР, голови Закарпатського облвиконкому І.П.Туряниці по звільненню громадян нашого краю з радянських таборів (1945–1959 рр.)// Наук. вісн. Закарпат. ін-ту ім.А.Волошина. Вип. 1.- Ужгород, 2001.- С. 32-38.
6. Наук. вісн. Закарпат. ін-ту ім.А.Волошина. Вип. 1/ Редкол.: Відп. ред. О.В.Хланта.- Ужгород, 2001.- 136 с.
7. Хланта О. Т.Г.Масарик і питання соціально-економічного та культурно-освітнього становища населення Закарпаття в період 20-х років

XX століття// Наук. вісн. УжНУ. Сер.: Історія. Вип. 7.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2002.- С. 18-21.
8. Хланта О. Педагог Георгіна Мейсарош: Жертви сталінських репресій// Календар "Просвіти" на 1999 р./ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 1999.- С. 198–199.
9. Хланта О.В. Питання діяльності керівництва Народної Ради Закарпатської України по відбудові та розвитку народного господарства і піднесення соціально-економічного і культурно-освітнього рівня населення краю на сторінках періодичних видань (листопад 1944–січень 1946 рр.)// Наук. вісн. Закарпат. ін-ту ім.А.Волошина. Вип. 1.- Ужгород, 2001.- С. 57-61.

* * *

10. Хланта О. Непростий шлях політв'язня Омеляна Росула: [Про кн. О.Росула "Дорогою долі"]// Срібна Земля.- 2003.- 22 листоп.
11. Бедь В., Хланта О. Нове дослідження з історії Закарпаття: [Про моногр. М.Болдижара, П.Мосні "Держав.-правовий статус Закарпаття (Подкарпат. Русі) в складі Чехословаччини)"]// Срібна Земля.- 2002.- 23 лют.

* * *

12. Хланта О. Враховуючи досвід минулого: [Інтерв'ю з доц., канд. іст. наук О.Хлантою]// Соціал-демократ.- 1999.- 13 листоп.
13. Олашин М., Бисага Ю. Завжди в творчому пошуку: [70-річчя доц., канд. іст. наук О.В.Хланти]// Новини Закарпаття.- 2000.- 26 верес.
14. Олашин М. Робити людям добро: До 70-річчя з дня народж. Олексія Хланти// Календар "Просвіти" на 2000 рік/ Уклад. П.Федака.- Ужгород: Закарпат. крайове т-во "Просвіта", 2000.- С. 144-146.

ВЕРЕСЕНЬ: 29

ЙОЛАНА АНДРІЇВНА ТОРБИЧ:

95-річчя з дня народження заслуженого майстра народної творчості України (1910–2002)

Йолана Торбич, відома майстриня народної вишивки, впродовж всього життя була ще й авторитетним знавцем народних традицій і звичаїв Закарпаття, педагогом не тільки за покликанням, але й за велінням душі.

Народилась Йолана Андріївна Торбич 29 вересня 1910 року в с.Відрань (нині – територія Словаччини).

© Н.Панчук, 2004.

Як розповідала потім, вишивання полюбила, як тільки навчилась тримати голку в руках.

У 1930 році після закінчення Ужгородської вчительської гімназії дівчина почала вчителювати у далекому гірському селі Волосянка, що на Березнянщині.

Навчаючи дітей, сама вивчала народні пісні, звичаї, розшукувала і зберігала найдавніші візерунки, які згодом перенесла на скатерті, рушники, доріжки, створивши потім на полотні своєрідну історію вишивки цієї частини краю.

В середині життя Йолану спіткало важке випробування – тривала хвороба, обмеження рухомості, але це її не зламало. Вимушена залишити школу, переїхавши в Ужгород, вона ще більше прикипіла до улюбленого заняття. Вишивання, плетіння з бісеру, а згодом, коли хвороба відступила, вирощування квітів, стали тим, що вщерть заповнило життя.

Перші ж виставки довели, що ця майстриня поєднала в собі мистецький хист з ґрунтовними знаннями народної культури.

Йолана Андріївна щедро ділилася вмінням і знаннями з усіма, кого це цікавило. Кілька поколінь закарпатських вишивальниць вважають Йолану Торбич своєю наставницею.

Захоплення матері передалось і синам. Обидва стали лікарями, але один – Володимир – вирощував орхідеї та інші екзотичні рослини, а другий – Олександр, успадкувавши від матері мистецький хист, став ще й відомим живописцем. З 1984 року після першого вдалого експерименту, експозиції виставок поєднували роботи матері й сина. Олександр Торбич не відступив від цієї традиції і після того, як матері не стало. Ювілейну виставку творів Олександра Торбича у 2003 році доповнювали вишиття матері, надаючи експозиції і домашнього затишку, і закорінюючи її в неосяжне поле народної культури краю.

У творчому спадку майстрині кілька сотень вишивок, які дбайливо зберігає родина.

Майже півстоліття роботами Йолани Торбич милувались відвідувачі міських, обласних та республіканських виставок. Знайомились з ними і за кордоном.

А всі, хто знав цю талановиту і мудру жінку, не забувають її життєве правило: треба рано встати і сказати собі, що сьогодні все вдасться.

Ефективність цього правила майстриня підтвердила всім своїм життям.

НАДІЯ ПАНЧУК

Джерельні приписи:

1. Торбич Йолана Андріївна// Висіцька Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття: Кн. перша: наука, культура, мистецтво: Біо-бібліогр. довід./ Бібліогр. ред. та ред.-упорядник Л.Ільченко.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2004.- С. 322.

* * *

2. Бочковський В. Вернісаж родини Торбичів: [Вист. в Закарпат. музеї нар. архітектури та побуту]// Ужгород.- 2004.- 14 лют.
3. "Любов до свого краю у фарби переллю": Ювілейна вист. творів Олександра Торбича (живопис) та ретроспект. вист. творів Йолани Торбич (1910-2002) (вишивка): [Каталог].- Ужгород: Госпрозрах. ред.-вид. від. управління у справах преси та інформації, 2003.- 8 с.
4. Її несуєтний духовний світ: [Й.А.Торбич]// Уральський Л. Барви рідного краю: Творчі портр. майстрів нар. творчості Закарпаття.- Ужгород, 1994.- С. 70-72.

* * *

5. Миня М. Її життя у вишиванках: [Й.Торбич]// Dôvera.- 2001.- číslo 1.- S. 10-11.
6. Сильченко В. Як ми старіємо// Закарпат. калейдоскоп.- 2001.- 20 верес.- С. 8
7. Федорів В. Майстерність, гідна наслідування: До 90-річчя з дня народж. Й.Торбич// Соціал-демократ.- 2000.- 16 груд.

ЖОВТЕНЬ:2

МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ АЛМАШІЙ:

75-річчя з дня народження заслуженого вчителя України, хормейстера (нар. 1930)

У яскравому сузір'ї педагогів нашого краю почесне місце займає заслужений учитель України, талановитий педагог, громадсько-культурний діяч, дослідник народознавчої тематики, минувшини народу рідного краю, музикознавець і фольклорист Михайло Іванович Алмашій.

Народився Михайло Іванович 2 жовтня 1930 року в с.Ромочевиця Мукачівського району в сільській багатодітній родині. Перші й подальші знання одержав в Ромочівській державній народній школі (1937–1941), Мукачівській реальній гімназії (1941–1945), після реорганізації якої в 1945 р. – в загальноосвітніх школах № 1 та № 20

© О.Закривидорога, Г.Шарган, 2004.

м.Мукачева. По закінченні школи в 1949 році вступив на філологічний факультет (російське відділення) Ужгородського державного університету. Свою активну громадську позицію, добрі організаторські здібності виявив ще в стінах вузу. В студентські роки М.І.Алмашій обирається старостою академгрупи, протягом п'яти років брав участь у наукових конференціях, після третього курсу – головою наукового товариства факультету, керував студентським хором і оркестром народних інструментів історико-філологічного факультету, займався спортом і був членом збірних команд університету з легкої атлетики, баскетболу, футболу. У творчій співдружності з П.В.Лінтуром займався проблемами фольклору.

Уже на п'ятому курсі університету розпочав трудову діяльність в Залужанській середній школі як вчитель російської мови і літератури, віддав цьому 43 роки. З 1967 року до кінця 1990 був організатором позакласної і позашкільної виховної роботи. Свій предмет – російську літературу – завжди розглядав і розглядає як людинознавчий предмет, звернений не лише до розуму, але й до серця, душі, почуттів кожного школяра.

М.І.Алмашій – автор трьох концепцій: «Зміст, завдання і форми впровадження народознавства», «Система національного виховання», «Концепція національної школи Закарпаття». Досвід Михайла Івановича за темами «Школа, сім'я, громадськість» та «Система позакласної і позашкільної виховної роботи в школі» вивчено Закарпатським обласним інститутом післядипломної освіти учителів.

Своїм досвідом виховної роботи він ділився на республіканських та всесоюзних конференціях і педчитаннях (Запоріжжя, Дніпропетровськ, Херсон, Кіровоград, Суми, Львів, Гродно та ін. містах). До всіх досліджуваних проблем і методики виховання підростаючого покоління має свій індивідуальний підхід. Ідеї народної педагогіки – невичерпної скарбниці морально-виховних цінностей – він переносить у практику виховної роботи для забезпечення і виховання духовно загартованих, щирих патріотів рідної землі, що володіють культурою людських цінностей, культурою взаємовідносин, культурою поведінки.

Ця людина – завжди на часі. Ледь помітні ідеї, що з'являються в житті, відразу підхоплюються в практику педагогічної роботи.

М.І.Алмашій – талановитий науковець. Він глибоко вивчає фахову літературу, теоретичну спадщину будителів, фольклор рідного краю

як джерело народно-педагогічного потенціалу й успішно використовує для пропаганди народознавства, нової концепції національної школи. Він – автор 447 публікацій, серед яких – сотні статей та рецензій, які засвідчують широкий діапазон його інтересів (культура, мистецтво, педагогіка, етнографія, мовознавство, спорт та ін.)

У центрі уваги науковця сьогодні – поглиблення тем: «Сучасний погляд на педагогіку О.Духновича». До речі, ця праця підготовлена до друку. Нагадаємо, що в календарі «Просвіти» на 1993 рік М.Алмашій опублікував статтю «Патріарх народної освіти на Закарпатті», в якій дав високу оцінку творчості видатного педагога. В період підготовки і святкування 200-річчя від дня народження будителя опублікував ряд статей у пресі, виступив на міжнародній конференції 24-26 квітня 2003 року із доповіддю «Людинознавчий зміст діяльності О.В.Духновича».

Велику увагу М.Алмашій приділяє музично-естетичному вихованню школярів. Він – член Ліги національних композиторів України. Майже півстоліття керував оркестром народних інструментів, якому присвоєно звання «Зразковий колектив». Оркестр має багато високих нагород, разом із своїм керівником їздив на гастролі в Москву, Ленінград, Київ, Чернівці, Борислав, Тарту...Талановитий педагог вважає, що кожна дитина у початкових класах повинна грати на музичному інструменті, а серйозна музика найбільше сприяє очищенню людського духу. Керує хором «Стара співанка» Мукачівського міського Товариства ім. О.Духновича

Педагогічно-виховна робота Михайла Івановича Алмашія відзначена нагородами: «Відмінник народної освіти» (1996), «Отличник народного образования СССР» (1972), «Заслужений учитель України» (1985), «Ветеран труда» (1992), медаль «За доблесный труд в ознаменование 100-летия со дня рождения В.И.Ленина» (1970), медаль «50 лет победы в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.» (1995), Почесна грамота ЦК ВЛКСМ (1972) та ін. За досягнення в різноманітній діяльності нагороджений дипломом «Мукачівщина: Людина року».

Вчитель продовжує себе у своїх учнях. Михайло Іванович може гордитись своїми вихованцями, серед яких: науковці М.І.Буцько, Ю.М.Орбан, В.Кочіш, І.І.Мигальцо; працівники культури М.В.Турянин, Ф.В.Турянин, державні керівні працівники В.В.Дурдинець, М.П.Прокопець, М.Товт, М.В.Варваринець, педагоги Т.І.Ціцей, М.Ф.Горват та ін.

І сьогодні ця поважна, авторитетна людина – в робочому строю. Він – викладач Закарпатської філії Київського славістичного університету, де читає курс «Країнознавство», громадський лектор Закарпатського інституту післядипломної освіти учителів (понад 30 років), голова науково-культурологічного Товариства ім. О.Духновича, член Світової ради русинів, учасник міжнародних конференцій з проблем національних меншин в Ужгороді, Будапешті, Фленсбурзі (Німеччина), Копенгагені (Данія).

Кожен день він серед книг власної книгозбірні, архівів та наукових бібліотек. Він повний ідей і планів. Радіє успіхам краян, у дарунок яким видав книгу «Ромочевиця. Історико-етнографічний нарис» (Ужгород, 1999).

ОЛЕНА ЗАКРИВИДОРОГА
ГАЛИНА ШАРГАН

Джерельні приписи:

1. Алмашій М.І. Ромочевиця: Іст.-етногр. нарис.- Ужгород: Закарпаття, 1999.- 224 с.
2. Алмашій М., Молнарь М. Слово за словом: Практична граматика русинського языка для недільної народної школы: 2-3 цвіт.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2004.- 24 с.
3. Алмашій М. Живоє слово: Читанка для русинської недільної народної школы: 2-3 цвіт.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2004.- 30 с.

* * *

4. Алмашій М. Александер Духнович з роду князів Черкаських: [Таємниця родоводу]// Карпат. євроміст.- 2003.- 8 берез.
5. Алмашій М. Борець за єдність слов'янських народів: До 200-річчя з дня народж. О.Духновича// Новини Закарпаття.- 2003.- 1 берез.
6. Алмашій М. Вістун світла в темній млі: О.Духновичу – 200// Новини Закарпаття.- 2003.- 24 квіт.
7. Алмашій М. "Зв'язок з Галичиною" відбувався через призму ідеї слов'янської єдності: 2003 – рік А.Духновича// Карпат. євроміст.- 2003.- 1 берез.
8. Алмашій М. Концепція краси у творчості А.Духновича// Карпат. євроміст.- 2003.- 29 листоп.
9. Алмашій М. Мадярська революція "благословила" Духновича на національний подвиг// Карпат. євроміст.- 2003.- 1 берез.
10. Алмашій М. "Народ служить одиницям, а лише одиниці – народу": [Приклад духовних отців]// Карпат. євроміст.- 2003.- 5 квіт.
11. Алмашій М. Перша ластовойка Віри: Вступ. ст.// Співає Віра Баганич/ Упоряд. нар.пісень В.Баганич (Гамага); Вступ. нарис М.Логойди-Тимкович.- Ужгород, Вид-во В.Падяка, 2001.- С. 11-17.

10. Алмашій М. Русина Александра Духновича славить увесь світ: Рішенням ЮНЕСКО 2003 рік – рік русина А.Духновича// Подкарпат. Русь.- 2003.- 3-9 лют.
12. Алмашій М. Це був лише початок. Велика робота попереду: [Наук. конф. молодих дослід. художньо-творч. спадщини О.Духновича з нагоди 200-річчя з дня народж.]// Карпат. євроміст.- 2003.- 19 квіт.

* * *

13. Алмаший Михаил// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 75.
14. Гомоннай В.В. Антологія педагогічної думки Закарпаття XIX–XX ст.- Ужгород: Закарпаття, 1992.- 292 с.
Зі змісту: [Про М.Алмашія].- С. 232-237.
15. Magocsi P.R., Pop I. Almashii, Mykhailo// Encyclopedia of rusyn history and culture/ Editors: P.-R. Magocsi, I.Pop.- Toronto–Buffalo–London: University of Toronto press, 2002.- P. 2.

* * *

16. Басараб В. 50 літ. З біографії Михайла Алмашія, що писалася диригентською паличкою...// Новини Закарпаття.- 1997.- 18 жовт.

ЖОВТЕНЬ:5

ТИВОДАР (ТЕОДОР) ЯНОШ ЛЕГОЦЬКИЙ:
175-річчя з дня народження історика, археолога й музикознавця (1830–1915)

Народився Тиводар Легоцький 5 жовтня 1830 р. у с.Фунжіне поблизу м.Ріека (тепер Югославія). Рано втратив батька і вихованням сина займалася мати. Початкову та середню освіту одержав у м. Ружомберзі (Словаччина), а юридичну – у Кошицькій академії, яку закінчив у 1851 році. Під час угорської буржуазної революції 1848-1849 рр. записався добровольцем у революційну армію, в якій був до серпня 1849 року, дослужившись до чина лейтенанта артилерії. У 1855 році приїздить до Мукачева, де живе до кінця своїх днів. Тут він і похований. З 1865 по 1896 рік працював юристом у графів Шенборнів на посаді головного прокурора Мукачівсько-Чинадієвської домінії.

Інтерес до історії середньовіччя виник ще під час навчання у гімназії, а згодом – у Кошицькій академії, де він посилено вивчав

© О.Мазурок, 2004.

іноземні мови. Тиводар Легоцький досконало володів латинською, німецькою, угорською, словацькою і українською мовами. У 60-90-х роках XIX ст. він багато подорожував по країнах Європи, збираючи історичні матеріали, знайомлячись з працями видатних науковців.

Т.Легоцький – різносторонній вчений – історик, археолог, етнограф, фольклорист. Його перу належать 11 монографій і близько 280 наукових статей. Серед монографічних досліджень з історії Угорської Русі є: «Монографія Березького комітату» у трьох томах; «Березький комітат і Мукачівський замок у 1848-1849 роках»; «Історія греко-католицької церкви Березького комітату до кінця XIX ст.»; «Монографія міста Мукачева» та інші.

Так, у «Монографії Березького комітату» міститься величезний фактичний матеріал з історії Закарпаття із найдавніших часів до середини XIX ст., дані про географічне положення та природу краю, про сполучення, митниці, про розвиток різних видів промисловості і сільського господарства, докладно описується етнографія та фольклор русинського та угорського населення. Особливий інтерес для науковців і, особливо, краєзнавців становлять ті місця монографії, де зібрано докладний матеріал з історії населених пунктів Закарпаття. Уже після смерті Легоцького побачив світ четвертий том названої монографії, у якому вміщено легенди, перекази і опис видатних місць нашого краю.

Крім того, Легоцький вивчав історію окремих знатних родів, діяльність яких була пов'язана з минулим Угорської Русі – Гебе, Лонгодар, видатних державних і політичних діячів – Федір Корятович, Імре Текелі, Ілона Зріні, Софія Баторі, Ференц Ракоці II, Андрій Бачинський і т.д.

Наукова діяльність Легоцького як історика та археолога уже при його житті отримала заслужене визнання. Так, відомий закарпатський історик та етнограф Юрій Жаткович, який читав усі праці Легоцького, в листі до Володимира Гнатюка від 29 липня 1904 року, повідомляючи свого кореспондента про вихід у світ праці Легоцького «Історія греко-католицької церкви Березького комітату до кінця XIX ст.», писав «Автор книги Федор Легоцький, извістний у нас історик и археолог, неоціненну прислугу сділал сею своєю працею историкови угорських Русинов, так як праця его есть скарбова найинтерессантных культурных и економічных даных, черпаных автром из перворядных жерел».

На думку дослідника Йосипа Коваля, який, до речі, перший склав бібліографію праць Легоцького, останньому належить пріоритет у розробці проблеми стародавніх шляхів сполучення через Карпатські перевали. Легоцький був першим із дослідників, хто звернув увагу на слов'янські пам'ятники Верхнього Потисся, справедливо вважаючи, що ця територія ще задовго до приходу сюди угорців була заселена слов'янами. Звичайно, не всі висновки і положення Легоцького та методика ведення археологічних розкопок витримали випробування часом. Але усе те, що було зроблено талановитим вченим, сприяло подальшому розвитку історичної науки на Закарпатті його наступниками-земляками.

ОЛЕГ МАЗУРОК

Джерельні приписи:

1. Lehoczky Tivadar. Beregvármegye monográphiája: Három kötetben: Ungvárott: Nyomtatott Pollacsek Miksa konyvnyomdajában, 1881.
   I. Általános rész.- Ungvárott, 1881.-472 lap.
   II. Kötet.-Ungvárott, 1881.-508 lap.
   III. Kötet. 1 rész: Különös rész. Nyolc képpel.- Ungvárott, 1881.-432 lap.; 2 rész: Különös rész. Nyolc képpel.- Ungvárott, 1881.-870 lap

* * *

2. Кобаль Й. Бібліографічний покажчик праць Тиводара Легоцького (1830–1915).- Ужгород, 1990.- 73 с.

* * *

3. Археолог Теодор Легоцький// Мукачево і мукачівці: Наук.-популяр. нариси і статті.- Ужгород: Гражда, 1994 .- С. 69.
4. Данилюк Д., Ткачук О. Проблеми історії середньовічного Закарпаття в науковій спадщині// Acta Hungarica, 1993–1994. IV-V рік вид.- Ужгород, 1997.- С. 93-98.
5. Кобаль О. Рукопис Т.Легоцького "Перепис землевласників Березького комітату за 1677–1648 роки"// Наук. зб. Закарпат. краєзнавчого музею. Вип. III.- Ужгород: Патент, 1998.- С. 9-11.
6. Малець О.О. Тиводар Легоцький (1830–1915)// Історія України в істор. портретах.- Ужгород, 1996.- С. 63-66.
7. Первый сборник украинских народных песен на венгерском языке: [Т.Легоцкого]// Штернберг Я.И. Мир поэзии и дружбы: (Поиски и находки).- Ужгород: Карпати, 1979.- С. 177-186.
8. Перфецкий Е.Ю. Обзор угрорусской историографии.- Петроград, 1914. Згадка про Т.Легоцького.
9. Сочка А., Ганинець П. Т.Легоцький – визначний історик курортної спадщини Закарпаття// Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер.: Медицина. Вип. 6.- Ужгород, 1998.- С. 159-162.

10.Тиводар Янош Легоцкий// Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах: (З давніх часів до початку XX ст.).- Ужгород: Патент, 1997.- С. 240-247.
11.Яворский Ю.А. Из истории научного исследования Закарпатской Руси.- Прага, 1928.
Згадка про Т.Легоцького.

* * *

12.Івашкович І. Дослідник нашої давнини: [Про етнографа, історика Т.Легоцького]// Новини Закарпаття.- 2001.- 4 жовт.
13.Кобаль Й. Зачинатель музейної справи: [Т.Легоцький]// Закарпат. правда.- 1995.- 25 лип.
14.Кобаль Й. Піонер закарпатської археології: До ювілею Т.Легоцького// Закарпат. правда.- 1995.- 10 жовт.
15.Малець О. Пригоди колекції Т.Легоцького// Новини Мукачева.- 1994.- 23 черв.
16.Малець О. Тиводар Легоцький – засновник першого на Закарпатті Мукачівського історичного музею// Срібна Земля.- 1995.- 7 жовт.
17.Попп Д. Тиводар Легоцький і "Мукачівське музейне товариство"// Старий Замок.- 1998.- 26 лют.
18.Разгулов В. Музей им.Т.Легоцкого// Карпатская панорама.- 1995.- № 3.- С. 3.

ЖОВТЕНЬ:14

ВІЛЬМОШ-ЙОЖЕФ ІШТВАНОВИЧ БЕРЕЦ:
90-річчя з дня народження художника-графіка (1915–1999)

Вільмош-Йожеф Іштванович Берец – неординарна постать в образотворчому мистецтві Закарпаття. Високоосвічений фахівець – талановитий художник, природжений педагог, вдумливий історик і теоретик мистецтва, він назавжди увійшов в історію культурного життя нашого краю.

Цього року йому виповнилося б 90 літ.

Митець прожив довге і плідне життя. Уроженець м.Сігет (Румунія), він після гімназичної освіти отримав прекрасний фаховий вишкіл – за його плечима професійні факультети в академіях Праги та

© О.Приходько, 2004.

Будапешта, де він навчався живопису та різновидам графічних технік у таких досвідчених та знаних майстрів, як Олдржіх Блажічек, Йозеф Сейпка, Вільмош Аба-Новак, Імре Ревес. Отримавши ґрунтовні знання з загальних питань мистецтва та оволодівши технікою реалістичного письма, молодий художник повертається в рідні краї і активно включається в творче життя.

Вже на перших обласних повоєнних виставках з'являються оригінальні за манерою виконання, впевнені та міцні за малюнком графічні і живописні твори В.Береца, які відразу ж були тепло сприйняті критикою та глядачем. Їх особлива привабливість – ясність, безхитрісна простота художньої мови, щирість і чистосердність авторських почуттів. Тоді в цих ранніх роботах визначилось коло тематичних захоплень художника. Його незмінно вабила неповторна принада рідної землі, захоплювало щедре багатство колористичних і формальних проявів предметного і природнього середовища, в якому жив, працював і творив. Вразливу душу і багату уяву художника завжди чарували досконалі за формою, шляхетно-довершені за своєю образністю пам'ятки минулого. Разом з тим, його мистецьку натуру не залишали байдужою і образи сучасності: новобудови і широкі магістралі, нові села і розквітлі міста, люди творчої праці та представники робітничих професій – всі ці образотворчі сюжети владно посіли своє вагоме місце в творчості В.Береца.

Особливою принадністю вирізняються твори художника, виконані технікою т.з. «живописної графіки» – акварельні аркуші. Саме ця техніка дає авторові можливість найбільш повно висловити свої думки і почуття. Зворушливо-скромні, камерні і невибагливі за своєю образною стилістикою, вони позначені прозорою легкістю письма, м'якістю тонко згармонованого колориту.

Серед найвагоміших досягнень В.Береца – акварельні краєвиди. В них – чистосердні й палкі освідчення в коханні до рідного краю. Митець натхненно пише природу отчої землі в різні пори року: прозорі кольори весни змінюються щедрим різнобарв'ям літа, теплі золотаво-багряні тони осені – холодною дзвінкою палітрою чарівної карпатської зими.

Ще одна мистецька пристрасть майстра – квіти. В сенсі творчості художника вони є уособленням і водночас ствердженням краси і поезії життя. Свіжі і чисті акварельні кольори «квіткових» натюрмортів митця, організовані в тонку гармонію, м'яко моделюють форми,

передають витончено-естетизоване сприйняття художником природного і рукотворного світу.

Надзвичайно плідною і відчутно-результативною була педагогічна діяльність Вільмоша Береца. Упродовж кількох десятків років художник викладав фахові дисципліни в Ужгородському училищі декоративно-прикладного мистецтва, зростив цілу плеяду молодих талановитих митців, кращі з яких нині складають гордість образотворчої культури краю. Він не тільки навчив молодих художників азам професійної грамоти, але й зумів прищепити їм стремління і любов до високого мистецтва.

Багато сил і часу В.Берец присвятив вивченню історії світової культури. Йому належить авторство багатьох статей з загальних питань мистецтвознавства, а також творчості окремих художників Закарпаття. Вдумливий і серйозний історик і теоретик мистецтва, один із зачинателів музейної справи, він зібрав обширний архівний матеріал, що стосується історії розвитку регіональної школи живопису, і в цьому його неоцінима заслуга перед земляками. Найдостойніша частина мистецької спадщини художника зберігається в Закарпатському обласному художньому музеї і гідно репрезентує образотворчу культуру краю, її кращі досягнення періоду середини другої половини XX ст.

ОЛЕНА ПРИХОДЬКО

Джерельні приписи:

1. Берец Вільмош-Йожеф Іштванович// Художники Закарпаття: Альбом-каталог: До 55-річчя Закарпат. орг. нац. спілки худож. України/ Упорядкув. Б.Кузьма, К.Стельмах.- Ужгород: Карпати, 2001.- С. 36.
2. Закарпатський художній музей: Альбом.- К.: Мистецтво, 1984.- 119 с. Зі змісту: [Про В.Береца].- С. 108.
3. Островський Г. Образотворче мистецтво Закарпаття.- К.: Мистецтво, 1974.- 198 с.
   Зі змісту: [Про Береца В.-Й.].- С. 164.

ЖОВТЕНЬ: 14

ПЕТРО ЛЮДВИГОВИЧ ШОЛТЕС:
60-річчя з дня народження живописця (нар. 1945)

Петро Шолтес – самобутній митець, тонкий лірик, все життя якого – творчий пошук. Протягом десятиліть праці на мистецькій ниві відшліфовує техніку, відкидає все зайве, що заважає самовираженню. Він не намагається копіювати натуру, а передає своє сприйняття, враження від неї. Певною мірою це наближає його до імпресіоністів. Щодо побутового жанру, то тут добре помітний вплив угорської школи живопису, зокрема Імре Ревеса – одного з її основоположників. Полотна художника нерідко здаються трохи наївними, іноді, можливо, примітивними, але попри все подобаються, хвилюють нас. Чи не є це одним із проявів таємниці мистецтва? Твори Петра Шолтеса принаджують глядача безмежною щирістю й дитячою безпосередністю, що йому вдалося зберегти з дитинства. Народився художник 14 жовтня 1945 року в Ужгороді. У шкільні роки відвідував гурток малювання при Палаці піонерів під керуванням Золтана Баконія, талановитого вчителя, який виховав не одне покоління митців. У 1965-му закінчив Ужгородське училище прикладного мистецтва, де навчався на відділенні художньої обробки дерева. Вчителями з фаху були Павло Балла, Віталій Звенигородський, Шандор Петкі, які мали великий вплив на формування особистості митця. Після служби в лавах Радянської армії працював головним художником на Мукачівській фабриці художніх виробів. У вільний час багато малював з натури. Перша персональна виставка – 1987 р. у молодіжно-культурному центрі «Форум» в Ужгороді. Плідно працює в жанрах пейзажу, натюрморту, портрету. У 1995 році відбулася персональна ювілейна ретроспективна виставка в галереї «Ужгород». Того ж року став членом Національної спілки художників України. Учасник обласних і зарубіжних виставок. Роботи Петра Шолтеса нині – у приватних колекціях у багатьох країнах світу.

ВОЛОДИМИР МИШАНИЧ

Джерельні приписи:

1. Шолтес П. "Коли художник створює картину, він розкриває свій внутрішній світ, душу, розум": [Бесіда з худож. П.Шолтесом/ Записала Т.Івакіна]// Ужгород.- 1999.- 31 лип.

© В.Мишанич, 2004.

* * *

2. Шолтес Петро Людвигович// Художники Закарпаття: Альбом-каталог: До 55-річчя Закарпат. орг. нац. спілки худож. України/ Упорядкув. Б.Кузьма, К.Стельмах.- Ужгород: Карпати, 2001.- С. 230.
3. Ворошилов П. Не для продажи: [Персональная выставка произведений П.Шолтеса]// Единство-плюс.- 1997.- 22 берез.
4. Дубовик Л. "Відверта розмова": [Ретросп. вист. худож. робіт Петра Шолтеса]// Закарпат. правда.- 1995.- 21 жовт.

ЖОВТЕНЬ: 14

ЮРІЙ-КАЛМАН ЮРІЙОВИЧ ЖАТКОВИЧ: 150-річчя з дня народження історика, етнографа і перекладача (1855–1920)

Юрій-Калман Жаткович народився 14 жовтня 1855 року в Ужгороді, а не в Дравцях, як дехто вважає, в сім'ї вчителя церковного співу учительської семінарії. Великий рід Жатковичів, який дав багато відомих культурних і громадсько-політичних діячів Угорської, а в XX ст. Підкарпатської Русі, походив із села Жатківці Шаришського комітату. У 1867 році Юрій поступив в Ужгородську гімназію. Скрутне матеріальне становище сім'ї змусило його уже на другому році навчання в гімназії давати приватні уроки. Гімназію Юрій закінчив у 1876 році і зразу ж був прийнятий в Ужгородську духовну семінарію, яку закінчує в 1881 році і 26 березня того ж року дістає ієрейське посвячення і йде працювати парохом у Великий Раковець.

З середини грудня 1885 року він працює на тій же посаді в селі Іза, замінивши там померлого Івана Раковського, а в січні 1887 року його переводять у село Стройне поблизу Свалява, де працював священиком до кінця свого життя. Того ж року він став одночасно письмоводителем Свалявського собору, а з 1896 року займає й посаду благочинного у тому ж соборі. Помер Юрій Жаткович 25 вересня 1920 року.

Юрій Жаткович – відомий як автор багатьох наукових і науково-популярних праць з історії, історіографії, етнографії, краєзнавства. Його твори друкувалися на сторінках журналів, альманахів, наукових записок, газет, які видавалися на Закарпатті, в Будапешті, Львові. На превеликий жаль, мусимо констатувати, що й досі не маємо бодай

© О.Мазурок, 2004.

елементарної бібліографії усіх праць вченого, його перекладів з української та російської мови на угорську. Скупі дані, які містяться в епістолярній спадщині Жатковича, дають підстави вважати, що значна частина його праць залишилася в рукописах, і можна тільки гадати, де вони.

Не буде великим перебільшенням, коли скажемо, що «відкрив» Юрія Жатковича українському читачеві, а Жатковичу – українську історію та культуру відомий східногалицький вчений, етнограф і фольклорист Володимир Гнатюк (1871–1926). Це сталося після їх особистої зустрічі в Стройному весною 1896 року під час другої наукової подорожі Гнатюка по Закарпаттю (перша подорож відбулася влітку 1895 року, а третя – через рік), хоч листувалися вони з осені 1895 року. Численні документи і, в першу чергу, епістолярна спадщина Жатковича свідчать пре те, що він листувався з І.Франком, М.Грушевським, С.Томашівським, М.Кордубою, Е.Перфецьким, Ф.Главачком, Г.Стрипським, М.Врабелем, С.Цамбелем, О.Ашботом та іншими.

Знову ж таки, завдяки Гнатюку, котрий регулярно надсилав або ж сам привозив Жатковичу книги з Історії України і всіляко заохочував його до наукових студій, останній був добре обізнаний з дослідженнями М.Грушевського, В.Антоновича, М.Костомарова, М.Драгоманова, Д.Яворницького. Я.Головацького, С.Томашівського, Б.Грінченка, О.Пипіна, М.Кордуби та ін., які він використовував у своїх наукових працях. Юрій Жаткович переклав угорською мовою твори І.Франка, Ю.Федьковича, М.Вовчок, І.Нечуя-Левицького, М.Коцюбинського, І.Тургенєва, А.Чехова та ін., сприяв поширенню творів Т.Шевченка в Угорщині.

Коли я сказав, що «відкрив» Жатковича Гнатюк, то це слід розуміти ось як. Ще задовго до знайомства з Гнатюком Жаткович, так би мовити, підсвідомо, інтуїтивно відчував свою етнічну належність, вважав себе українцем, тобто в даному випадку спрацював генетичний код. А його знайомство з Гнатюком, Франком, творами класичної української літератури, працями українських вчених з історії України зробили з нього свідомого українця. Тому твердження деяких дослідників, нібито Жаткович став «україноφілом» виключно під впливом Гнатюка – безпідставні.

Заслуга Гнатюка в тому, що він зумів побачити в Жатковичеві справді неординарну постать серед сірятини і ренегатства значної частини представників закарпатської української інтелігенції.

На завершення своєї оповіді наведемо думку людини, яка дуже близько знала Юрія Жатковича, його кореспондента – Володимира Гнатюка. У статті, вміщеній в «Літературно-науковому віснику», Гнатюк писав у 1904 році: «Ю.Жаткович головно історик. Правда, коли б до його праць приложити остру мірку нової критики, то можна б їх сильно покалічити. Коли одначе візьмемо на увагу, що ювіляр, як бідний сільський парох, не мав змоги бувати по центрах науки і познайомитися докладно і безпосередньо з усіма її вимогами, що все зроблене доконав на селі, в глибоких горах, не розпоряжаючи бібліотекою, ані більшими матеріальними засобами на купно книжок, а при тім тяжко хоруючи, то мусимо признати, що серед таких важких відносин, як автодидакт (т.б. самоук – О.М.), він зробив багато і певна річ, що історик Угорської Русі не обійдеться ніяк без його праць. Він перший з між угорських русинів успів вибитися з поза вузького кругозору тамошніх інтелігентів».

Віддаючи належне Жатковичу як історику і етнографу, разом з тим вважаємо, що не слід перебільшувати наукового значення його праць, оскільки вся місцева історіографія того часу ще не вийшла за рамки простого накопичення фактів, описовості, про що, до речі, писали у свій час М.Грушевський, Є.Перфецький, Ю.Яворський, ще не виробила власних філософсько-теоретичних і наукових принципів, тобто історичні знання ще не перетворилися в історичну науку.

ОЛЕГ МАЗУРОК

Джерельні приписи:

1. Бірчак В. Літературні стремління Підкарпатської Руси.- Факс. вид.: 2-е доп. за 1937.- Ужгород: Карпати, 1993.- 192 с.
   Зі змісту: [Про Ю.Жатковича].- С. 150-152.
2. Воленскій Н.А. Георгій Жаткович. (1855–1920)// Месяцослов на 1922 г.- Унгвар, 1921.- С. 21.
3. Коломиец И.Г. Социально-экономические отношения и общественное движение в Закарпатье во второй половине XIX в. Т. II.- Томск, 1962.
   Посилання на праці Ю.Жатковича: С. 536.
4. Лелекач М. Подкарпатское письменство на початку XX века.- Унгвар, 1944.
   Згадка про Ю.Жатковича.
5. Мазурок О. Юрій Жаткович як історик та етнограф.- Ужгород: УжНУ, 2001.- 292 с.
6. Недзельский Е. Очерк карпаторусской литературы второй половины XIX века.- Ужгород, 1929.- 53 с.
   Згадка про Ю.Жатковича.

7. Перфецкий Е.Ю. Обзор угрорусской историографии.- Петроград, 1914.- 127 с.
Посилання на праці Ю.Жатковича.
8. Сторінки з історії чесько-українських зв'язків: [Листи Ф.Главичка до В.Гнатюка]// Радян. літературознавство.- 1971.- № 7.
Згадка про Ю.Жатковича.
9. Штефан Августин. За правду і волю: Спомини і дещо з історії Карпатської України.- Торонто, 1981.- Кн. 2.
Згадка про Ю.Жатковича.
10. Яворский Ю.А. Из истории научного исследования Закарпатской Руси.- Прага, 1928.
11. Pop I. Zhatkovych, Iurii Kalman/ Zsatkovics, Kálmán György// Encyclopedia of rusyn history and culture/ Editors: P.-R. Magocsi, I.Pop.- Toronto–Buffalo–London: University of Toronto press, 2002.- P. 513.

* * *

12. о. Пекар Атанасій. Стосунки Володимира Гнатюка з закарпатським істориком о.Юрієм К.Жатковичем: Історія// Від. наук. т-ва ім.Шевченка до укр. вільного ун-ту: Міжнар. конф.- К., 1992.- С. 58-71.
13. Гнатюк В. Два ювілеї// ЛНВ.- Львів, 1904.- Т. XXVIII.- Кн. XII.
Посилання на праці Ю.Жатковича.
14. Мазурок О. Зв'язки Юрія Жатковича з Іваном Франком// Carpatica–Карпатика: Проблеми вітчизняної і зарубіжної історії з найдавніших часів до наших днів. (Ювілей. зб. на пошану доктора іст. наук., проф., В.І.Худанича) Вип. 14/ Редкол.: Е.А.Балагурі, М.М.Вегеш та ін.- Ужгород, 2002.- С. 273-286.
15. Мазурок О. Подвижник національної науки і культури: До 140-річчя з дня народж. Ю.Жатковича// Календар "Просвіти" на 1995 р./ Упоряд.: П.Федака, Й.Баглай.- Ужгород: Гражда, 1995.- С. 157-159.
16. Юрій Юрійович Жаткович// Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах: (З давніх часів до початку XX ст.).- Ужгород: Патент, 1997.- С. 229-235.

* * *

17. Мазурок О. Палкий популяризатор вітчизняної літератури: [Маловідома ст. Ю.Жатковича]// Новини Закарпаття.- 2002.- 2 берез.
18. Федака С. Повернення Юрія Жатковича: [Про карпатознавця, будителя Ю.Жатковича]// Ужгород.- 2002.- 26 січ.
19. Фединишинець В. Залюблено і талановито: [Про кн. О.Мазурка "Юрій Жаткович як історик та етнограф"// Срібна Земля.- 2002.- 16 лют.

ІВАН ФЕДОРОВИЧ КОМЛОВШІЙ:
85-річчя з дня народження прозаїка, краєзнавця (1920–1996)

Іван Комловшій – один з когорти старших інтелігентів русинофільського напрямку (ще вчора думалося б: русофільського). Все життя пропрацював педагогом на Волівщині та Берегівщині. Один із перших випускників Ужгородського університету, філолог (1950).

Народився 15 жовтня 1920 р. в передмісті м.Мукачева.

Помер і похований у Берегові.

Зачинав як прозаїк реалістичного напрямку. Але видав тільки одну книжку – «В корчмі» (1942), хоч брав активну участь у літературному процесі краю в кінці 30-х – початку 40-х років. Думаю, що радянська влада спричинила крах ілюзій молодого письменника і він, як сотня творчих ровесників, замкнувся в собі й відійшов від літературної роботи. Зосталися по ньому лише скупі публікації в тогочасній періодиці.

Була ще одна капітальна пристрасть в Івана Комловшія як патріота Подкарпатської Руси: він колекціонував карпатику і, зокрема, періодику. У його мріях – складання ґрунтовної бібліографії, щось на взірець Івана Гарайди та Миколи Лелекача. Але не судилося. Педагогічна робота поглинула весь його творчий час, а потому хвороба не дозволила здійснити працю життя, різні життєві клопоти. На жаль, на сьогодні колекція Карпатики Івана Комловшія розтягнута зацікавленими особами, а належного спадкоємця чоловік не залишив.

Трагедія багатьох карпатських інтелігентів, що мали нахил до творчості – це встановлення радянської влади, яка реально перекреслила всі надії молодості. Якщо чесно, багатьом творчим краянам забракло сили протистояти течії, роздвоїтися в праці, скажімо, тут педагога і літератора чи бібліографа. Очевидно, дещо (а це найголовніше) відкладалося на потому. А «потому» склалося не таким, як гадалося. Життя минуло, а до головної праці –бібліографування – час не настав, його не вистачило. А зібрана колекція періодики, якою користувалися науковці Ужгорода, Києва, Львова, а також зарубіжні вчені, так і зосталася неописаною, незафіксованою. Боюся, що жоден сучасник не зможе зібрати заново те, що вже було зібраним в Івана Комловшія.

© В.Фединишинець, 2004.

Це й наша наукова трагедія.

Освіченим був Іван Комловшій. Лише одна деталь зі спілкування зі мною – молодим письменником. Як завжди, зустрівши мене, зупинив до розмови, похвалив якусь публікацію, а тут і каже:

– Ви знаєте, що Остап Вишня перекладений був угорською мовою?

Я кивнув головою.

Він:

– А чого ж тоді не зазначили у своїй статті?

Здається, ішлося про мою публікацію чи в газеті «Карпаті ігоз со» чи Карпатському «Календаріумі».

Я винувато стенув плечима. Дрібна деталь. Та важлива. Може, не кожен читач знав про переклад Остапа Вишні угорською мовою. А я не лише знав, а й маю це видання й міг же відтворити обкладинку при публікації для наочності.

Резонне зауваження. Відтоді я прив'язую розмову про будь-якого письменника до краю, до себе, як це й належить.

Дуже шкодую, що Іван Комловшій не реалізував свій значний творчий потенціал.

ВОЛОДИМИР ФЕДИНИШИНЕЦЬ

Джерельні приписи:

1. Комловшій І.Ф. В корчмі: Весела сцена в одном дійстві.- Унгвар: Вид. Подкарпат. о-ва наук, 1942.- 16 с.

* * *

2. Іван Комловшій// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 324-325.
3. Комловший Иван Федорович// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 214-215.

ФЕДІР ФЕДОРОВИЧ МАНАЙЛО:
95-річчя з дня народження заслуженого художника України (1910–1978)

Народився 19 жовтня 1910 року.

Творчість Федора Манайла – явище виняткове, його місце в розвитку й історії українського образотворчого мистецтва – особливе. Разом з такими корифеями і визнаними лідерами мистецтва краю, як А.М.Ерделі та Й.Й.Бокшай, він заклав міцний фундамент закарпатської школи живопису. Самобутні за формою, гостросюжетні, насичені у кольорі й життєстверджуючі твори митця відомі далеко за межами нашого краю.

Творча спадщина Федора Манайла воістину широка й різноманітна: живописець, графік, декоратор, монументаліст, художник книжкової графіки та багатьох жанрів прикладного мистецтва, аж до різьблення на декоративних диньках; художник театру, сцени, кіномитець – скрізь виявив блискуче володіння техніками і специфікою різних видів мистецтва, у всьому він був досконалий. За що б не брався, що не творив з повною силою віддачі – все робив на високому професійному рівні.Створеного ним вистачило б на життя не одного художника.

Не було такої виставки, організованої на Закарпатті, або ж за його межами, де б не виставлялися твори Манайла. Творчі контакти, зв'язки переходили й за межі країни. Картини Манайла пропагували мистецтво краю в Угорщині, Словаччині, Румунії, Югославії, Італії, Венеції, Японії, Канаді, на Кіпрі.

Федір Манайло свідомо вибрав свій шлях у мистецтві й неухильно слідував йому протягом кількох десятиліть. Всім своїм життям і яскравим глибоким талантом він був нерозривно зв'язаний зі своїм краєм, художньою культурою Закарпаття, І річ не тільки в темах, сюжетах, мотивах, а в самій природі творчості художника, його корінних, прагненнях і меті. Ім'я Федора Манайла асоціюється з поняттям «істинно народний художник», митець, котрий не тільки близький до народу, він – невід'ємна частка його, виразник його думок, почуттів, прагнень і сподівань. Сонячне мистецтво живопису митця – це мальовнича візитна картка рідних Карпат з їхніми піднебесними

© В.Фолтін, 2004.

вершинами, із своєрідним укладом життя і побуту, звичаїв, фольклору, вірувань працьовитих закарпатців.

Син сільського вчителя з с.Іванівці, Мукачівського району, художник –плоть від плоті свого народу. Він не просто добре вивчав це життя, він жив ним, органічно був пов'язаний з ним всією своєю істотою. Народне мистецтво – це джерело живить творчість Майстра. Закінчивши Празьку Вищу художньо-промислову школу, він, повернувшись на Закарпаття, заговорив про народ по-народному, але з великою професійною культурою. Картини художника можна назвати «енциклопедією Верховини». «Миска з токаном», «Дідо-пасічник», «Гуцулка», «Вівчар», «У свято», «Молоді» та багато інших – глибоко традиційні і по-своєму сучасні. В них відчувається широкий епічний розмах; характер міцного духом народу, гордість за свій народ, впевненість у його сили. У «Гуцульському весіллі» 1942 року стільки ж чистої народної радості, як у закарпатських танцях, народних піснях та коломийках. Художник владно вводить нас у створений ним чудовий світ. Уклад життя закарпатських верховинців, чистоту й безпосередність їхнього світогляду він передає дуже своєрідною зображальною мовою. Мимо таких картин, як «Сім'я», «Хлопчик з ягнятком», «Морозик», «Колядники», «Сильний Іванко» та інших, не можна пройти байдуже.

Манайло – жива піввікова історія нашого краю. Усе, чим жило в минулому і живе в сучасності Закарпаття, хвилювало його, захоплювало і знаходило своє відображення у його багатій творчості. Та майже ніхто із закарпатських художників не сягав таких потаємних глибин народного життя, не піднімався до таких висот народного духу, як Федір Манайло. Тверезий, десь навіть жорстокий реаліст, він з душевним болем і великою художньою силою розповідав про важке життя верховинців в минулому. Його «Скорбота», «Оранка», «Важкий хліб», «Агонія», «Сліпець» та інші, що стали вершиною критичного реалізму в мистецтві довоєнного Закарпаття, – це справжні документи того часу, пристрастний крик душі.

У творчості художника відбилась ціла епоха XX століття – складна, неоднозначна, суперечлива. Поряд з успіхами, творчими перемогами було й немало поразок, мистецьких страждань, душевних мук. Жорстокий час примушував і його йти на компроміси з собою і своїм мистецтвом.

Коли у середині 40-х років для художника почалася вимушена пора змін – у нього за плечима вже було ціле життя: радості удач і

біль поразок, визнання, послідовники, учні. На цей час він – Майстер дуже помітний в невеликому колі художників Центральної Європи. Обдарований абсолютним чуттям до найменшої фальші в житті й мистецтві, Манайло дуже боляче усвідомлював, наскільки нижче його рівня поступки примітивній правдоподібності, на які змушували його і колег.

Пошуки нових шляхів у мистецтві приносили чимало проблем і не завжди задовільняли митця. У ці роки він писав майже виключно пейзажі, хоча сам їх називав «образами», картинами. Має минути цілих два десятиліття, перш ніж мистецтво Манайла знову досягне колишніх висот. Створенням картин «Гуцульська ґражда», «Містечко», «Мить сонця», «Сніданок» мистецтво Манайла набирає нового змісту і колориту. Ці твори – свідчення того, наскільки цінний досвід народних майстрів для нього, їх заповіти й уроки, котрі художник зберігав і пам'ятав усе життя. Останнє десятиріччя його життя стало періодом високого творчого піднесення. Твори цих років – це дуже «старий» і водночас зовсім новий Манайло. Твори сучасної теми виконані одноразово з полотнами, що втілили спогади митця. В зрілості він оцінив значення всього того, що з дитинства жило в пам'яті і серці. «Новий хліб», «Натюрморт Юр'яник», «У коморі» – в цих натюрмортах втілені народні ідеали добра і краси, а предмети, що уособлюють труд, узагальнюють зміст людського життя.

«Старі станки», «І посипалась мука без муки», «Сріберні ничельниці, золоте бердо» – роботи, присвячені старій «техніці», декоративні, підкреслено ритмізовані, пишуться одночасно з картинами, які відтворюють вже сучасний індустріалізований світ.

Про багатоплановість, багатожанровість творчого доробку розповідають ілюстрації до повісті І.Франка «Захар Беркут», малюнки до вибраних творів Ольги Кобилянської, Марка Черемшини, ілюстровані у співдружності з А.М.Кашшаєм книги «Народні балади Закарпаття», «Закарпатські казки», «Угорські народні казки».

У роки створення Закарпатської обласної філармонії та Закарпатського народного хору багаторічне захоплення етнографією краю лягло в основу роботи Федора Федоровича над ескізами до костюмів хористів і танцювальної групи, плакатами та програмою виступів.

На жаль, не збереглись ескізи до оформлення театральних вистав, хоча Манайло був першим професійним художником, який почав створювати декорації до багатьох п'єс української, російської та

угорської класики, чим зробив і свій внесок у розвиток на Закарпатті українського театрально-декораційного мистецтва.

Успішно виступив Ф.Манайло і як монументаліст. Інтер'єри та екстер'єри Манайла, прикрашені мозаїками, особливістю яких було використання фактури сірих і кольорових каменів Закарпаття.

У 60-х роках стикається уперше Федір Манайло з новим для нього видом мистецтва – кінематографією. Знавець народного побуту Карпат, він бере участь як консультант у створенні картини «Тіні забутих предків».

Не можна не згадати про велику громадську діяльність Ф.Ф.Манайла. Він брав безпосередню участь у створенні картинної галереї, Будинку народної творчості, Закарпатського відділення Спілки художників України, був одним із перших викладачів училища прикладного мистецтва, а в роки створення музею народної архутектури та побуту – одним з організаторів цього закладу культури.

За багатогранною творчою і громадською діяльністю Ф.Манайла, за його неспокійним оптимізмом мало хто знав про те, що художник важко й часто хворів. Та коли поліартрит скрючував пальці так, що ставало неможливим тримати в руці навіть легесенького пензля, митець винайшов для себе новий вид мистецтва: вирощування і декорування диньок – давно забутого виду народної творчості, відродженню якого присвятив більше двох років життя. Диньки росли у нього в саду, пізніше – на городі. Як тільки вони виростали, але ще були зеленими, художник наносив на їх поверхню рисунок гострими різчиками. Динька продовжувала рости, подряпини загоювались і ставали рельєфними лініями. Рисунок жив, змінюючи масштаби і пропорції, колір і фактуру. Зміст зображень на їх поверхні – глибоко народний: народні обряди, жіночі обличчя, дівчата й парубки, звичні речі щоденного вжитку. На сьогодні – це унікальні витвори декоративно-прикладного мистецтва: в його традиціях, дусі, матеріалі, техніці й, нарешті, функції.

Як то у нас буває, офіційне визнання творчості художника прийшло до нього досить пізно. Цей істинно народний художник звання «Народного» отримав за рік до смерті, у 1977 році. Та це не показник. Важливо те, що твори Манайла принесли йому визнання і славу одного з провідних живописців. Кращі з них увійшли до скарбниці українського образотворчого мистецтва. Вони стали втіленням найголовнішої традиції закарпатської школи – традиції новаторства,

самопоновлення, пристрастним ствердженням національної своєрідності й самобутності українського мистецтва.

9 лютого 1981 року, коли відкрились двері його Меморіального музею, до митця прийшла вічність. Сюди приходять шанувальники образотворчого мистецтва за правдивим художнім світом одного з старійшин закарпатської школи живопису.

ВІКТОРІЯ ФОЛТІН

Джерельні приписи:

1. Манайло Ф.: Альбом.- К., 1970.- 35 с.
2. Федір Манайло. Народний художник УРСР: Кат. вист. творів/ Вступ. ст. Г.Островського.- Ужгород: Карпати, 1990.- 32 с.
3. Ф.Ф.Манайло, народний художник УРСР. 1910–1978: Кат. персон. вист., присвяч. 75-річчю від дня народж. митця.- Ужгород, 1985.- 20 с.
4. Цельтнер В. Ф.Манайло: Мастера советского искусства.- Москва: Советский художник, 1986.- 131 с.

* * *

5. Народна архітектура і побут Закарпаття у творчості Федора Манайла// Федака П. Пам'ять рідної землі.- Ужгород, 1996.- С. 272-279.

* * *

6. Галайчук А. Сповнені сонця: [Про вист. творів нар. худож. Ф.Ф.Манайла у м.Києві]// Сіл. вісті.- 1990.- 27 листоп.
7. Густі В. Варіація на тему картини Ф.Ф.Манайла "Хлопчик з ягнятком": [Вірш]// Новини Закарпаття.- 1995.- 19 жовт.
8. Дзюба І. Кілька днів із Федором Манайлом: [Худож. Закарпаття]// Сучасність.- 1999.- № 3.- С. 150-156.
9. Керечанин В. Він творив серцем і душею: До 85-річчя з дня народж. Ф.Манайла// Новини Закарпаття.- 1995.- 19 жовт.
10. Кешеля Л. "Музейні" роки Федора Манайла: [Музей-оселя худож. Ф.Манайла]// Ужгород.- 2000.- 19 лют.
11. Козоріз І. Тут усе залишається так, як було за життя художника: Музею Ф.Манайла цими днями виповниться 20 літ// Фест.- 2000.- 17-23 лют.
12. Манайло та Бокшай завітали до Києва: У столиці експонуються роботи закарпат. корифеїв// Світогляд.- 2003.- 14 черв.
13. Манайло В. Мелодії Закарпатського краю: [Про худож. Ф.Манайла]// Вісті з України.- 1990.- № 47.
14. Павлов В. Федір Манайло. 1910–1978// Карпат. євроміст.- 2001.- 22 листоп.
15. Федака Д. Мудрість Федора Манайла// Наш рідний край.- 1998.- № 3.- С. 18-20.
16. Федір Манайло: [Ім'я в мистецтві]// Образотв. мистецтво.- 2002.- № 4.- С. 51.

17.Фединишинець В. Могутній чоловік: [Ф.Манайло]// Айно.- 1998.- № 2-5.- С. 57.
18.Художня поема Верховини: [Про худож. із Закарпаття Ф.Манайла]// Культура і життя.- 1990.- 11 листоп.
19.Фолтін В. Музей потребує не тільки шани, а й підтримки: [Будинок-музей нар. худож. СРСР Федора Манайла]// Новини Закарпаття.- 2000.- 24 лют.

ЛИСТОПАД: 4

МИХАЙЛО МОЛЬНАР:
80-річчя з дня народження літературознавця (нар. 1930)

Хто вивчає творчість Тараса Шевченка чи Івана Франка, не омине праць Михайла Мольнара «Тарас Шевченко у чехів та словаків» (1961) та «Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками» (1957, у співавторстві). У переліку видань з компаративістики зустрінемо збірку його студій про чеську, словацьку та українську літератури у їх взаєминах «Зустрічі культур» (1980) та впорядковану ним разом з Марією Мундяк збірку «З історії чехословацько-українських зв'язків» (1957 – словацькою та чеською мовами, 1959 – українською). Дослідники історії Закарпаття знайдуть багато інформації в його монографії «Словаки і українці» (Пряшів, 1965), особливо в додатку «Документи і матеріали» – і текст «Букваря языка словенська» (закарпатський стародрук кирилицею кінця XVII століття), і передрук із «Орла татранського» нарисів про подорож по Закарпаттю словацького письменника Богуша Носака-Незабудова у серпні 1843 року «Листи з невідомої країни до Л...», і словацькомовний текст оповідання «Лаборець» – перший художній твір про легендарного володаря Ужгородського замку, і такі документи, як «Прохання словаків та закарпатських українців на слов'янському з'їзді у Празі 1848 року» та «Звернення Словацької національної ради до закарпатських українців 1848 р. », і стаття Светозара Ваянського «Угорські русини» (1885) та нарис Андрія Мраза «Клич Підкарпатської Русі» (1937). Його стараннями вийшли у світ книги «Ластівка з Пряшівщини» (1960), «Шляхом терновим» (1964) Василя Гренджі-Донського, творів І.Мацинського, І.Невицької, Ф.Лазорика та ін.

©І.Сенько, 2004.

Народився Михайло Мольнар у закарпатському селі Велика Чингава (тепер Боржавське Виноградівськсго р-ну) 4 листопада 1930 року. Так склалися життєві обставини, що середню освіту здобув у місті Біліна (Чехословаччина, 1950), вищу – у Празі (закінчив Карлів університет, філософський факультет, у 1955), аспірантуру – при Київському університеті у 1960 році. Ще коли навчався в університеті в Празі, Михайло Мольнар упорядкував збірку «Україна в піснях» (1954). Знання української, чеської і словацької мов, доступ до архівів Праги, Братислави і Пряшева, Львова, Києва і Харкова визначили основний напрямок його наукових пошуків – дослідження словацько-українських, чесько-українських літературних взаємин. Крім згаданих праць, у його доробку назвемо й книгу «Людвік Куба про Україну» (Київ, 1963), передмови до перекладів чеською і словацькою мовами творів Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Ольги Кобилянської, Василя Стефаника, Володимира Винниченка, Олександра Довженка, Юрія Яновського... Такі дослідження були його науковим обов'язком, оскільки 36 років працював науковим співробітником в колишньому Чехословацько-радянському інституті в Братиславі (1955-1963), який дав поштовх до систематичних досліджень чесько-словацько-українських взаємовідносин, в Інституті світової літератури та мов Словацької Академії наук (1964-1875), в Інституті літератури Словацької АН (1933-1991). Вивчивши бібліографію зробленого на цьому терені до нього, Михайло Мольнар намагається заповнити наявні білі плями у літературних стосунках між двома сусідніми народами: неточності в коментарях до перекладів П.Грабовського з словацької мови, про шляхи проникнення української літератури в Чехію і Словаччину у XIX столітті, про вплив Яна Коллара на національне Відродження на Закарпатті і в Галичині тощо.

Дослідник акцентував свою увагу на ролі закарпатців у цьому процесі – він простежує, що зробили для єднання народів і їх культур Михайло Лучкай, Олександр Духнович, Адольф Добрянський, Олександр Павлович. У теоретичній частині книги «Словаки і українці» М.Мольнар процитував слова словацького письменника Й.Гурбана, який був вражений патріотичними поступками Олександра Духновича й ужгородського єпископа В.Поповича: «Ну ж, кошицькі словаки, – закликав Гурбан, – не осоромтеся в любові до своєї національності перед братом русинського племені».

Михайло Мольнар опублікував багато науково-популярних статей – у київському журналі «Вітчизна», у пряшівському журналі

«Дукля» та інших періодичних виданнях. Особливо активно він співробітничає із журналом «Дружно вперед», в якому від 1975 року в рубриці «Поетичний літопис чехословацько-української дружби» подав понад 60 нарисів. Нестандартні думки, великий фактаж знайдемо у його статтях «Олександр Бадан – забутий дослідник Закарпаття», «Марко Бараболя», «Пам'яті Юлія Боршоша-Кум'ятського», «Доля співця полонин» (про В.Гренджу-Донського), «І.Невицька – патріотка – Страждальниця» й інших.

Про його доробок добре слово сказали академіки Є.Шабліовський та О.Мишанич, письменник В.Шевчук, карпатознавці І.Хланта та Ф.Ковач. У 1965 р. М.Мольнарові вручено премію Словацької академії наук, в 1978 – присвоєно звання заслуженого працівника Словацької академії наук, у 1992 – він став лауреатом української літературної премії ім.І.Я.Франка.

Вивчаючи культуру словаків і українців, Михайло Мольнар дійшов до думки, що «в житті й культурному розвитку обох народів, і в минулому, і в сучасному, нема нічого такого, що перешкоджало б їм зрозуміти один одного».

ІВАН СЕНЬКО

Джерельні приписи:

1. Мольнар М. Ластівка з Пряшівщини: З нар. та літ. творчості українців Чехословаччини/ Упоряд. та післямова М.Мольнар; Передм. М.Рильського.- К.: Радян. письм., 1960.- 239 с.
2. Мольнар М. Словаки і українці: Причинки до словацько-українських взаємин з додатком документів.- Слов. пед. вид-во в Братиславі; Від укр. л-ри в Пряшеві, 1965.- 339 с.
3. Мольнар М. Тарас Шевченко у чехів та словаків.- Слов. пед. вид-во в Братиславі; Від. укр. л-ри в Пряшеві, 1961.- 284 с.
4. Людвік Куба про Україну: Зб./ Упоряд. та передм. М.Мольнара.- К.: Держ. вид-во образотв. мистецтва і муз. л-ри УРСР, 1963.- 224 с.+ Ноти.

* * *

5. Михайло Мольнар (1930)// Роман М. Літературні портрети українських письменників Чехословаччини.- Пряшів, 1989.- С. 103-104.
6. Михайло Мольнар// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 488-491.
7. Шелепець Й. Огляд наукових публікацій М.Мольнара// НЗ МУК у Свиднику. № 3.- Пряшів, 1967.- С. 373-374.
8. Шевчук В. Монографія М.Мольнара "Тарас Шевченко у чехів та словаків"// Міжслов'янські літературні взаємини. Вип. 3.- К., 1963.- С. 327-328.

* * *

9. Грица С. Чеський вчений про Україну// Нар. творчість та етнографія. 1964.- № 3.- С. 79-80.
10. Кочур Г. Видано в Пряшеві: [Кн. М.Мольнара "Тарас Шевченко у чехів та словаків"]// Всесвіт.- 1962.- № 7.- С. 72-74.
11. Микитась В. "Ластівка з Пряшівщини"// Закарпат. правда.- 1961.- 4 січ.

ЛИСТОПАД: 14

ІВАН ДУЛІШКОВИЧ:
190-річчя з дня народження історика, публіциста, громадського діяча (1815–1883)

У 1874 р. львівська газета «Слово», повідомляючи про вихід у світ праці «Исторические черты Угро-Русских», відзначала, що її «сочинитель будет причислен к тем мужам, которыми наш народ благодарностью одолжится». Редакція газети не помилилася – ім'я автора Івана Дулішковича зайняло почесне місце в ряду відомих вчених, культурно-освітніх і церковних діячів Закарпаття, а його праця – в крайовій історіографії XIX ст. Хто ж він? І в чому його заслуга?

Іван Дулішкович народився 14 листопада в 1815 р. в с.Голятині Мараморoської жупи (сьогодні Міжгірського району) у сім'ї священика. Після закінчення місцевої школи вчився в Ужгородській гімназії. Філософські науки вивчав у Кошицях, а богословські – в Ужгородській семінарії. Священицькі обов'язки виконував у верховинських селах Скотарське (1841–1848), Нижні і Верхні Ворота (1848–1869) на Воловеччині, а з 1869 р. у с.Чинадієво поблизу Мукачева, де і помер 21 лютого 1883 р.

І.Дулішкович розпочав свою діяльність в умовах новоствореної Австро-Угорської дуалістичної імперії (1867 р.), коли угорський елемент ставав домінуючим у всіх сферах суспільно-політичного життя. В таких обставинах важливо було сприяти формуванню національної самосвідомості закарпатських русинів як шляхом збереження східного обряду при проведенні богослужіння, так і шляхом вивчення історії свого народу. І важливий внесок тут І.Дулішковича.

Його заслуга вже в тому, що він зробив спробу написати історію краю рідною «руською» мовою, яка, однак, була більше подібна

© Д.Данилюк, 2004.

на т.з. язичіє. Але й те було кроком вперед на шляху пізнання минулого краю, оскільки ґрунтовні праці його попередників, І.Базиловича, були написані латинською, К.Мейсароша – угорською мовами, а М.Лучкая, О.Духновича так і залишилися в рукописах.

Загальновідомо, яку моральну і матеріальну підтримку в написанні праці надав І.Дулішковичу великий патріот краю О.Павлович. Він виділив для видання книги 100 гульденів, а рукопис просив прорецензувати львівського історика А.Петрушевича. У листі до нього О.Павлович писав: «Иоанн Дулишкович, верный сын Угорской Руси... намеревается издати свое сочинение... Покорнейше молю Вас, чтоб Ваше Высокопреподобие изволило как знаток милостиво изречи свое мнение о помянутом деле автора, если возможно, путем себе известным ободрити к совершению своего подвига... желаю, чтоб многолетний труд честного мужа узрел свет».

У важких умовах мадяризації та матеріальної скрути І.Дулішкович зібрав велику кількість джерел і написав ґрунтовне дослідження «Исторические черты Угро-Русских» (Тетрадь I, Унгвар, 1874.– 133 с.; Тетрадь II – 1875.– 140 с.; Тетрадь III.– 1877.– 234 с.)

Автор не забув про своїх меценатів і відзначив їх заслугу у вступі до першої книги: «Должностию своею считаю обявити, что возможность печатания сего сочинения удалось наиболее вследствие поддержки Его, выс. преп. приходского священника Свидницкого Александра Павловича, мужа благородных чувств, народного писателя и поджигателя всего ведущего к просвещению народа нашего, далее вследствие и других мною много уважаемых лиц, давших предварительно денежное пособие». Так, через 75 років після появи першої латиномовної праці з історії Закарпаття І.Базиловича світ побачило дослідження «руською» мовою.

Вже сама джерельна основа та історіографія свідчать про належний науковий характер тритомника. Минуле свого народу І.Дулішкович показує на тлі загальнослов'янської історії, використавши праці візантійських і римських авторів. Він однозначно став на бік тих вчених, котрі вважали слов'ян корінним населенням Європи, а не нащадками скіфів і сарматів, які, мовляв, переселилися сюди у IV–V ст. Дослідник у цьому питанні з великою повагою поставився до такого джерела як «Повість минулих літ» Нестора, назвав останнього «уважаємым» і підкреслив, що він «рожденный славянин, писатель русский XII века, который составил сочинение свое из жерел домашних, преданий древних повестей и песней народных».

Закарпатський історик палко захищав честь і гідність давньоруського літописця від нападок німецьких істориків, які намагалися принизити роль «Повісті минулих літ» як історичного джерела, що «будто бы Нестор был лиш чернец, невежда – да что письма его слишком баснями, анахронизмами и ошибками переполнены».

Яка ж історична концепція І.Дулішковича щодо походження закарпатських русинів? А саме це мало не тільки наукове, а й політичне звучання в той час. І вчений, підтримуючи своїх попередників І.Базиловича, М.Лучкая, О.Духновича, однозначно ствердив, що закарпатські русини «принадлежат к мало-русской ветви» східних слов'ян (тобто до українського народу).

На тлі давньої історії східних слов'ян І.Дулішкович окреслив і «колыбельное место предков наших». Він веде дискусію з угорськими (Я.Бардоші) і німецькими (Г.Бідерман) істориками про первісне заселення території Закарпаття і категорично відкидає їх твердження, що, мовляв, воно почалося тільки з XII ст.. і що русини «с Мадярами вместе вошли были сюда». Він робить висновок, що русини автохтонні й заселили цю територію ще до приходу угорців. Чільне місце відведено характеристиці діяльності на Закарпатті Ф.Корятовича. Дослідник високо оцінив його як захисника інтересів русинів, який «жити желал не только в качестве управляющего князя но и об общем благе труждающегося мужа». Справедливе його зауваження про те, що Ф.Корятович не міг прийти з такою великою кількістю народу як писав І.Базилович – 40 тис. З такою людністю Ф.Корятович міг захищати власне володіння – Поділля, а «доминия Мункач состояла из 300 весей не нуждалась в новых поселенцах».

І.Дулішкович порушив важливе питання – автономії Закарпаття у складі Австро-Угорської монархії, якої домагалися ще О.Духнович і А.Добрянський. Він гостро критикує те дворянство, яке «отлучилось от своеплеменной черни – да так не было кому уже настаивати для подпирания и надалее автономии бывшей». Він засуджує тих, які заради збереження своїх привілеїв плазували перед чужинцями і йшли на службу до них, і цим самим «отреклись от своей крови, роду, племени, своеплеменной народности».

В «Исторических чертах Угро-Русских» широко охарактеризовано культурно-освітню діяльність єпископів Мукачівської греко-католицької єпархії М. Ольшавського, І.Брадача,, А.Бачинського, їх змаганя за канонізацію єпархії, що й сталося у 1771 р., та висвітлено ряд інших актуальних проблем.

Поява тритомної праці І.Дулішковича була неординарною подією в науковому житті Закарпаття. Це була перша праця із систематичним викладом історії краю з найдавніших часів до початку XIX ст. Попри наукову значимість вона несла і вагоме громадсько-політичне навантаження – будила національну самосвідомість закарпатських русинів саме тоді, коли душився найменший прояв «руського» духу. Автор першої хрестоматії з історії Закарпаття Є.Сабов у 1893 р. відзначив, що «сие сочинение отворило очи Угро-русским, они стали познавати сами себя». Діаметрально протилежну оцінку праці І.Дулішковича дав російський дослідник О.Петров, заявивши, що вона – переказ рукописної «Історії карпатських русинів» М.Лучкая і «добавлено сравнительно немного и не особенно важное». Навпаки, І.Дулішкович доповнив якраз найбільш важливе. Він вказав на автохтонність закарпатських русинів і заселення ними території до приходу угорців, а саме це заперечував О.Петров. І.Дулішкович відкинув також неправильну тезу істориків першої половини XIX ст. про те, що предками слов'ян були скіфи і сармати.

Звичайно, праця І.Дулішковича «Исторические черты Угро-Русских» не позбавлена недоліків, але її не можна оцінювати з позиції сучасного рівня історичної науки. Її поява була значним явищем не тільки в науці Закарпаття, а й у піднесенні національної самосвідомості закарпатських русинів. Саме цю її рису відзначив український історик В.Лукич у 1887 р.: «се діло серйозне і оперте на жерелах історичних має добру ціль, а именно оповіданням повної історії угорсько-руського народу, розбудити у земляків почуття народності».

Ніби передбачаючи, що з'являться критики його праці, І.Дулішкович наголошував: «Я все возможное сделал для представления достопочтенным читателям чего-то занимательного; и если все-таки мое намерение мне не удалось – то недостатки пусть исправят опытнейшие». А зробленого ним достатньо для того, щоб зберігати «память его от рода и в род», як про «довершеного історика Срібної Землі», який залишив нащадкам поважну працю з історії рідного краю.

ДМИТРО ДАНИЛЮК

Джерельні приписи:

1. Данилюк Д. Історична наука на Закарпатті: (кінець XVIII–перша половина XX ст.).- Ужгород: Патент, 1999.- 352 с.
Зі змісту: [Про І.Дулішковича].- С. 72, 181-192.

2. Іоан Дулішкович// Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах: (З давніх часів до початку XX ст.).- Ужгород: Патент, 1997.- С. 183.-193.
3. Дулишкович Іван// Павленко Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття: Малий енцикл. слов.- Ужгород, 1999.- С. 69.
4. Дулишкович Иван (Иоан)// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 166.
5. Pop I. Dulishkovych, Ivan/ Ioan// Encyclopedia of rusyn history and culture/ Editors: P.-R. Magocsi, I.Pop.- Toronto–Buffalo–London: University of Toronto press, 2002.- P. 100-101/

* * *

6. Закривидорога О., Ільченко Л., Падяк В. Олена Рудловчак: Бібліографія праць та літопис життя/ Вступ. сл. Д.Данилюка; Вступ. розвідка В.Падяка.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2001.- 160 с.
Зі змісту: [Про І.Дулішковича].- Поз. 274.
7. Історик Іван Дулишкович: [Життя та діяльність]// Мукачево і мукачівці: Наук.-популяр. нариси і статті.- Ужгород: Ґражда, 1994 .-192 с.
Зі змісту: [Про І.Дулішковича].- С. 72-74.
8. Лукич В. Угорська Русь.- Львів, 1887.- С. 199.
Згадка про І.Дулишковича.
9. Пагиря В. Іван Дулишкович// Світочі Карпатського краю.- Мукачево: Елара, 1996.- С. 25-27.
10. о.Пекар А. Нариси історії церкви Закарпаття. Т. 2.- Рим, 1997.
Посилання на праці І.Дулішковича.

* * *

11. Дулишкович А. Памняти Іоанна Дулишковича// Вседержавный Русинський Вісник.- Будапешт.- 2003.- 5 мая.- С. 15.
12. Латко І. Наш духовний спадок: [І.Дулішкович]// Новини Закарпаття.- 1993.- 27 лют.
13. Пагиря В. Іван Дулишкович (1815–1883): До 185-річчя з дня народж.// Благовісник.- 2000.- № 11.- С. 9.
14. Разгулов В. Исторические черты угро-русских и их автор Иоанн Дулишкович: К 110-летию со дня смерти// Единство-плюс.- 1993.- 27 февраля.
15. Рудловчак О., Бабота Л. Матеріали до Словника культури українців Чехо-Словаччини: [У т.ч. про І.Дулішковича]// Дукля.- Пряшів.- № 6.- С. 72-74.

ЛИСТОПАД: 14

АДАЛЬБЕРТ АДАЛЬБЕРТОВИЧ БОРЕЦЬКИЙ:
95-річчя з дня народження живописця (1910–1990)

Народився 14 листопада 1910 року в с.Убля (нині – територія Словаччини) у сім'ї вчителя.

Як і його батько, обрав для себе професію вчителя. Після закінчення Ужгородської вчительської семінарії тривалий час учителював, зокрема, у горожанській школі Великого Бичкова на Рахівщині.

Адальберт Борецький захопився живописом рано і тому в 30-ті роки, уже сформувавшись як творча особистість, увійшов до складу Товариства діячів образотворчих мистецтв Підкарпатської Русі, організованого небайдужими до мистецької долі краю випускниками Будапештської академії художеств Адальбертом Ерделі, Йосипом Бокшаєм, Еміліаном Грабовським. Приєднавшись до цих митців разом з Андрієм Коцкою, Ернестом Контратовичем, Золтаном Шолтесом, Адальберт Борецький впевнення увійшов у ту когорту, яка стала фундатором закарпатської школи живопису – явища, якому судилося залишити яскравий слід в історії мистецтва краю.

Після створення Закарпатського відділення Спілки художників України у 1946 році, Адальберт Борецький як і більшість його побратимів по пензлю, продовжив у своїй творчості втілення духовних засад, започаткованих Товариством. За словами мистецтвознавця Людмили Біксей (альбом «Закарпатський обласний художній музей ім.Й.Бокшая», 2004): «Адальберт Борецький стояв біля витоків школи і намагався велич епохи передати через масштабні епічні сцени, ідеї. Плідно працював у багатофігурних жанрових композиціях, прагнучи розкрити нюансами відтінків і кольорів красу Верховини, її гордих трудівників».

У 1965 році Адальберт Борецький виїхав у Словаччину, де проживали його близькі родичі. У 1980 році у Пряшеві (Словаччина) пройшла персональна виставка творів художника з нагоди його 70-ти річчя.

У 1990 році Адальберт Адальбертович Борецький помер.

Творчий доробок митця знаходиться в основному в приватних колекціях та музеях України та Словаччини. Деякі полотна цього живописця, в основному 50–60-х років, є і у фондах Закарпатського обласного художнього музею ім.Й.Бокшая, серед них «Вивіз лісу», «Потепліло», «Натюрморт» та інші.

КАТЕРИНА СТЕЛЬМАХ

© К.Стельмах, 2004.

Джерельні приписи:

1. Борецький Адальберт Адальбертович// Художники Закарпаття: Альбом-каталог: До 55-річчя Закарпат. орг. нац. спілки худож. України/ Упорядкув. Б.Кузьма, К.Стельмах.- Ужгород: Карпати, 2001.- С. 44.
2. Островський Г. Образотворче мистецтво Закарпаття.- К.: Мистецтво, 1974.- 198 с.
   Зі змісту: [Про А.Борецького].- С. 52, 72-75.

* * *

3. Чоловік, котрий малював картини: [Пам'ятна дошка худож. А.Борецькому в с.Убля]// Ужгород.- 2001.- 15 верес.

ЛИСТОПАД: 22

НАДІЯ МИХАЙЛІВНА ПАНЧУК:
65-річчя з дня народження поетеси (нар. 1940)

Увійшовши в українську поезію в кінці 70-х років XX ст., Н.Панчук продовжує захоплювати особистісною суверенністю та гармонійною духовною цілісністю ліричного героя уже семи своїх поетичних збірок. Наділена не суто ліричним, а насамперед філософсько-поетичним хистом, вона творить не стільки під впливом постійних імпульсів іззовні, скільки йде від моделюючої енергії відцентрового імпульсу, відкриваючи невидимий бік власних авторських інтенцій і в такий спосіб наближаючись до сокровенного, до суті настрою чи явища. Повсякденність, буденність не турбують ні її слово, ні її думку – це, як правило, штрих, мазок, який дивує поета, а отже, і читача, своєю нерозважністю чи банальністю у високому світі людського Буття. На таку, не враженнєву, дистанційовану від подразника емоцій творчість ідуть роки, іде життя. Н.Панчук не терпить поспіху ні в житті, ні в праці. Свої збірки поетеса пише не на один день, а тому з належною виваженістю. «На обрії гори» (1980); «Ранкові поїзди» (1985); «Заповідний ліс» (1993); «Vixi» (1997); «Дика пряжа» (2000); «...тільки завтра» (2003), «Різні наголоси» (2004) – такими є їх назви.

Творчість Надії Панчук сповнена мистецького лаконізму, коли одна чи дві естетично правдиві метафори, по-особливому закладені у поетичний ряд, дають образ цілих шарів Буття чи то в міфософському,

© Н.Вигодованець, 2004.

чи історіософському, чи психоаналітичному вимірах. Її поетичний образ – продукт високої художньої дисципліни, способу і бажання концентрації «внутрішніх магнітів», і ще – великої праці над словом, пошуку слова у все ще далеко не вичерпаних, на думку поетеси, природних запасах української мови, і зокрема, національної рими.

Зовнішня біографія Надії Михайлівни Панчук нічим особливим не позначена. Народилася 22 листопада передвоєнного 1940-го року на Тернопільщині, далі було Дубнівське культосвітнє училище і праця за призначенням, потім – Харківський інститут культури до 1965-го року і – знову призначення (цього разу остаточне) – до Ужгорода, в обласну бібліотеку, де працює і тепер.

Надія Панчук, як і Петро Мідянка, наділена Господнім даром творити витончені, естетично довершені поетичні метафори, які дають їй можливість навдивовиж чуло і тонко розгорати потенційні можливості національного художнього мовлення.

У поезії Н.Панчук – дивовижне розмаїття строф і ритмів. Вона «думає», «говорить» і «музичить» віршами, та, як на мою думку, найширше представленим у її збірках є вірш-троп в усіх його різновидах, але обов'язково лаконічний у повному значенні слова, як, зокрема, і цей троп – символ із збірки, «Vixi» (1997):

Зеленіє зжитого руїна,
недосяжного пухне гора,
і крізь лихо тече Україна
вздовж закутого в Київ Дніпра.
Гуде, як дзвін
старої міді,
країна вдів
і неліквідів.
В печерах мислі – сиві сталактити,
сягає слово хтивості ножа...
Коли Земля
ще зможе нас простити?
Ніхто не зна вже,
де ота межа...

Поет, який активно живе у світі Поезії ось уже чверть століття, без сумніву, перетерпів чимало життєвих перемін і сам, навіть не зраджуючи самому собі, не міг не змінитися.

Від появи першої збірки «На обрії гори» (1980) і до «... тільки завтра» (2003) суттєво перемінився світ: він «розпався на уламки», «отруйні і гострі». Усе, що в юності здавалося єдино можливим, виявилося абсурдним і фальшивим.

Над нами пронеслася революція, здається, оксамитова; в усякому разі та, що в душах людських, а вона затяжна. Нові часи чекають нових ідей, а вони ростуть, не поспішаючи, «як дерева». То як же ж бути за таких обставин митцеві? Як жити у нові часи? Як працювати? Як писати? На ці нелегкі питання Н.Панчук відповідає із властивою її натурі шляхетністю:

Затисши мить,
як потаємний дар,
всміхнутися по-світськи
до завтрашніх примар,
і долю чемно
пропустити в двері...

і мед покуштувати,
і полин,
й вернутися до себе,
як з-за моря.

Від знакових, як можна думати, у доробку Н.Панчук збірок «Заповідний ліс» та «Vixi» філософська категорія часу, стає центральною у її творчості, хронотоп якої проліг від пам'яті про матір – до Ужгорода, міста, по вінця наповненого історією.

І все ж ліричний жанр не формується на основі і в межах певного хронотопу. Поетичний час Надії Панчук – філософський. Її художнє почуття у збірці «... тільки завтра» розгортається таким чином, що смисли чи миті осягнення істини невловимі для людини, бо вона онтологічно є лише «порошинкою» Всесвіту. Людина в ліриці Н.Панчук живе сподіваннями та надією на краще, живе з минулого, через сучасне, але тільки завтрашнім днем, бо

усе проходить,
та не все минає
перед порогом стиглої зими...

Словом, Н.Панчук близька естетика поетичного герметизму з його «бентегою» і відповідальністю за сучасні катастрофи різних рівнів, з її власне мистецькою відповіддю на виклики історії,

української і світової, з її відчуттям беззахисності і самотності самоцінної особистості та пошуком духовних цінностей в глибинах незалежної людської душі.

НАТАЛІЯ ВИГОДОВАНЕЦЬ

Джерельні приписи:

1. Панчук Н. Дика пряжа: Вірші 1997–2000 р. з п'яти зошитів.- Ужгород: Мистец. лінія, 2000.- 104 с.
2. Панчук Н. Заповідний ліс: Поезія.- Ужгород: Бокор, 1993.- 112 с.
3. Панчук Н. На обрії – гори: Поезії.- Ужгород: Карпати, 1980.- 60 с.
4. Панчук Н. Ранкові поїзди: Поезії/ Ред. Л.В.Лісун.- Ужгород: Карпати, 1986.- 56 с.
5. Панчук Н. Різні наголоси: Поезії.- Ужгород: Мистец. лінія, 2004.- 104 с.
6. Панчук Н. ...Тільки завтра...: Цикли-інтарсії: Поезії.- Ужгород: Мистец. лінія, 2003.- 104 с.
7. Панчук Н. Vixi: Сюїта віршів з шести частин.- Ужгород: Закарпаття, 1997.- 124 с.

* * *

8. Панчук Н.: [Вірші]// Закарпатська поезія XX століття: Антол./ Упорядкув., передм. В.Густі.- Ужгород: Закарпаття, 2003.- С. 304-309.
9. Надія Панчук: [Вірші]// Вежа/ Уклад. Т.Ліхтей; Худ. оформ. Н.Пономаренко.- Ужгород: Мистец. лінія, 2004.- С. 11-17.
10. Надія Панчук: [Вірші]// Ніжність: Антол. сучас. жіночої лірики Закарпаття/ Уклад. Т.Ліхтей.- Ужгород: Мистец. лінія, 2002.- С. 81-82.

* * *

11. Панчук Н. Нам жить і жить!: [Вірші]// Жовтень.- 1986.- № 10.- С. 8.
12. Панчук Н. Не знаю, чи закон, чи відчуття...: [Вірші]// Дніпро.- 1978.- № 7.- С. 7.
13. Панчук Н. Нинішнім політикам: [Вірші]// Березіль.- 1994.- № 8.- С. 15-16.
14. Панчук Н. Світанок року; Зійти на верх: [Вірші]// Поезія. Вип 2.- К., 1984.- С. 49.
15. Панчук Н. Струни вічних оркестрів: [Вірші]// Дзвін.- 1993.- № 4-6.- С. 4-6.

* * *

16. Панчук Надія Михайлівна// Висіцька Т. Жіночі постаті в історії Закарпаття: Кн. перша: наука, культура, мистецтво: Біо-бібліогр. довід./ Бібліогр. ред. та ред.-упорядник Л.Ільченко.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2004.- С. 223-227.
17. Надія Панчук// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 515-516.

* * *

18. Балега Ю. В одежі слова – вогонь і полова: [Про кн. Н.Панчук "На обрії – гори"]// Закарпат. правда.- 1980.- 10 серп.

19. Вигодованець Н. "І розсипався грім, як гнів...": [Про вихід кн. Н.Панчук "Дика пряжа"]// Дукля.- Пряшів.- 2001.- № 3.- С. 74-77.
20. Вигодованець Н. "До чого й справді суперечний світ...": [Четверта поет. зб. Н.Панчук]// Новини Закарпаття.- 1998.- 26 лют.
21. Вигодованець Н. І заповідне, і заповітне: На повноліття Надії Панчук// Новини Закарпаття.- 1995.- 21 листоп.
22. Вигодованець Н. Невже і час колись був молодим?: [До ювілею Н.Панчук]// Новини Закарпаття.- 2000.- 23 листоп.
23. Гаврош О. "Як мало рим до слова "правда", і як багато до брехня": [Презентація нової зб. "Дика пряжа" Н.Панчук]// Ужгород.- 2000.- 2 груд.
24. Дяченко Н. Завжди потрібна: [Н.Панчук]// Срібна Земля.- 2000.- 25 листоп.
25. Кривін Ф. Надія пише вірші: [Н.Панчук]// Новини Закарпаття.- 1994.- 2 квіт.
26. Кудрявська Л. "Той, хто живі посіє звуки...": [Про кн. Н.Панчук "Заповідний ліс"]// Вісті Ужгородщини.- 1993.- 31 серп.
27. Лазоришин І. ... І прокинулась зрілим колоссям: [Нова кн. Н.Панчук "Дика пряжа"]// Срібна Земля.- 2000.- 25 листоп.
28. Лазоришин І. Поетичні інтарсії Надії Панчук: [Про поет. зб. "...Тільки завтра..."]// Срібна Земля.- 2003.- 22 лют.
29. Малик Г. "Коли ми віримо собі...": [Поезія Н.Панчук]// Срібна Земля.- 1997.- 18 жовт.
30. Мацо М. "Тільки завтра" – правда про "тепер"...: Замість рец. [На зб. поезій Н.Панчук "Тільки завтра"]// Закарпат. правда.- 2003.- 27 лют.- 5 берез.
31. Попова Л. Формула гармонії – три плюс один: [Н.Панчук, Л.Корж-Радько, Н.Пономаренко, О.Кондратюк]// Новини Закарпаття.- 1994.- 16 квіт.
32. Салига Н. Хай слово правдою озветься: [Полемічні нотатки про творчість поетів Закарпаття, у т.ч. Надію Панчук]// Жовтень.- 1989.- № 2.- С. 117-121.
33. Скляр Р. "...тільки завтра... і на все життя": Презентація кн. Н.Панчук "...тільки завтра..."// Новини Закарпаття.- 2003.- 8 берез.
34. Скунць П. І перший жайвір, і зозулин цвіт: [Про Н.Панчук]// Карпат. Україна.- 1992.- 6 серп.
35. Скунць П. Панчук Надія// Карпат. Україна.- 2003.- 6 берез.
36. Сопко Н. Нова книга Надії Панчук: [Зб. поезій "...Тільки завтра..."]// Вечір. Ужгород.- 2003.- 6 берез.
37. Тімков М. Знайомство з книжкою: [Н.Панчук "Vixi"]// Фест.- 1997.- 6-12 листоп.
38. Ференц Н. Ознаки зростання: [Кн. Н.Панчук "Ранкові поїзди"]// Молодь Закарпаття.- 1986.- 19 квіт.
39. Чернихівський Г. Обрії пошуку: [Н.Панчук]// Ровесник.- 1983.- 21 трав.

МИКОЛА ВІКТОРОВИЧ МЕДВЕЦЬКИЙ:
75-річчя з дня народження живописця (нар. 1930)

Микола Медвецькнй – художник вигонченного смаку та великої живописної культури. Відомий український мистецтвознавець Григорій Островський у своєму дослідженні «Образотворче мистецтво Закарпаття» ще на початку 70-х років виділяє групу молодих талановитих художників, які дуже індивідуально й творчо продовжують традиції закарпатської школи живопису. Серед них – Микола Медвецький.

Микола Медвецький народився 30 листопада 1930 року в с.Ізки Міжгірського району в багатодітній сім'ї. У 1931 році через хворобу батька сім'я переїжджає до Мукачева. Через п'ять років батько вмирає. Навчання Микола Медвецький починає у 1937 році спочатку в початковій школі, а потім – у гімназії, де встиг провчитися чотири роки. Саме тут проявляється його велика цікавість до образотворчого мистецтва. Вже тоді серед однокласників вирізняється своїм умінням малювати. Після 1944 року Мукачівська гімназія була реорганізована у десятирічну школу, і Медвецького переводять до 7 класу СШ № 2.

Художню освіту Микола Медвецький отримує у стінах Ужгородського училища прикладного мистецтва, де навчається з 1947-го по 1952-ий рік. Його викладачами на декоративно-живописному відділі були основоположники закарпатської школи живопису Й.Бокшай та А.Ерделі. Саме від них добре засвоїв рисунок, основи живопису та композиції. Під час навчання Медвецький належав до найбільш здібних студентів.

У 1952 році молодий художник продовжує навчання у Львівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва на відділенні монументально-декоративного живопису. Викладачами з фаху були Р.Сельський, Д.Довбошинський, Ю.Щербатенко. Тут формується і розвивається Медвецький-монументаліст, про що красномовно свідчить його дипломна робота – «Перемога князя Данила Галицького над німецькими лицарями», яка виконана на стіні вестибюля Львівського державного історичного музею.

Закінчивши інститут у 1958 році, Микола Медвецький приїжджає до Ужгорода, де стає викладачем Ужгородського училища

© О.Гаврош, 2004.

прикладного мистецтва. З цього часу художник бере активну участь у мистецькому житті краю. Він є учасником обласних, всеукраїнських та всесоюзних виставок. Але основним напрямком його роботи стає монументальний розпис. Початок 60-х років – час його активної праці. Серед робіт цього періоду — монументально-декоративний розпис Ужгородського ЗАГСу (1959), Ужгородського енергокомбінату (1959), декоративне панно на фасаді будинку Ужгородської дитячої залізниці «Дружба народов»(1960) та нафтового технікуму в Дрогобичі (1963), «Скорбна мати» – сграфіто на стеллі братської могили на військовому кладовищі в Ужгороді (1962) тощо.

У 1962 році він стає членом Спілки художників СРСР. Активно працює в техніці сграфіто (сграфіто – виконання зображень на стіні, коли малюнок продряпується у верхньому шарі штукатурки з метою оголення нижнього шару – іншого за кольором), оформлюючи інтер'єри та фасади будівель в Ужгороді та по цілому Закарпаттю. Саме Медвецькому належить оформлення автопавільйонів у селах Драгово, Колочава, Ізки, В.Лази, Розівка, в яких художник оспівує красу рідного краю, працю простих селян тощо. Хоча монументально-декоративні твори цього періоду підпадають за стильовими ознаками до соцреалізму, художник намагається уникнути лише ідеологічного навантаження, у вигляді «коліщатка і гвинтика» загальнопартійної справи.

Медвецький часто звертається до історичної тематики, зображає жанрові полотна у старовинній італійській техніці сграфіто, розширюючи тим самим штампи мистецтва «нової ери», з її дозволеним набором соціалістичних тем. Слід відзначити високий професійний рівень виконання монументальних полотен, що є значно важливішим за їхню тематику. Медвецький став активним популяризатором монументального живопису, був і головою обласної художньої ради, членом республіканської ради з монументального мистецтва. Неодноразово обирається депутатом Ужгородської міської ради. Був головним художником міста Ужгорода, декілька разів обирався членом правління Закарпатської організації Спілки художників УРСР, а також заступником голови правління. У 1970 році нагороджений медаллю «За доблесну працю».

У 70-ті роки художник продовжує багато працювати в галузі монументального живопису. Серед робіт цих років – «Народні пісні та танці» (м.Рівне), «Бронзовий вік» (Закарпатський краєзнавчий музей,1974 р.), «Радість дитинства» (санаторій «Дельфін»

м.Євпаторія, 1974 р.), «Скіфи» Будинок культури м.Красноперекопськ), «Культура і мистецтво» (Будинок культури Ужгородського механічного заводу, 1976 р.) тощо.

Крім монументально-декоративного, Микола Медвецький працює і в жанрі станкового живопису. Є активним учасником обласних та всеукраїнських виставок. Завжди гостро бачить колір та форму. Серед творів художника багато портретів: «Портрет сина Казиміра», «Казік», «Дівчина в червоній камізельці», «Портрет дівчини»; жанрових полотен, пейзажів.

Серед масштабних робіт останнього десятиліття перед від'їздом Миколи Медвецького разом із сім'єю до Угорщини слід відзначити «Етапи великого шляху» – сграфіто на залізничній станції у Чопі (1984–1985) та оформлення інтер'єру молодіжного клубу «Форум» в Ужгороді (1981). У 1985 році за заслуги в розвитку декоративно-прикладною мистецтва Миколі Медвецькому присвоюють почесне звання заслуженого художника УРСР.

Навесні 1991 року разом з родиною виїжджає до Будапешту. Нині Микола Медвецький продовжує працювати в жанрі станкового живопису. Серед його останніх творів – пейзажі, портрети. Справу батька опанували і діти: син Казимир – успішний архітектор, донька Агнеса – майстер станкового живопису, відомий книжковий ілюстратор.

В історію образотворчого мистецтва Закарпаття Микола Медвецькнй увійде як один з найяскравіших майстрів монументально-декоративного живопису, твори якого ще довгий час будуть залишатися взірцями для послідовників цього жанру.

ОКСАНА ГАВРОШ

Джерельні приписи:

1. Медвецькі// Мистецтво України: Біогр. довід.- К.: Укр. енцикл. ім.М.П.Бажана, 1997.- С. 406.
2. Медвецький Микола Вікторович// Художники Закарпаття: Альбом-каталог: До 55-річчя Закарпат. орг. нац. спілки худож. України/ Упорядкув. Б.Кузьма, К.Стельмах.- Ужгород: Карпати, 2001.- С. 144-145.

* * *

3. Berecz Vilmos. Festőművészeink területi tárlatán// Kárpáti Igaz Szó.- 1969.- 5 dec.
4. Györke Zoltán. Új utakon// Kárpáti Igaz Szó.- 1966.- 17 novem.
5. Erdélyi Gábor. Töretlen életkedv// Kárpáti Igaz Szó.- 1980.- 30 novem.

6. Зейкан Ю. "Мій жанр – звернений до нащадків...": [Інтерв'ю із засл. худож. М.Медвецьким]// Закарпат. правда.- 1990.- 30 листоп.
7. Свида І., Знаменська Н. Новим будинкам – художнє оформлення: [У т.ч. про М.Медвецького]// Закарпат. правда.- 1962.- 14 листоп.
8. Федорук А. Николай Медвецкий// Закарпат. правда.- 1964.- 26 квіт.

ГРУДЕНЬ: 9

ВАСИЛЬ СТЕПАНОВИЧ ОЛАШИН:
60-річчя з дня народження скульптора (нар. 1945)

Василь Степанович Олашин – один з найталановитіших скульпторів нашого краю. Він гідно презентує свою творчість не тільки вдома, але й далеко за кордоном. У художніх виставках брав участь ще з 1969 року, а перша його закордонна виставка відбулася в 1971 році. Нині на рахунку митця налічується десятки успішно проведених виставок. Талант Василя Олашина багатограний. Він і скульптор-монументаліст, майстер скульптури малих форм. У своїх роботах митець широко використовує художні засоби і можливості жанру, намагається самовиразитися, поділитися з глядачем думками, філософським сприйняттям світу. Для багатьох робіт скульптора характерне деяке спрощення форм, стилізація, активне використання елементів християнської символіки. Автор не намагається копіювати дійсність, а творить нову дійсність; свій образний світ, що яскраво виражає його творчу сутність, його розуміння скульптури, як зізнається сам автор, – це узагальнення форм, вирішення відповідної теми пластичними засобами, композицією.

Народився Василь Олашин 9 грудня 1945 року в с.Горінчево Хустського району Закарпатської області. З 1959 року по 1964 рік навчався в Ужгородському училищі прикладного мистецтва на відділенні художньої обробки дерева. Його вчителями з фаху були І.І.Гарапко та М.О.Попович.

З 1978 року по 1984 рік навчався в Київському державному художньому інституті за фахом «скульптура». Секретам майстерності вчився у талановитих і славних скульпторів, серед яких В.Бородай, В.Борисенко, В.Макогон.

ВОЛОДИМИР МИШАНИЧ

© В.Мишанич, 2004.

Джерельні приписи:

1. Олашин Василь// Митці Закарпаття.- Ужгород: Госпрозрахунк. ред.-вид. від. упр. у справах преси та інформації, 1994.- С. 74-76.
2. Олашин Василь Степанович// Художники Закарпаття: Альбом-каталог: До 55-річчя Закарпат. орг. нац. спілки худож. України/ Упорядкув. Б.Кузьма, К.Стельмах.- Ужгород: Карпати, 2001.- С. 158.

ГРУДЕНЬ: 10

ВАСИЛЬ МИХАЙЛОВИЧ ГАНГУР:
60-річчя з дня народження графіка (нар. 1945)

Переступаючи поріг художньої майстерні Василя Михайловича Гангура під № 1 на площі Шандора Петефі, здається, потрапляєш раптом із терпкої буденщини у чарівний світ гірської карпатської романтики... Стіни майстерні обвішані різнобарвними художніми полотнами – пейзажами, натюрмортами та художньо-документальними замальовками карпатських сіл і карпатської природи, від яких віє запах полонинського чебрецю і висушеного сіна, смерекової живиці і прохолодою гірських потічків...

Закарпатська школа живопису здавна характеризувалася винятковим розмаїттям мистецьких стилів і техніки виконання творів. Особливе місце в когорті сучасних митців закарпатського краю займає талановитий та оригінальний майстер живопису Василь Михайлович Гангур, який у розквіті творчих сил зустрічає свій 60-річний ювілей.

Василь Гангур народився 10 грудня 1945 року у мальовничому закарпатському селі Копашново, що на Хустщині, а точніше у присілку Поляна, у багатодітній і працелюбній селянській родині Юлини і Михайла Ґангурів. Спершу хлопчик навчався в Копашнівській семирічній, а згодом у Драгівській середній школах, уже перші дитячі вправи у мистецтві живопису укріпили в юнака переконання в тому, що його покликання – малярство. Тому Василь твердо вирішив поступити в Ужгородське училище прикладного мистецтва, яке з кваліфікацією «художник-майстер» закінчив у 1971 році. Із училища молодий художник виніс глибокі фахові знання й отримав відповідні мистецькі навики під наглядом таких визначних діячів закарпатської

© Й.Баглай, 2004.

школи образотворчого мистецтва, як В.Свида, Ш.Петкі, П.Балла, А.Дунчак, В.Берец. Разом із тим він спілкувався з такими корифеями живопису, як Ф.Манайло, А.Коцка, А.Кашшай, Й.Бокшай, що безперечно відбилося на його творчості.

Із мрією про здобуття вищої фахової освіти Василь Гангур подався на художньо-графічний факультет Одеського державного педагогічного інституту, де його вчителем зокрема був знаменитий художник-сценограф, народний художник України і головний художник Одеського оперного театру П.Злочевський. У 1982 році Василь Гангур закінчив Одеський пединститут, і перед ним відкрилася можливість не тільки творити в галузі графіки, але й стати в рідному Ужгородському училищі учителем рисунка, живопису і композиції. Паралельно з викладацькою працею Василь Гангур не відкладав пензля і постійно малював.

Із 1973 року Василь Гангур – учасник спершу групових обласних та регіональних молодіжних виставок, а з 1980 року – групових та персональних виставок на обласному, всеукраїнському та міжнародному рівнях у Москві (РФ, 1981), Парижі (Франція, 1991), Вищій школі мистецтва та галереї «Розмарі» (США, 1992), Будапешті (Угорщина, 1998), Братиславі (Словаччина, 1998) та багатьох інших містах. До цього маємо додати участь Василя Гангура у майже десяткові пленерів у Словаччині, Румунії, Угорщині, а також у закарпатських селах Кострино, Дубриничі, в санаторіях «Карпати», «Сонячне Закарпаття» тощо.

Серед численних персональних виставок Василя Гангура особливе місце займала виставка 2000 року з нагоди його 55-річчя, влаштована в галереї «Ужгород» Закарпатської організації Національної Спілки художників України, на якій було представлено близько 75 робіт, що було свідченням подиву гідної працездатності художника. Адже ці твори були виконані в період 1999–2000 років. Ось окремі з них – у галузі графіки – «Народний мотив» (1999), «Спогад про дитинство» (1999), «Осіння рапсодія» (1999); у галузі живопису – «Казкова історія» (2000), «Пейзаж» (2000), «Закарпатські вечорниці» (2000), «Весняне дерево» (2000) та багато інших. Чимало запропонованих глядачеві на цій виставці творів щедро випромінюють не лише цілу гаму кольорів карпатської природи, але й її чудодійних звуків – дзюрчання гірських струмків, шелестіння трав і листя, перегуки на полюванні тощо. Це «Гірський водопад» (2000), «Весняне

дерево», 2000), «Мелодія весни» (1999), «Ранкова пісня» (1999), «Музичні акорди» (2000) та інші.

55-річному ювілеєві Василя Гангура була також присвячена виставка його творів (113 полотен) у Центральному Будинку художника Національної Спілки художників України в кінці 2001 року. Тут Василь Гангур виступив насамперед як художник-авангардист із такими творами: «Флірт» (1999), «Вершина» (2000), «Гірська річка» (2000), «Наша земля» (2000) та інші. З приводу цієї виставки заслужений діяч мистецтв України Володимир Підгора в журналі «Образотворче мистецтво» (№ 4 за 2002 рік) писав: «Більшість творів Василя Гангура з філософським підтекстом, мистець чекає від глядача співтворчості, домислення ним сказаного. Національний колорит, національний характер його мистецтва проявляється не лише в реалістичному творенні ..., але й у роботах абстрагованого плану, які були представлені на персональній виставці у Києві в кінці 2001 року».

З 1988 року Василь Гангур – член Спілки художників СРСР, а в 1991 році членом Спілки художників України. Від 1990 року він – на посаді мистецтвознавця Художфонду в Ужгороді.

Василь Гангур нагороджений багатьма почесними грамотами Закарпатської обласної державної адміністрації та обласної Ради (1999, 2000, 2001), а в 2002 році здобув звання лауреата обласної премії ім.Йосипа Бокшая та Адальберта Ерделі в галузі образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.

ЙОСИП БАГЛАЙ

Джерельні приписи:

1. Василь Гангур: Персон. вист. творів чл. Спілки худож. України Василя Гангура: Кат.- Ужгород, 1993.
2. Василь Гангур: Персон. вист. творів чл. Спілки худож. України.- Ужгород, 2000.- 15 с.
3. Гангур Василь: [Кат.].- Пряшів, 1995.- 22 с.
4. Персональна виставка творів члена Спілки художників України Василя Гангура.- К., 2000.

* * *

5. Василь Гангур// Губаль І. Хуст над Тисою.- Ужгород, 1922.- С. 346-347.
6. Василь Гангур// Каталог обл. вист. творів худож. графічної секції Закарпат. спілки худож. України.- Ужгород, 1999.- С. 6-7.
7. Гангур Василь Михайлович// Київський літопис XXI століття. Визначні імена та підприємства України.- К.: "Метр", 2002.- С. 172-173.

8. Василь Гангур// Митці Закарпаття.- Ужгород, 1994.- С. 30-31.
9. Гангур Василь// Художники Закарпаття: Альбом-каталог: До 55-річчя Закарпат. орг. нац. спілки худож. України/ Упорядкув. Б.Кузьма, К.Стельмах.- Ужгород: Карпати, 2001.- С. 70-71.
10. Островский Г. Художники Закарпатья// Искусство.- 1988.- № 3. Зі змісту: [Про В.Гангура].- С. 17-25.
11. Приходько О., Рижова Г. Передмова : [У т.ч. про творчий шлях В.Гангура]// Каталог обл. вист. творів худож. графічної секції Закарпатської спілки худож. України.- Ужгород, 1999.- С. 3-4.

* * *

12. Біксей Л. Василь Гангур: [Худож.]// Карпат. євроміст.- 2002.- 11 квіт.
13. В.К. Душі прозора акварель: [Худож. В.Гангур]// Карпат. край.- 1998.- № 1-2.- С. 96.
14. Дубовик Л. Два погляди В.Гангура// Закарпат. правда.- 1996.- 20 січ.
15. Мишанич В. Нові мотиви у творчості Василя Гангура// РІО.- 2000.- 23 груд.
16. Підгора В. Світ, зітканий з енергії// Культура і життя.- 2002.- 7 серп.; Образотв. мистецтво.- 2002.- № 4.- С. 26-27.
17. Рішко М. Чарівний світ Василя Гангура// Новини Закарпаття.- 2000.- 12 груд.
18. Ритми барв рідного краю: [Персон. вист. творів В.Гангура]// Новини Закарпаття.- 1994.- 22 січ.
19. Ромонівський В. Розриваючи всі пута: [Персон. вист. творів В.Гангура]// Молодь Закарпаття.- 1994.- 29 січ.
20. Тегза І. Насолоджуйтесь красою, думайте: [Худож. В.Гангур]// Молодь Закарпаття.- 1996.- 3 лют.
21. Тегза І. Про що думає "Пані в капелюсі": [Живописець В.Гангур]// Голос України.- 1997.- 4 лют.
22. Хланта І.В. Зворушлива краса: До 55-річчя з дня народж. В.Гангура// Вісті Ужгородщини.- 2000.- 9 груд.
23. Хланта І.В. Освячені любов'ю і зиченням добра: До 55-річчя з дня народж. В.Гангура// Орбіта-логос.- 2000.- 7 груд.
24. Хланта І. У розквіті творчих сил: Роздуми над картинами В.Гангура// Соціал-демократ.- 2000.- 16 груд.
25. Barát Mihály. Szeliol líraiság és derű// Kárpáti Igaz Szó.- 1987.- 28 január.
26. Barát Mihály. Amikor a ember ötvenéves...// Kárpati Igaz Szó.- 1986.- 23 január.

АНТОНІН ГАРТЛ:
120-річчя з дня народження літературознавця, перекладача (1885–1944)

Народився 11 грудня 1885 р. в Кулковицях біля містечка Клатове в Чехії. Філологічну освіту здобув у Карловому університеті в Празі 1911 року. Довгі роки був на редакторській роботі – головним редактором відділу преси Міністерства закордонних справ, редактором німецькомовного тижневика «Prager Rundschau». Останні роки працював у Празькій університетській бібліотеці. Помер 19 лютого 1944 р. в Празі.

Антонін Гартл протягом двадцяти років регулярно знайомив чеських читачів із закарпатоукраїнським літературним процесом, рецензував наукові збірники дослідників закарпатської літератури, вивчав поезію, прозу, драматургію закарпатських літераторів.

У 1930 році А.Гартл видав у Празі чеською мовою книгу «Літературні досягнення підкарпатських русинів в роках 1920-1930». У цій книзі дослідник аналізував літературний доробок Василя Гренджі-Донського, Юлія Боршоша-Кум'ятського, Андрія Карабелеша, Луки Дем'яна, Ірини Невицької, Олександра Маркуша, дав оцінку творчості Дениса Зубицького, Івана Мигалка, Івана Васька, Миколи Ріщка, Миколаї Божук, Марка Бараболі, Антонія Бобульського, Марійки Підгірянки та інших тогочасних письменників. Окрему частину книги присвятив дослідникам закарпатоукраїнського культурного та літературного процесу – Гіядору Стрипському, Івану Панькевичу, Шандору Бонкало, Анталу Годинці, Ємену Сабову та іншим.

У 1933 році в Празі виходить його друга наукова розвідка «Література підкарпатських русинів». У цій книзі А.Гартл подає історію розвитку літературного процесу від найдавніших часів до сучасності. Найбільш грунтовно він зупинився на періоді другої половини XIX століття, зокрема, на творчості О.Духновича, О.Павловича, І.Раковського, А.Кралицького, І.Сільвая, Ю.Ставровського-Попрадова, Є.Фенцика, Л.Чопея.

У збірнику «Podkarpatská Rus», що вийшов у Братиславі 1936 року, А.Гартл опублікував розвідку «Підкарпатська Русь у сучасній чеській літературі», в якій звернув увагу на паралелі Івана

© В.Пагиря, 2004.

Ольбрахта і Василя Гренджі-Донського в романах про Миколу Шугая та Ілька Липея.

Антонін Гартл не тільки досліджував творчість закарпатоукраїнських літераторів, але й перекладав на чеську мову зразки письменників Закарпаття і друкував їх у різних газетах, і журналах. З перекладів упорядкував антологію закарпатоукраїнської літератури, яка вийшла 1936 року в Братиславі під назвою «Поздравені Русинов». В цій антології подано зразки творів 26-ти письменників Закарпаття.

Антонін Гартл друкував свої праці також російською, німецькою та французькою мовами. Але, як пише Любіца Бабота в журналі «Дукля» (№6, 1988 р.), значна кількість його праць, зокрема, й про закарпатську літературу, залишилась в рукопису.

ВАСИЛЬ ПАГИРЯ

Джерельні приписи:

1. Антонін Гартл// Хланта І.В. Літературне Закарпаття у XX столітті: Біобібліогр. покажч.- Ужгород: Закарпаття, 1995.- С. 143.
2. Гартл Антонин// Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси.- Ужгород, Изд-во В.Падяка, 2001.- С. 129.
3. Бабота Л. Невтомний дослідник закарпатської літератури – Антонін Гартл// Від наукового товариства ім.Шевченка до Українського Вільного університету: Матеріали.- К.–Львів–Пряшів–Мюнхен–Париж–Нью-Йорк–Торонто–Сідней, 1992.- С. 264–268.
4. Пагиря В. Закарпатці у діаспорі: нариси про закарпатських емігрантів.- Ужгород: Патент, 1997.- 163 с.
   Зі змісту: [Про А.Гартла].- С. 140-141.

ГРУДЕНЬ: 24

ВАСИЛЬ ДМИТРОВИЧ БЕРДАР:
75-річчя з дня народження живописця (1930–2001)

23 червня 1999 року шестидев'ятилітній художник Василь Дмитрович Бердар поклав на робочий стіл голови Закарпатської організації Спілки художників України коротеньку заяву буквально отакого змісту: «Прошу в моїй особовій справі у графі «національність» зробити запис: РУСИН».

© І.Петровцій, 2004.

Бердарівська залюбленість у нашу русинську історію, в нашу русинську культуру: музику, архітектуру, етнографію, живопис, у наше золоте русинське слово прочитувалася у кожній його високомистецькій роботі.

Народжений 24 грудня 1930 року в с.Довге Іршавського району в сім'ї простого сільського колесаря, Василь Бердар незмірно пишався тим, що його вчителями в Ужгородському училищі прикладного мистецтва, до якого вступив 1947 року, були великі русини Йосиф Бокшай, Адальберт Ерделі, Федір Манайло, Андрій Коцка, Ернест Контратович.

Ще одна велика гордість і любов Василя Бердаря: усе своє життя мешкаючи в Іршаві, упродовж двох десятків літ уславлений художник був незмінним учасником народних ансамблів пісні й танцю «Верховина» та «Боржава», у яких талановито грав на цимбалах і з якими об'їздив усю Європу – од Москви до самого Берліна.

Восени 1983 року Василя Бердаря приймали до Спілки художників СРСР.

Серед, тих хто його рекомендував, бачимо Павла Баллу, Володимира Микиту та Андрія Коцку. Ось коротенькі витяги з їх просторих рекомендацій:

П.К. Балла: «Василя Бердаря знаю ще з часів його навчання в Ужгородському училищі прикладного мистецтва, де він проявив себе талановитим учнем, добре сприймав настанови педагогів А.Ерделі, Й.Бокшая, Ф.Манайла, А.Коцки... Як у часи навчання, так і по закінченні навчального закладу, В.Д.Бердар підтримує постійні зв'язки із Закарпатською організацією Спілки художників, приймав активну участь у творчій і громадській роботі. Нині цей талановитий художник плідно працює над створенням образу свого краю: основною темою його художніх робіт є край, де він народився й живе у центрі уваги його творів – краса рідної природи у різні пори року... Над своїми творами Василь Бердар працює старанно й довго, по декілька разів перемальовує картини, домагаючись ідеального втілення свого задуму, плідно працює над своїми картинами як безпосередньо в природі, так і в майстерні... Систематична робота над собою, активні творчі пошуки дали позитивні результати – в його картинах з'явилася складна кольорова гама, малюнок стає впевненим, повним емоційного настрою...»

В.В.Микита: «...Творче життя В.Д.Бердаря склалося нелегко... Знаходячися в одірваності від основного колективу художників, маючи надзвичайно обмежені умови для творчості, та й цілий ряд непередбачуваних перепон, Василь Бердар зумів зорганізувати себе на творчу роботу якомога ідеально, працюючи багато й цілеспрямовано, з року в рік підвищував свій фаховий рівень, зміцнював виразність своїх полотен... Головною темою його творів є рідний край, який знає добре, і який є милий його серцю... Ненастанні творчі пошуки, велика працездатність і працелюбність дали чудові плоди: Василь Бердар знайшов свою мистецьку мову, своє творче обличчя, саме тому є бажаним і успішним учасником районних, обласних та пересувних виставок...».

А.А.Коцка: «Я, Коцка Андрій Андрійович, член Спілки художників СРСР з 1946 року, членський квиток № 647, рекомендую живописця Бердаря Василя Дмитровича в Спілку художників СРСР... Знаю його багато років як обдарованого, вразливого й чутливого художника, який своїми глибоко осмисленими талановитими роботами успішно представляє наш край на обласних, республіканських художніх виставках... Особливо вдалими й вражаючими його роботами є полотна «Іршава будується» (1979), «Верховинське село» (1979), «Околиця» (1980), «Село Довге» (1980), «Осінь» (1982), «Край села» (1982), «Рідний край» (1983)... Василь Бердар – карпатський філософ, і свою філософію він передає музикою барв...».

Влітку 1981 року на одну з виставок Василя Бердаря відгукнувся письменник Петро Угляренко: «Ось уже два місяці успішно триває виставка художніх робіт Василя Бердаря в Іршавському кінотеатрі... В його творчій біографії – участь у кількох звітних: обласних виставках, міжзональній виставці в Івано-Франківську, республіканській виставці в Києві, звітній виставці закарпатських художників у Москві... Нині ж на виставці в Іршаві Василь Бердар експонує понад сорок своїх кращих картин... Закоханий у природу Карпат, про рідний край оповідає поетично, з теплими настроями. Справді багато поетичного в картинах «Скоро весна», «Закарпатський мотив», «Довжанські серпантини»... Портрети, представлені на виставці, свідчать про те, що маємо в нашому краї чудового портретиста. Це підтверджують такі роботи Василя Бердаря, як «Портрет сина Сергійка», «Верховинка» та інші. Люди, душі яких відтворює на полотні Василь Бердар, так і світяться добротою, їхнє душевне тепло передається глядачам, збагачує й возвеличує їх...».

Відійшли у вічність великі учителі Василя Бердаря, істинні русини Адальберт Ерделі, Йосиф Бокшай, Федір Манайло, Андрій Коцка. А сам Василь Бердар всією душею, усіма своїми Богом йому даними силами прагнув сягнути їхньої висоти у своєму непроминальному мистецтві. І – сягав!

Навіть незважаючи на те, що все своє життя мешкав спочатку в рідному селі, а згодом у рідному райцентрі – Іршаві.

Усім своїм життям, усією своєю істинно народною творчістю Василь Бердар довів, що периферії в географічному відношенні немає – є тільки периферія духу.

У жовтні 2001 року художник скінчив свій земний шлях та високий творчий дух Василя Бердаря – русинського художника з Боржавської долини – сягає найвищих світових верховин.

ІВАН ПЕТРОВЦІЙ

Джерельні приписи:

1. Василь Бердар// Митці Закарпаття.- Ужгород, 1994.- С. 12.
2. Бердар Василь Дмитрович// Художники Закарпаття: Альбом-каталог: До 55-річчя Закарпат. орг. нац. спілки худож. України/ Упорядкув. Б.Кузьма, К.Стельмах.- Ужгород: Карпати, 2001.- С. 32-33.

* * *

3. Бабинець Н. Двадцять днів творчості: У творчій майстерні чл. Спілки худож. України Василя Бердаря// Нове життя.- 1992.- 7 листоп.
4. Бужора В. Картину В.Бердаря купив Президент: [Пейзаж чл. Спілки худож. України з Іршави]// Нове життя.- 1995.- 4 лип.
5. Михтонюк М. З чого все починається: У майстерні худож. В.Бердаря// Закарпат. правда.- 1991.- 16 серп.
6. Пам'яті побратима: [Про худож. В.Д.Бердаря]// Срібна Земля.- 2001.- 3 листоп.
7. Стельмах К. Живописна поема про рідний край: [Ретросп. вист. чл. Спілки худож. України В.Бердаря]// Новини Закарпаття.- 1995.- 28 груд.
8. Ціцак М. Позиція: Худож. В.Бердарю – 60// Нове життя.- 1991.- 2 січ.
9. Чернега-Балла О. Люблю свій край: До 60-річчя чл. Спілки худож. СРСР В.Бердаря// Закарпат. правда.- 1990.- 23 груд.
10. Шкіря В. Ерделі називав його Бердариком: [Про худож. В.Бердаря]// Новини Закарпаття.- 1999.- 26 жовт.

КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ ТА ПАМ'ЯТНИХ ДАТ 2005 РОКУ

1997–2006 рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН (1995) Першим десятиліттям ООН боротьби з бідністю.

2001–2010 рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН (2001) Міжнародним десятиріччям світової культури та ненасильства в інтересах дітей планети.

2001–2010 рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН другим Міжнародним десятиріччям по викоріненню колоніалізму.

2001–2010 рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН (2001) десятиріччям боротьби за скорочення масштабів захворюваності малярією в країнах, що розвиваються, особливо в Африці.

2002–2005 рр. оголошені Указом Президента України (№ 1092/02, від 15.11.2001 р.) національною програмою відродження та розвитку українського козацтва.

2002–2005 рр. оголошені Указом Президента України (№ 8/02, від 3.01.2002 р.) комплексні заходи щодо поліпшення медичного обслуговування сільського населення.

2002–2005 рр. оголошені Указом Президента України (№ 643/02, від 20.08.2001 р.) національною програмою боротьби із захворюванням на туберкульоз.

2003–2012 рр. оголошені Генеральною Асамблеєю ООН (2001) Десятиріччям грамотності Організації Об'єднаних Націй: освіта для всіх.

2004–2008 оголошені Верховною Радою України (№ 1281 від 18.11.2003 р.) загальнодержавною програмою підтримки молоді.

2005 р. Міжнародний рік мікрокредитування.

У 2005 РОЦІ
в громадсько-політичному житті України
ВІДЗНАЧАТИМУТЬ:

60 років тому створено Організацію Об'єднаних Націй (ООН) (1945).

60 років тому Україна ввійшла до складу ООН як член – засновник (1945).

60 років закінчення Другої світової війни.

60 років Перемоги над фашизмом у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.

60 років ЮНЕСКО.

60 років тому, 30 квітня 1945 р., радянські війська підняли Прапор Перемоги над рейхстагом у Берліні.

60 років тому підписано Акт про беззастережну капітуляцію фашистської Німеччини.

60 років тому Закарпатська Україна возз'єдналась з Радянською Україною (1945).

60 років тому відкрилася Берлінська (Потсдамська) конференція глав урядів СРСР, США і Великобританії (1945).

30 років тому у Гельсінкі підписано Заключний акт Наради з питань безпеки і співробітництва (1975).

15 років тому Верховна Рада Української РСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України (1990).

СІЧЕНЬ

1 – Новий рік. Вважається неробочим днем (ст.73 Кодексу законів про працю України)

1 – Всесвітній день Миру. Проголошено папою Павлом VI. Відзначається з 1968 року

1 – 100 років від дня народження Олега Олексійовича Макишенка, українського архітектора (1905–1979)

1 – 70 років від дня народження Миколи Івановича Братана, українського поета, прозаїка (1935)

1 – 70 років від дня народження Лариси Іванівни Остапенко-Білаш, української співачки (мецо-сопрано), народної артистки УРСР (1935)

1 – 70 років від дня народження Василя Івановича Тишуніна, українського живописця (1935)

2 – 120 років від дня народження Василя Івановича Маслова, українського літературознавця і педагога (1885–1959)

2 – 80 років від дня народження Андрія Маріановича Нікодемовича, українського і польського композитора і педагога (1925)

2 – 70 років від дня народження Ярослава Григоровича Мацієвського, українського майстра художнього скла, заслуженого майстра народної творчості УРСР (1935)

2 – 55 років від дня народження Надії Павлівни Гуменюк, української поетеси (1950)

3 – 110 років від дня народження Бориса Миколайовича Лятошинського, українського композитора, диригента, педагога, музично-громадського діяча, народного артиста УРСР (1895–1968)

3 – 80 років від дня народження Володимира Федоровича Сидорука, українського живописця, заслуженого художника УРСР (1925)

3 – 65 років від дня народження Анатолія Андрійовича Карася, українського кіносценариста і режисера, заслуженого працівника культури УРСР (1940)

4 – 100 років від дня народження Івана Максимовича Шаповала, українського прозаїка (1905)

4 – 75 років від дня народження Віктора Трохимовича Косяченка, українського критика, літературознавця (1930)

5 – 70 років від дня народження Миколи Даниловича Сома, українського поета (1935)

5 – 70 років від дня народження Миколи Архиповича Шудрі, українського журналіста, кіносценариста, письменника (1935)

7 – Різдво Христове

7 – 75 років від дня народження Володимира Терентійовича Денисенка, українського кінорежисера і сценариста, народного артиста УРСР (1930–1984)

8 – 70 років від дня народження Василя Андрійовича Симоненка, українського поета, журналіста (1935–1963)

8 – 65 років від дня народження Анатолія Степановича Глущака, українського поета, перекладача (1940)

9 – 130 років від дня народження Степана Томашівського, українського філософа, історика, громадсько-політичного діяча, публіциста (1875–1930)

9 – 115 років від дня народження Карела Чапека, чеського письменника (1890–1938)

10 – 100 років від дня народження Айбека, узбецького письменника (1905)

11 – 160 років від дня народження Омеляна Ієронімовича Калужняцького, українського філолога, палеографа (1845–1914)

11 – 130 років від дня народження Рейнгольда Моріцовича Глієра, російського композитора, педагога, народного артиста СРСР (1875–1956)

11 – 80 років від дня народження Віктора Васильовича Полтавця, українського живописця, народного художника УРСР (1925)

12 – 140 років від дня народження Федора Петровича Балавенського, українського скульптора (1865–1943)

12 – 65 років від дня народження Дмитра Григоровича Давидюка, українського поета, перекладача (1940)

13 – День святої Меланії Римлянки

13 – 105 років від дня народження Олександра Івановича Ковіньки, українського письменника-гумориста (1900–1985)

14 – Новий рік за старим стилем. День пам'яті Василя Великого

14 – 150 років від дня народження Опанаса Георгійовича Сластіона (Сластьон), українського живописця, графіка, архітектора, мистецтвознавця і етнографа (1855–1933)

15 – 190 років від дня народження Василя Івановича Подолинського, українського громадсько-політичного діяча в Галичині, історика, публіциста (1815–1876)

17 – 65 років від дня народження Зиновія Миколайовича Легкого, українського прозаїка (1940)

19 – 140 років від дня народження Валентина Олександровича Сєрова, російського живописця (1865–1911)

20 – 140 років від дня народження Михайла Івановича Туган-Барановського, українського вченого-економіста, історика, політичного діяча (1865–1919)

20 – 70 років від дня народження Володимира Семеновича Ткаченка, українського режисера і педагога (1935)

21 – 100 років від дня народження Ванди Львівни Василевської, польської і української письменниці, громадської діячки (1905–1964)

21 – 100 років від дня народження Юрія Федоровича Таранченка, українського диригента і педагога заслуженого артиста УРСР (1905–1978)

21 – 90 років від дня народження Петра Пилиповича Петрушенка, українського архітектора (1915–1994)

22 – День Соборності України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№42/99, від 21.01.1999 р.), День проголошення в 1919 році Акта Злуки

22 – 85 років тому (1919) Директорія Української Народної Республіки проголосила на Софіївській площі в Києві, злуку всіх українських земель (західних і східних) в єдину Українську Державу

22 – 195 років від дня народження Фредеріка Шопена, польського композитора і піаніста (1810–1849)

23 – 320 років від дня народження Георга Фрідріха Генделя, німецького композитора (1685–1759)

23 – 100 років від дня народження Костя Гальчинського, польського поета (1905–1953)

24 – 140 років від дня народження Івана Липи, українського письменника і громадського діяча (1865–1923)

24 – 115 років від дня народження Ервіна Бактаї (Готтесманн), угорського перекладача (1890–1963)

24 – 80 років від дня народження Петра Петровича Ротача, українського письменника, краєзнавця, поета-пісняра (1925)

24 – 70 років від дня народження Юрія Андрійовича Макушина, українського скульптора, заслуженого художника УРСР (1935)

25 – Тетянин день. День поминання святої мучениці Тетяни, яка жила в III ст. н.е. у Римі. В цей день 1755 року було засновано Імператорський Московський університет, а свята Тетяна стала покровителькою студентства

25 – 380 років від дня народження Марусі Чураївни (Марії Гордіївни Чурай), української народної поетеси, авторки широко відомих пісень (1625–1653)

25 – 80 років від дня народження Михайла Самійловича Заславського, українського балетмейстера, заслуженого діяча мистецтв УРСР (1925–1976)

29 – День пам'яті Крутів – щорічне вшанування пам'яті загиблих під Крутами юнаків, похованих на Аскольдовій могилі

30 – Всесвітній день допомоги хворим проказою. Відзначається з 1954 року

ЛЮТИЙ

2 – Міжнародний день захисту Дунайського біосферного заповідника

2 – 80 років від дня народження Василя Івановича Семенюти, українського живописця, заслуженого працівника культури УРСР (1925)

3 – 80 років від дня народження Бориса Миколайовича Андрійченка, українського письменника (1925)

3 – 75 років від дня народження Шандора Чорі, угорського поета (1930)

4 – 60 років тому відкрилася Кримська (Ялтинська) конференція глав урядів СРСР, США і Великобританії (1945)

4 – 125 років від дня народження Климента Васильовича Квітки, українського музикознавця, фольклориста (1880–1953)

5 – 90 років від дня народження, українського живописця (1915–1973)

5 – 70 років від дня народження Бориса Микитовича Наріжного, українського прозаїка (1935)

6 –175 років від дня народження Григорія Миколайовича Ге, українського і російського письменника, драматурга, художника (1830–1911)

6 – 70 років від дня народження Віктора Івановича Хівренка, українського живописця, заслуженого художника УРСР (1935–1992)

6 – 65 років від дня народження Олега Юхимовича Орача, українського поета, прозаїка, перекладача (1940)

7 – 120 років від дня народження Сінклера Льюїса, американського письменника (1885–1951)

7 – 65 років від дня народження Валентини Іванівни Єрмолової, українського прозаїка (1940)

8 – 75 років від дня народження Діани Гнатівни Петриненко, української співачки (1930)

9 – 125 років від дня народження Івана Джиджори, українського історика, громадського діяча, публіциста, бібліотекаря (1880–1919)

9 – 110 років від дня народження Івана Романовича Галинського, українського кобзаря (1895–1965)

10 – 90 років від дня народження Ганни Степанівни Маяк, українського архітектора (1915–1994)

10 – 70 років від дня народження Таїсії Йосипівни Литвиненко, української актриси, народної артистки УРСР (1935)

10 – 60 років від дня народження Марії Григорівни Барандій, української поетеси (1945)

11 – Всесвітній день хворого. Засновано 30 травня 1992 року папою Іоаном Павлом II. Відзначається католиками у день Лурдської Богоматері

11 – 335 років від дня народження Самійла Величка, українського козацького літоисця (1670– після 1728)

11 – 140 років від дня народження Василя Стефановича Кульженка, українського видавця (1865–1934)

12 – 110 років від дня народження Анатолія Галактіоновича Петрицького, українського живописця і художника театру (1895–1964)

12 – 80 років від дня народження Володимира Даниловича Кравченка, українського живописця (1925)

13 – 140 років від дня народження Григорія Львовича Любомирського, українського музикознавця, педагога, композитора (1865–1937)

13 – 75 років від дня народження Василя Петровича Полоника, українського скульптора, народного художника УРСР (1930)

14 – День Святого Валентина

14 – 150 років від дня народження Всеволода Михайловича Гаршина, російського письменника (1855–1888)

14 – 75 років від дня народження Георгія В'ячеславовича Якутовича, українського графіка, народного художника УРСР (1930)

15 – Стрітення Господнє

15 – День вшанування учасників бойових дій на території інших держав. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента України (№180/2004, від 11.02.2004 р.) у день остаточного виводу радянських військ з Афганістану (1989)

15 – 110 років від дня народження Федора Мусійовича Соболя, українського диригента (1895–1973)

15 – 70 років від дня народження Леоніли Петрівни Стебловської, українського живописця (1935)

15 – 60 років від дня народження Геральда Гушлака, українського художника і освітнього діяча (Канада) (1945)

16 – 215 років від дня народження Антона Антоновича Шімсера, українсько-австрійського скульптора (1790–1836)

16 – 85 років від дня народження Олега Зуєвського, українського поета і літературознавця (Канада) (1920–1996)

16 – 65 років від дня народження Павла Тайбера, українського живописця (1940)

17 – 140 років від дня народження Сильвіє Страхомира Краньчевича, хорватського поета, критика (1865–1908)

17 – 80 років від дня народження Лідії Попової, українського мистецтвознавця і критика (1925)

18 – 105 років від дня народження Оксани Андріївни Петрусенко (Бородавкіна), української співачки (1900–1940)

19 – 145 років від дня народження Веніаміна Кордта, українського історика, картографа, бібліографа, педагога, одного із засновників Всенародної бібліотеки України (нині Національна бібліотека України) (1860–1934)

20 – 100 років від дня народження Уласа Самчука, українського письменника, журналіста (1905–1987)

21 – Міжнародний день рідної мови. Відзначається відповідно до рішення 30-ї сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (1999)

21 – 100 років від дня народження Дмитра Нитченка (псевдоніми: Д.Чуб, Остап Зірчастий), українського письменника й громадського діяча, видавця, члена НТШ (Австралія) (1905)

21 – 80 років від дня народження Ігоря Наумовича Шамо, українського композитора, народного артиста УРСР (1925–1982)

22 – Міжнародний день підтримки жертв злочинів. Відзначається з 1990 року, коли в цей день уряд Англії надрукував "Хартію жертв злочинів"

22 – 470 років від дня народження Петера Борнемісса (Petrus Abstemius, Petrus Abstemius de Pest), угорського поета, драматурга (1535–1584)

22 – 125 років від дня народження Осипа Турянського, українського письменника й літературного критика (1880–1933)

22 – 105 років від дня народження Никифора Щербини, українського поета, освітнього діяча (1900–1977)

22 – 90 років від дня народження Віктора Федоровича Бойченка, українського графіка (1915–1966)

23 – День захисника Вітчизни. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№2002/99, від 23.02.1999 р.)

24 – 255 років від дня народження Міклоша Реваї, угорського поета, мовознавця (1750–1807)

24 – 110 років від дня народження Дмитра Артемовича Май-Дніпровича (Майборода), українського поета (1895–1930)

24 – 110 років від дня народження Всеволода В'ячеславовича Іванова, російського письменника (1895–1963)

24 – 80 років від дня народження Івана Макаровича Смолянця, українського художника декоративного мистецтва (1925)

25 – 100 років від дня народження Павла Павловича Вірського, українського балетмейстера, хореографа (1905–1975)

25 – 70 років від дня народження Олекси Григоровича Мусієнка, українського письменника (1935)

26 – 120 років від дня народження Миколи Івановича Федюка, українського живописця (1885–1962)

28 – 120 років від дня народження Людвіка Миколи Гладиловича, українського і польського диригента, композитора (1885–1967)

28 – 100 років від дня народження Ганни Іллівни Ярошик, українського скульптора (1905–1972)

БЕРЕЗЕНЬ

1 – Міжнародний день боротьби з наркоманією та наркобізнесом. Відзначається за рішенням ООН

1 – Всесвітній день Цивільної оборони

1 – Свято початку весни "Мерцішор". Відзначається як національне свято у Румунії та Молдові

1 – 110 років від дня народження Ніни Горленко, української актриси (1895–1964)

1 –75 років від дня народження Олексія Григоровича Дашевського, українського прозаїка (1930)

3 – День миру для письменника. Відзначається за рішенням 48-го конгресу Міжнародного Пенклубу, який відбувся 12-18 січня 1986 року

3 – 115 років від дня народження Якова Григоровича Савченка, українського поета, кінознавця і театрознавця (1890–1937)

3 – 90 років від дня народження Івана Васильовича Кудлака, українського народного майстра (1915–1983)

4 – 190 років від дня народження Михайла Михайловича Вербицького, українського композитора і хорового диригента (1815–1870)

5 – 140 років від дня народження Григорія Івановича Грушевського, українського драматурга, фольклориста (1865–1922)

6 – 530 років від дня народження Мікеланджело Буонарроті, італійського скульптора, живописця, архітектора, поета (1475–1564)

6 – 190 років від дня народження Петра Павловича Єршова, російського письменника (1815–1869)

6 – 85 років від дня народження Валентини Данилівни Ткаченко, української поетеси (1920–1970)

7 – 135 років від дня народження Золтана Турі, угорського письменника, публіциста (1870–1906)

8 – Міжнародний день прав жінок і миру. 16 грудня 1977 року Генеральна Асамблея ООН закликала держави проголосити у відповідності до їхніх історичних і національних традицій будь-який

день року Міжнародним днем прав жінок і миру. Організація об'єднаних націй почала відзначати цей день – 8 березня 1975 р., яким було проголошено Міжнародним роком жінок

8 – Міжнародний жіночий день. Рішення про щорічне святкування цього дня було прийнято на 2-ій Міжнародній конференції соціалісток у м.Копенгагені у 1910 році. В Україні вважається святковим неробочим днем (ст. 73 Кодекс законів про працю України)

8 – 95 років від дня народження Риви Наумівни Балясної, української поетеси (1910–1980)

8 – 65 років від дня народження Леоніда Михайловича Осики, українського режисера (1940)

9 – 191 рік від дня народження Тараса Григоровича Шевченка, українського поета, художника (1814–1861)

9 – 180 років від дня народження Павла Леонтовича, українського поета, письменника, католицького священника (1825–1880)

9 – 110 років від дня народження Івана Даниловича Дніпровського, українського драматурга (1895– 1934)

9 – 80 років від дня народження Григорія Павловича Денисенка, українського кераміста, заслуженого майстра народної творчості України (1925)

10 – 65 років від дня народження Ігоря Петровича Дуди, українського мистецтвознавця, педагога (1940)

11 – 230 років від дня народження Василя Григоровича Анастасевича, українського бібліографа, видавця, перекладача, громадського діяча (1775–1845)

11 – 100 років від дня народження Василя Гнатовича Лапокниша, українського кінорежисера (1905–1974)

12 – День землевпорядника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1556/99, від 11.12.1999р) у другу суботу березня

13 – 100 років від дня народження Миколи Дмитровича Станіславського, українського режисера, заслуженого артиста УРСР (1905–1970)

14 – 170 років від дня народження Всеволода Порфирійовича Коховського, українського письменника і педагога (1835–1891)

14 – 100 років від дня народження Юрія Сергійовича Лаврова, російського актора, народного артиста СРСР (1905–1980)

14 – 70 років від дня народження Романа Михайловича Стринадюка, українського художника декоративного мистецтва (1935)

15 – Всесвітній День прав споживача. Вперше було відзначене у 1983 році

15 – 65 років від дня народження Олексія Михайловича Міщенка, українського графіка, національного художника УРСР (1940)

16 – 95 років тому у м.Вінніпег (Канада) почав виходити часопис "Український голос" (1910)

17 – 100 років від дня народження Павла Оровецького, українського письменника (1905–1976)

17 – 55 років від дня народження Мирослава Шкандрія, українського літературознавця, педагога, перекладача (Канада) (1950)

18 – 175 років від дня народження Йожефа Сіннєї-старшого, угорського бібліографа, засновника сучасної наукової бібліографії, літературознавця, бібліотекаря (1830–1913)

18 – 85 років від дня народження Анатоля Боженка, українського письменника, драматурга (1920)

19 – 110 років від дня народження Максима Тадейовича Рильського, українського поета, мистецтвознавця, перекладача, громадського діяча (1895–1964)

19 – 75 років від дня народження Ліни Василівни Костенко, української поетеси (1930)

20 – Міжнародний день Франкофонії. Відзначається у 47 країнах світу

20 – День працівників житлово-комунального господарства і побутового обслуговування населення. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№46/94, від 15.05.1994 р.) в редакції Указу Президента №385/95, від 19.05.1995 р. у третю неділю березня як професійне свято

21 – Міжнародний день ліквідації расової дискримінації. Відзначається щорічно за рішенням XXI сесії Генеральної Асамблеї ООН від 26 жовтня 1966 року. Проводиться в день, у який в 1960 році поліція відкрила вогонь і вбила 69 чоловік під час мирної демонстрації в Шапервіллі (Південна Африка)

21 – починається тиждень солідарності з народами, які борються проти расизму і расової дискримінації. Проводиться за закликом Генеральної Асамблеї ООН (1979)

21 – День Землі. Відзначається щорічно у день весняного сонцестояння. Проголошено Генеральним секретарем ООН у березні 1971 року

21 – 320 років від дня народження Йоганна Себастьяна Баха, німецького композитора й органіста (1685–1750)

21 – 120 років від дня народження Володимира Бертольдовича Вільнера, українського театрального режисера (1885–1952)

22 – Всесвітній день водних ресурсів. Відзначається за резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (22 грудня 1992)

22 – 110 років від дня народження Івана Ле (Мойся Іван Леонтійович), українського письменника (1895–1978)

22 – 110 років від дня народження Георгія Миколайовича Тасіна (Розов), українського кінорежисера і сценариста (1895–1956)

22 – 50 років від дня народження Олексія Ковалевського, українського поета, перекладача (1955)

23 – Всесвітній метеорологічний день. Відзначається з 1961 року на честь дня (23 березня 1950 року), коли вступила в дію Конвенція Всесвітньої метеорологічної організації

23 – Всеукраїнський день працівників культури та аматорів народного мистецтва. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№484/2000, від 21.03.2000 р.)

23 – 110 років від дня народження Сергія Миколайовича Єржиковського, українського живописця, заслуженого художника УРСР (1895–1989)

23 – 70 років від дня народження Миколи Івановича Кульчинського, українського архітектора (1935)

24 – Всесвітній день боротьби з туберкульозом. Відзначається за рішенням Всесвітньої організації охорони здоров'я

25 – День служби безпеки України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№193/2001 від 22.03.2001 р.)

26 – День внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№216/96, від 26.03.1996 р.) у день прийняття Верховною Радою України 1992 р. Закону України "Про внутрішні війська Міністерства внутрішніх справ України, згідно з Указом Президента (№193/01 від 22.03.2001 р.)

26 – 95 років від дня народження Гаврила Шила, українського мовознавця (1910–1988)

27 – Міжнародний день театру. Відзначається щорічно з 1962 року. Засновано у 1961 році у Відні на IX конгресі Міжнародного інституту театру при ЮНЕСКО

28 – 80 років від дня народження Дмитра Михайловича Гнатюка, українського співака, режисера (1925)

28 – 65 років від дня народження Степана Олександровича Бабія, українського поета (1940)

29 – 120 років від дня народження Деже Костолані, угорського письменника, перекладача (1885–1936)

29 – 100 років від дня народження Єне Рейте (пс. P.Howard, G.Lavery), угорського письменника (1905–1943)

30 – 105 років від дня народження Леся Гомона (О.Д.Королевич), українського письменника (1900–1958)

30 – 65 років від дня народження Олексія Максимовича Дмитренка, українського письменника (1940)

31 – 70 років від дня народження Галини Леонідівни Гордасевич, української поетеси (1935–2001)

КВІТЕНЬ

1 – Міжнародний день птахів. У 1906 році підписано Міжнародну Конвенцію про охорону птахів

1 – День сміху

1 – 90 років від дня народження Тібора Череша, угорського письменника, журналіста (1915–1993)

1 – 70 років від дня народження Вадима Дмитровича Крищенка, українського поета (1935)

1 – 65 років від дня народження Броніслава Антоновича Грищука, українського прозаїка (1940)

2 – Міжнародний день дитячої книги. Відзначається у день народження Г.-Х.Андерсена

2 – 285 років від дня народження Джованні Джакомо Казанови, італійського письменника, мемуариста, авантюриста (1725–1798)

2 – 200 років від дня народження Ганса-Християна Андерсена, датського письменника (1805–1875)

2 – 165 років від дня народження Еміля Золя, французького письменника (1840–1902)

2 – 100 років від дня народження Сержа Лифаря (С.М.Лифаря), українського артиста балету, балетмейстера (Франція) (1905–1986)

3 – День геолога. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№110/95, від 07.02.1995 р.) у першу неділю квітня як професійне свято працівників геології, геодезії та картографії

4 – 95 років від дня народження Ярослава Миколайовича Кондри, українського поета (1910–1944)

4 – 70 років від дня народження Григорія Аркадійовича Паливоди, українського графіка (1935)

7 – Всесвітній день здоров'я. У цей день у 1948 році вступив у дію Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я

7 – Міжнародний день пам'яті євреїв – жертв фашизму

7 – 60 років від дня народження Василя Івановича Голобородька, українського поета (1945)

7 – 55 років від дня народження Леоніда Васильовича Томи, українського поета (1950)

9 – 200 років від дня народження М.В.Закревського, українського історика, письменника, археолога, етнографа (1805–1871)

9 – 110 років від дня народження Марії Яківни Овруцької, української перекладачки (1895–1986)

9 – 110 років від дня народження Самійла Борисовича Щупака, українського критика і літературознавця (1895–1942)

9 – 80 років від дня народження Валерії Андріївни Гуртовенко, української поетеси, перекладача, лікаря (1925)

9 – 70 років від дня народження Тамари Панасівни Коломієць, української поетеси (1935)

11 – Міжнародний день звільнення в'язнів з фашистських концтаборів. 11 квітня 1945 року в'язні Бухенвальда підняли повстання і разом з армією США знищили табір, а в'язнів було визволено. Відзначається ця дата з 1945року

11 – Всесвітній День боротьби з хворобою Паркінсона

11 – 100 років від дня народження Аттіли Йожефа, угорського поета (1905)

27 – 140 років від дня народження Володимира Германовича Богораза (Богораз-Тан), українського етнографа, письменника, громадського діяча (1865–1936)

28 – Всесвітній день охорони праці. Цей день ініційовано Міжнародною організацією праці (МОП).Відзначається в третю декаду квітня. У 2003 році в Україні з 21 по 25 квітня вперше було проведено тиждень сприяння культурі промислової безпеки

28 – 150 років від дня народження Івана Семеновича Пухальського, українського драматурга і театрального діяча (1855–1902)

29 – Міжнародний день танцю. Відзначається з 1982 року за рішенням ЮНЕСКО в день народження Ж.Ж.Новера, французького балетмейстера

30 – 100 років від дня народження Анатолія Крашаниці, українського письменника, журналіста (1905–1984)

ТРАВЕНЬ

1 – Великдень (Пасха). Вважається святковим неробочим днем (ст. 73 Кодексу законів про працю)

1 і **2** – День Міжнародної солідарності трудящих. Встановлено конгресом II Інтернаціоналу (Париж, 14-21 липня 1889 року). Святковий день (ст. 73 Кодексу законів про працю)

1 – 385 років від дня народження графа Міклоша Зріні, угорського письменника (1620–1664)

1 – 75 років від дня народження Левка Колодуба, українського композитора, педагога (1930)

1 – 60 років від дня народження Василя Івановича Зінкевича, українського естрадного співака (1945)

3 – Всесвітній день свободи преси. Відзначається щорічно, за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (20 грудня 1993 року). Ця дата була обрана, щоб вшанувати Віднхукську декларацію про сприяння незалежній і плюралістичній пресі Африки, яка була прийнята 3 травня 1991року

3 – Міжнародний день Сонця. Запроваджено в 1994 році Міжнародним товариством сонячної енергії (МТСЕ)

3 – 110 років від дня народження Тодося Осьмачки, українського поета, прозаїка, перекладача (США) (1895–1962)

3 – 100 років від дня народження Юрія Лавріненка, українського літературознавця, критика, публіциста (США) (1905–1987)

5 – День Європи. Відзначається щорічно на честь дня (5 травня 1949 року), коли у Лондоні підписано Статут Ради Європи

5 – 150 років від дня народження Антоніни Осиповичевої (псевд.: Танська), української актриси, співачки (1855–1926)

6 – День Святого Юрія

8 – Всесвітній день Червоного Хреста та Червоного Півмісяця. Відзначається з 1953 року

8 – День Матері. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№489/99, від 10.05.1999 р.) у другу неділю травня

8 – 60 років тому підписано Акт про беззастережну капітуляцію фашистської Німеччини (1945)

9 – День Перемоги. Вважається святковим неробочим днем (ст. 73 Кодексу законів про працю)

9 – День Європи. Відзначається щорічно за рішенням, прийнятим лідерами країн – членів ЄС на зустрічі у Мілані у 1985 році

9 – 100 років від дня народження Ольги Іванівни Юнак, українського графіка (1905–1993)

9 – 80 років від дня народження Володимира Григоровича Путейка, українського живописця (1925)

11 – 80 років від дня народження Зої Костянтинівни Давиденко, українського художника декоративного мистецтва (1925)

12 – 180 років від дня народження Олексія Уварова, російського дипломата, археолога, дослідника Причорномор'я (1825–1885)

12 – 140 років від дня народження Софії Окуневської-Морачевської, української громадсько-культурної діячки, письменниці, публіциста, лікаря (1865–1926)

14 – 60 років від дня народження Романа Міщука, українського літературознавця (1945–1994)

15 – Міжнародний день сім'ї. Відзначається щорічно за рішенням Генеральної Асамблеї ООН від 20 вересня 1993 року

15 – День пам'яті померлих від СНІДу. Відзначається щорічно з 1983 року в третю неділю травня

16 – 110 років від дня народження Уотсона Кіркконнела, канадського літературознавця, письменника, перекладача творів українських письменників (1895–1977)

16 – 100 років від дня народження Петра Петровича Вершигори, одного з керівників партизанського руху в Україні, письменника, Героя Радянського Союзу (1905–1963)

17 – Всесвітній день електрозв'язку. Відзначається з 1969 року за рішенням сесії Адміністративної ради Міжнародної спілки електрозв'язку в день заснування спілки

17 – 90 років від дня народження Івана Антоновича Луценка, українського літературознавця, критика (1915)

17 – 80 років від дня народження Сергія Костянтиновича Сміяна, українського режисера (1925)

18 – Міжнародний день музеїв. Відзначається щорічно за рішенням XI Генеральної Конференції Міжнародної ради музеїв, яка відбулась у травні 1977 року

18 – 105 років від дня народження Юрія Липи, українського громадсько-політичного діяча, письменника, публіциста і лікаря (1900–1944)

19 – 880 років від дня смерті Володимира Мономаха, Великого князя Київського (1053–1125)

20 – День банківських працівників. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№316/04, від 6.03.2004 р.)

20 – 100 років від дня народження Михайла Якимовича Мороза, українського письменника (1905–1937)

20 – 75 років від дня народження Анатолія Івановича Дейнеки, українського архітектора, заслуженого архітектора України (1930)

21 – Всесвітній день культурного різноманіття в ім'я діалогу та розвитку

21 – День Європи. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№339/03, від 19.04.2003 р.)

21 – День науки. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№145/97, від 14.02.1997 р.) у третю суботу травня як професійне свято працівників науки

21 – 110 років від дня народження Костянтина Євгеновича Богуславського, українського композитора, хорового диригента, співака (1895–1943)

22 – Міжнародний день біологічного різноманіття

22 – 165 років від дня народження Марка Кропивницького, українського драматурга, актора, режисера, театрального діяча (1840–1910)

22 – 100 років від дня народження Вілема Завади, чеського поета (1905–1982)

22 – 60 років від дня народження Юрія Євгеновича Рибчинського, українського поета-пісняра і драматурга (1945)

23 – 180 років від дня народження Фердінанда Барни, угорського мовознавця, бібліотекаря, перекладача (1825–1895)

24 – День слов'янської писемності й культури. День Святих рівноапостольних Кирила й Мефодія, учителів слов'янських

24 – 100 років від дня народження Михайла Олександровича Шолохова, російського письменника (1905–1984)

25 – розпочинається Тиждень солідарності з народами усіх колоніальних територій, які борються за свободу, незалежність і права людини. Проводиться щорічно за закликом Генеральної Асамблеї ООН (1972 р.) і починається у день визволення Африки

25 – 100 років від дня народження Олександра Євдокимовича Корнійчука, українського драматурга (1905–1972)

28 – День прикордонника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№431/03, від 21.05.2003 р.) як професійне свято

28 – День працівників видавництв, поліграфії і книгорозповсюдження. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№563/99, від 25.05.1999 р.) в останню суботу травня

28 – 85 років від дня народження Наума Мироновича Тихого (Штілерман), українського поета, прозаїка (1920–1996)

29 – Міжнародний день миротворців. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№374/03, від 30.04.2003 р.) щороку в цей день

29 – День хіміка. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№219/94, від 07.05.1994 р.) в останню неділю травня як професійне свято хімічної та нафтохімічної промисловості

29 – 100 років від дня народження Володимира Ковалевського, українського літературознавця і журналіста (1905–1970)

29 – 95 років від дня народження Сави Овсійовича Голованівського, українського поета і драматурга (1910–1989)

29 – 70 років від дня народження Івана Рябошапки, українського фольклориста, перекладача (1935)

31 – Всесвітній день проти тютюну. Проводиться за ініціативою Всесвітньої організації охорони здоров'я

31 – 140 років від дня народження Марії Михайлівни Старицької, української актриси і режисера, заслуженої артистки УРСР (1865–1930)

ЧЕРВЕНЬ

1 – Міжнародний день захисту дитини. Проводиться за рішенням МДФЖ, прийнятому у листопаді 1949 року

1 – День захисту дітей. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№568/98, від 30.05.1998 р.)

1 – 140 років від дня народження Марії Теофілівни Павликів, української оперної співачки, педагога (1865–1930)

1 – 110 років від дня народження Романа Павловича Придаткевича, українського композитора, скрипаля, музикознавця, педагога (1895–1980)

1 – 65 років від дня народження Юрія Анатолійовича Мамакіна, російського письменника України (1940)

2 – 165 років від дня народження Томаса Гарді, англійського письменника (1840–1928)

2 – 60 років від дня народження Анатолія Івановича Бойка, українського співака, народного артиста УРСР (1945)

3 – 80 років від дня народження Януша Радзейовського, польського історика, дослідника історії України та українсько-польських відносин (1925)

3 – 65 років від дня народження Вадима Сергійовича Авлошенка, українського кінооператора, кіносценариста, заслуженого діяча мистецтв України (1940)

4 – Міжнародний день безвинних дитячих жертв агресії. Проголошено Надзвичайною спеціальною сесією Генеральної Асамблеї ООН 19 серпня 1982 року

4 – 255 років від дня народження графа Алайоша Баттяні, угорського письменника, політичного діяча (1750–1818)

4 – 110 років від дня народження Юліана Шпона (Яловий Михайло), українського письменника (1895–1937)

4 – 75 років від дня народження Ельвіни Максимівни Можаєвої (Зайцева), українського скульптора (1930)

5 – Всесвітній день навколишнього середовища. Проводиться згідно з резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (15 грудня 1972 р.) у день, коли у Стокгольмі було відкрито Конференцію ООН з проблем навколишнього середовища людини

5 – День працівників водного господарства. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№226/03, від 18.03.2003 р.) щороку у першу неділю червня

5 – 85 років від дня народження Степана Олексійовича Сабадаша, українського композитора і диригента, заслуженого діяча мистецтв УРСР (1920)

5 – 70 років від дня народження Євгена Васильовича Концевича, українського прозаїка, перекладача (1935)

5 – 65 років від дня народження Івана Карповича Захарченка, українського прозаїка (1940)

6 – День журналіста. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№251/94, від 25.05.1994 р.) як професійне свято працівників засобів масової інформації

6 – 65 років від дня народження Олександра Олексійовича Васильківського, українського прозаїка (1940)

7 – 270 років від дня народження Кирила Івановича Головачевського, українського і російського живописця (1735–1823)

7 – 80 років від дня народження Віля Григоровича Гримича, українського перекладача, критика, літературознавця, заслуженого працівника культури України (1925)

7 – 65 років від дня народження Юрія Георгійовича Попсуєнка, українського перекладача (1940)

8 – 150 років від дня народження Наталії Іванівни Кобринської-Озаркевич, української письменниці (1855–1920)

8 – 100 років від дня народження Антона Павлося, українського скульптора (1905–1954)

9 – 70 років від дня народження Всеволода Всеволодовича Задерацького, українського музикознавця (1935)

10 – 125 років від дня народження Маргіт Каффка, угорської письменниці, поетеси (1880–1918)

10 – 95 років від дня народження Федора Овксентійовича Моргуна, українського поета (1910–1990)

10 – 75 років від дня народження Леоніда Сергійовича Татаренка, українського поета-пісняра (1930)

11 – 75 років від дня народження Юрія Вадимовича Шаніна, українського прозаїка, літературознавця (1930)

12 – День працівників легкої промисловості. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№285/94, від 9.06.1994 р.) у другу неділю червня як професійне свято працівників галузі

12 – 100 років від дня народження Фросини Андріївни Карпенко, української поетеси (1905–1992)

12 – 90 років від дня народження Івана Васильовича Якуніна, українського скульптора (1915)

14 – 160 років від дня народження Івана Янжула, українського та російського економіста, публіциста, письменника, педагога (1845–1914)

16 – 150 років від дня народження Георгія Павловича Шлейфера, українського архітектора (1855–1913)

16 – 80 років від дня народження Марії Андріївни Вальо, українського літературознавця, бібліографа (1925)

17 – Всесвітній день боротьби з опустелюванням і засухами. Був проголошений Генеральною Асамблеєю ООН у 1994 році

17 – 230 років тому російське самодержавство ліквідувало Запорозьку Січ (1775)

18 – 100 років від дня народження Дмитра Григоровича Гринька, українського письменника, літературного критика і публіциста (1905–1986)

19 – Трійця. Вважається святковим неробочим днем (ст.73 Кодексу законів про працю)

19 – День медичного працівника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№281/94, від 3.06.1994 р.) у третю неділю червня як професійне свято працівників галузі охорони здоров'я

20 – Всесвітній день біженців. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН 4 грудня 2000 року

20 – 75 років від дня народження Михайла Гориня, українського освітнього діяча, літературознавця, психолога, правозахисника (1930)

21 – 200 років від дня народження Миколи Васильовича Закревського, українського історика, фольклориста, етнографа, лінгвіста, письменника (1805–1871)

21 – 100 років від дня народження Жан-Поля Сартра, французького філософа та письменника (1905–1980)

22 – Початок Великої Вітчизняної війни

22 – День скорботи і вшанування пам'яті жертв війни в Україні. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1245/2000, від 17.11.2000 р.)

22 – 110 років від дня народження Володимира В'ячеславовича Соколова, українського живописця (1895–1971)

23 – День державної служби ООН. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№291/03, від 04.04.2003 р.) у день державної служби Організації Об'єднаних Націй

23 – 110 років від дня народження Олександра Петровича Юри (Юра-Юрський), українського актора, народного артиста УРСР (1895–1968)

23 – 80 років від дня народження Євгена Васильовича Дущенка, українського диригента, народного артиста УРСР (1925)

25 – День митної служби України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№353/92, від 22.06.1992 р.) у день прийняття Верховною Радою України в 1991 році Закону "Про митну службу в Україні"

25 – 100 років від дня народження Петра Устиновича Бровки, білоруського поета (1905–1980)

25 – 75 років від дня народження Євгена Оксентовича Поповича, українського письменника й перекладача (1930)

25 – 75 років від дня народження Ласла Антала, угорського лінгвіста (1930–1993)

26 – Міжнародний день підтримки жертв тортур. Проголошено Генеральною Сесією ООН 12 грудня 1997 року

26 – Міжнародний день боротьби із зловживанням наркотиками і їх незаконним обігом. Відзначається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (7 грудня 1987 року)

26 – День молоді. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№323/94, від 22.06.1994 р.) в останню неділю червня

26 – 60 років тому у Москві підписано договір, за яким Чехословаччина передала Закарпатську Україну до складу УРСР (1945)

26 – 170 років від дня народження Отто Хермана, угорського етнографа, природознавця, публіциста (1835–1914)

26 – 100 років від дня народження Петра-Маркіяна Ісаїва, українського історика, педагога, журналіста, редактора, громадського діяча (США) (1905–1973)

27 – Всесвітній день рибальства. Відзначається щорічно за рішенням Міжнародної конференції з урегулювання та розвитку рибальства, яка відбулась у липні 1984 року

28 – День Конституції України. Вважається святковим неробочим днем (ст. 73 Кодексу законів про працю)

30 – 110 років від дня народження Юліана Стечишина, українського громадського і релігійного діяча, засновника й голови "Українського Союзу Самовизволення" (США) (1895–1971)

ЛИПЕНЬ

1 – Всесвітній день архітектури. Відзначається щорічно, проголошено Міжнародною спілкою архітекторів у 1985 році

1 – День архітектури України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№456/95, від 17.06.1995 р.) у Всесвітній день архітектури

1 – День працівників слідчих підрозділів органів внутрішніх справ (ОВС). Цього дня 41 рік тому (1963) набув чинності указ Президії Верховної Ради УРСР, згідно яким внесено зміни до Кримінально-процесуального кодексу

1 – 120 років від дня народження Юрія Мазуренка, українського громадсько-політичного діяча, правознавця (1885–1937)

2 – Міжнародний день спортивного журналіста. Відзначається за ініціативою Міжнародної асоціації спортивної преси з 1995 року

2 – Міжнародний день кооперативів. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН (1992 р.) і відзначається у першу суботу липня, починаючи з 1995 року, коли в цей день святкувалось 100 років існування Міжнародного кооперативного союзу

2 – 180 років від дня народження Володимира Степановича Александрова, українського поета, драматурга, перекладача, етнографа, фольклориста (1825–1894)

2 – 120 років від дня народження Франца Коковського, українського письменника, драматурга, перекладача, журналіста, етнографа (1885–1940)

2 – 110 років від дня народження Олеся (Олександра) Семеновича Чишка, українського і російського композитора, співака, педагога (1895–1976)

3 – День Військ Протиповітряної оборони України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№602/97, від 02.07.1997 р.) у першу неділю липня

3 – 120 років від дня народження Прохора Вороніна, українського письменника (1885–1940)

4 – 115 років від дня народження Адама Мечиславовича Солтиса, польського і українського композитора, заслуженого діяча мистецтв УРСР (1890–1968)

5 – День працівників Державної служби боротьби з економічною злочинністю (ДСБЕЗ)

5 – 65 років від дня народження Анатолія Тарана, українського письменника (1940)

6 – Всесвітній день поцілунка

7 – Різдво Іоана Предтечі та хрестителя Господнього. Івана Купала

9 – 90 років від дня народження Миколи Сиротюка, українського літературознавця й письменника (1915–1984)

10 – День рибалки. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№464/95, від 22.06.1995 р.) у другу неділю липня як професійне свято працівників рибного господарства

10 – 100 років від дня народження Лева Абрамовича Кассіля, російського письменника (1905–1970)

11 – Всесвітній день народонаселення. Відзначається за рекомендацією (1989 р.) керівної ради Програми розвитку ООН

11 – 180 років від дня народження Габріела Мкртичевича Сундукяна, вірменського драматурга й театрального діяча (1825–1912)

12 – День святих апостолів Петра і Павла

13 – 120 років від дня народження Остапа Миколайовича Лисенка, українського музикознавця (1885–1968)

15 –105 років від дня народження Ласла Пашшута, угорського письменника, перекладача (1900–1979)

15 – 100 років від дня народження Олександра Хвилі, українського актора(1905–1977)

16 – 15 років тому Верховна Рада Української РСР прийняла Декларацію про державний суверенітет (1990)

16 – День бухгалтера. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№662/04, від 18.06.2004) як професійне свято

17 – День металурга. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№187/93, від 03.06.1993 р.) у третю неділю липня, як професійне свято працівників металургійної та гірничодобувної промисловості

18 – 160 років від дня народження Трістана Корб'єра, французького поета (1845–1875)

18 – 150 років від дня народження Володимира Ястребова, українського етнографа, археолога (1855–1899)

18 – 100 років від дня народження Панаса Федоровича Кочури, українського письменника (1905–1976)

18 – 80 років від дня народження Бориса Аврамовича Гончаренка, українського письменника (1925)

19 – 105 років від дня народження Жігмонда Ременіка, угорського письменника (1900–1962)

19 – 70 років від дня народження Валентини Дмитрівни Зубової, українського прозаїка (1935)

19 – 65 років від дня народження Валентина Савича Бібика, українського композитора, заслуженого діяча мистецтв УРСР (1940)

20 – Міжнародний день шахів

20 – 100 років від дня народження Романа Федоровича Мельничука, українського живописця (1905–1960)

23 – 90 років від дня народження Михайла Львовича Матусовського, російського поета, прозаїка, перекладача творів українських письменників (1915–1990)

23 – 70 років від дня народження Володимира Григоровича Матвіїшина, українського літературознавця (1935)

24 – День Державного Прапора. 14 років тому на флагштоці перед Київською міською радою замайорів жовто-блакитний прапор

26 – 130 років від дня народження Антоніо Мачадо-і-Руїса, іспанського поета (1875–1939)

26 – 120 років від дня народження Андре Моруа (Еміль Ерцог), французького письменника (1885–1967)

27 – 230 років від дня народження графині Терези Брунсвік (Brunswick), угорської письменниці, педагога, засновниці першого дитячого садка у м.Буді в 1828 р. (1775–1861)

27 – 170 років від дня народження Джозуе Кардуччі, італійського поета, лауреата Нобелівської премії (1835–1907)

27 – 110 років від дня народження Володимира Яковича Герасименка, українського літературознавця, етнографа (1895–1984)

27 – 100 років від дня народження Володимира Ієронімовича Івановича, українського поета-сатирика(1905–1985)

28 – 125 років від дня народження Володимира Кириловича Винниченка, українського письменника, художника і політика (1880–1951)

28 – 110 років від дня народження Валентина Григоровича Костенка, українського композитора, педагога, музикознавця (1895–1960)

29 – 140 років від дня народження Андрія Шептицького, українського церковного діяча, голови УГКЦ, митрополита Галицького, філософа, доктора теології, просвітника (1865–1944)

29 – 100 років від дня народження Володимира Фемеліді, українського композитора (1905–1931)

30 – 310 років від дня народження Іллі Михайловича Турчиновського, українського письменника, священика, співака, хорового диригента (1695–р.см.невід.)

31 – День працівників торгівлі. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№427/95, від 05.06.1995 р.) в останню неділю липня як професійне свято працівників торгівлі

31 – 70 років від дня народження Ніни Іванівни Велігоцької, українського мистецтвознавця, заслуженого діяча мистецтв УРСР (1935)

СЕРПЕНЬ

1 – День Військово-Морських Сил. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№708/96, від 17.08.1996 р.)

1 – 30 років тому у м.Гельсінкі (Фінляндія) підписано Заключний акт Наради з питань безпеки й співробітництва в Європі (1975)

1 – 105 років від дня народження Олександра Івановича Копиленка, українського письменника (1900–1958)

1 – 75 років від дня народження Івана Олександровича Манжари, українського поета (1935)

2 – День Святого Іллі

2 – День аеромобільних військ. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№937/99, від 02.08.1999 р.)

2 – 80 років від дня народження Іллі Олександровича Дяченка, українського скульптора (1925)

3 – 80 років від дня народження Володимира Миколайовича Верменича, українського композитора, заслуженого діяча мистецтв УРСР (1925–1986)

4 – 120 років від дня народження Олександра Дмитровича Чемисова, українського живописця (1885–1969)

5 – 155 років від дня народження Гі де Мопассана, французького письменника (1850–1893)

5 – 150 років від дня народження Олександра Миколайовича Виноградського, українського та російського диригента, музично-громадського діяча (1855–1912)

6 – День Хіросіми. Всесвітній день боротьби за заборону ядерної зброї.60 років тому американська авіація здійснила атомне бомбардування японського міста Хіросіма (1945)

6 – Міжнародний день "Лікарі світу за мир". Відзначається за рішенням виконкому Міжнародного руху "Лікарі світу за запобігання ядерної війни"

6 – 80 років від дня народження Володимира Гавриловича Крайниченка, українського режисера, заслуженого діяча мистецтв УРСР (1925)

7 – День залізничника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№257/93, від 15.07.1993 р.) у першу неділю серпня як професійне свято працівників залізничного транспорту

7 – 140 років від дня народження Олександра Никифоровича Малинки, українського фольклориста (1865–1941)

8 – День військ зв'язку. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№154/2000, від 01.02.2000 р.)

8 – 215 років від дня народження Ференца Келчеї, угорського поета, літературного критика (1790–1838)

9 – Міжнародний день корінних народів світу. Відзначається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (23 грудня 1994 р.) протягом Міжнародного десятиріччя корінних народів світу

9 – 80 років від дня народження Ореста Івановича Корсовецького, українського поета (1925)

10 – 160 років від дня народження Абая Кунанбаєва, основоположника нової писемної казахської літератури (1845–1904)

11 – 255 років від дня народження Іштвана Шандора, угорського письменника, бібліографа (1750–1815)

12 – Міжнародний день молоді

12 – Всесвітній день ліворуких

12 – 65 років від дня народження Володимира Атаназійовича Качкана, українського публіциста, літературознавця (1940)

13 – 70 років від дня народження Віктора Гнатовича Герасимчука, українського композитора (1935)

13 – 70 років від дня народження Віталія Олександровича Кононенка, українського живописця (1935)

14 – Вшанування Хреста Господнього (Перший Спас)

14 – День будівельника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№273/93, від 22.07.1993 р.) у другу неділю серпня як професійне свято працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів

14 – День працівників ветеринарної медицини. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1035/01, від 01.11.2001 р.) у другу неділю серпня як професійне свято

14 – 90 років від дня народження Івана Смолія, українського поета, журналіста, громадського діяча (США) (1915–1984)

14 – 80 років від дня народження Миколи Івановича Карпенка, українського поета (1925)

14 – 70 років від дня народження Володимира Васильовича Лихоносова, українського графіка (1935)

15 – 120 років від дня народження Омеляна Іллі Падучака, українського громадського діяча, організатора "Просвіти" у Парагваї (1885–1961)

15 – 100 років від дня народження В.Н.Гавриленка, українського письменника (1905–1995)

16 – 360 років від дня народження Жана де Лабрюйєра, французького письменника (1645–1696)

17 – 70 років від дня народження Олега Табакова, російського актора, педагога, театрального діяча (1935)

17 – 60 років від дня народження Ігоря Прокоповича Січовика, українського поета, прозаїка (1945)

18 – 140 років від дня народження Володимира Івановича Садовського, українського диригента, музичного діяча і критика (1865–1940)

18 – 70 років від дня народження Миколи Івановича Слободяна, українського кінознавця, сценариста, заслуженого діяча мистецтв України(1935)

19 – Преображення Господнє (Другий Спас)

19 – День пасічника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№815/97, від 15.08.1997 р.) як професійне свято бджолярів

19 – 225 років від дня народження П'єра Жана де Беранже, французького поета (1780–1857)

20 – 110 років від дня народження Омеляна Нижанківського, українського піаніста, органіста, композитора, педагога, музикознавця, диригента (Швейцарія) (1895–1973)

21 – 90 років від дня народження Георгія Миколайовича Яблонського, українського живописця (1915–1955)

22 – 125 років від дня народження Лайоша Біро, угорського письменника, журналіста (1880–1948)

23 – День Державного Прапора України. Відзначається згідно Указу Президента України (№ 987 від 23.08.2004)

23 – Міжнародний день пам'яті жертв работоргівлі та її ліквідації (Рішення 8.2 150-ої сесії Виконавчої ради ЮНЕСКО)

24 – День незалежності України. Відзначається згідно з Постановою Верховної Ради України (№2143-XII, від 20.02.1992 р.) як державне загальнонародне свято. Вважається святковим неробочим днем (ст.73 Кодексу законів про працю)

24 – 60 років від дня народження Віктора Івановича Сильченка, українського прозаїка (1945)

25 – 65 років від дня народження Марії Миколаївни Влад, української поетеси (1940)

25 – 65 років від дня народження Миколи Григоровича Жулинського, українського літературознавця, критика (1940)

27 – День авіації. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№305/93, від 16.08.1993 р. та змінами, внесеними згідно з Указом №119/96, від 10.02.1996 р.) в останню суботу серпня як професійне свято військових і цивільних авіаторів та працівників авіаційної промисловості і транспорту

27 – 110 років від дня народження Володимира Олександровича Кобилянського, українського поета, перекладача, критика (1895–1919)

27 – 75 років від дня народження Ержебет Галгоці, угорської письменниці (1930–1989)

28 – Успіння Пресвятої Богородиці

28 – День шахтаря. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№304/93,від 16.08.1993 р.) в останню неділю серпня як професійне свято працівників вугільної промисловості

28 – 100 років від дня народження Вахтанга Івановича Вронського (Надірадзе), українського балетмейстера, народного артиста СРСР (1905–1988)

28 – 80 років від дня народження Аркадія Стругацького, російського письменника (1925–1991)

29 – 80 років від дня народження Марлени Давидівни Рахліної, української поетеси (1925)

30 – 115 років від дня народження Шандора Ременіка, угорського поета (1890–1941)

31 – 90 років від дня народження Юрія Жлуктенка, українського мовознавця й перекладача (1915–1990)

31 – 80 років від дня народження Віри Климівни Артамонової, української поетеси (1925)

ВЕРЕСЕНЬ

1 – Всесвітній день миру. Відзначається в день початку Другої світової війни

1 – День знань. Відзначається з 1984 року

1 – 66 років від дня нападу фашистської Німеччини на Польщу. Початок Другої світової війни (1939)

1 – 180 років від дня народження Яна Захаріасевича, польського та українського письменника, громадського діяча, журналіста (1825–1906)

1 – 150 років від дня народження Інокентія Федоровича Анненського, російського поета, перекладача, драматурга, критика, педагога (1855–1909)

2 – 60 років тому підписано Акт про беззастережну капітуляцію Японії. Закінчення Другої світової війни (1945)

2 – 160 років від дня народження Івана Білика (І.Я.Рудченко), українського письменника, літературного критика, фольклориста, публіциста (1845–1905)

3 – 75 років від дня народження Віктора Петровича Тимченка, українського поета, прозаїка (1930)

4 – День підприємця. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1110/98, від 05.10.1998 р.) у першу неділю вересня

4 – 40 років тому відбулися виступи В.Стуса, В.Чорновола, І.Дзюби в кінотеатрі "Україна" (м.Київ) проти хвилі арештів української інтелігенції (1965)

5 – 80 років від дня народження Михайла Михайловича Кречка, українського хорового диригента (1925–1996)

6 – 130 років від дня народження Михайла Дашкевича, українського письменника (Румунія) (1875–1948)

6 – 80 років від дня народження Ярослава Розумного, українського літературознавця, педагога, громадського діяча (Канада) (1925)

7 – День знищення військової іграшки. Відзначається з 1998 року за ініціативою Всесвітньої асоціації допомоги сиротам та дітям, які не мають батьківської опіки

8 – Міжнародний день грамотності. Відзначається системою ООН

8 – Міжнародний день солідарності журналістів. Проводиться за рішенням IV конгресу Міжнародної організації журналістів, який відбувся у травні 1958 року

8 – 370 років від дня народження герцога Пала Естергазі, угорського письменника, композитора, політичного діяча (1635–1713)

9 – Всесвітній день краси. Проводиться за ініціативою Міжнародного комітету естетики та косметології

9 – 100 років від дня народження Анатолія Івановича Станіславського, українського архітектора (1905–1995)

10 – День фізичної культури і спорту. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№340/94, від 29.06.1994 р.) у другу суботу вересня

10 – День українського кіно. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№52/96, від 12.01.1996 р.) у другу суботу вересня як професійне свято працівників кінематографії

10 – 100 років від дня народження Володимира Миколайовича Костецького, українського живописця, народного художника УРСР (1905–1968)

10 – 70 років від дня народження Анатолія Петровича Корнієнка, заслуженого працівника культури України, головного редактора журналу "Бібліотечна планета", який довгі роки був генеральним директором Національної парламентської бібліотеки України (1935–2004)

11 – Міжнародний день пам'яті жертв фашизму. Відзначається щорічно у другу неділю вересня

11 – День танкіста. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№922/97, від 29.08.1997 р.) у другу неділю вересня

11 – День працівників нафтової, газової та нафтопереробної промисловості. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№302/93, від 12.08.1993 р.) у другу неділю вересня

11 – 140 років від дня народження Яна Райніса (Я.К.Плієкшанс), латиського поета, драматурга, громадського діяча (1865–1929)

11 – 120 років від дня народження Девіда Герберта Лоуренса, англійського письменника (1885–1930)

12 – 130 років від дня народження Олександра Антоновича Кошиця, українського хорового диригента і композитора (1875–1944)

13 – 130 років від дня народження Михайла Михайловича Мочульського, українського літературознавця, критика, перекладача (1875–1940)

15 – 60 років від дня народження Людмили Михайлівни Скирди, української поетеси, критика, літературознавця (1945)

16 – Міжнародний день збереження озонового шару. Відзначається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН в день підписання Монреальського протоколу про речовини, які руйнують озоновий шар (1987 рік)

16 – **80** років від дня народження Михайла Семеновича Грицая, українського фольклориста й літературознавця (1925–1988)

17 – День працівників цивільного захисту. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№ 1010/2004, від 27.08.2004 р.)

17 – День винахідника і раціоналізатора. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№443/94, від 16.08.1994 р.) у третю суботу вересня як свято винахідників і раціоналізаторів

17 – День фармацевтичного працівника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1128/99, від 07.09.1999 р.) у третю суботу вересня

18 – День працівника лісу. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№356/93, від 28.08.1993 р.) у третю неділю вересня як професійне свято працівників лісового господарства, лісової, деревообробної та целюлозно-паперової промисловості

18 – **100** років від дня народження Степана Охримовича, українського журналіста, громадсько-політичного діяча, одного з зачинателів молодіжних рухів в Галичині (1905–1931)

18 – **100** років від дня народження Грети Гарбо (Г.Л.Густафссон), американської актриси (1905–1940)

19 – **130** років від дня народження Федора Даниловича Кушнерика, українського кобзаря (1875–1941)

20 – Міжнародний день миру. Відзначається у третій вівторок вересня в день відкриття чергової сесії Генеральної Асамблеї ООН. Вперше відзначався у 1982 році

20 – **120** років від дня народження Дмитра Павловича Осічного, українського письменника (1885–1962)

20 – **100** років від дня народження Тетяни Костянтинівни Якимович, українського літературознавця, педагога, журналіста (1905–?)

20 – **60** років від дня народження Світлани Андріївни Йовенко, української письменниці, літературознавця, перекладача (1945)

21 – День миру. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№100/02, від 05.02.2002 р.) щорічно 21 вересня, підтримуючи рішення Генеральної Асамблеї ООН

21 – Різдво Пресвятої Богородиці Марії (Друга Пречиста). Вшанування українських Богородичних ікон

22– **120** років від дня народження Марцелла Бенедека, угорського письменника, літературознавця (1885-1969)

22 – День партизанської слави. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1020/01, від 30.10.2001 р.) щорічно в цей день

23 – **90** років від дня народження Володимира Юрійовича Бандурака, українського письменника (1915-1982)

24 – **30** – Всесвітній день моря. Відзначається за рішенням X сесії Асамблеї Міжурядової морської консультативної організації, яка відбулася у листопаді 1977 році. У різних країнах День моря святкується в найбільш доречний день останнього тижня вересня

24 – **95** років від дня народження Іштвана Ваша, угорського поета, письменника, перекладача (1910-1991)

25 – Міжнародний день глухонімих. Встановлено в пам'ять про створення Міжнародної Федерації глухонімих (1951 рік). Відзначається в останню неділю вересня

25 – День машинобудівника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№361/93, від 08.09.1993 р.) у четверту неділю вересня як професійне свято працівників машинобудування і приладобудування

25 – **240** років від дня народження Міхала Клеофаса Огінського, польського композитора (1765–1833)

25 – **65** років від дня народження Лариси Захарівни Мороз, українського літературознавця, мистецтвознавця (1940)

26 – **120** років від дня народження Каліграта Романовича Анищенка, українського письменника, журналіста (1885–1929)

26 – **100** років від дня народження Георгія Мдівані, грузинського драматурга й кіносценариста (1905–1981)

27 – Свято Воздвиження Чесного Хреста Господнього

27 – Всесвітній день туризму. Засновано III сесією Генеральної асамблеї Всесвітньої туристської організації, яка відбулась у 1980 році

27 – День туризму. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1047/98, від 21.09.1998 р.)

27 – 100 років від дня народження Валеріана Даниловича Довженка, українського музикознавця, композитора (1905–1995)

27 – 80 років від дня народження Василя Борового, українського поета й перекладача (1925)

29 – 210 років від дня народження Кіндрата Федоровича Рилєєва, російського поета, декабриста (1795–1826)

30 – Всеукраїнський день бібліотек. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№471/98, від 14.05.1998 р.) щорічно в цей день

30 – День святих мучениць Віри, Надії, Любові та матері Софії

30 – 170 років від дня народження Федора Заревича (літ. псевд. Юрко Ворона), українського письменника, публіциста, редактора (1835–1879)

30 – 110 років від дня народження Костянтина Петровича Кошевського (Скляр), українського актора, драматурга, театрального режисера (1895–1945)

ЖОВТЕНЬ

Жовтень – Міжнародний тиждень листа. Відзначається за рішенням Всесвітньої поштової спілки та завжди включає в себе 9 жовтня – Всесвітній день пошти

1 – Міжнародний день осіб похилого віку. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН 14 грудня 1990 року

1 – Міжнародний день музики. Проводиться за рішенням Міжнародної музичної ради ЮНЕСКО

1 – День народження поштової листівки (Відень)

1 – 340 років тому гетьманом Правобережної України обрано Петра Дорошенка (1665)

2 – День працівників освіти. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№513/94, від 11.09.1994 р.) у першу неділю жовтня як професійне свято працівників освіти

2 – 140 років від дня народження Дениса Володимировича Січинського, українського композитора, диригента і музичного діяча (1865–1909)

3 – Всесвітній день середовища проживання. Відзначається за рішенням Генеральної Асамблеї ООН (1985 р.) у перший понеділок жовтня

3 – 130 років від дня народження Сулеймана Ахундова, азербайджанського письменника й драматурга (1875–1939)

3 – 110 років від дня народження Сергія Олександровича Єсеніна, російського поета-лірика (1895–1925)

4 – Всесвітній день тварин

4 – День початку космічної ери людства. Проголошено Міжнародною Федерацією астронавтики на честь запуску першого в світі штучного супутника Землі

4 – 120 років від дня народження Дмитра Васильовича Андрусенка, українського кобзаря, диригента, педагога (1885–1965)

5 – Міжнародний день вчителя. Засновано ЮНЕСКО у 1994 році

5 – 180 років від дня народження Яноша Ксантуса, угорського письменника, природознавця, етнографа (18251894)

5 – 65 років від дня народження Володимира Омеляновича Забаштанського, українського поета (1940)

6 – 100 років від дня народження Юхима Ісаковича Русинова, українського композитора і диригента (1905–1969)

7 – 90 років від дня народження Маргарити Йосипівни Алігер, російської поетеси (1915–1992)

8 – День юриста. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1022/97, від 16.09.1997 р.)

8 – 100 років від дня народження Сергія Євдокимовича Раєвського, українського мистецтвознавця (1905–1980)

9 – Всесвітній день пошти. Проводиться за рішенням XIV конгресу Всесвітньої поштової спілки в день її створення

9 – День художника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1132/98, від 09.10.1998 р.) у другу неділю жовтня

9 – 120 років від дня народження Володимира Юхимовича Свідзінського, українського поета, перекладача, літературознавця (1885–1941)

10 – Всесвітній день охорони психічного здоров'я. Відзначається з 1992 року в багатьох країнах світу

10 – 100 років від дня народження Івана Волошина, українського письменника, фольклориста, графіка (1905–1973)

11 – 120 років від дня народження Франсуа Моріака, французького письменника (1885–1970)

12 – 75 років від дня народження Радія Федоровича Полонського, українського прозаїка, драматурга, публіциста (1930)

12 – 70 років від дня народження Лучано Паваротті, італійського оперного співака (1935)

13 – Міжнародний день по зменшенню небезпеки стихійних бід

13 – 140 років від дня смерті Петра Петровича Гулака-Артемовського, українського поета, перекладача, педагога, культурно-громадського діяча, літературознавця (1790–1865)

14 – Міжнародний день стандартизації. Відзначається в день створення Міжнародної організації зі стандартизації

14 – Покрова Пресвятої Богородиці

14 – День Українського козацтва. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№966/99, від 07.08.1999 р.) в день свята Покрови Пречистої Богородиці

14 – 75 років від дня народження Івана Максимовича Мельниченка, українського письменника (1930)

15 – 110 років від дня народження Володимира Зеноновича Гжицького, українського письменника (1895–1973)

16 – Всесвітній день продовольства. Відзначається за рішенням Організації Об'єднаних Націй з питань продовольства і сільського господарства в день створення цієї організації

16 – День працівників харчової промисловості. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№714/95, від 08.08.1995 р.) у третю неділю жовтня як професійне свято працівників харчової промисловості

16 – 280 років від дня народження Йожефа Гвадані, угорського письменника (1725–1801)

16 – 100 років від дня народження Василя Витвицького, українського музикознавця, композитора, педагога (США) (1905–?)

17 – Міжнародний день боротьби з бідністю. Проводиться з 1992 року і підтримано Генеральною Асамблеєю ООН (22 грудня 1992 р.)

17 – 60 років від дня народження Володимира Андрійовича Чепелика, українського скульптора (1945)

18 – 120 років від дня народження Миколи Михайловича Баженова, українського мовознавця, літературознавця і педагога (1885–1962)

19 – 70 років від дня народження Святослава Новицького, українського кінорежисера, продюсера, актора, оператора (США) (1935)

22 – 80 років від дня народження Петра Костьовича Медведика, українського літературознавця, фольклориста, бібліографа (1925)

22 – 70 років від дня народження Бориса Ілліча Олійника, українського поета (1935)

23 – 70 років від дня народження Петра Миколайовича Дідовича, українського письменника (1935)

24 – 30 – Тиждень роззброєння. Проводиться щорічно за закликом спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН (1978) і починається у день річниці заснування ООН

24 – День Організації Об'єднаних Націй. Проводиться в день, коли у 1945 році вступив у дію Статут ООН

24 – Всесвітній день інформації про розвиток. Запроваджено Генеральною Асамблеєю ООН у 1972 році резолюцією від 19 грудня

24 – 80 років від дня народження Віталія Михайловича Виноградського, українського письменника, журналіста (1925)

25 – Міжнародний день боротьби жінок за мир

25 – 180 років від дня народження Йоганна Штрауса, австрійського композитора, скрипаля і диригента (1825–1899)

26 – 70 років від дня народження Олександра Миколайовича Рудянського, українського композитора, заслуженого діяча мистецтв України (1935)

27 – 125 років від дня народження Лайоша Хатвані (до 1897 р. Deutsch, до 1917 р. Hatvany-Deutsch), угорського письменника, літературознавця (1880–1961)

27 – 80 років від дня народження Юрія Михайловича Кругляка, українського поета (1925)

28 – 16 років тому Верховна Рада УРСР затвердила Закон про державний статус української мови

28 – 75 років від дня народження Ласла Добоша, угорського письменника, журналіста (1930)

29 – 85 років від дня народження Якова Івановича Захарова, українського поета, прозаїка (1920)

30 – День податкової служби України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1094/2000, від 29.09.2000 р.)

30 – День автомобіліста і дорожника. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№452/93, від 13.10.1993 р.) в редакції Указу Президента (№1173/97, від 22.10.1997 р.) в останню неділю жовтня як професійне свято працівників автомобільного транспорту і дорожнього господарства

30 – 110 років від дня народження Луки Луціва, українського літературознавця й критика (1895–1961)

30 – 95 років від дня народження Кузьми Кіндратовича Гриба, українського письменника (1910–1997)

ЛИСТОПАД

2 – 70 років від дня народження Володимира Родіоновича Коломійця, українського поета (1935)

3 – День інженерних військ. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1390/99, від 27.10.1999 р.)

3 – День ракетних військ і артилерії. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1215/97, від 31.10.1997 р.)

3 – 110 років від дня народження Едуарда Багрицького (Дзюбін), російського поета (1895–1934)

5 – 100 років від дня народження Михайла Гервасійовича Йогансена, українського письменника, перекладача, критика (1905–1937)

5 – 90 років від дня народження А.М.Хорунжого, українського письменника (1915–1991)

6 – Міжнародний день запобіганню експлуатації навколишнього середовища під час війни та збройних конфліктів

6 – День працівника соціальної сфери. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№374/99, від 13.04.1999 р.) в першу неділю листопада

6 – 150 років від дня народження Дмитра Івановича Яворницького (Еварницький), українського історика, археолога, фольклориста, етнографа, письменника, поета (1855–1940)

7 – 75 років від дня народження Євгена Дмитровича Васильченка, українського поета (1930)

8 – 70 років тому у Чернігові відкрито Літературно-меморіальний музей М.М.Коцюбинського (1935)

8 – 95 років від дня народження Михайла Семеновича Білецького, українського прозаїка (1910–1998)

8 – 85 років від дня народження Кирила Володимировича Курашкевича, українського поета (1920)

9 – Всесвітній день якості. Відзначається за ініціативою міжнародних організацій зі стандартизації та якості, при підтримці ООН

9 – День української писемності та мови. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1241/97, від 6.11.1997 р.) в день вшанування пам'яті преподобного Нестора –літописця

9 – 87 років тому Українська Національна Рада проголосила Західно-Українську Народну Республіку (1918)

9 – 110 років від дня народження Людмили Шевченко, українського етнографа й фольклориста (1895–1969)

10 – Всесвітній день молоді. Відзначається у день створення Всесвітньої Федерації демократичної молоді

11 – 85 років від дня народження Михайла Івановича Божаткіна, українського прозаїка (1920)

12 – 200 років від дня народження Дмитра Михайловича Старицького, українського театрального діяча (1805–після 1871)

13 – Всесвітній день сліпих. Відзначається у день народження Валентина Гаюї, французького педагога, який у 1784 році заснував у Парижі перший у світі інтернат для сліпих

13 – 130 років від дня народження Михайла Михайловича Мочульського, українського літературознавця, критика, перекладача (1875–1940)

13 – 110 років від дня народження Аурела Берната, угорського художника, письменника (1895–1982)

13 – 100 років від дня народження Нила Хасевича, українського художника, редактора, мистецтвознавця (1905–1952)

14 – Всесвітній день боротьби проти діабету. Відзначається у день народження Фредеріка Гранта Бантинга, канадського фізіолога, який винайшов гормон інсуліну

16 – Міжнародний день терпимості. Проголошено Генеральною сесією ООН 12 грудня 1996 року

16 – День працівників радіо, телебачення та зв'язку. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№667/94, від 11.11.1994 р.)

16 – 130 років від дня народження Івана Левицького, українського композитора, хорового диригента, і педагога (1875–1938)

17 – Міжнародний день студентів. Встановлено на Всесвітньому конгресі студентів у Празі у 1946 році

17 – День студента. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№659/99, від 16.07.1999 р.)

18 – Міжнародний день відмови від паління. Відзначається у третій четвер листопада

19 – День працівників гідрометеорологічної служби. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№208/03, від 11.03.2003 р.)

19 – 130 років від дня народження Катерини Василівни Гриневичевої, української письменниці (1875–1947)

19 – 110 років від дня народження Степана Володимировича Масляка, українського поета, перекладача (1895–1960)

19 – 100 років від дня народження Авеніра Коломийця, українського письменника й журналіста (Німеччина) (1905–1946)

19 – 80 років від дня народження Володимира Матвійовича Хижняка, українського прозаїка, перекладача (1925)

20 – Всесвітній день дітей. У 1954 році Генеральна Асамблея ООН рекомендувала державам запровадити Всесвітній день дітей і відзначити його на свій розсуд. 20 листопада Генеральна Асамблея ООН схвалила Декларацію прав дитини

20 – Всесвітній день іммігранта. Відзначається у третю неділю листопада за ініціативою національних єпископських конференцій

20 – День працівників сільського господарства. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№428/93, від 07.10.1993 р.) у третю неділю листопада як професійне свято

21 – Всесвітній день телебачення. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1996 року

21 – Всесвітній день привітань. Відзначається з 1973 року. Ідея проведення цього дня зародилася у братів Майкла та Брайяна Маккормак з американського штату Небраска як реакція на посилення міжнародної напруженості

21 – 120 років від дня народження Ірини Шухевич (Величковська), української письменниці, іконописця (США) (1885–1979)

23 – 70 років від дня народження Миколи Володимировича Шолудька, українського архітектора (1935)

24 – 200 років від дня народження Олекси Петровича Стороженка, українського письменника, етнографа, художника (1805–1874)

24 – 90 років від дня народження Лайоша Леврінце, угорського лінгвіста, лауреата премій: Державної (1970), ім.Опацої (1981), ім.Деже Пайж (1990), ім.Костолані та ім.Ержебет (1992) (1915–1993)

25 – Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства щодо жінок

25 – 80 років від дня народження Юрія Дмитровича Бедзика, українського прозаїка, драматурга (1925)

26 – День пам'яті жертв голодомору. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1310/98, від 26.11.1998 р.) у четверту суботу листопада

26 – 150 років від дня смерті Адама Бернарда Міцкевича, польського поета (1798–1855)

28 – 120 років від дня народження Івана Калиновича, українського бібліографа, видавця, перекладача, політичного діяча (1885–1927)

28 – 90 років від дня народження Костянтина Михайловича Симонова, російського поета (1915–1979)

29 – Міжнародний день солідарності з палестинським народом. Відзначається щорічно за закликом резолюції Генеральної Асамблеї ООН (1977 р.) у день, коли у 1947 році Генеральною Асамблеєю ООН було схвалено резолюцію про розділ Палестини

29 – 100 років від дня народження Гаврила Миколайовича Троєпольського, російського письменника (1905–1995)

30 – 170 років від дня народження Марка Твена, американського письменника (1835–1910)

30 – 70 років від дня народження Дмитра Семеновича Чередниченка, українського поета, прозаїка, перекладача, мистецтвознавця (1935)

ГРУДЕНЬ

1 – Всесвітній день боротьби зі СНІДом. Проголошено Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Відзначається з 1988 року

1 – День працівників прокуратури. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1190/2000, від 02.11.2000 р.) як професійне свято

1 – 100 років від дня народження Олексія Полторацького, українського письменника, літературного критика (1905–1977)

1 – 75 років від дня народження Романа Миколайовича Федоріва, українського письменника (1930–2001)

2 – Міжнародний день скасування рабства. Відзначається в день схвалення Генеральною Асамблеєю ООН конвенції про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією інших осіб

2 – 110 років від дня народження Григорія Яковенка (Вікторова), українського письменника (1895–1940)

3 – Міжнародний день інвалідів. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН 14 жовтня 1992 року

3 – 100 років від дня народження Якова Володимировича Карасика, українського диригента, заслуженого артиста УРСР (1905–1985)

4 – 130 років від дня народження Райнера Марії Рільке, австрійського та німецького поета (1875–1958)

5 – Міжнародний день добровольчих дій в інтересах економічного та соціального розвитку. Відзначається щорічно за рішенням Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1985 року

5 – 130 років від дня народження Олександра Федоровича Володського, українського драматурга, актора (1875–1932)

6 – День Збройних Сил України. Відзначається в Україні згідно з Постановою Верховної Ради (№3528-12, від 19.10.1993 р.) у день прийняття Верховною Радою України в 1991 році Закону України "Про Збройні Сили України"

6 – 340 років від дня народження Міклоша Берчені-молодшого, угорського письменника (1665–1725)

6 – 150 років від дня народження Олександра Федоровича Волошина, українського фольклориста і етнографа (1855–1929)

6 – 65 років від дня народження Ірини Калинець (Стасів), української письменниці, педагога, правозахисника (1940)

7 – Міжнародний день цивільної авіації. Відзначається з 1994 року за ініціативою Міжнародної організації цивільної авіації

7 – День місцевого самоврядування. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1250/2000, від 25.11.2000 р.)

8 – 14 років від дня підписання у Бресті Білоруссю, Росією і Україною Біловезької Угоди про створення Співдружності Незалежних

Держав. СРСР припинив існування як суб'єкт міжнародного права і геополітична реальність

8 – 2070 років від дня народження Горація (Квінт Горацій Флак), давньоримського поета (65 до н.е.–8 до н.е.)

8 – 215 років від дня народження Іштвана Балога, угорського драматурга, перекладача (1790–1873)

8 – 140 років від дня народження Яна Сібеліуса, фінського композитора й диригента (1865–1957)

8 – 100 років від дня народження Лайоша Холлош Корвіна, угорського письменника, поета, журналіста (1905–1971)

10 – День прав людини. Рішення про святкування цього Дня прийняте 4 грудня 1950 року на 5-ій сесії Генеральної Асамблеї ООН. Відзначається у день прийняття Загальної Декларації прав людини

10 – 80 років від дня народження Ореста Борисовича Ткаченка, українського вченого-мовознавця (1925)

11 – Всесвітній день дитячого телемовлення. Проголошено на Міжнародному ринку телепрограм представниками Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) у квітні 1994 року

11 – 90 років від дня народження Марії Скрипник, української перекладачки, громадської діячки, редактора (Канада) (1915)

12 – День Сухопутних військ України. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1167/97, від 18.10.1997 р.)

12 – 80 років від дня народження Мирослави Сергіївни Гурладі, українського літературознавця, педагога (1925)

13 – 90 років від дня народження Андрія Матвійовича Бобиря, українського кобзаря, диригента, народного артиста УРСР (1915–1994)

14 – 110 років від дня народження Поля Елюара (Ежен Грендель), французького поета (1895–1952)

14 – 90 років від дня народження Миколи Горішного, українського поета (США) (1915)

15 – День працівників суду. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1318/2000, від 08.12.2000 р.)

17 – 80 років від дня народження Костянтина Яковича Ваншенкіна, російського письменника (1925)

18 – Міжнародний день мігрантів

18 – День енергетика. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№522/93, від 12.11.1993 р.) у третю неділю грудня як професійне свято працівників енергетики та електротехнічної промисловості

18 – **80** років від дня народження Миколи Івановича Печеніжського, українського драматурга (1925)

19 – День Святого Миколая

19 – **100** років від дня народження Стефанії Мефодіївни Гебус-Баранецької, українського графіка й живописця (1905–1985)

19 – **85** років від дня народження Миколи Даниловича Руденка, українського письменника, філософа, правозахисника (1920–2004)

20 – День міліції. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№567/92, від 17.11.1992 р.) у день прийняття Верховною Радою України в 1990 році Закону "Про міліцію"

20 – **100** років від дня народження Галини Йосипівни Серебрякової, російської письменниці (1905–1980)

21 – **100** років від дня народження Миколи Володимировича Дукина, українського письменника, перекладача (1905–1943)

21 – **80** років від дня народження Лариси Мурович, української поетеси (США) (1925)

23 – **70** років від дня народження Івана Івановича Чернецького, українського поета (1935)

24 – День працівників архівних установ. Відзначається в Україні згідно з Указом Президента (№1200/98, від 30.10.1998 р.) як професійне свято

24 – **100** років від дня народження Костянтина Федоровича Данькевича, українського композитора, диригента, педагога, народного артиста СРСР (1905–1984)

24 – **80** років від дня народження Юрія Макаровича Лисенка, українського прозаїка, публіциста (1925)

25 – **110** років від дня народження Григорія Гурійовича Верьовки, українського композитора, хорового диригента, педагога (1895–1964)

27 – **150** років від дня народження Любові Ліницької, української актриси й співачки (1865–1900)

29 – Міжнародний день біологічного різноманіття. Проголошено Генеральною Асамблеєю ООН (19 грудня 1994 року) і відзначається у день, коли вступила в дію Конвенція ООН про охорону біологічного різноманіття

29 – 100 років від дня народження Миколи Васильовича Грачова, українського кінорежисера й кінодраматурга (1905–1989)

30 – 140 років від дня народження Джозефа Редьярда Кіплінга, англійського письменника (1865–1936)

31 –100 років тому вийшло перше число української газети "Громадська думка" (1905). З вересня 1906 р. – щоденна газета "Рада"

31 – 160 років від дня народження Сильвестра Лепкого (псевд. Марко Мурава), українського письменника, громадсько-культурного діяча, священника (1845–1901)

31 – 130 років від дня народження Бориса Карловича Яновського (Зігль), українського композитора, музичного критика, диригента, педагога (1875–1933)

31 – 120 років від дня народження Аладара Кунца, угорського письменника, редактора, перекладача (1885–1931)

Покажчик прізвищ ювілянтів та авторів статей про них

А

Авлошенко В.С. 326
Айбек 308
Александров В.С. 331
Алігер М.Й. 343
Алмашій М.І. 3, 22, 166, 255
Анастасевич В.Г. 315
Андерсен Г.-Х. 318
Андрійченко Б.М. 310
Андрелла М. 35
Андрусенко Д.В. 343
Анищенко К.Р. 341
Анненський І.Ф. 338
Антал Л. 329
Арпа І. 19
Артамонова В.К. 337
Архій Й.І. 9, 86
Афанасьєв А.П. 7, 48
Ахундов С. 343

Б

Бабій С.О. 318
Баглай Й.О. 3, 108, 193, 200, 213, 297
Багмут Й.А. 320
Багрицький Е. 346
Баженов М.М. 344
Бактаї Е. 309
Балавенський Ф.П. 308
Балла П.К. 13, 155
Балог І. 351
Балясна Р.Н. 315
Бандурак В.Ю. 341
Бараболя Марко (Рознійчук І.Ф.) 14, 159
Барна Ф. 325
Барток Б. 21
Барчан В.В. 3, 189
Баттяні А. 326
Бах Й.С. 317
Бедзір В.О. 3, 206
Бедзір-Кремницька Є.Л. 13, 151
Бедзик Ю.Д. 349
Белень М.О. 4, 67
Бенедек М. 341
Беранже П.Ж. 336
Бердар В.Д. 28, 300
Берец В.-Й.І. 22
Берец В.-Й.І. 262
Бернат А. 347
Берчені М. (молодший) 350
Бібик В.С. 332
Бібіков К.А. 28
Бідзіля М.І. 26
Білецький М.С. 347
Білик І. 338
Білоус Д.Г. 321
Біро Л. 336
Бобир А.М. 351
Бобонич Г.В. 2
Богораз В.Г. (Богораз-Тан) 322
Богуславський К.Є. 324
Божаткін М.І. 347
Боженко А. 316
Бойко А.І. 326
Бойченко В.Ф. 313
Бойчук Й.П. 26
Бокшай Й.Й. 12
Бонкало О. 8
Борецький А.А. 25, 285
Борнеміс П. 313
Боровий В. 342
Боршош-Кум'ятський Ю. 18, 214
Бочко С.І. 23
Братан М.І. 307
Бровдій В.М. 17
Бровка П.У. 329
Бродій А. 18, 208
Брунсвік Т. 333
Бубряк М. 23
Бурлін О.К. 20, 231
Буцик С.С. 16

В

Вагнер Л. 34
Вакаров Д.О. 24
Вальо М.А. 328
Ваншенкін К.Я. 351
Василевська В.Л. 309
Васильєва Т.І. 2
Васильківський О.О. 327
Васильченко Є.Д. 346
Вахнянин О. 12
Ваш І. 341
Велігоцька Н.І. 333
Вербицький М.М. 314
Вервес Г.Д. 320
Верменич В.М. 334
Вертелецький А.О. 18, 211
Вершигора П.П. 324
Верьовка Г.Г. 352

Вигодованець Н.І. 4, 289
Видра Ф. 34
Винниченко В.К. 333
Виноградський В.М. 345
Виноградський О.М. 334
Витвицький В. 344
Вільнер В.Б. 317
Віраг Ю. 21, 246
Вірський П.П. 313
Влад М.М. 337
Володський О.Ф. 350
Волошин І. 343
Волошин А.І. 19
Волошин О.Ф. 350
Воронін П. 331
Вронський В.І. (Надірадзе) 337

Г

Габда В.Г. 219
Габорець В.С. 4, 40, 82, 148
Гавриленко В.Н. 336
Гаврош О.І. 4, 248, 293
Гадар П.Т. 19
Гайсак М.І. 25
Галгоці Е. 337
Галиця М.М. 9
Галочі З. 28
Гальчинський К. 309
Гама М.С. 14
Гангур В.М. 26, 295
Гарайда І.А. 8, 60
Гарбо Г. 340
Гарді Т. 326
Гартл А. 26, 299
Гаршин В.М. 312
Гвадані Й. 344
Гвоздулич Ю. 10
Гебус-Баранецька С.М. 352
Геваза Ю.І. 15
Гевеші Д. 25
Гендель Г.Ф. 309
Герасименко В.Я. 333
Герцег Л.М. 23
Гжицький В.З. 344
Гірняк Й.Й. 320
Глієр Р.М. 308
Гладилович Л.М. 314
Глущак А.С. 308
Гнатюк Д.М. 318
Голас А. 27
Голобородько В.І. 319
Голованівський С.О. 325
Головач М.І. 19, 227
Головачевський К.І. 327
Головей М.І. 23
Голота Я. 24
Гомічков О. 34
Гомон Л. 318
Гомоннай В.В. 26
Гончаренко Б.А. 332
Горішний М. 351
Горацій 351
Горват К. 16
Гордасевич Г.Л. 318
Горинь М. 329
Горленко Н. 314
Гортваї Е. 21
Грачов М.В. 353
Гриб К.К. 346
Гривна С. 25
Григаш Л.З. 2, 144
Григорович Є. 320
Гримич В.Г. 327
Гриневичева К.В. 348
Гринько Д.Г. 328
Грицай М.С. 340
Грищук Б.А. 318
Грушевський Г.І. 314
Гулак-Артемовський П.П. 344
Гуменюк Н.П. 307
Гурзан М.І. 25
Гурладі М.С. 351
Гуртовенко В.А. 319
Густі В.П. 4, 124, 162, 185
Гушлак Г. 312

Д

Давиденко З.К. 323
Давидюк Д.Г. 308
Данилич Т.Ф. 11, 129
Данилюк Д.Д. 4, 118, 283
Данч Г.А. 27
Данькевич К.Ф. 352
Дашевський О.Г. 314
Дашкевич М. 338
Дейнека А.І. 324
Дейнеш І.І. 32
Делеган В. 4, 91
Денисенко В.Т. 308
Денисенко Г.П. 315
Дерчені Я. 15
Дідович П.М. 345
Діянич В.В. 18, 226
Дмитренко О.М. 318
Дніпровський І.Д. 315
Дністрянський С.С. 24
Добош Л. 345
Добрянський І.І. 10
Довбуш О. 20, 35
Довганич О.Д. 4, 14, 139, 167, 235
Довженко В.Д. 342
Дуда І.П. 315

Дукин М.В. 352
Дулішкович І. 25, 280
Духнович О.В. 12
Дущенко Є.В. 329
Дяченко І.О. 334

Е

Елюар П. 351
Ердевдій М.Й. 23
Естергазі П. 339

Є

Єржиковський С.М. 317
Єршов П.П. 314
Єсенін С.О. 343

Ж

Жаткович Ю.-К.Ю. 22, 266
Жирош І.Ю. 18
Жлуктенко Ю. 337
Жулинський М.Г. 337

З

Зінкевич В.І. 322
Забаштанський В.О. 343
Завада В. 325
Заєць В.А. 7
Задерацький В.В. 327
Закревський М.В. 319, 329
Закривидорога О.Д. 4, 258
Заревич Ф. (Юрко Ворона) 342
Заславський М.С. 310
Затлоукал Я. 11, 120
Захаріасевич Я. 338
Захаров Я.І. 345
Захарченко І.К. 327
Зейкан І.О. 35
Зеленяк А.М. 25
Зеров М.К. 321
Золя Е. 319
Зріні М. 322
Зубова В.Д. 332
Зубрицький Д. (псевд. Торисин) 17
Зуєвський О. 312

І

Іванов В.В. 313
Іванович В.І. 333
Іванчо А.С. 31
Іллеш Б. 12
Ільченко Л.О. 2
Ісаїв П.-М. 330

Й

Йовенко С.А. 340
Йогансен М.Г. 346
Йожеф А. 319

К

Казанова Д.Д. 318
Калинець І. (Стасів) 350
Калинович І. 349
Калужняцький О.І. 308
Камінський Е.І. 17
Капраль М. 4, 224
Карасик Я.В. 350
Карась А.А. 307
Кардуччі Д. 333
Карпенко Ф.А. 328
Кассіль Л.А. 331
Каффка М. 328
Кацан М. 12
Качій Ю.Ю. 11, 122
Кашула І.Ю. 9, 88
Квітка К.В. 310
Керечанин В.М. 11
Керита Х.В. 4, 9, 68, 112
Кимак В.Ф. 34
Кіплінг Д.Р. 353
Кіркконнел У. 323
Клочурак В. 22
Клочурак С.С. 10, 92
Кобилянський В.О. 337
Кобринська-Озаркевич Н.І. 327
Ковінька О.І. 308
Ковалевський В. 325
Ковалевський О. 317
Ковальчук Г. 243
Коковський Ф. 331
Колодуб Л. 322
Коломієць А. 348
Коломієць В.Р. 346
Коломієць Т.П. 319
Колотуша Г.М. 20
Комловшій І.Ф. 22, 270
Кондра Я.М. 319
Контратович А.Р. 8
Концевич Є.В. 327
Копиленко О.І. 334
Корб'єр Т. 332
Кордт В. 312
Корнієнко А.П. 339
Корнійчук О.Є. 325
Костенко В.Г. 333
Костенко Л.В. 316
Костецький В.М. 339
Костолані Д. 318
Косяченко В.Т. 307
Коховський В.П. 315
Кочура П.Ф. 332
Кошевський К.П. 342
Кошиць О.А. 339
Кравченко В.Д. 311
Крайниченко В.Г. 334
Кралицький А.Ф. 9

Краньчевич С.С. 312
Крашаниця А. 322
Кречко М.М. 21, 236, 338
Крищенко В.Д. 318
Кропивницький М. 325
Кругляк Ю.М. 345
Ксантус Я. 343
Кудлак І.В. 314
Кудрявська Л.Б. 4, 50
Кукольник В.Г. 8, 64
Кульчинський М.І. 317
Куля Ф.А. 10, 103
Кунц А. 353
Курашкевич К.В. 347
Кусько А. 11
Кушнерик Ф.Д. 340

Л

Лабрюйєр Ж. 336
Лавріненко Ю. 323
Лавров Ю.С. 315
Лазар І.І. 19
Лапокниш В.Г. 315
Ле І. 317
Леврінце Л. 349
Легкий З.М. 309
Легоцький Т.Я. 22, 261
Леонтович П. 315
Лепкий С. (Марко Мурава), 353
Лизанець П.М 204
Лизанець П.М. 18
Лимар Є.О. 321
Липа І. 309
Липа Ю. 324
Лисенко О.М. 332
Лисенко Ю.М. 352
Лифарь С. 319
Ліницька Л. 352
Ліппнер (див. Іллеш Б.) 12
Лозовий К.М. 7, 45
Лоуренс Д.Г. 339
Луців Л. 346
Луценко І.А. 324
Любомирський Г.Л. 311
Лятошинський Б.М. 307

М

Магочі-Діетз Ш. 26
Магочій П.Р. 8, 55
Мазуренко Ю. 330
Мазурок О.С. 4, 261, 268
Май-Дніпрович Д.А. 313
Макишенко О.О. 307
Макушин Ю.А. 310
Мамакін Ю.А. 326
Манайло Ф.Ф. 23, 272
Манжара І.О. 334
Маргіттої (Гербер) А. 33
Маріаш О.А. 9
Масарик Т.Г. 11, 131
Маслов В.І. 307
Масляк С.В. 348
Матвіїшин В.Г. 332
Матусовський М.Л. 332
Мацієвський Я.Г. 307
Мачадо-і-Руїс А. 333
Мдівані Г. 341
Медведик П.К. 345
Медвецький М.В. 25, 291
Мейгеш Ю.В. 7, 51
Мейсарош О.С. 10, 111
Мельник І.Г. 19
Мельник В.М. 11
Мельниченко І.М. 344
Мельничук Р.Ф. 332
Микита Ш. 25
Мишанич В.В. 4, 265, 294
Мізун Г.П. 8
Мікельанжело Буонарроті 314
Міцкевич А.Б. 349
Міщенко О.М. 316
Міщук Р. 323
Могіш Ф.І. (Боєвір) 8
Можаєва Е.М. 327
Мольнар М. 24, 277
Мономах В. 324
Мопассан Г. 334
Моріак Ф. 344
Моргун Ф.О. 328
Мороз Л.З. 341
Мороз М.Я. 324
Моруа Е. 333
Мочульський М.М. 339, 347
Мункачі М. (Ліб) 14
Мураній І.І. 23
Муратов О.І. 321
Мурович Л. 352
Мусієнко О.Г. 313

Н

Нікодемович А.М. 307
Надь Л. 320
Нижанківський О. 336
Нижник І.Й. 321
Нитченко Д. 313
Новицький С. 345

О

Овруцька М.Я. 319
Огінський М.К. 341
Окуневська-Моравчевська С. 323

Олійник Б.І. 345
Олашин В.С. 26, 294
Олашин М.В. 4, 170, 252
Олексеюк І.Д. 16
Орловський С.Т. 21
Оровецький П. 316
Орос М.А. 21
Осічний Д.П. 340
Осика Л.М. 315
Осиповичева А. (Танська) 323
Остапенко-Білаш Л.І. 307
Осьмачка Т. 322
Охримович В.Ю. 16
Охримович С. 340
Оцел Е. 12

П

Паваротті Л. 344
Павликів М.Т. 326
Павлович О.І. 28
Павлось А. 327
Пагиря В.В. 4, 300
Падучак О.І. 336
Падяк В.І. 2, 4, 58, 63, 85, 224
Паливода Г.А. 319
Пальок В.В. 7, 46
Панчук Н.М. 4, 25, 232, 254, 286
Панько С.І. 9, 74
Пастеляк І.І. 15
Пашшут Л. 332
Перерва А. 320
Петрище П.А. 5, 105
Петровцій І.Ю. 5, 15, 100, 182, 210, 303
Петрусенко О.А. 312
Петрушенко П.П. 309
Печеніжський М.І. 352
Пилипчак М. 14
Плющ В.В. 321
Подолинський В.І. 309
Пойда П.М. 17, 198
Полоник В.П. 312
Полонський Р.Ф. 344
Полтавець В.В. 308
Полторацький О. 350
Поп Г.С. 10
Попенко М.Я. 18, 201
Попова Л. 312
Попович Є.О. 329
Попович М.В. 320
Попович М.О. 24
Попсуєнко Ю.Г. 327
Потушняк Ф.М. 10, 97
Придаткевич Р.П. 326
Приходько В.О. 7, 42
Приходько О.В. 5, 131, 220, 264
Пуза Є. 8
Путейко В.Г. 323
Пухальський І.С. 322

Р

Раєвський С.Є. 343
Райніс Я. 339
Раковський І.І. 11, 114
Ракоці І Ференц 9
Рахліна М.Д. 337
Реваї М. 313
Ревай Ф.І. 32
Рейте Є. 318
Ременік Ж. 332
Ременік Ш. 337
Рибчинський Ю.Є. 325
Рижова Г.Б. 5, 44, 131
Рилєєв К.Ф. 342
Рильський М.Т. 316
Рільке Р.М. 350
Розумний Я. 338
Ромішовська В.К. 32
Роман М. 24
Росул Т.І. 5, 144, 203, 239
Ротач П.П. 310
Рошко В.Г. 5, 142
Рошко Г.М. 12, 140
Руденко М.Д. 352
Рудянський О.М. 345
Русинов Ю.І. 343
Руснак В.І. 9, 78
Рябошапка І. 326

С

Сабадаш С.О. 327
Сабадош І.М. 14, 179
Сабадош М. 20, 233
Савченко Я.Г. 314
Садовський В.І. 336
Самчук У. 312
Сапатюк М.М. 11
Сартр Ж.-П. 329
Свідзінський В.Ю. 343
Свереняк В. 20
Сєров В.О. 309
Севлеші Т. 19
Сенько І.М. 5, 122, 181, 279
Сенько О.Ю. 15
Серебрякова Г.Й. 352
Сидорук В.Ф. 307
Сильченко В.І. 337
Симоненко В.А. 308
Симонов К.М. 349
Сиротюк М. 331
Сирохман М.В. 5, 154, 158
Ситовський А.О. 31
Сібеліус Я. 351

Сідлецький П.І. 16, 189
Сіннеї Й. (старший) 316
Січинський Д.В. 343
Січовик І.П. 336
Скирда Л.М. 340
Скоморовський К. 320
Скрипник М. 351
Скунць П.М. 5, 53, 217
Сластіон О.Г. 308
Слободян М.І. 336
Сміян С.К. 324
Смолянець І.М. 313
Соболь Ф.М. 312
Соколов В.В. 329
Солтис А.М. 331
Сом М.Д. 308
Сопєлкін О.Л. 320
Співак Б.І. 11, 137
Ставровський-Попрадов Ю.І. 9, 82
Станіславський А.І. 339
Старицька М.М. 326
Старицький Д.М. 347
Стебловська Л.П. 312
Стельмах К.Є. 5, 46, 285
Стечишина Ю. 330
Стойка О. 22
Стороженко О.П. 349
Стринадюк Р.М. 316
Стрипський Г.М. 11, 125
Стругацький А. 337
Сумишин М.Ф. 320
Сундукян Г.М. 331
Сюсько М.І. 5, 127

Т

Табаков О. 336
Тайбер П. 312
Таран А. 331
Таранченко Ю.Ф. 309
Тарасов В.Д. 321
Тасін Г.М. (Розов) 317
Татаренко Л.С. 328
Твен М. 349
Тегза С. 31
Теодорович М. 26
Тимченко В.П. 338
Тихий Н.М. 325
Тишунін В.І. 307
Ткаченко В.Д. 314
Ткаченко В.С. 309
Ткаченко О.Б. 351
Товтин В.Ю. 15
Тома Л.В. 319
Томашівський С. 308
Торбич Й.А. 22, 253
Торисин (Зубрицький Д.) 17
Троєпольський Г.М. 349
Туган-Барановський М.І. 309
Турі З. 314
Турчиновський І.М. 333
Туряниця В.В. 5, 105
Туряниця Г.Л. 21
Турянський О. 313
Тютюнник Г.М. 321

У

Удварі І. 18, 221
Усик С.Г. 17, 191

Ф

Федака Д.М. 22
Федака П.М. 5, 10, 96, 106, 177, 197
Федака С.Д. 5, 48, 135
Фединишинець В.С. 5, 227, 271
Федорів А. 26
Федорів Р.М. 350
Федюк М.І. 313
Фельдеші Ю. 33
Фемеліді В. 333
Ференц Н.С. 6, 72, 230
Фодо Ш. 9
Фолтін В.Т. 6, 276
Франц Йосиф І 34

Х

Хасевич Н. 347
Хатвані Л. 345
Хвиля О. 332
Херман О. 330
Хижняк В.М. 348
Хіміч І.В. 17
Хічій О.Ф. 32
Хланта І.В. 6, 87, 190
Хланта О.В. 21, 249
Хорунжий А.М. 346

Ц

Цібере П.П. 14, 163
Цмур Ю.Ю. 11

Ч

Чапек К. 308
Чемисов О.Д. 334
Чепелик В.А. 344
Чередниченко Д.С. 349
Череш Т. 318
Чернецький І.І. 352
Чишко О.С. 331
Чловечек Ю.В. 31
Чорі Ш. 310
Чумак В.Г. 16, 186
Чурай М.Г. (Чураївна М.) 310

Ш

Шамо І.Н. 313
Шанін Ю.В. 328

Шаповал І.М. 307
Шарган Г.З. 6, 260
Шафарі Л. 25
Шафарик П.Й. 15
Шевченко Л. 347
Шевченко Т.Г. 315
Шептицький А. 333
Шерегій Є.М. 7, 37
Шило Г. 318
Шимоновський Ф.М. 12, 142
Шип Ю.В. 6, 76
Шімсер А.А. 312
Шкандрій М. 316
Шкултеті Ч. 28
Шлейфер Г.П. 328
Шмайда М. 24
Шолохов М.О. 325
Шолтес П.Л. 22, 265
Шолудько М.В. 348
Шопляк-Козак М.І. 20
Шпон Ю. 327
Штраус Й. 345
Шудря М.А. 308
Шухевич І. 348
Шютев К. 27

Щ

Щербина Н. 313
Щупак С.Б. 319
Щур І.І. 31

Ю

Юнак О.І. 323
Юра О.П. (Юра-Юрський) 329

Я

Яблонський Г.М. 336
Яворницький Д.І. (Яворницький) 346
Якимович Т.К. 340
Яковенко Г. 350
Якубець В.І. 18
Якунін І.В. 328
Якутович Г.В. 312
Янжул І. 328
Яновський Б.К. (Зігль) 353
Ярошик Г.І. 314
Ястребов В. 332
Ясько М.Г. 27

ЗМІСТ

Від укладача 3

КАЛЕНДАР КРАЄЗНАВЧИХ ЗНАМЕННИХ ТА ПАМ'ЯТНИХ ДАТ 2005 РОКУ 7
ЦЕ ЦІКАВО ЗНАТИ: 2005 РІК 29

КРАЄЗНАВЧІ ЗНАМЕННІ ДАТИ 37

ЄВГЕН МИРОНОВИЧ ШЕРЕГІЙ: 95-річчя з дня народження композитора, диригента, громадського діяча (1910–1985) 37
ВЯЧЕСЛАВ ОПАНАСОВИЧ ПРИХОДЬКО: 65-річчя з дня народження живописця (нар. 1940) 42
КОСТЯНТИН МИТРОФАНОВИЧ ЛОЗОВИЙ: 75-річчя з дня народження скульптора (1930–1976) 45
ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ ПАЛЬОК: 75-річчя з дня народження науковця-історика (1930–2003) 46
АНАТОЛІЙ ПАВЛОВИЧ АФАНАСЬЄВ: 85-річчя з дня народження поета (нар. 1920) 48
ЮРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ МЕЙГЕШ: 80-річчя з дня народження прозаїка (1925–1999) 51
ПАВЕЛ РОБЕРТ МАГОЧІЙ: 60-річчя з дня народження визначного русиніста сучасності, карпатознавця (нар. 1945) 55
ІВАН АНДРІЙОВИЧ ГАРАЙДА: 100-річчя з дня народження філолога, виконавчого директора Подкарпатського общества наук (1905–1944) 60
ВАСИЛЬ ГРИГОРОВИЧ КУКОЛЬНИК: 240-річчя з дня народження вченого, фізика-природознавця, педагога, юриста (1765–1821) 64
ХРИСТИНА ВАСИЛІВНА КЕРИТА: 50-річчя з дня народження поетеси (нар.1955) 68
СЕМЕН ІВАНОВИЧ ПАНЬКО: 85-річчя з дня народження поета, прозаїка, перекладача (1920–1976) 74
ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ РУСНАК: 70-річчя з дня народження заслуженого працівника культури України (нар. 1935) 78
ЮЛІЙ ІВАНОВИЧ СТАВРОВСЬКИЙ-ПОПРАДОВ: 155-річчя з дня народження поета-будителя, публіциста (1850–1899) 82
ЙОСИП ІВАНОВИЧ АРХІЙ: 85-річчя з дня народження поета (1920–1996) 86
ІВАН ЮРІЙОВИЧ КАШУЛА: 70-річчя з дня народження науковця, талановитого педагога (1935–1995) 88
СТЕПАН СТЕПАНОВИЧ КЛОЧУРАК: 110-річчя з дня народження громадсько-культурного і політичного діяча (1895–1980) 92
ФЕДІР МИХАЙЛОВИЧ ПОТУШНЯК: 95-річчя з дня народження письменника, етнографа (1910–1960) 97

ФЕДІР АНДРІЙОВИЧ КУЛЯ: 70-річчя з дня народження науковця, мовознавця-германіста, перекладача (нар. 1935) 103
ПАВЛО МИХАЙЛОВИЧ ФЕДАКА: 60-річчя з дня народження голови Закарпатського крайового товариства "Просвіта", науковця (1945) 106
ОЛЕНА СТЕПАНІВНА МЕЙСАРОШ: 60-річчя з дня народження поетеси (нар. 1945) 111
ІВАН ІВАНОВИЧ РАКОВСЬКИЙ: 190-річчя з дня народження журналіста, педагога, просвітителя (1815–1885) 114
ЯРОСЛАВ ЗАТЛОУКАЛ: 100-річчя з дня народження чеського поета, літературознавця, критика (1905–1958) 120
ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ КАЧІЙ: 80-річчя з дня народження історика-краєзнавця, поета (1925–1990) 122
ГІЯДОР МИКОЛАЙОВИЧ СТРИПСЬКИЙ: 130-річчя з дня народження прозаїка, перекладача, фольклориста (1875–1946) 125
ТАРАС ФЕДОРОВИЧ ДАНИЛИЧ: 60-річчя з дня народження живописця (1945) 129
ТОМАШ ГАРРІГ МАСАРИК: 155-річчя з дня народження першого президента Чехословацької Республіки, почесного громадянина м.Ужгорода (1850–1937) 131
БОРИС ІВАНОВИЧ СПІВАК: 80-річчя з дня народження науковця, історика (1925–1971) 137
ГАВРИЛО МИХАЙЛОВИЧ РОШКО: 80-річчя з дня народження науковця, фауніста, еколога (1925–1979) 140
ФЕДІР МИХАЙЛОВИЧ ШИМОНОВСЬКИЙ: 100-річчя з дня народження співака і хорового диригента, учителя (1905–2000) 142
ЛЮДМИЛА ЗАХАРІВНА ГРИГАШ: 60-річчя з дня народження заслуженого працівника культури України, директора Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки (нар. 1945) 144
ЄЛИЗАВЕТА ЛЮДВИГІВНА БЕДЗІР-КРЕМНИЦЬКА: 80-річчя з дня народження художниці (1925–1978) 151
ПАВЛО КАРЛОВИЧ БАЛЛА: 75-річчя з дня народження живописця (нар. 1930) 155
МАРКО БАРАБОЛЯ (ІВАН ФЕДОРОВИЧ РОЗНІЙЧУК): 95-річчя з дня народження письменника, сатирика (1910–1945) 159
ПАВЛО ПЕТРОВИЧ ЦІБЕРЕ: 90-річчя з дня народження юриста, підкарпаторусинського політичного і культурного діяча (1910–1979) 163
ОМЕЛЯН ДМИТРОВИЧ ДОВГАНИЧ: 75-річчя з дня народження історика, краєзнавця, журналіста (нар. 1930) 167
ЗАКАРПАТСЬКЕ КРАЙОВЕ ТОВАРИСТВО "ПРОСВІТА": 85-річчя з дня створення (1920) 171
ІВАН МИХАЙЛОВИЧ САБАДОШ: 90-річчя з дня народження вчителя, краєзнавця (нар. 1915) 179
ІВАН ЮРІЙОВИЧ ПЕТРОВЦІЙ: 60-річчя з дня народження поета, прозаїка, перекладача (нар. 1945) 182

ВАСИЛЬ ГЕРАСИМОВИЧ ЧУМАК: 80-річчя з дня народження критика, літературознавця (1925) 186
ПИЛИП ІВАНОВИЧ СІДЛЕЦЬКИЙ: 65-річчя з дня народження прозаїка (1904–1992) 189
СТЕПАН ГРИГОРОВИЧ УСИК: 80-річчя з дня народження художника і журналіста (1925–2001) 191
ЗАКАРПАТСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ: 60-річчя з дня заснування (1945) 194
ПЕТРО МИХАЙЛОВИЧ ПОЙДА: 90-річчя з дня народження фольклориста (1915–2001) 198
МИКОЛА ЯКОВИЧ ПОПЕНКО: 75-річчя з дня народження заслуженого артиста України, диригента Закарпатського народного хору (нар. 1930) 201
ПЕТРО МИКОЛАЙОВИЧ ЛИЗАНЕЦЬ: 75-річчя з дня народження вченого-мовознавця, заслуженого діяча науки і техніки України (нар. 1930) 204
АНДРІЙ БРОДІЙ: 110-річчя з дня народження прем'єр-міністра першого автономного уряду Карпатської України (1895–1946) 208
АНДРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ ВЕРТЕЛЕЦЬКИЙ: 80-річчя з дня народження заслуженого артиста України (нар. 1925) 211
ЮЛІЙ БОРШОШ-КУМ'ЯТСЬКИЙ: 100-річчя з дня народження поета (1905–1978) 214
ВАСИЛЬ ГЕОРГІЙОВИЧ ГАБДА: 80-річчя з дня народження живописця (1925–2003) 219
ІШТВАН УДВАРІ: 55-річчя з дня народження професора, доктора Угорської академії наук (1950) 221
ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ ДІЯНИЧ: 80-річчя з дня народження поета (1925–1980) 226
МАРІЯ ІВАНІВНА ГОЛОВАЧ: 60-річчя з дня народження поетеси (нар. 1945) 227
ОЛЕКСАНДР КАРПОВИЧ БУРЛІН: 80-річчя з дня народження живописця (1920–1994) 231
МИХАЙЛО САБАДОШ: 85-річчя з дня народження прозаїка (нар. 1920) 233
МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ КРЕЧКО: 80-річчя з дня народження композитора (1925–1996) 236
ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА: 60-річчя заснування (1945) 240
ЮЛІЙ ВІРАГ: 125-річчя з дня народження художника-портретиста і майстра іконопису (1880–1949) 246
ОЛЕКСІЙ ВАСИЛЬОВИЧ ХЛАНТА: 75-річчя з дня народження науковця, історика (1930–2004) 249
ЙОЛАНА АНДРІЇВНА ТОРБИЧ: 95-річчя з дня народження заслуженого майстра народної творчості України (1910–2002) 253

МИХАЙЛО ІВАНОВИЧ АЛМАШІЙ: 75-річчя з дня народження заслуженого вчителя України, хормейстера (нар. 1930) 255
ТИВОДАР (ТЕОДОР) ЯНОШ ЛЕГОЦЬКИЙ: 175-річчя з дня народження історика, археолога й музикознавця (1830–1915) 259
ВІЛЬМОШ-ЙОЖЕФ ІШТВАНОВИЧ БЕРЕЦ: 90-річчя з дня народження художника-графіка (1915–1999) 262
ПЕТРО ЛЮДВИГОВИЧ ШОЛТЕС: 60-річчя з дня народження живописця (нар. 1945) 265
ЮРІЙ-КАЛМАН ЮРІЙОВИЧ ЖАТКОВИЧ: 150-річчя з дня народження історика, етнографа і перекладача (1855–1920) 266
ІВАН ФЕДОРОВИЧ КОМЛОВШІЙ: 85-річчя з дня народження прозаїка, краєзнавця (1920–1996) 270
ФЕДОР ФЕДОРОВИЧ МАНАЙЛО: 95-річчя з дня народження заслуженого художника України (1910–1978) 272
МИХАЙЛО МОЛЬНАР: 80-річчя з дня народження літературознавця (нар. 1930) 277
ІВАН ДУЛІШКОВИЧ: 190-річчя з дня народження історика, публіциста, громадського діяча (1815–1883) 280
АДАЛЬБЕРТ АДАЛЬБЕРТОВИЧ БОРЕЦЬКИЙ: 95-річчя з дня народження живописця (1910–1990) 285
НАДІЯ МИХАЙЛІВНА ПАНЧУК: 65-річчя з дня народження поетеси (нар. 1940) 286
МИКОЛА ВІКТОРОВИЧ МЕДВЕЦЬКИЙ: 75-річчя з дня народження живописця (нар. 1930) 291
ВАСИЛЬ СТЕПАНОВИЧ ОЛАШИН: 60-річчя з дня народження скульптора (нар. 1945) 294
ВАСИЛЬ МИХАЙЛОВИЧ ГАНГУР: 60-річчя з дня народження графіка (нар. 1945) 295
АНТОНІН ГАРТЛ: 120-річчя з дня народження літературознавця, перекладача (1885–1944) 299
ВАСИЛЬ ДМИТРОВИЧ БЕРДАР: 75-річчя з дня народження живописця (1930–2001) 300

КАЛЕНДАР ЗНАМЕННИХ ТА ПАМ'ЯТНИХ ДАТ 2005 РОКУ 305

Покажчик прізвищ ювілянтів та авторів статей про них 354

Довідкове видання

КАЛЕНДАР КРАЄЗНАВЧИХ ПАМ'ЯТНИХ ДАТ НА 2005 РІК

Рекомендаційний бібліографічний посібник

АВТОР-СКЛАДАЧ:

Т.І.ВАСИЛЬЄВА

Укладач розділу
«Календар знаменних та пам'ятних дат 2005 року»:

Г.В.БОБОНИЧ

Науковий редактор:
В.І.Падяк, к.ф.н.

Джерельні приписи
до персоналій ювілянтів:
Т.І.Васильєва

Іменний покажчик:
Л.О.Ільченко

Випусковий редактор:
Л.О.Ільченко

Коректор:
Н.М.Панчук

Відповідальна за випуск
Л.З.Григаш

Видавництво Валерія Падяка
Ужгород, 88007, вул. Гагаріна 14/3 тел. 8(0312)-933132
E-mail <padyak@mail.uzhgorod.ua>
www.padyak.com
Директор В. І. ПАДЯК, к.ф.н.
(Свідоцтво Держкомінформу України ДК № 963 від 20.06.2002 р.)

Оригінал-макет: **Л.Ільченко**

Підписано до друку 15.11.2004 р. Формат 60x84/16.
Умов. друк. арк. 23. Тираж 250.

Друкарня ТОВ «Борнео»
Ужгород, вул. Лермонтова, 25

Цена 15-39

К64 **Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2005 рік:** Рекомендаційний бібліографічний посібник/ Уклад.: Т.І.Васильєва, Г.В.Бобонич; Наук. ред. В.І.Падяк; Відп. за вип. Л.З.Григаш; Вип. ред. Л.О.Ільченко.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2004.- 368 с.

ISBN 966-7838-74-9

Календар-щорічник є орієнтиром для громадськості краю у перебігу подій, ювілеїв та пам'ятних дат у 2005 році. Основу календаря складають грунтовні наукові розвідки про визначних діячів краю, підготовлені провідними карпатознавцями. Окремим розділом подано календар знаменних дат, які у 2005 році відзначатиме громадськість світу та України.

Представлені матеріали з успіхом можуть бути використані не лише в бібліотеках краю, а й у регіональній пресі, культосвітніх установах, навчальних закладах тощо.

УДК 015
ББК 92

ДЛЯ ЗАМІТОК

КНИГА 2003 РОКУ

Книга Закарпаття: Анотований каталог видань 2003 року: (З фондів Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки)/ ЗОУНБ; Уклад.: Л.О.Ільченко, О.С.Дурунда; Наук. ред. В.І.Падяк; Відп. за вип. Л.З.Григаш.- Ужгород: Вид-во В.Падяка, 2003.- 92 с.: іл.

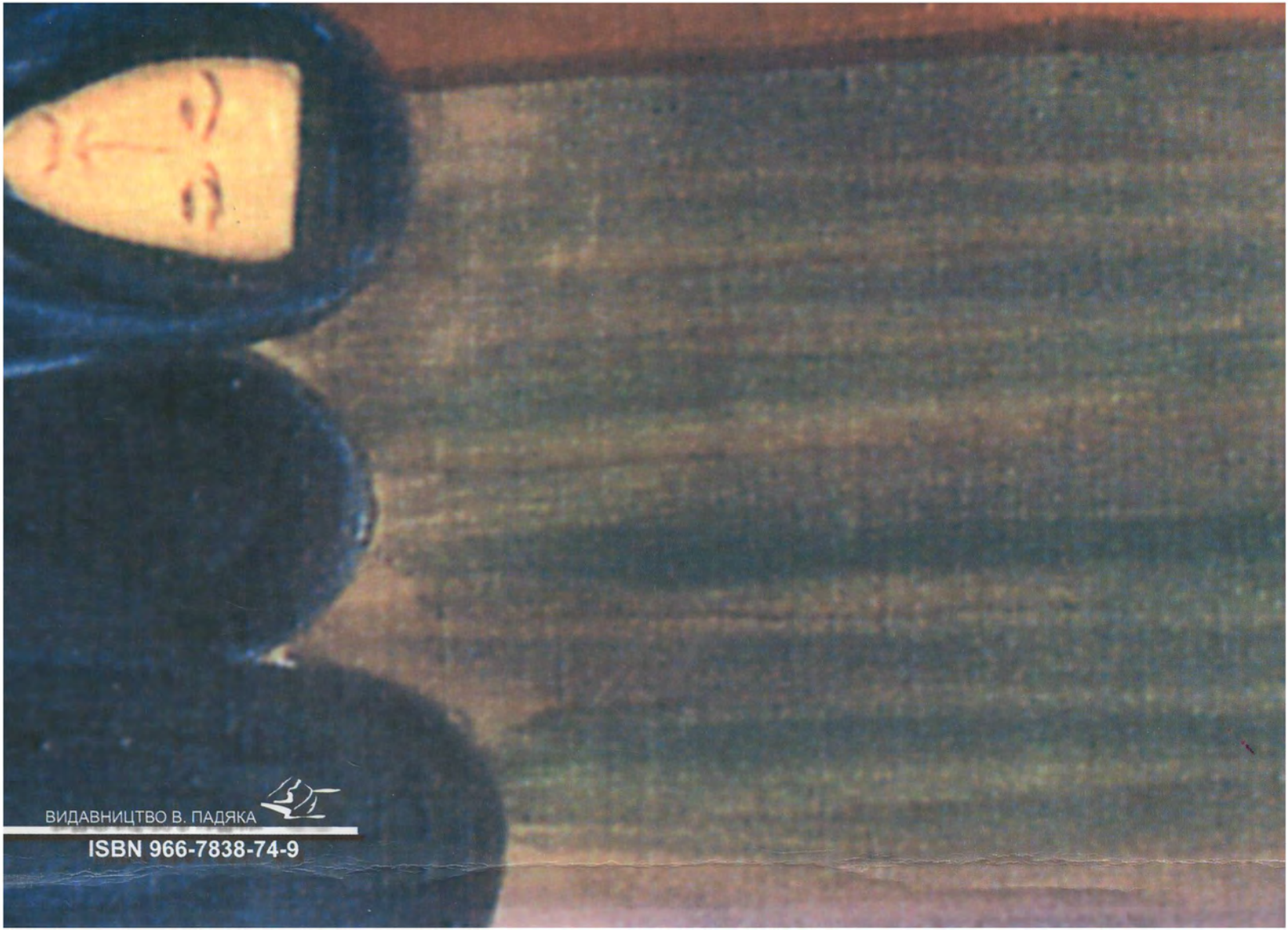
Цьогорічний випуск (річник № 2) фіксує зростання кількості книжкових видань в області. Тут представлено 244 видання та ще 25 видань, що продовжуються (вісники, серійні збірники). Це на сотню більше у порівнянні з попереднім роком, але, на жаль, є недостатнім для того, щоб наблизити область до лідерів українського книжкового марафону.

Хоча під терміном "видання" слід розуміти не тільки книги, але й буклети, каталоги виставок, телефонні довідники тощо, переважну більшість зафіксованих видань складають книги.

Видання у каталозі систематизовані за галузями знань. Окрім того каталог уміщує три додатки: "Видання, що продовжуються", "Книги з карпатознавства, що вийшли за межами області", "Книги 2002 року, що надійшли до бібліотеки із запізненням", у яких видання подаються за алфавітним принципом. На допомогу користувачам видання містить довідковий апарат, що складається з двох покажчиків – іменного покажчика та та алфавітного покажчика назв видань.

Хочеться вірити, що анотований каталог "Книга Закарпаття 2003 року" стане надійним орієнтиром для всіх, хто має відношення до книги, надасть можливість для аналітичних роздумів та системного спостереження за процесом подальшого зміцнення ролі книги в житті людини, суспільства, цивілізації.

І.Л.

ВИДАВНИЦТВО В. ПАДЯКА
ISBN 966-7838-74-9